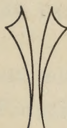
AMERIKAN SUOMALAISIA

KIRJOITTANUT

KALLE RISSANEN



A. S. S. K:N KUSTANTAMA

TYOMIES SOCIETYN KIRJAPAINOSSA, SUPERIOR, WIS. 1924



MILL CITY, MINNESOTA

(Kertomus ajoilta, jolloin ei ollut sosialisteja.)

Mill City on Missisippi-joen eräässä mutkassa, kaukana suuremmista kaupungeista, kylistä ja yleensä elämästä. Luonto ympärillä on alakuloista sannikkoa ja tuulisina päivinä aavikkohieta lentelee ilmassa sinne ja tänne.

Kylään kuuluu muutamia taloja, ehkäpä parisenkymmentä, kolme kirkkoa, meijeri, osuuskauppa, postitoimisto, pankki, pallohuone ja "kaupungintalo", pitkä, omintakeisen arkkitehtuurin tuote; kun rakennuksessa itseasiassa ei ole kuin yksi kerros, on arkkitehti laudasta rakentanut katua vastaan seinän, jossa on maalaamalla tehdyt akkunat, joten rakennus näyttää kaukaa katsoen kaksikerroksiselta.

Pääkadun varrella olevat talot ovat kauppoja.

Toisessa päässä on kellosepänliike; pieni kyltti, johon kaikentyylisillä kirjaimilla on maalattu sanat: "Kello Seppä". Seuraavana on sekatavarakauppa, jonka otsikkoon on maalattu: "Krosseri Stoori Kalan Maksa Öljyä ja makkaraa Myytävänä". Seuraava järjestyksessä on pallohuone; etuhuoneessa on tupakkakauppa. Osuuskauppa on päässyt postitoimiston, suutarinliikkeen ja pankin läheisyyteen. Kadun vastapuolella, juuri osuuskauppaa vastassa, on juutalaisen omistama sekalaisten tavarain kauppa; kyltit ilmoittavat liikettä seuraavalla tavalla: "School Books & Horse Collars". "Cigars and Hemp Rope". "Rooms for rent". "Suomija puhutaan". Setä Abraham,

joka kaupan omistaa, on suomalaisten keskuudessa oppinut suomea savon murteella.

Lisäksi on mainittava "Vaate Kauppa Miehille, Naisille ja Lapsille Ynnä Kenkien sopivaisuus Taataan", mainitaksemme vain kylän huomatuimmat liikehuoneet.

Poliittinen keskus kuitenkin oli kapakka, joka oli vallannut kylän komeimman rakennuksen olinsijakseen. Sen akkunoissa ja ovissa oli komeilla kirjaimilla "Saloon", "Saluuna" — "Restaurantti huoneita matkustavaisille ja muille". Varsinaisen kaluston muodosti pitkä tiski, johon kundit nojasivat, kallistellen ryyppyjä, ja joukko pieniä pöytiä, joissa kävi korttipeli.

Ne asukkaat, jotka eivät mahdollisesti olleet suomalaisia, olivat sulaneet kuitenkin suomalaisiksi; toisesta päästä kaupunkia voi akka huudella toiseen päähän:

— Häätyykö juusata poksimyrkkyä potaateille tänä vuonna?

— Häätyy.

— Joko Antessonni on ketsannut ruumarin?

— Hillin Kassun systerin pojan se ketsas.

— Senkö, joka on asunut Pruukin paattumissa?

— Jesseri.

Ne muutamat suomenkieliset sidesanat, joita keskustelussa kyläläisten kesken tarvittiin, oppi vuosien varrella kuka tahansa. Poliittinen väittelyaihe supistui tavallisesti seuraavantapaisiin huomautuksiin:

— Temokraattiaka on parree.

— Kyllä repupliikkiaika petraa.

— Kun ei täksit kohhois.

— Mutta temokraattiaikana hairataan enemmän miestä.

— Jesseri.

— Nosseri.

— Jupet.

Komea nimi, Mill City, johtui pöyhkeilystä.

Kylässä ei ole myllyä, ellei kahvimyllyjä ota lukuun. Esi-isät, jotka makaavat, mikä Kansalliskirkkokunnan, mikä Suomi-Synodan seurakunnan hautausmaassa, olivat nimen kylälleen asettaneet toivossa, että pelkkä nimi houkuttelisi maallista hyvinvointia seudulle. Mutta kylä oli samallainen kuin syntymisensä ensimäisenä vuosikymmenenä. Samat talot, samoja ihmisiä, ainakin suurimmaksi osaksi, kaikki hieman ikäänkuin sukua keskenään, koska olivat lähtöisin samoista kylistä vanhalla mantereella; jos Jäppinen kuoli, niin toinen Jäppinen jäi tilalle. Kuolema ei ehtinyt tullata vanhaa sukua niin sukkelaan, etteikö uusikin olisi vanhat tavat, puheenparret ja elinkeinon oppinut. Mill City (milsiti, sanoivat he itse) lökötti siinä kuten puolen vuosisataa aikaisemminkin; yhtä avuttomana, takapihat täynnä törkyä, lentohiedan keskellä. Jokainen tunsi toisensa asiat, jokainen väänsi omaa elämäntaakkaansa eteenpäin, kunnes kellahti hautaan, oman seurakunnan papin kanssa suoritettuaan loppuhaastattelun. Se veräjä nielee sentään lopullisesti kaikki ja jo se seikka, että sellaisessa kylässä oli kolme kirkkoa, osottaa, että "milsitiläiset" antoivat arvoa sijoituksille tulevaisuudessakin. Kun seurakunnan esimies kuoli vuosia sitten, saattoi pastori häntä tuntemattomalle portille saakka, tuikaten suuhun ehtoollisviinin. Vaikka esimies ei ollut pakana, kuten hänen korkea asemansa jo edellytti, kipristi hän vielä viimeisillään huuliaan ehtoollisviinille ja älähti: voi hyvänen aika kun maisto ihan niinkuin ... (emme voi sanaa jäljentää tasavallan kelvottomien painolakien takia; vertaus oli otettu joka tapauksessa pellolta).

Joskus voi seutua elähyttää pieni kirkollinen riita,

joka voi syntyä siitä, kun toisen kirkon pappi piti paremman saarnan kuin toisen. Näin:

— Se tuo synoodan pappi vaan tohisee.

— Parempi se on kuin kansallisten.

— Ei se ole parempi. Se on suruton ihan niinkuin lestatialaisetkin.

Täten ikäänkuin kulttuurielämän kaikki hienommatkin nousut löyhyttivät kylän poliittisen ja henkisen elämän rasvatyyntä pintaa. Uskonasioissa tavalliset kansanmiehet sentään antoivat anteeksi toisilleen, arvellen, että samapa se on mistä reijästä taivaaseen pujahtaa, pääasia on, että harpun saa, ja jos vakavampia yhteenottoja tapahtui, niin kapakka oli paikka, jossa ne pian selvitettiin. Enemmän heitä järkytti, jos sika söi porsaansa tai jos hevonen kuoli kuorman alle. Sitähän varten he palkkasivat kolme pappia, että ne pitäisivät huolen sieluista; kyllä taivaassa oli tilaa kaikille kylän asukkaille, jos ei uskonutkaan samalla tavalla juttua Eljaan taivaaseen menosta. Pääasia oli, että maalliset pahnat olivat kunnossa, että perunoista sai jonkinlaisen hinnan, että verot eivät nousseet, ettei viina huonontunut ja että sitä sai tilkan silloin tällöin. Kaivostyöläiset ja yleensä ne, jotka kaupungeissa elivät, olivat tavallaan halveksittuja Mill Cityssä. He eivät ole vapaita siinä merkityksessä kuin Mill Cityssä oltiin.

Juhannuksena pantiin pankki ja kaupat kiinni. Amerika ei sellaisia juhlia tunne, mutta Mill Cityssä ne pidettiin arvossa. Juhlatunnelmaa ammennettiin kapakan takaovesta. Tapeltiin, kuten ennenkin, ja kuittailtiin siten monet henkilökohtaiset velat. Kun sheriffi tuli juhlien hännille tutkimaan, kuka oli pahin pukari, oli asia jo unohdettu ja lopulta sheriffi itsekin ryyppäsi sen sujuun

kapakassa; ainahan sitä tapellaan, ainahan sitä sattuu, jutteli hän.

Olivatko he rikkaita?

Kun he kerskuivat toisilleen maittensa arvoa, niin olisi sivullinen voinut päättää heidän olevan rikkaita, mutta kun he naukuivat veroalennuksia, niin surkeampaa kansaa ei olisi löytänyt koko tasavallasta. Heidän täyttämänsä verokaavakkeet olivat taiteilijain työtä. Ihmisen nerokkuutta pitäisikin mitata sen mukaan, kuinka taitavasti hän osaa täyttää tuloverokaavakkeen. Kaavakkeessa on kysymys: Kuinka paljo olet uhrannut kirkollisiin tarkoituksiin (siitä saa verovapautta). Pulskia summia osasi kukin laittaa ja jumalaa puijasi yhtäläisesti kansallisseurakuntalainen kuin synodalainenkin. Pappien palkoissa tai kirkon komeudessa nämä lahjat eivät näkyneet. Ne olivat nerokasta mielikuvitusta. Eipähän jumalakaan, järkeili höllemmillä periaatteilla varustettu kristitty, tuonut antimiaan käteisesti, vaan kiertoteitse ja toisinaan oli tuomatta, niin että saihan ikäänkuin kuitattua sellaiset antimet lahjoilla, joita ei ollut antanutkaan, ja mitä lopputuomioon tuli, niin ei synti ollut niin ruskea, etteikö sitä saanut sovituksi; pahempiakin syntejä nuljutellaan olemattomiin. Kylän esiaikoina edusti varallisuutta separaattori, sittemmin hyvä navetta ja myöhemmin auto. Herralle jumalalle kuuluvalla osalla ostettiin auto.

Tehdäksemme oikeutta kylälle, on kerrottava, että siellä pidettiin henkisiäkin harrastuksia arvossa eräässä mielessä.

Siellä ilmestyi sanomalehti "Syntymämaa" kaksi kertaa viikossa.

Kun kylä oli suomalaisen maanviljelijäasutuksen keskuksessa, oli käynyt laatuun sen perustaminen, ja se oli

siis ilmestynyt jokseenkin niin kauan kuin kyläkin oli ollut olemassa. Toimitushuone, latomo ja konttori olivat samassa rakennuksessa kapakan kanssa. Viisaat perustajat olivat arvelleet, että sieltähän uutisia heruu, jos mistään, ja ne saa tuoreena, ja kapakan isäntä taas, joka oli samalla lehden johtokunnan puheenjohtaja, arveli, että sitä tietä voi pitää toimittajaakin silmällä ja vaihtaa hänen henkinen työnsä ryyppyihin.

Lehti oli oloihin sovellutettu laitos.

Siinä oli pitkiä kirjeitä maaseudulta, varsinaiselta maaseudulta, ja toimittajan itsensä laatimia kirjotuksia. Maaseutukirjeet alkoivat tavallisesti: "Otan taas ruostuneen pännän käteeni", tai: "Ilmat ovat olleet sateisia".

Tärkein osasto oli kuitenkin paikallisten uutisten osasto.

Siinä oli loppumattomiin seuraavantapaisia uutisia:

"Mr. Matt Johnson kävi kaupungissa ja sanoi heille tulevan hyvän heinävuoden."

"Mrs. John Bakka on saanut perillisen ja Mr. Bakka kulki kaupungilla jaellen sikaareja."

"Mr. Chas Randa myy huonekaluja ja porsaan; tulkaa katsomaan ennenkuin toiset ehtivät."

"Metsäherra Smith kävi eilen kaupungissamme ja sanoi Duluthissa olevan kylmää."

"Mr. Parviaisen piika leikkasi perunaveitsellä sormeensa että lääkärin oli ommeltava kiinni."

"Yllätyskekkerit tehtiin Mrs. ja Mr. Berkiön kotiin sen johdosta kun he ovat olleet naimisissa 20 vuotta. Siinä tuotiin lahjat ja toivotukset ja vieraat keittivät kahvea ja ilta kului hauskassa keskustelussa, josta Mrs. ja Mr. Berkiöt lausuu kiitoksen, etenkin Mrs. Kumpulaiselle, jo-

ka ne oli järjestänyt. Jumala pitäköön hyvää henkeä mukanamme."

"Tuokaapa nahkanne minun parkittavakseni, minäpä ne laittelen ja mukavasti taittelen, kunkin mielen mukaan, sitä ei epäile kukaan; vanhan maan korvasalvaa myytävänä. Nahkuri Mr. John Junelius."

"Poutia vaan riittää."

"Nimeni, joka tähän asti on ollut Mr. Charles Nieminen, on tästä lähtien Mr. Charles Nyeminen. Otan edelleenkin vastaan maalaustyötä ja ajokalujen korjausta. Mr. Charles Nyeminen (entinen nimi Mr. Charles Nieminen). Mill City, Minn."

Etevä henkilö, joka näitä uutisia raapusteli kokoon, edusti yhdessä pappien kanssa henkistä aatelistoa. Hänen olemassaoloaan ei huomattu ennenkuin hän kuoli. Latoja laittoi hänen kuolinuutisensa:

"Mr. John Kangas, joka on toimittanut "Syntymämaata" lähes yksitoista vuotta, on kuollut kotonaan viime viikolla ja siirtokansa voi olla kiitollinen tällaisille miehille, sillä ne ovat parhaita mitä meillä on ja uuden toimittajan paikka on auki nyt. Hautajaiset olivat suurimmat mitä meillä on ollut ja pastori Hinkkanen piti liikuttavan saarnan, kuvaillen, kuinka meidän kaikkien on joskus lähdettävä."

Perässä oli heti:

"Uusia pottuja myytävänä Heikkisellä."

Samassa harmaassa millcityläisessä tyylissä, missä kaikki muukin sujui ohitse, sujahti hautaan vanha toimittaja Kangaskin. Hän sai itsestään samallaisen uutisen kuin oli muistakin kirjoittanut vuosien aikana, ja sama harmaa jono lonti haudalle kun hänet haudattiin, ja sama

lehtohiekka peitti pian kummun samallaiseen harmauteen kuin kaikki muutkin kummut.

Uuden toimittajan paikka pantiin avoimeksi, että asiat saataisiin taas jetsulleen.

Johtokunta kutsuttiin kapakan takahuoneeseen ja puheenjohtaja istui pöydän takana, käyden kuitenkin välillä antamassa ryyppyjä tuttavilleen.

Kun hakijoita ei ollut kuin yksi, päätettiin hänet valita ja johtokunnan puheenjohtaja kirjoitti valitulle asiasta ja kehoitti saapumaan pian.

Asia oli siis ratkaistu.

Odoteltiin vaan miestä.

Lehden toimitti latoja odotellessaan uutta toimittajaa.

Sellaisena oli elämä jatkunut hamasta alusta ja sen tuli jatkua samalla tavalla ikuisesti eteenpäin. Huomattavimpana tapauksena oli kapakoitsijan ilmoitus "Syntymämaassa":

"Yksi hyvä miehen puku ja kesäpalttoo myytävänä kohtuullisella hinnalla, joka sopii keskikokoiselle miehelle."

Tämä yksi hyvä miehen puku oli kuulunut entiselle toimittajalle, joka nyt nukkui siellä mihin kaikki millcitiläiset verkalleen kiirehtivät. Häneltä oli jäänyt kuukauden vuokra maksamatta kapakoitsijalle, tai tämä ainakin väitti niin, mutta huomasi omavaltaista tarkastusta tehdessään mainitut vaatekappaleet ja päätti ne myydä; eihän itse toimittaja enää kaivannut mitään, mutta keskikokoiset miehet sensijaan tarvitsisivat pukuja.

Rautatie, jonka varrella Mill City on, ei ole niin lähellä kuin asukkaat kerskuvat. Asemalle on yli kaksi mailia matkaa, jos kohta asukkaat aina muistavat väärin, selittäessään, että "rautatie menee ihan halki".

Hintelä, keskikokoinen mies tallusti syyskuun lopulla maantietä pitkin kohti Mill Cityä, kunnes puolimatkassa joku samaan suuntaan menevä hevosmies kehotti häntä rattailleen, jota kutsua mies kiitollisuudella noudatti.

Ajaja vilkui tulokasta ilmeisellä uteliaisuudella. Uteliaisuus on erikoisemmin kehittynyt ominaisuus kaupungissa, ja ajaja ei mitenkään poikennut säännöstä.

— Mistäs tulet? kysyi hän, sinutellen heti.

— Duluthista, vastasi vieras.

— Mikä sun nimes on?

— Miettinen.

— Ethän vaan ole suutari Miettisiä?

— En ole.

Vieras tuntui hieman umpimieliseltä, joten ajuri päästeli hieman porilaista liukkaaseen tapaansa:

— Misä tyäsä sinä olet oleskellut — toisen s-kirjaimen poisjättäminen teki kysymyksen vaativammaksi ja kiertämättömäksi.

— Yhdessä ja toisessa.

— Ethän sinä ole vaan se uusi toimittaja?

— Se minä olen, vastasi mies, ilmeisesti hieman tuskastuneena.

Kysymys rauhoitti joka tapauksessa. Mies ruilautti syljen pölyiselle tielle ja totesi:

— Vai se.

Sivuutettiin ensimäinen kauppalaan kuuluva talo, jonka omistaja oli lehden johtokunnan jäsen; puuseppä, maanviljelijä ja seurakunnan esimies samassa ominaisuudessa.

Ajuri pysäytti hieman hevostaan, kun talon sivu mentiin ja sanoi pihassa seisovalle miehelle omaan tapaansa:

— Se se on.

Mies sai kuin sähköiskun, hyppäsi maantielle, juoksi ajurin luokse, katseli pitkään uutta tulokasta, pitkään ja tutkivasti, samalla kulkien takaperin, hevoset kun olivat liikkeessä, lausuen sitten hitaasti:

— Taitaa tulla pitkä syksy.

— Se saattaa tulla, vastasi ajuri, muiskaten samalla hevoset hiljaiseen juoksuun.

— Vai tuo se oli, sanoi mies itsekseen, kun seurue oli mennyt ohi.

Mies hevosineen pysähtyi juutalaisen kaupan edustalle, katsoi vastapäätä olevan talon toisen kerroksen akkunaan, jossa näki lihavan ämmän tutkivan häntä ja hänen kuormaansa, ja sanoi samaan lakooniseen tapaansa yli kadun:

— Se se on.

— Älä, vastasi ämmä.

— Justiisa.

Langaton lennätin jatkoi pitkin katua niin, että vieras itsekin kuuli:

— Ähä.

— Se se on.

— Se on tullut.

Muutaman minuutin kuluttua uutisen tunsi jokainen.

Kapakoitsija otti huostaansa uuden toimittajan, samoin kuin hän oli ottanut entisen toimittajan ja vieläpä hänen sunnuntaipukunsakin, kun tämä kuoli.

Hänet kuljetettiin toimitushuoneeseen.

Se oli pieni huone, yhdellä akkunalla. Seinällä oli Abraham Lincolnin kuva, jota kärpäset olivat vuosien kuluessa tuhrineet. Toisella seinällä oli Washingtonin kuva. Washingtonista sanotaan, ettei hän koskaan valehdellut, mutta tämä kuva puhui aivan toista. N.s. ajan hammas yhdessä kärpästen, pölyn ja lian kanssa oli tehnyt

hänen kasvoistaan veijarinkasvot; parhaallakaan kumilla tai kalttaamisella ei tästä historiallisesta henkilöstä olisi saanut tuota ilmettä pois. Lisäkalustona oli tuoli, pöytä, sanomalehtiä siellä ja täällä, sakset, kuivunut liimapullo ja nurkkakaappi, josta tuijotti pölyinen pullonkurkku.

Kapakoitsija itse oli saattanut uuden toimittajan tähän virkahuoneeseen, jossa hänen piti henkensä salamat saattaa hyvässä tyylillisessä muodossa tilaajille.

Kapakoitsija huusi, avaten välioven, painonpuolelle:

— Karppinen, pane uutinen lehteen.

Karppinen pani uutisen lehteen.

Hän ei noussut edes katsomaan tai kurkistamaan uutistaan, joka riisui takin, tuijotti vehkeitä ja nähtävästi hengessään isotteli komentoa vastaan, vaan latoi kuten vanhan ja tutun asian:

"Uusi toimittaja Alarik Miettinen on saapunut ja ottanut toimen vastaan. Hän otti asunnon *hotellinomistaja* Kuitusella. Hauskan sanoi olleen reissun kaupunkiimme."

Pieni uutinen, mutta siinä ehti olla kolme valetta, ajatteli uusi toimittaja, kun sitä seuraavana päivänä silmäili. Totta oli se, että hän oli saapunut, mutta vielä hän ei ollut ottanut tointa vastaan, hän ei ollut ottanut asuntoa keneltäkään eikä hän ollut kehunut matkaansa hauskaksi.

Mutta samana iltana piti johtokunta kokouksen ja hän meni sinne myöskin.

Ensimäisenä herahti esille kysymys palkasta. Alarik Miettinen kysyi kuinka paljo tavataan maksaa tuollaisessa toimessa.

— Jaa, se on sellainen asia, että siinä voi saada suurenkin palkan. Kangas sai aika suuren palkan. Me maksamme kahdeksan dollaria viikolta. Se on aika runsas

korvaus. Se olisi niinkuin neljä dollaria lehteä kohti.

Alarik Miettinen mahdollisesti ei ajatellut kovin suuria tällaisesta tarjouksesta ja huomautti siitä.

— Ettehän voi tappaa toimittajaa nälkään, sanoi hän.

— Ei entinenkään kuollut nälkään. Tautiin se kuoli kuten muutkin.

— Eikä se siinä kaikki olekaan, sanoi eräs johtokunnan jäsen, joka istui selkä uutta toimittajaa vastaan — suuri, lihava, rasvatyyntä lammenpintaa muistuttava selkä — tässä virassa on sivutienestiä.

— Kuinkahan paljo? tiedusti uusi toimittaja.

— Kangas teki kiukaita ja kuppasi.

— Sitäpaitsi hän kirjoitti värsyjä hautajaisiin.

— Montako saunaa rakennetaan vuosittain, kysyi uusi toimittaja, ja kuinka monta värsyä saisi kaupaksi?

— Aina niitä sattuu. Mekkoselta paloi sauna viime kuussa ja hän rakentaa varmasti uuden. Hautajaisista ei ole nyt tietoa kun Kangaskin kuoli.

— Mutta minä en osaa kupata.

— Mutta värsyistä saa. Kangas otti viisikymmentä senttiä värsystä ja teki niitä niin monta kuin haluttiin. Minä ostin siltä viime vuonna kuusi värsyä pojan rippikoulun päättäjäisiksi. Kolme dollaria siinäkin.

— Niin, myönsi kapakoitsija ja maiskutti; nuo kolme dollaria hän oli vaihtanut ryypyiksi ja tunsi siis asian.

— Voisi siis laskea tilapäisten tulojen kanssa kymmenen dollaria viikolle, arveli toimittaja.

— Sai se entinen enemmän kuin kymmenen, sanoi joku ääni akkunan toisella puolella; siellä istui johtokunnan jäsenten eukkoja uutisia kuuntelemassa, ja johtokunnan puheenjohtajan akka se täten ilmaisi mielipiteensä.

— Mistäs tiedät? kysyi puheenjohtaja.

— Maksoi veroa niinkuin kahdestatoista dollarista, vastasi muija, ja todistus oli riittävä.

— Kukas sitten maksaa palkan, kysyi toimittaja, sillä talo tuntui hänestä hieman oudolta.

— Minä maksan joka viikko, ilmoitti kapakoitsija — minä runnaan kassaa; samassa kilahti kapakan puolella kassakello ja uusi toimittaja arvasi, että sieltä hänellekin väännetään rahat kouraan.

Asia tuntui siltä puolen tyydyttävältä, mutta kapakoitsija jatkoi:

— Minä otan rahat, jos niitä tulee, ettei tarvitse vaivautua.

— Mitäpäs vaivaa siinä ... pääsi uudelta toimittajalta.

— Parempi se on että Kusti runnaa rahat, kuului päättävä ääni akkunan alta. Se on niin selvää kun on kassakone.

Puheenjohtajan eukko se väritti keskustelua tähän tapaan.

Se asia oli selvä.

— Onkos kellään enää asiaa? kysyi puheenjohtaja.

Ei tuntunut olevan.

— Lopetetaan kokous, sanoi hän ja löi pöytään.

— Jesseri, kuului yhden ja toisen lopettajaislausunto ja sillä hyvä.

Uusi toimittaja oli otettu Mill Cityn yhteiskunnan jäseneksi.

Johtokunnan puheenjohtaja viittasi kaikki mukaansa kapakkahuoneeseen ja kaatoi sanaa sanomatta jokaiselle ryypyn.

— Uuden toimittajan malja, sanoi hän ja kaatoi itsekin roiman lasin alas kurkustaan.

Sitten seurasi johtokunnan puheenjohtaja uutta toimittajaa toimitushuoneeseen ja alkoi selitellä tehtäviä. Hän avasi nurkkakaapin oven ja selitti:

— Tässä on suoneniskurautoja. Alempana on kuppaussarvet. Lehden tilaajamäärä ei ole niin suuri, etteikö voisi panna hieman kiihotusta toimeen. Luvataan jokaiselle uudelle tilaajalle suoneniskurauta ylimääräiseksi palkkioksi vuoden tilauksesta.

— Veteleekö se?

— On vedellyt. Naisille voi luvata Aino-soljen (hän veti esille joukon hopeoituja solkia). Ja nurkassa on vielä Svebeliuksen katkismuksia. Niitäkin voisi mukavalla tavalla antaa lahjaksi.

— Entäs mitä on näissä purkeissa? Täi ...

— Täisalvaa niissä on. Vanha toimittaja arveli kerran, että niilläkin voisi saada uusia tilaajia, mutta se ei oikein vedellyt.

— Miksi ei?

— Sanoivat että se on naurettavaa, vaikka en minä ymmärrä, mitä naurettavaa siinä on, jos mies haluaa kämpälle saada täisalvaa. Mutta johtokunnassa arvelivat, että jos pannaan täisalvaa lahjaksi, niin saisi sellaisen käsityksen, että paremmissakin ihmisissä on täitä.

— Niin, huokasi uusi toimittaja.

— Vaikka tunnen minä parempia ihmisiä, jotka olisivat sitä tarvinneet. Jos joku nyt kysyy sitä, niin tuossa sitä on, dollari purkilta.

— Jaha, sanoi toimittaja.

— Mitä toimittamiseen tulee, niin ei saa loukata ke-

tään, sanoi kapakoitsija. Pitää katsoa vähän sitäkin, kuka on se, josta kirjoittaa.

— Tuota — onkos tämä republikaaninen vai demokraattinen lehti?

— Se riippuu asianhaaroista. Toiset ilmoittavat paremmin, toiset huonommin. Mutta sen näkee helposti vaaliaikana, kun antavat ilmoituksiaan. Emmehän voi vastustaa sellaista, joka ilmoittaa esimerkiksi sadan dollarin edestä, jos toinen ilmoittaa vaan kymmenen.

— Eipä tietenkään.

— Sitten se nähdään. Sillä asialla ei ole mitään kiirettä. Hän kaivoi nenäänsä pikkusormellaan. — Eikä täällä oikeastaan tarvittaisikaan kuin yksi puolue, sellainen, joka pitäisi vaan huolen siitä, ettei mikään muuttuisi, sanoi hän. Maailma on hyvä juuri tällä tavalla.

— Kankaalla, kun se tuli tänne, oli kaikenlaisia mielipiteitä, jatkoi hän. Hän sanoi kerran, kun minä annoin sille kirjoituksen, että siinä ei ollut verbiä. Vai ei ollut verbiä! Minä en tiedä mikä se on, mutta Mill Cityssä on tultu toimeen tähän saakka ilman verbiä ja tullaan vastakin. Pääasia on, ettei mikään muuttuisi, vaan että kaikki pysyisi ennallaan, ja tämä lehti ajaa sellaista periaatetta. Eikä Kangaskaan kaupitellut verbiä sen erän perästä ja hyvin tuli toimeen. Kun ei vaan kirjoita mitään, joka menee yli ymmärryksen, niin kaikki käy hyvin Täällä on hyvä olla.

— Niin, sanoi uusi mies.

— Se on selvä, sanoi toinen. Ja jos verbiä tarvitaan, niin me hankitaan.

Häntä nähtävästi kiusasi vielä tuo samainen verbi, ja tuntui siltä kuin kauppalan kunnian takia sitä voisi miet-

tiä, mutta antaahan toisten samankokoisten kylien ensiksi hankkia ...

Mutta toiselta puolen hän oli päässyt elämänfilosofiansa esittämisen esimakuun ja vaipui melkein syvämielisyyteen:

— Näissä pienissä kaupungeissa on enemmän ja parempaa viisautta kuin suurissa. Muualla on viisaudella ja tuhmuudella suuri ero, mutta täällä ei ole, ja jos toisinaan ollaan tuhmiakin, niin ei kuitenkaan yritetä tulla viisaiksi liian äkkiä, sillä kaikki eivät ehtisi mukaan. Joku vuosi sitten eräs mies täällä osti monogrammin, mutta eipäs voinut sitä pitää, sillä ihmiset sanoivat, että se on liikaa ja jumalatonta. Myi pois sen. Muualla ei tulla toimeen ilman sitä, mutta meillä tullaan.

— Fonograafi? kysyi toimittaja arasti.

— Jotakin sellaista, se, joka soi. Mutta meillä akat pysyvät miestensä luona ja lapset kunnioittavat vanhempiaan.

Siihen keskustelu jäi. Ohjelma oli siis valmis. Kun kerran lapsetkin kunnioittavat vanhempia, jotka näitä ohjelmia tekevät, niin sillä hyvä.

Johtokunnan puheenjohtaja katsoi antaneensa lähimmät tiedot ohjelmasta ja vaatimuksista, joita toimittajalle asetetaan, ja vei sitten toimittajan huoneeseen, jossa ennen oli asunut entinen toimittaja.

Se oli pieni huone. Nurkassa oli sänky, sängyn päänpuoleiseen päähän oli oluttynnörin laudasta tehty hylly, jossa oli kynttilän talia, todistus siitä, että hänen edeltäjänsä, joka myöskin oli työskennellyt sivistyksen vainiolla — tai vesaikossa — oli lueskellut illoin kynttilän valossa, tuoli, joka päästi natisevan äänen vaikka kuinka varovai-

sesti sitä liikutti, piironki ja jonkinlainen peseytymislaitos; siinä koko vaatimaton kalusto.

Oven vieressä oli kaksi naulaa.

Vielä eilen riippui niissä "yksi hyvä miehen puku ja kesäpalttoo myytävänä kohtuullisella hinnalla, joka sopii keskikokoiselle miehelle".

Hän oli nähnyt ilmoituksen ja arvasi, että entisen toimittajan peruja ne olivat.

Pian ilmaantui toisen keskikokoisen miehen — uuden toimittajan — verhot samoihin nauloihin, joissa vuosi vuoden jälkeen oli roikkunut entisen toimittajan maallinen omaisuus, ja hänen mieleensä muistui sana, jonka hän oli kuullut, kun kärryt, joissa hän tuli, pysähtyivät kapakan eteen:

— Justiisa.

Kello oli yhdeksän ja valot olivat sammuneet kaikkialla, paitsi kapakassa.

Tuuli pyöritteli lentohiekkaa akkunoihin, kadun yli kuului selvästi kuorsausta; kapakan rappusilla istuva mies jutteli toisella puolen katua verannalla istuvan miehen kanssa.

— Onkohan se vanhan maan korvasalva hyvää hevoselle, kun se läimii korvillaan?

— Sitä minä ostin Juneliukselta, kun minun hevoseni läimi.

— Se on sellainen hevonen, että sitä pitää hoitaa.

— Kyllä se *vaan* on hyvää.

— Mikähän *siinäkin* korvassa oikein on.

Hiljalleen, ikäänkuin kehtolaulun viihdyttämänä, vaipui uusi toimittaja uneen, kuullen unissaan: "on ostettava sitten Juneliukselta sitä vanhan maan korvasalvaa kymmenellä sentillä".

— — —

Mies, joka kirjoitti ihanan laulun "Home, sweet home", olisi sen voinut kirjoittaa Mill Citystäkin, jos olisi ollut aamusarastuksen aikana kaupunkia katsomassa — ei läheltä, herra paratkoon, vaan kohtuullisen välimatkan päästä, niin, etteivät yksityiskohdat esiinny. Runollinen kylä preerillä, kaste kimallellen syksyn väririkasta luontoa vastaan. Ensin hyväilee aurinko talojen päätyä, siunaten sitten vähitellen koko seutua ja lopulta ui koko kylä valossa. Kukko kiirehtii veisaamaan tutun virtensä, kalahtaa lehmänkello — home, sweet home alkaa liikkua, sillä savutorvet tupruavat. Onhan siinä ehyt runokuva, jopa liikuttava. Lähellä nukkuvat ne, jotka väsyivät ja kuolivat. Aurinko voitelee haalistuneet ristit loistaviksi ristisarjoiksi, samalla loihtien esille risteissä olevat mainiot muistosanat, 50 senttiä värsy. Jos hautausmaalta katsellaan ihmissukua, niin hunsvotteja, roistoja, varkaita, valehtelijoita ja pikkulurjuksiakaan ole olemassakaan; ne mahdollisesti elävät ikuisesti, sillä hautausmaiden puhuva ristimetsä ei niistä mitään tiedä. "Tässä lepää se ja se", luetaan aamuauringon valossa, ikäänkuin joku epäilisi, etteikö ristin alla levättäisi; tavallisesti ne lepäävät, jotka sinne joutuvat; "suuri ihmisenä ja ystävänä", sanotaan toisessa. Se on ehkä voimakkain lause, mitä ristiin voidaan asettaa; suuri ihminen ja suuri ystävä tavallisesti ei mahdu samaan liiviin. Mutta asiaa on pohdittava suhteellisena. Mill Cityssä hän, joka sai ristiinsä tuon lauseen, mahdollisesti oli suuri molempina, ja jos ei suurempaa ollut kymmenen neliömailin alalla, niin hän oli suurin, tai ainakaan ei sen suurempaa tunnettu.

Tuore hauta hautausmaan äärimäisessä päässä oli vastaanottanut toimittaja Mr. John Kankaan, joka nyt oli

liittynyt lukijakuntansa vaiteliaaseen osaan. Ristissä oli sanat: "Mr. John Kangas, 'Syntymämaan' toimittaja ja jalo kansalainen". Hän itse ei ollut muistanut tehdä värsyä ristiinsä, joten kaikilla muilla oli tuo runollinen koriste, muttei hänellä. Luu jää jakajan kouraan.

Tänä ihanana aamuna asteli naishenkilö asemalta kohti kylää. Hän oli vielä nuorenpuoleinen ja sirompi ehkä kuin muut, sillä kylään saavuttuaan häntä katseltiin uteliaisuudella, joka yhtä hyvin olisi voinut olla julkeutta, ellei uteliaisuus Mill Cityssä olisi puhjennut leveänä ja alkuperäisenä.

Hän esitti itsensä: Amanda Kangas, kuolleen toimittajan sisar, tullut tutkimaan veljensä perintöä.

Mr. John Kangas, "Syntymämaan" toimittaja ja jalo kansalainen", olisi tietysti ihastunut näin viehättävästä käynnistä, mutta, kuten tänään vielä muistettiin, hän nukkui laillisessa paikassa kummulla, joten hänen siskonsa joutui ihan ensiksi johtokunnan puheenjohtajan silmien eteen — kuten kaikki, jotka kylään tulivat, joutuivat, olivatpa ihmisiä tai rotulehmiä. Tämä etevä kansalainen oli hörppinyt aamukahvinsa ja suureksi hämmästykseen sai siis tämän nuoren naisen eteensä kapakassa, ja nainen nähtävästi ei voinut mitään, että häntä hieman ujostutti olla "kolmen tähden konjakin", "Canadian Club Whiskyn" ja muiden jalompien nesteiden joukossa, joten hän pyysi tilaisuutta puhutella tätä edustavaa kansalaista kahdenkesken.

Mitä he juttelivat, ei panna aikakirjoihin, mutta herra puheenjohtajan otsalle oli kertynyt pilviä, joita ei edes kassakellon ääni kyennyt hajottamaan.

Mutta "Syntymämaa" kertoi kuitenkin omaan kirjalliseen tyyliinsä seuraavaa:

"Miss Amanda Kangas, edesmenneen Mr. John Kankaan sisar, tuli äkkiarvaamatta Duluthista Mill Cityyn, liikkuen perintöasioilla. Hän sanoi kaupunkiamme kauniiksi."

Miss Amanda Kangas ei ollut sanonut kaupunkiamme kauniiksi, sillä hän oli tutkinut sen hiljaisinta osaa, hautausmaata nimittäin, ja vuodattanut pari sydämellistä kyyneltä kummulle, jonka alla lepäsi Mr. John Kangas. Mitä taas kaupungin kauneuteen tulee, niin siinä suhteessa hän tunsi olevan hieman erimielisyyttä julkisen sanan ja hänen välillä, mutta nykyisessä mielentilassaan hän ei tietysti välittänyt siitä.

Kaupunki otti uuden asian esille kuuluvalla huolellisuudella pohtiaksensa. Olihan kysymyksessä mahdollisesti hyvinkin kuohkea ja sivutapauksista rikas juttu.

Sillä kaikki sellainen oli sentään jotain uutta. Juutalaisen ämmäkin, vanha keruubi, tunsi yksityiskohdat heti kun se sai yksityiskohtia. Koko kylä ikäänkuin hieroskeli sitä, heitti sen kadun yli toiseen taloon, sai sen takaisin hieman lisillä ja arveluilla varustettuna, kunnes siitä tuli sellainen, että se kulkeutui pappien saarnoihin; itse "Syntymämaakin" salakavalasti pohti sitä seuraavalla tavalla:

"Syntymämaa on suuri Suomen Kielinen lehti tässä maassa ja moni kielinenkin sanoo, että se on paras lehti mitä täällä saattaa ilmaantua näin pienen kansakunnan keskuutessa. Syntymämaa ei ole pyrkinyt käyttämään superlatiivisia lauseita, että se olisi sisältörikkain, sillä sitä ei voi olla yksikään lehti toisiinsa verrattuna. Mutta me sanomme, että kaikki ne uutiset, joita me saamme, me myös julaistaan ne, niin että se suurikin asia tulee kaikkien tiedoksi. Huom.! Suoneniskurautoja ja Aino-solkia

vielä saatavana. Tilatkaa Syntymämaa tänään, ettei tule liian myöhään."

Kaikki ymmärsivät, että kirjoitus koski perintöjuttua, vaikkei siinä nimenomaan mainittu asiaa. Mutta millcityläisillä oli herkkä mielikuvitus, ja kaikki, mikä lehdessä oli sellaista, jota ei voinut täydellisesti ymmärtää, koski tietysti tätä suurta asiaa.

Neitseellinen kylä arolla, Missisippi-virran santaperäisessä notkossa, oli tavallaan saanut oman ja itsetekoisen juttunsa.

Mitä muista, meillä on omamme, arveli kylä.

Kapakoitsija itse ei nauttinut tämäntapaisesta kuuluisuudesta. Hän oli johtaja. Hän oli kylänpamppu. Hän oli Kalevan Ritareiden perustaja. Kun raittiusseura yritettiin perustaa, hänen kantansa, jonka hän ilmaisi sanoilla: "sitä ei tarvita", voitti heti. Loppukädessä kaikki tulivat hänen luokseen. Jos kirjeessä oli epäselvä osote, niin postinhoitaja toi sen hänelle, eikä hänen tarvinnut muuta kuin avata ja lukea, niin hän tiesi kenelle se kuuluu. Kapakoitsija on jumalan sijainen maan päällä, arveli hän itse. Ja siksipä häntä suututti, kun hänen oma lehtensäkin jo julkaisi uutisia hänestä. Hän meni toimittajan luokse, sitä ennen kaadettuaan kurkustaan alas tuikean ryypyn:

— Ei tarvitse panna siitä mitään lehteen, alotti hän.

Toimittajalle, vaikkapa hän ei ollutkaan vielä pitkäaikainen asukas, ei tarvinnut kahteen kertaan sanoa mistä ei saa panna uutisia lehteen.

— Ka, kun ne vaativat.

— On kumminkin parempi, ettei siitä pane uutisia. Mikäs se "superlatiivinen lause" on? Tarkoittiko se minua?

— Hä? sanoi toimittaja tyhmän näköisenä.

— Kun tässä perintöuutisessa on, että lehti ei pyri "käyttämään superlatiivisia lauseita".

Toimittaja ajatteli kauhulla, että mahdollisesti kapakoitsija ajaa hänet pois, joten hän yritti puolustautua:

— Eihän se mitään tarkoita.

— Ne vaan sanovat, että sillä tarkotetaan minua, vaikkei ihan suoraan sanota.

Asia jäi siihen, mutta toista kertaa ei toimittaja enää uskaltanut yrittää samankaltaista uutista lehteen.

Ajanmukainen ilmoitus tuotiin seuraavaan lehteen. Sen toi nahkuri Junelius, joka nyt vanhan maan korvasalvaa ilmoitti seuraavalla tavalla:

"Vielä on saatavana vanhan maan korvasalvaa, että kuulisitte mitä tapahtuu ympärillänne. Nahkuri Mr. John Junelius."

Kapakoitsijalle siinä oli piikki, sen jokainen ymmärsi. Mutta Syntymämaa sai uusia tilaajia, suoneniskuraudat vähenivät ja monen pullean emännän rintaan ilmaantui Aino-solki, monen miehen kutku hellitti ja lapsen kouraan tuli väärentämätön Svebeliuksen katkismus. Uutisia kärysi ilmassa.

Entinen toimittaja Kangas oli kyhjöttänyt nurkassaan, toimittanut paperille, kuinka sanoisimme, kirjallisessa muodossa sen, mikä harmaana, liikkumattomana, sanalla sanoen millcityläisenä leijaili asutuksen yllä, ja sitten hän oli kuollut ja sitten ilmaantuu sisko ja kyselee, oliko toimittaja Kankaalla peruja.

"Hyvä miehen puku ja kesäpalttoo myytävänä kohtuullisella hinnalla, joka sopii keskikokoiselle miehelle."

Siis Kankaalla oli jotain, joka jäi, ja herra johtokunnan puheenjohtaja oli asian takana, tunsi siis perinnöt.

Miksei hänellä voinut olla rahaakin? Olihan Kangas visu mies.

Mill City tutki juttua hartaasti ja sille ominaisella perinpohjaisuudella.

— Voi sillä olla muutakin kuin se kesäpalttoo ja miehen puku.

— Miksei sillä voinut olla.

— Eihän systerikään natingista puhu.

Yksi ja toinen saapui "Syntymämaan" toimitukseen tiedustelulle:

— Olisiko niitä suoneniskurautoja vielä saatavana?

— On niitä.

— Panee sitten puolen vuoden tilauksen. Oletko sinä kuullut sitä Kangas-vainajan perintöjutusta?

Taikka:

— Koskahan sitä tulee uutisia?

— Mistä?

— Siitä perintöjutusta, josta kuuluvat puhuvan.

Asia alkoi lihoa, kulki väkirikkaalle maaseudulle, herui sieltä sanomalehtiin ja lopulta uusi toimittaja saksesi kummallisen kertomuksen eräästä lehdestä; siinä kerrottiin naisesta, jolle veli oli jättänyt suuren perinnön, mutta se oli piilotettu; mies joka oli sen piilottanut, lupasi antaa sen naiselle, jos tämä menee hänen kanssaan naimisiin.

Uutinen ui "Syntymämaassa" vain tavallisena, jännittävänä juttuna, eikä kukaan aavistanut, että se koski Mill Cityä ja sen edustavinta kansalaista.

— — —

Jokaisella kaupungilla on oma hampuusinsa.

Sivistyneeseen yhteiskuntaan kuuluu työväenluokka, omistava luokka ja väliluokat tai ehkäpä kummastakin

luokasta herahtanut jäte; tällaisen jätteen oli Mill Citykin saanut.

Hän oli ryyppinyt johtokunnan esimiehen kapakassa kaikki saamansa sentit. Hän oli yhtämittaisessa, seisovassa humalassa, hauska tila, joka kysyy tavattoman määrän mielenmalttia ja filosoofista tyyneyttä. Hän nukkui missä sattui — talvisin saunoissa, kesäisin taivaan kannen alla. Hän oli niitä taivaanlintuja, jotka eivät kehrää, eivät huoli ja kokoo riiheensä, mutta ovat kuitenkin aina humalassa. He vetävät humalan kuin tuulesta. Selvyys on heidän epänormaalinen tilansa. Mill Cityn hampuusi oli pitkän aikaa tienannut viinansa silläkin tavalla, kun sanoi tuntevansa eri viinan nimen saamalla ryypyn kutakin; 22 eri lajia hän ehti maistaa, ennenkuin kapakoitsija huomasi, että häntä kavalasti petettiin, mutta mies oli ehtinyt kiskoa sisäänsä tavallisen päivittäisannoksensa. Häntä varten pidettiin yllä poliisilaitoksenkin päivittäistä liikuntoa; kaupungin poliisi ei ollut miesmuistiin kuljettanut putkaan muita kuin hänet.

Sinä aamuna, jona hän ilmaantui tämän kertomuksen sankareiden muistettavaan seuraan, hän oli nukahtanut, huolimatta kylmästä, syksyisestä säästä, lautapinon alle, ja kun lautapino ei ollut tiheä, oli hän märkä kuin ahven, kun poliisi ravisteli häntä ylös.

— Latukka nousee ylös, sanoi poliisi.

— Latukka vaan nousee, sanoi Latukka.

— Latukka viitsii nukkua tuollaisessa paikassa.

— Latukka *vain* viitsii, vastasi mies millcityläiseen tyyliin.

Tämän keskustelun jälkeen nousi mies ylös tutisten kylmästä ja lähti kävelemään poliisin kanssa. Kapakan

edessä tavanmukaiseen tapaansa Latukka astui sisälle ja poliisi jatkoi matkaansa.

— Latukka ottaa ryypyn, sanoi siis kapakoitsija, kieli, jota Latukka ymmärsi täydellisesti, eikä häntä tarvinnut kahta kertaa kehottaa.

— Latukka ottaa toiselle jalalle, kehoitti kapakoitsija.

Latukka otti toiselle jalalle.

— Muistaahan Latukka, sanoi kapakoitsija, että Kangas ryyppäsi lujasti.

Latukka oli niin suuressa kiitollisuudenvelassa saamistaan aamuryypyistä, että muisti asian todeksi.

— Latukka voisi vaikka todistaa sen?

— Latukka *vain* todistaa, vastasi hän.

— Latukka ottaa ryypyn. Latukka muistaa, kuinka se ryyppi palkkansa kokonaan täällä.

— Kirkas totuus, vastasi Latukka. Se oli oikea ratti.

Kapakoitsija oli saannut asiantuntijan todistuksen.

Nyt oli pätevä todistaja.

Sillä jutusta alkoi paisua oikeusjuttu; sisko oli jättänyt asian lakimiehelle, joka juuri raapusteli asiakirjaa kokoon.

Siitä keskusteltiin jo yli kadun akkojen kesken:

— Parempi olisi, jos se antaisi sen puvun ja palttoon sille naiselle, niin ei tulisi juttua.

— Mutta sillä voi olla rahaakin.

Kannekirjeessä sanottiin, että on havaittu, että kapakoitsija sen jälkeen, kun Kangas kuoli, oli julkisesti "Syntymämaassa" tarjoillut hänen tavaroitaan kaupaksi ja halusi kantaja saada täydellisen pesänselvityksen.

Jännitys oli noussut korkealle, ja syksy alkoi tuntua hauskalta.

Varsinkin, kun lemmen jumalatar kävi vierailulla myöskin.

Eräänä iltana havaittiin nimittäin toimittaja Miettisen saattelevan Miss Amanda Kangasta hautausmaalle. Hautausmaa ei ole tosin mikään lemmen jumalattaren oleilupaikka, siellä kun madot lempivät kaikkia kansalaisia samanarvoisesti, mutta toiselta puolen ei rakkaus katso paikkaa eikä aikaa, joten se voi puhjeta hautausmaallakin. Miss Amanda Kankaan rakkaus voi yhtä hyvin versoa veljen haudallakin, ja kun tällaisessa paikassa on mykkää, jaloa ja siveellisesti korkeinta seuraa, oli itseasiassa tämä romanssin tausta suuremmoisempi kuin tavallisesti. Oli nähty uuden toimittajan lähestyvän Miss Amandaa, ja kylän terävät silmät olivat havaitsevinaan, että Miss Amandaa ei sellainen lähentely lainkaan loukannut. Sanalla sanoen tuli keskustelunalaiseksi:

— Voishan Miettinenkin ottaa akan.

Kun kerran Mill City oli jutusta selvillä, niin luonnollisesti kapakoitsijakin tunsi sen ja hänen mielessään välähti nerokas ajatus.

Hän käski eräänä iltana kummatkin, Miettisen ja Miss Amandan, luoksensa ja lausui erehtymättömään Mill Cityn tyyliin:

— Ei asia juuri parane koortissa (oikeudessa), niin että minä annan sen miehen puvun ja kesäpalttoon ja viisikymmentä dollaria rahaa.

Se oli ilmeinen sovinnontarjous tässä jännittävässä jutussa, mutta Miss Amandasta tuntui siltä, että summa oli sentään liian pieni, joten hän arveli sataa dollaria, ja kun hän vilkasi sulhonsa vaatekertaa, lisäsi hän, että se miehen puku ja palttoo sitten kuuluu tähän kauppaan.

Sataa dollaria oli kapakoitsija itsekin ajatellut, mutta tinkimällä saa aina alennusta ja hän huokasi:

— Kyllä se Kangas ryyppi rumasti. Latukan kanssa ne ryyppivät.

Latukka, joka oli toisessa huoneessa keskustelua seuraamassa, totesi heti:

— Yhdessä me joimme.

Miss Amanda arveli ensimäisen kerran nähneensä todistajan, joka tämän lausunnon antoi, ja hänestä tuntui todistus hieman epäilyttävältä, todistaja itse kun oli saanut annoksensa, jonka johdosta kieli hänen suussaan tuntui olevan paksu.

Mutta lopun lopulta kapakoitsija väänsi kassakonettaan, ja uuden toimittajan mielestä se ei ollut koskaan kilahtanut sen romanttisemmin kuin se nyt kilahti, kun hänen morsiamensa käteen annettiin velivainajan peruina sata dollaria rahaa. Ja hän itse pukeutui edeltäjänsä pukuun ja kun hän käveli pääkadun päästä päähän, myönsi jokainen vastaantulija enemmän tai vähemmän lujalla äänellä, että puku oli kuin tehty.

Mutta illalla he kävelivät hautausmaalla.

Kuu oli noussut taivaanrannalle tervehtimään näitä kahta ihmislasta, se silasi hautaristit ja kummut.

He laskivat, kuinka monta värsyä veli oli ehtinyt tehdä hautaristeihin, ja he pääsivät summaan kuusikymmentä dollaria; hautaristit, nuo mykät todistajat, olisivat siis olleet hidän puolellaan. Ja kuinka sieviä, syviä värsyjä! "Tässä lepää miesi, joka paljo tiesi." "Herra meitä kaikkia kutsuu, hänen henkensä meille huhuu."

S-kirjaimet olivat maalarin kädessä tulleet väärinpäin, mutta kaikki tuo sopi hyvin millcityläiseen hommaan ja elämänjärjestykseen. Runoilija hän oli ollut, suuri runoilija, joka tyytyi tähän pieneen kaupunkiin ja uneksi unelmansa siellä. Ja mikäpä oli ollakaan siellä. Harva runoilija saa värsyjänsä kaupaksi edes hautaristeihin, mutta hänenpä teoksensa olivat siinä kuin seipään nenässä, sivistyksen, henkisen etevyyden ja korkeuden merkkinä, pyrkien itsekin pois materialismista kohti korkeampia ihanteita. Kenen runoja tässä poltetaan ja maalataan tervattuun petäjään? Kuka tässä saa viisikymmentä senttiä värsyltä? Kyllä Mill Cityssä runoilijakin elää ja hänelle annetaan arvoa. Siellä makasi tämä suuri henki toisten mukana, ja kun taivaan isä kerran kutsuu heitä kaikkia, ei hän mainitse nimiä, koska kunkin nimissä voisi olla muutamia pahoja juominkeja, pikku keljuutta, kieroutta, akan pieksemistä ja muuta sellaista, vaan kutsuu hän heitä runoilijan värsyjen mukaan: "missä lepää miesi, joka paljo tiesi" — ja heti nousee tietoniekka lentohiekan joukosta ja painautuu siipiään räpytellen sinne, mihin suruttomat eivät pääse, ja niin tulee kutsutuksi ikuiseen iloon Mr. Kangaskin, jota herra huhuu: "Syntymämaan toimittaja ja jalo kansalainen", ja kun niitä ei ole kuin yksi lajiaan, niin Mr. Kangas nousee silloin ja saa harpun.

Kun he saapuivat kylään takaisin, kuulivat he keskusteltavan kadun yli:

— Sata taalaa se oli saanut ja Kangas-vainajan puvun ja kesäpalttoon.

— Ähä.

Mutta onnellinen toimittaja itse raapusti seuraavaa lehteä varten uutista oppimaansa henkevään tyyliin:

"Huhutaan, että lehdemme toimittaja Miettinen menee pian naimisiin Miss Amanda Kankaan kanssa. Onneksi olkoon, sanoo lukijat. Suoneniskurautoja on vielä saatavana ja muutamia Aino-solkia."

SILAKKAYHTIÖ

Aamulla toi palvelijatar kirjeen rouva metsäherratar Smithille (ent. nimi Seppä), lausuen:

— Kirje, Madam.

Rouva metsäherratar otti ja luki sen, läimäytti pari punaista kämmentään yhteen ja huudahti:

— Nyt se sitten tuli!

Palvelijatar seisoi ovella ja ilmeisesti halusi tietää, kuka oli tullut, ja saikin siihen selityksen, kun rouva ehti ottaa hienon asenteen ja selittää:

— Ka, herra parooni on tullut, parooni von Lillen.

— Ah, sanoi palvelijatar.

"Ah" ei merkitse mitään, eikä palvelijattarilla olekaan oikeutta ilmilausua tunteitaan, vaan ihailla he saavat, kun tekevät sen lyhytsanaisesti, joten palvelijattaren "ah" tarkoitti ihailua.

Rouva metsäherratar tunsi outoa, kummallista hyvinvointia, joka muuttui melkein hellyydeksi, kun hän sanoi palvelijattarelle:

— Se on todellinen parooni.

— Ah, sanoi jälleen palvelijatar.

Kirje, jossa tuo viesti tuli, oli kirjoitettu koneella ja kuului:

"Rouva metsäherratar Smith tulee tänä iltana meille, kun se parooni von Lillen on nyt täällä. Myö serveerataan iltaset. Tuomarinna Karb."

Kirjeeseen sekaantui pieni pistoskin, jonka rouva met-

säherratar arveli erikoisesti tarkotetun hänelle. "Tuomarinna!" Tasavalta on kitsas tittelien jakaja, joten jokaisen tulee kahmia mitä sattuu saamaan ja hänelle oli jäänyt ankara tehtävä luoda arvonimi miehensä ammatin perusteella ja mies oli vain metsähuijari. Metsähuijaritar! Siitä voisi vääntää sellaisenkin nimen. Kunnes lopuksi paikallinen suomalainen päivälehti kerran julkaisi uutisen:

"Metsäherra Smith on kaupungissa ja osti kaikille toimittajille sikaarin",

jonka johdosta emäntä hutasi kokoon arvonimen "rouva metsäherratar"; suloinen, hivelevä nimi, joka sai toiset vääntelehtimään kateudesta.

Mutta tuomarinna! Tuomarinnan mies oli vain tavallinen diplooma-tutkinnon suorittanut nurkkasihteeri, mutta kerran yrittänyt johonkin tuomarintoimeen vain liikereklaamin vuoksi, ja nyt rouva kutsuu itseään tuomarinnaksi.

Samallaisen kirjeen toi aamuposti myöskin tohtorinna Belkoselle. Tasavallan arvonimimarkkinoilla oli hänelle herahtanut lääketieteen alalta titteli. Hänen miehensä oli vain tavallinen renki ennenmuinoin, tunnetun noita-akan poika Pohjanmaalta. Leipää saadakseen oli poikakin hieroskellut herrojen ihroja Amerikaan saavuttuaan. Sittemmin hän oli kadonnut ja ilmaantunut taas muutaman kuukauden kuluttua. Hänen nimensä kuului nyt Charles Belkonen D. C. kiropraktori, hieroja, Kuhne-lääkäri. Hän ilmoitti tavallisesti: "Kun muut lääkärit ovat teidät hyljänneet, niin tulkaa minun luokseni." On paljo sellaisia, joita muut lääkärit ovat hyljänneet ja jotka uskovat enää noituuteen ja kiropraktiikkaan, ja kaikki ne sellaiset hynttäsivät hänen luokseen. Hän oikoi selkärankoja,

hieroi, istutti pytyssä ja laihdutti, laihdutti ihmisiä ja heidän kukkaroitaan. Jälkimäisestä oli se hyöty, että hänen oma olemassaolonsa vöyrtyi ja eukko, jonka hän myöhemmin hankki, kutsui itseään tohtorinnaksi. Tuomarinna, tohtorinna ja rouva metsäherratar kuuluivat kaupungin suomalaiseen kermaan; kaikki entisiä piikoja, jotka häpesivät aikaa, jolloin heidän sormensa heruttivat maitoa nisistä. Entinen rengin vaimo nautti uudessa maassa arvonimestä, ja sehän ei ollut toki paljo. Se koski vain heitä itseään, ja kun he eivät osanneet ujoksua, niin sillä hyvä. Syvä niijaus, jonka he olivat tehneet vanhassa syntymämaassaan herrastuomarin rouvan edessä, kuului nyt yhtä hyvin metsäherrattarelle.

Kolmikon lisäksi tuli maaherratar. Hänen miehensä oli maaherra. Varastossa olevista arvonimistä se oli komein ja muistutti kuvernööriä. Maaherra itse oli tavallinen maahuijari. Hän myi maata, oli herra, siis maaherra. Hän myi etupäässä tontteja suuren maayhtiön asiamiehenä, joten hän oli oikeastaan tonttiherra, mutta hänen rouvansa kutsui häntä itsepäisesti maaherraksi, ja niin tuli miehestä maaherra. Entinen nimi Peltonen muutettiin Beldoniksi, Jussista tuli John, ja sillä hyvä. Rouva käytti kymmenen sentin kaupasta ostettuja hajuvesiä, tilasi pukunsa Sears-Roebuckin alennusmyynneistä, puhdisti leveät kyntensä työn jäljistä. Sitäpaitsi kiskottiin mädäntyneet hampaat hänen kidastaan ja tilalle ostettiin kirkkaat, pitkät tekohampaat, 50 dollaria pari, ja niin oli suomalainen vallasnainen valmis, liidellen "tohtorinnan salongissa" kuin naarastiikeri.

Parempi kansa oli siis määrättynä iltana "tuomarinna Karbin" salongissa.

Vastaanottosali oli pieni huone, jossa tavanmukaisen

pyöreän pöydän lisäksi oli gramofooni, muutamia tuoleja ja nurkkakaappi, joka soti kaikkia kuoseja vastaan. Lisäksi pientä kalua siellä ja täällä asetettuna sellaiseen järjestykseen kuin emännän valistustaso edellytti. Talon kuuluisuuksiin kuului kirjastohuone, jossa oli todellakin kirjakaappi, ja se täynnä kirjoja. Rouva oli syntymämaassaan kuullut "Aarniometsän tyttäristä", ostanut sen, sidottanut kultakirjaimilla varustettuihin kansiin ja se loisti ylimpänä. Yhtä kauniissa järjestyksessä olivat postilähetysliikkeiden hintaluettelot, osotekalenteri, matkailuopas ja karttakirja. Tähän luetteloseuraan oli kutistettu pari Juhani Ahon teosta, koska ne kuuluivat kansalliseen sivistykseen; hyllyjen täytteenä nurkkakustantajain novelleja, Kuhnen "Lääketiede" ja pari ikivanhaa Kansanvalistusseuran kalenteria. Englanninkielistä osaa edusti komeimmin ja kuvaavimmin "Saturday Evening Postin" upeisiin kansiin sidotut vuosikerrat — lehti, joka antaa helppotajuisia neuvoja millaisia mielipiteitä on omattava, ja kukkurana "Police Gazette", parturitupalehti rivoine tytönkuvineen ja varietee-keruubeineen. Kaikki tämä oli talon herran mielikuvituksen kohottamiseksi ja sivistyksen syventämiseksi — varsinkin kun näkemäänsä kuvaa sai höystää valikoimattomalla sukkeluudella. Kirjahyllyn päällä, kullatuissa raameissa, oli rouvan valokuva. Kuvassa oli rouvalla suomalainen ylioppilaslakki päässään. Lakin hän oli lainannut eräältä, jolla oli oikeus sitä käyttää, mutta joka Amerikaan tultuaan oli huomannut, että ylioppilastutkinto ei merkitse kullanvuoluveistä, sanalla sanoen, hän oli toiminut niin ylevässä tehtävässä kuin "tuomarinna Karbin" palvelijattarena, ja rouva oli "ihan vain huvikseen" ottanut kuvan palvelijattarensa höyhenissä, ja kuva oli jäänyt "huomaamatta" näkyville. Yli-

oppilastutkinto Suomessa on enemmän dekoratiivista laatua, ja synkemmin sitä ei voisi pilkata entinen, nyt nousukashöyhenet saanut piika, kuin kuvauttamalla itsensä akateemisissa ketineissä. "Erehdyksen" kautta oli kuva kerran joutunut sanomalehtiinkin selityksellä, että tästä "ihastuttavasta suomalaisesta naisesta olisi tullut etevä näyttelijätär, ellei rakkaus kotiin olisi häntä pidättänyt siksi ryhtymästä" — vahva annos, joka juovutti rouvan moneksi kuukaudeksi. Hän itse saattoi kirjastohuoneeseen pastoria, entinen renkipoika, joka sai "herätyksen", kun Suomesta tultua hänen käteensä asetettiin kaivoskuokka. Kuokka on raskas ja sen heiluttaminen kysyy voimaa ja sisua, joita ominaisuuksia hänellä ei ollut. Niinpä hän meni Suomi-opistolle ja ryhtyi papiksi. Hän sai seurakunnalta 40 dollaria kuussa. Kun hän tuli toimeensa, määritteli kirkkoraati hänen palkkansa seuraavasti: 40 dollaria pohjapalkkaa kuukaudessa, kaksi dollaria lasten kastamisesta, neljä dollaria hautauksen toimittamisesta ja kotonakäynneistä sopimuksen mukaan. Lihavimmaksi osottautui "kotikäynnit sopimuksen mukaan", sillä herra pastori, ollen nuorimies, oli erikoisemmin haluttu vieras jokaisessa hienossa kodissa. Rouva tuomarinna siis kuljetti pastoria, joka laihana ja hoikkana haljuili hänen käsipuolessaan, ja toiset rouvat sukivat hartauksia, tosin maallisia, pastorin mieliksi.

Mutta illan varsinainen vieras ei ollut saapunut, herra parooni, jota ei tuntenut muut kuin Karbin perhe.

Mutta herrat itse olivat saapuneet: maahuijari, metsähuijari, lääkäri, optiikkeri, joka kutsui itseään silmälääkäriksi — tusinan verran Suomi-äidin poikia, mikä milläkin kekkulintittelillä varustettuna. Tuossa mies, joka myi työhousuja ja kulki talosta taloon onkimassa juo-

ruja, tuossa toinen, joka ei ollut koskaan tehnyt työtä, mutta pukeutui siististi — ehkäpä hän oli kalastanut tuloja joistakin tasavaltamme salaisista, joskaan ei moraalisesti kovinkaan kehuttavista tehtävistä.

Keskustelu kohisi eteenpäin:

— Se on kuulemma oikea parooni.

— Onkohan?

— On se.

— Se on sitten oikea parooni.

— Kansanmies muuten, mutta oikea parooni.

— Minä myin tänään tontin. Hulkko rakentaa.

— Vai rakentaa Hulkko.

— Millähän Hulkko rakentaa?

— Vai osti Hulkko maata!

— Ei se suurta jaksa rakentaa.

— Jos se vaan ostikin maata, eikä rakenna.

— Taikka ...

Keskustelu jatkui yhtä henkevästi samoissa puitteissa. Se koski maata, metsiä, selänoikomisia, halvauksia, työhousuja, sekatavaraa, ja lopulta se aina lennähti paroonin, kunnes ovi aukeni ja itse herra parooni astui sisälle. Hän oli laiha, pitkä mies, pari ohuita viiksiä kuin alleviivauksena nenän alla, etukumara.

Metsäherratar Smith selvisi ensin:

— Minä arvaan, että se on herra parooni. Aamulla toi tyttö minulle kirjeen ja sanoi: "Madam, teille on kirje", ja minä avaan ja katson, ja parooni on täällä. "Madam, sanoi palvelijattareni, on harvinaista, että parooni on täällä", niin hän sanoi.

Hän vilkaisi yli huoneen nähdäksensä vaikutuksen. Muilla ei ollut palvelijatarta, mutta hänellä oli, ja se kutsui häntä madameksi! Tuomarinna katseli synkästi

häntä, sillä metsäherratar oli ottaa illan johdon käsiinsä. Nyt kiertää parooni kuin lämmin pannukakku kädestä käteen. Hän kumartaa ja toiset pokkaavat. Illan suuri vieras! Parooni! Oikea parooni!

Parooni heittäytyy kohteliaaksi:

— En odottanut näkeväni täällä näin paljon nuoruutta samalla kertaa.

Kaksitoista nelikymmenvuotiasta mammasydäntä läikähti mielihyvästä, ja tuomarinna ihan hikosi pelkästä lämmöstä, ja kaikki nuo lihavat mammat, jotka edustivat nuoruutta ja kauneutta, olivat hengessä polvillaan paroonin edessä.

— Vanha kotimaa olisi ylpeä jokaisesta, joka on tässä huoneessa; niin paljo sivistystä, elämänvoimaa ja sielun jaloutta, laukasi parooni edelleen.

Sivistys, elämänvoima ja jalous niijasi kuin lauma nahkapoikia.

— Oi kiitos, huokasi selänoikojan rouva.

— Hengen aatelistoa, jota koristaa uuden maailman hyveet. Suurin aateluus on toiminta, työ jonkun päämäärän saavuttamiseksi, ja sellaisena tervehdin uuden maailman suomalaisia, selitti parooni melkein hajamielisesti.

Metsäherratar arveli itsekseen, että parempi sittenkin olisi rippunen oikeata vanhaa aateluutta kuin kokonainen annos hengen aateluutta, sillä voisi maalauttaa aateliskilven tuoleihin, mutta hyvä näinkin.

Itse "tuomari" Karb otti puhujan paikan ja lausui paroonin tervetulleeksi vaatimattomiin, mutta kuitenkin tyydyttäviin oloihimme. Yksilöllinen yritteliäisyys saa aikaan ihmeitä (hän viittasi ympärilleen; yritteliäisyyden sivutuotteena oli siinä kaksitoista vatsaa, jotka pyrkivät työntelemään liiviä pois tieltään, kaksitoista kumpua,

joita ei kureliivikään kiristänyt riittävästi yhteen) ja sitten hän puhui aateluudesta, illan puheenaiheesta ja sanoi persoonallisen käsityksensä olevan, että aateluus velvoittaa — viisaus, jota hän ei ymmärtänyt, mutta jonka hän oli jostain oppinut.

Ja niin oli vieras suljettu hengen aateliston kukkeimpaan seuraan, keskustelu porisi hiljalleen, kiersi pahimmat mättäät, kunnes herra parooni viittasi kädellään ja lausui:

— Meidän pitäisi luoda jotain suurta, ennenkuin sulamme tämän suuren kansakunnan kanssa samaan joukkoon, jotain sellaista, josta aina muistettaisiin, että meidänkin kansamme on ollut tätä tasavaltaa rakentamassa.

Kaikki töllöttivät häneen. Eihän häntä vaan ole lähetetty tänne keräämään rahaa Kalevalan englanninkielistä painosta varten, Snellman-patsasta varten, taikka mahdollisesti Suomen varustamiseksi maailmannäyttelyyn? Herra metsäherra ajatteli ihan pahaa hetken, kunnes parooni jatkoi:

... jotain, joka samalla on hyödyksi isänmaalle kaukana pohjoisessa, ja meille itsellemme.

"Meille itsellemme" vapautti pahimmat epäluulot, mutta vielä vaivasi se, jos tuo "meille itsellemme" tuleva olikin vain henkistä laatua, jolloin se ei kylläkään kannattanut vaivaa.

— Suuri yhtiö, joka välittäisi tavaraa Suomesta tähän maahan, jonka kansamme parhaat jäsenet tässä maassa omistaisivat, olisi tuollainen muistopatsas jälkipolvillekin.

"Parhaat jäsenet" nyt vasta ounastelivat asian laatua, ja maahuijarin kasvoille nousi helakka innostuksen puna. Hän ei välittänyt niinkään paljoa siitä, josko siitä tulisi muistopatsas jälkipolvien töllisteltäväksi, mutta sen sijaan

hänen käytännöllinen järkensä sanoi, että siitä voi saada erinomaisen sijoituksen. Mutta varovaisesti, kuten ainakin mies, jonka rahoja kysytään outoon sijoitukseen, hän huokasi:

— Mitäpä sieltä voisi tuoda?

— Esimerkiksi silakoita, vastasi parooni.

Sana kuohutti erilaisia tunteita parhaiden jäsenten povissa.

Metsäherra hylkäsi ajatuksen jyrkästi. Nuorena poikana hän oli tutustunut tähän kansallis-aarteeseen kotonaan, renkituvassa, ja muisti sen keltaiset silmät, jotka tuijottivat puukupista. Hän oli syönyt niitä aamiaiseksi, päivälliseksi ja illalliseksi. Perunalla ja kovalla leivänkappaleella lossasi hän silakoita alas, kun vatsa kurisi ruokaa.

Silakka, vaivaistalon juhlaruoka, renkitupien kirous — silakka, kalkissa ja suolassa lioteltu otus, jonka esti mätänemästä tuo palsameeraus, yhtä onnistunut kuin egyptiläisten kuninkaiden. Silakka, jonka häntä jäi kouraan, kun sitä yritti vetää tynnöristä veli- ja siskovainajien keskeltä, jota murhaaja, karaistunut, ikuinen vankilan asukas katseli suuremmalla pelolla kuin piilua. Silakka, jonka takia renkituvassa ensi kerran puhuttiin kapitalistisen järjestelmän kukistamisesta; silakka, joita isäntä osti heinäaikana tynnyrittäin työväkensä hirmuksi — siitäkö, tästä keltasilmäisestä, uskollisesta köyhyyden suolatusta ja kalkitusta matkaveljestä nyt tehtäisiin "parempien jäsenten" muistopatsas; se kyllä kestäisi, herra paratkoon, ajatteli metsäherra, sillä vähemmälläkin suolalla pysyy pystyssä, mutta kuinka sillä saisi rahaa tässä maassa, sitä hän ei voinut käsittää.

Rouvien keskuudessa sana ikäänkuin alensi juhla-

tunnelmaa. Yksi ja toinen heistä varhaisessa nuoruudessaan oli kuljettanut silakkakuppia rengin nenän alle. Aitassa niitä oli ammeet täynnä — halvinta ja täyttävintä ruokaa. Suomen kansallistalouden perustushan lepäsi tämän eläimen luisilla hartioilla. Koko valoton ja ikävä menneisyys oli tuulahtanut silakan mukana tähän jaloon ja ylevään seuraan ja raa'asti kiskonut juhlatunnelman vanhan mantereen takapihojen tasolle. Kuinka saattoi herra parooni, jonka suolissa silakka ei ollut tehnyt juhlamatkaa, jonka nuoruutta ei ollut varmaankaan tämän kansalliseläimen kullankeltainen katse sumentanut, puhuakaan tässä seurassa mokomasta! Oo, rouva metsäherratar muisti, kun hän omalle metsäherralleen oli kantanut silakoita aamulla, päivällä ja illalla palkaksi ojan kaivamisesta, kuinka hän itse vihasi tätä Suomen maatalouden syöpäläistä, tätä vatsojen täyttäjää, joka maistui kuin mätä turve ... Koko vaivaistalo-yhteiskuntahan kukoisti silakan kustannuksella. Sehän piti kuristen riemujuhlaa loppuunkiskotun rengin suolissa, kun hän oli joutunut vaivaistaloasteelle. Hienoimmankin herrastalon ensimäinen tervehtijä, ellei ottanut koiraa lukuun, oli silakka; sitä muistopatsasta ei tarvinnut rakentaa, se oli valmis ...

Mutta asiassa on kaksi puolta: rumempi ja kauniimpi puoli, ja herra parooni otti kauniimman puolen. Hän osotti loistavasti kokoonpannussa puheessaan, kuinka koko heimo kaipaa silakkaa, kuinka vanhan mantereen ikävä haihtuu ja pakenee, kun saa silakkaa; kuinka loistava sijoitus on laittaa yhtiö, joka tuo niitä laivalastittain uudelle mantereelle; kuinka köyhä kansa tulee alati muistamaan henkilöitä, jotka tuon jalon ruuan kuljettivat tänne. Sanalla sanoen koko seurueen kielelle livahti vesi

sen sijaan että kukin oli valmistautunut enemmän tai vähemmän epäkohteliaaseen puheeseen vanhan tuttavan suhteen, ja kun parooni lopuksi sanoi, että eikö tuhansia jatuhansien entisten renkipoikien ja piikojen kansallisruuan tänne tuomiseksi kannata ryhtyä toimenpiteisiin, vastattiin kuorossa myöntävästi, ja hengessään sijoitti itse metsäherrakin rahaa yritykseen — ei muistopatsaan tarkoituksessa, vaan liikevoiton saamiseksi. Hän tunsi ikäänkuin kostavansa vanhalle renkituvan nuoruudenystävälleen myymällä sen.

Tänä ylevänä hetkenä syntyi "The Finnish-American Import and Export Company".

Hienon maailmannimen takaa tuijotti Amerikan suomalaista siirtolaisjoukkoa vastaan silakan uskolliset kultasilmät.

Sen riemumarssin ala laajenisi renkituvasta ja vaivaistaloista suureen uuteen maailmaan. Ehkäpä, ajatteli valikoitu seurue herra tuomarin seurusteluhuoneessa, "Aarniometsän tyttärien" kirjallisessa seurassa, ehkäpä käy niin, että uudenkin mantereen vaivaishoito järjestetään uudelle kannalle, ja silakka marssii vaivaistaloon, mullistaa koko järjestelmän niissä niin, että kuolevaisuus nousee samalle tasolle kuin sen entisessä kotimaassa; ja siinähän on muistomerkkiä riittävästi.

Herra parooni valittiin johtajaksi, johtokunnan puheenjohtajaksi asetettiin herra metsäherra, kirjuriksi herra tuomari. Silakan laillinen tie oli täten silattu tasaiseksi, ja rahat alkoivat valua saapasvarsista, sukansääryksistä, pankeista ja kukkaroista, siirrettiin yhtiön tilille, ja lopuksi herrat ryyppäsivät sinunmaljat ja rouvat hahmottelivat uusia arvonimiä. Seurustelu muuttui toverilliseksi, jopa ihan ystävälliseksi. Puheessa, jonka herra

metsäherra piti, osotettiin, että aika on tullut, jolloin perinnöllinen aatelismies ymmärtäväisesti antaa kätensä uudelle aatelistolle, piti sanoa kansalaisille, höö, ja ellei tämä silakka-business vetele, niin mikäpä sitten, ähäm, joten juokaamme malja herra paroonin kunniaksi. Herra parooni vastasi kohottamalla maljan "ihastuttavalle emännälle", tehden sen niin sirosti, että rouva puhkesi kyyneleihin, käsittäen, että mitä pahaa hän olikaan ajatellut silakoista, hän oli silakka-kehityskautensa suorittanut kunnialla loppuun.

— — —

"The Finnish-American Import and Export Company" avasi konttorin valtakadulla.

Sana "Office" maalattiin kullatuilla kirjaimilla oviin ja akkunoihin.

Ensimäinen silakkalähetys tilattiin, kokonainen laivalasti, kuten parooni selitti, ja muutaman viikon kuluttua saisi siirtokansa maistaa tuotteita.

Ja niitä tuli.

Kansalliset sekatavarakauppiaat saivat annoksensa. Metsäherra Smith avasi itse sekatavarakaupan lähellä uuden kansainvälisen yhtiönsä ovea ja odotti seuraavana päivänä, kun saalis oli tullut ja siitä ilmoitettu, suurta vaellusta kauppaansa.

Suurilla kirjaimilla oli hän suomeksi maalauttanut akkunaan sanat: "Suomen Silakoita" — ja niiden läsnäolon tunsi jo hajusta, ellei ilmoitusta olisi sattunut lukemaankaan.

Ensimäisenä saapui tuttu työläinen, joka haki eväskannuunsa jotain.

— Suomen silakoita saatavana, ilmoitti herra Smith itse heti.

Työläinen katseli tynnöriä ja sen kellertäviä asukkaita. Hänen mieleensä muistui kotimaa, entinen, vanha kotimaa, sen tanhuat, vatsakatarri, jonka hän sai renkinä ollessaan. Hän maistoi yhtä noista, hän maiskutti; hän irvisti ja pureksi ja sanoi sitten tyynesti, ilman mitään mieliharmia:

— Syö, saatana, itse silakkasi!

Hän ei tietysti aavistanut loukkaavansa ainoastaan herra Smithin liikettä, vaan myöskin hänen tunteitaan, ja herra Smithin ääni oli melkein traagillinen, kun hän sanoi:

— Ne ovat todellisia.

— Minä uskon sen, sanoi toinen.

— Vuosien varrella olet niitä kaivannut.

— Olen lähtenyt niitä pakoon.

— Ne ovat osa kansallisrikkaudestamme — kansallisomaisuuttamme, selitti Smith, yrittäen vedota miehen korkeampiin tunteisiin.

Mutta mies kokosi kannuunsa epäkansallista ravintoa sen kuin kokosi, painoi lakin silmilleen ja lähti, sanoen hyvästiksi:

— Mitäpä niitä kansallisomaisuuksia tässä syömään.

Tai pistäysi kauppaan työläismuija, ja ilmoituksen akkunassa nähtyään, haisteli hetken hartaasti, asiantuntemuksella; tutkimuksensa tuloksen ilmoitti hän ykskantaan:

— Niin haisee kuin ennenkin!

Hänkin nuorena neitseenä oli tuota samaa sukua yrittänyt lopettaa, siinä onnistumatta, sillä perässähän se tuli.

Herra Smithin päähän pälkähti nerokas tuuma. Totutetaan, arveli hän, amerikalainen syömään silakoita.

Melkoista henkevyyttä osotti ilmoitus, jonka hän maalautti kauppansa akkunaan:

"Baltic Herrings for Sale."

"Best and cheapest food for lumberjacks and common laborers."

(Itämeren sillejä myytävänä. Paras ja halvin ruoka metsätyöläisille ja kovantyöntekijöille.)

Hän myi kokonaisen tynnörillisen silakoita eräälle juutalaiselle, jolla oli metsätyömaa. Juutalainen hävisi tynnöreineen metsään.

Herra Smith hykersi.

Mutta ilo osottausi liian aikaiseksi.

Metsäkämpältä tuli uutinen lehtiin. Siinä kerrottiin, että työläiset juutalaisen kämpällä olivat menneet lakkoon ruuan takia. Juutalainen oli perunain kanssa tarjoillut erästä "vaivaiskalaa, jonka suolavettä hän oli yrittänyt tyrkyttää kastikkeena". Lakko oli yksimielisin, mitä sinä vuonna puhkesi. Uskonnollisetkin työläiset menivät lakkoon, koska sellaisen ruuan nauttiminen olisi ollut herramme kiusaamista.

Lakko voitettiin.

Juutalainen sillitynnörinsä kanssa ilmaantui kaupunkiin ja ryntäsi suoraan herra Smithin myymälään vaatimaan rahojaan takaisin.

Hän manasi äidinkielellään ja kaikilla osaamillaan kielillä, roikotti silakkaa hännästä, manasi sen Jaakopin jumalan nimessä ja lopulta julisti, että ellei Smith ymmärrä heti maksaa ei ainoastaan tynnörin hintaa, vaan vieläpä korvaa hänen menetyksiään asiassa, niin oikeuteen mennään.

Herra Smith viittasi juutalaisen takahuoneeseen, josta

he palasivat hetkeä myöhemmin — juutalainen hymyilevänä, herra Smith kärsineen ja kynityn näköisenä.

Hän tunsi omituista yksinäisyydentunnetta ja mietti keinoja, miten päästä irti saaliistaan.

Hän kävi tapaamassa paroonia, mutta tämä oli lähtenyt liikematkalle.

Lopulta arveli hän keksineensä loistavan suunnitelman.

Hän lähetti kirjeen kaupungin vaivaishoitohallitukselle, tarjoten kohteliaasti silakoitaan vaivaisten syötäväksi. Mukana lähetti hän maistiaisiksi joukon suurella huolella valikoituja silakoita.

Kirje, jonka hän sai vastaukseksi, ei rohkaissut yrittämään uudestaan.

Siinä kiitettiin kohteliaasti lähetyksestä, mutta samalla jyrkästi kieltäydyttiin ostamasta mitään. Kansakuntamme, selitti vaivaishoitohallituksen kirjuri, ei ole tottunut käyttämään tällaista ruokaa. Vaikkapa hänen henkilökohtaiselle mielipiteelleen ei tarvitsekaan antaa arvoa, hän kuitenkin omana halpana mielipiteenään pyytää lausua otaksumisen, että Amerikassa tapahtuisi vallankumous muutamassa viikossa, jos tasavallan kansalaiset pakotettaisiin syömään tuollaista ruokaa. Olemme kuitenkin kiitollisia siitä, että olette meille tehneet tarjouksen, jolla osotatte harrastavanne asiaamme. Kirjuri lopetti tähän. Paketti tuotiin takaisin.

Kahta kuukautta myöhemmin kaupunginhallitusta pyydettiin kiinnittämään huomiotaan erään makasiinin sisältöön. Ellei, selitettiin kantelukirjeessä, makasiinissa ole joukko murhatuita ihmisiä, niin sitten siellä on joku erikoisempi, tasavallan historiassa tuntematon esiaikojen jättiläinen mätänemässä, niin vahva oli lemu. Komiteat, jotka tutkivat tasavaltamme oloja, eivät kai kokoontune

muina kuin maksupäivinä, mutta tämä komitea kokoontui heti. Palokunnalta lainattiin savumaskit ja kansalliskaartin paikallinen komppania hyväntahtoisesti lainasi kaasumaskejaan, ja näin varustettuna komitea rohkeni lähestyä makasiinia.

Silakoita siellä oli, kansallisaarteen edustajia — Suomen kultakaivoksen tuotteita — tynnöri tynnörin vieressä, ilmoittaen itsestään niin voimakkaasti, että poliisiketju täytyi muodostaa siksi, etteivät ihmiset päässeet lähelle, kun aarre kannettiin jätekasalle. Ja mitä ihmeitä kasa olisikaan tehnyt vaivaistalossa, sitä ei ehditty kysyä, vaan kaivettiin kuoppa ja koko mädännys haudattiin. Kuinka monta armasta Suomi-äidin poikaa ja tytärtä olisikaan saatettu ikuiseen lepoon, jos nuokin olisivat päässeet pöydälle; nyt ne silakat lihottavat vieraan maa-äidin kylmää povea.

Samana päivänä hynttäsi herra metsäherra tavallista nopeammin askelin talosta taloon, kutsuen osakeyhtiön ylimääräistä, mutta kiireellistä kokousta.

Illalla se oli — ja ilman korupuheita ja sievää juhlapuhetuntua ilmoitti hän kokoontuneelle seuralle:

— Nyt se perhana on mennyt.

— Silakatko?

— Ja parooni!

— Entäs paljoko jäi rahaa kassaan?

— Koko konttorista on jälellä pari tuolia ja paroonin housut.

— Tarkottaako veli, että parooni on kadonnut?

Sitä veli tarkoitti. Parooni oli mennyt ja vienyt osakeyhtiön mennessään. Koko komeasta laitoksesta ei ollut tallella muuta kuin kullatut kirjaimet ovessa ja mainitut paroonilliset housut; arvonimikin, jota parooni käytti,

oli lainatavaraa, kuten koko seurueellakin. Hän oli yhtä vähän parooni kuin metsäherratar oli metsäherratar tai tuomarinna oli tuomarinna.

Kansallinen muistopatsas romahti kokoon, ja joukko ajureita, jotka olivat sen jätteitä kuskaamassa, pitivät sen kustannuksella hirveätä iloa, puhuen etupäässä sen siitä ominaisuudesta, joka oli koko seutua kiihdyttänyt — sen hajusta.

Kaksi viikkoa myöhemmin herätti palvelustyttö metsäherratar Smithin, tuoden kirjettä ja lausuen kohteliaimmalla äänellä:

— Kirje, Madam.

Madam luki kirjeen. Maaherratar siinä ilmoitti hänelle, että jos hän haluaa kokin paikan kämpällä, niin nyt se on saatavana.

Samana päivänä lähti palvelijatar, ja emäntä itse lähti hankkimaan tavaraa, jota tarvitaan kämppäelämässä.

HERRA LUUTNANTTI

Kaksi lihavaa käsivartta kietoutui kuin pari jättiläiskäärmettä miehen kaulan ympärille ja sitä seurasi vala:

— Rakastan teitä, herra luutnantti! Minä olen aina rakastanut sotilaita, sillä he ovat urhoollisia, ja hento nainen voi heihin nojautua tuntien turvallisuutta. Olkaa hyvä, herra luutnantti, ja menkää nyt papan luokse puhumaan asiastamme.

Pienen kaivoskylän kirkonlakassa heläytti kello yksitoista kertaa. Kylän ainoa ravintola oli vielä valaistu, ja kaduilla paloi lyhtyjä, kauempana jyrisi kaivoskippa.

Herra luutnantti irtaantui, asteli pitkin lankuilla päällystettyä sivukatua ja tuli viimein kotiinsa. Aamulla pukeutui hän jääkäriunivormuun, asetti vapaussotamerkkinsä näkyville, pullisti taskunsa suosituksilla ja astui tytön isän eteen.

— Haluan saada tyttärenne, sanoi hän suoraan.

— Voitteko elättää hänet? kysyi isä, pikkukauppias, Kalevan Ritarien paikallinen johtaja, luottohenkilö, kaupunginhallituksen jäsen.

— Minulla on suosituksia kenraali Mannerheimilta, eversti Sihvolta; itse von der Goltz on suositellut minua.

— Minä tarkoitan, että voitteko tehdä jotain käsillänne?

— Minäkö? Luutnantti naurahti; hänen käsillään loi tehty "jotain". Minä olen, sanoi hän, taistellut kansalaissodan aikana, saanut urhoollisuuden mitalin, toiminut

vankileirin komentajana, ottanut osaa Karjalan retkeen; en kammoksu mitään.

— Minä tarkoitan, että jotain sellaista, jonka avulla voi elää?

— Olkaa hyvä ja katsokaa suosituksiani.

Pappa vilkasi, mutta ei tullut vakuutetuksi.

— Minä en voi elättää tuskin perhettäni tänä aikana, sanoi hän. Tuskin voisin ottaa uusia jäseniä ...

— Voin elättää itseni ja perheeni, vastasi luutnantti.

Ukko istui. Hänen mielessään välähti, että voisiko hän myydä puolta enemmän voita, puolta enemmän läskiä, puolta enemmän leipää ja ylläpitää tuon komean ruhon, ja hän oli kuulevinaan rehellisen äänen povessaan vannovan: sinä et voi sitä tehdä, et voi elättää luutnanttia, luutnantin vaimoa ja tulevia lapsia.

— Se on mahdotonta, sanoi hän.

Samana iltana tyttö katosi luutnantin kanssa. Hän vihitytti itsensä rauhantuomarin edessä.

He hävisivät omille teilleen.

He sijoittuivat suurempaan kaupunkiin. Rahaa ei ollut paljo, joten he menivät kaikkein halvimpaan hotelliin, ja luutnantti meni tutkimaan asemaa.

Hän meni ensin konsulin puheille.

He vaihtoivat pari suloista kohteliaisuutta. Alku näytti lupaavalta, sillä varakonsuli hymyili.

— Luulen, että te voitte järjestää minulle työtä, sanoi luutnantti, lause, joka hermostutti varakonsulia. Minulla on joukko erinomaisia suosituksia ja sitäpaitsi olen Valkean Ruusun ritarikunnan jäsen.

He tarkastelivat toisiaan, nämä kaksi kohteliasta petoa. Varakonsuli ryki. Kummallista aikaa, sanoi hän. Kaikkein kauneimmatkin kansalaishyveet ovat halvassa

hinnassa tänä aikana. Sallikaa minun sanoa, että te olette etevä mies, ja minun persoonallinen kunnioitukseni teitä kohtaan kasvaa joka hetki. Harvinainen nuorukainen, kunnioitettava ja kasvatettu, kelpo sotilasura takanaan. Ja hän levitti kätensä ikäänkuin syleilläkseen tuota harvinaisuutta, kunniallisuutta ja kasvatusta, ja luutnantti, joka ei ollut ihmistuntija, arveli itsemielessään, että hänen tulevaisuutensa siirtolaisten keskuudessa oli turvattu.

— Mutta minä en voi antaa teille mitään työtä, vaikkakin sydäntäni kirvelee, että kaikki ne palvelukset, joita olette tehnyt tasavallalle, täten jäävät minun osaltani, yhym, ikäänkuin siveelliseksi velaksi.

Luutnantin sisimmässä kuohahti. Siveellinen velkamies hänen edessään jatkoi:

— Isänmaalle tehdyt palvelukset eivät voi koskaan tulla riittävästi palkittua, mutta satojen vuosien kuluttua lastemme lapset muistavat niitä, jotka taistelivat ja kärsivät nuoren tasavallan puolesta. Herra luutnantti, tasavallan sankarien nimet merkitään historiaan.

Luutnantista tuntui siltä, että nimen merkitseminen aikakirjoihin olisi voinut jäädäkin, kunhan olisi leipää. Sitäpaitsi hänen taistelunsa "nuoren tasavallan puolesta" oli suurimmaksi osaksi tapahtunut Tammisaaren vankileirillä.

— Herra luutnantti, sallikaa minun vielä kerran lausua suurin kunnioitukseni teitä ja työtänne kohtaan, jatkoi varakonsuli, ja minä toivon, että ne suuret kyvyt, jotka omaatte, tulevat tässä maassa käytettyä.

Hän ojensi kätensä leveänä ja lämpimänä kuin paistetun lahnan, jota luutnantti piti merkkinä siitä, että nyt oli poistuttava.

— Minun vastuksikseni niitä tänne lähettelevät, mutisi varakonsuli, kun luutnantti lähti.

Luutnantti jatkoi tiedustelemistaan, kun sitä ennen oli kulmassa olevaan juutalaisen kauppaan pantannut muutamasta dollarista kellonsa.

Hän luki kyltistä: "Suomalainen Vaate Tavara Liike, Matt Huuska, Proprietor."

Pimeimmästä nurkasta tuli esille itse "Suomalainen Vaate Tavara Liike, Matt Huuska, Proprietor", hymyili sievintä hymyään ja kysyi samalla tavalla kuin satoja kertoja ennenkin: mitä saisi olla?

Luutnantille saisi olla leipää! Hän esitti asiansa, hän levitti kunniamerkkinsä tiskille ja kaiveli taskustaan suosituksensa, kotelon toisensa jälkeen, hän puhui taisteluistaan ja lähdöstään isänmaasta. Matt Huuska, Proprietor, kuunteli, puri kumia, nyökytti päätään ja ymmärsi, ymmärsi täydellisesti. Hän tarkasteli kunniamerkkejä, syventyi yksityiskohtaisesti niiden kirjaimiin ja koristuksiin ja lausui ihastuksensa.

— Minä en voi antaa työtä, lausui hän sitten yksinkertaisesti.

— Mutta teillähän on hyvä liike, sanoi luutnantti.

— Mutta minä menettäisin sen, jos te tulisitte.

— Miksi?

— Te olette taistellut työläisiä vastaan.

— Rosvoja vastaan, oikaisi luutnantti.

— Oo yes, rosvoja vastaan, mutta ne, jotka käyvät täällä minun liikkeessäni kauppoja tekemässä ... tuota, niinkuin puolustavat rosvoja.

— Ja te alistutte sellaiseen!

Matt Huuskan silmissä välähti.

— Minun täytyy alistua.

Ja naamari oli pudonnut ja hän katsoi luutnanttia synkästi ja toivotti hyvää vointia samallaisella äänellä kuin olisi kehoittanut luutnanttia hirttämään itsensä, ja kun luutnantti lähti, niitti hän kunniaa työläisostajiltaan selittämällä, millainen vieras oli käynyt häntä tapaamassa.

Päivät kuluivat.

Kohteliaasti väistyi koko pikkuporvariston rintama, hattuaan kohottaen, antaen tunnustusta, ihaillen kunniamerkkejä, selaillen todistuksia hajamielisenä, mutta kuivasti kieltäen työn ja elämisen ehdon. Kotien ovet sulkeutuivat, kun valkea vieras koputti, he eivät uskaltaneet tunnustaa edes toisilleen tavanneensa häntä ja tuntevansa hänet. Nuori tasavalta kaukana Europassa ei muistanut poikaansa.

Eräänä aamuna havaitsi nuori rouva, että viimeinen sentti oli käsillä, ja tämä tosiasia sai aikaan, että herra luutnantti katseli samana aamuna erikoisella hartaudella kadunkorjaussakkia. Se näytti olevan yksinkertaista työtä, jota voi tehdä kuka tahansa, vaikkeipa olisikaan ollut minkään tasavallan tähtiä rinnassa taikka kenttämarsalkan suositusta taskussa. Herra luutnantti nielasi jotain karkeata, kun hän lähestyi työnjohtajaa ja sopersi asiansa; työnjohtaja katseli häntä hetkisen ja kauppa tuli tehdyksi.

Lapio ei ole varsin merkillinen työkalu, mutta senkin käyttelemiseen tarvitaan harjaantumista. Miekan asemasta oli siis herra luutnantilla kädessään työkalu, ja hänen mieleensä tuli, että monia, jotka lapiota olivat heiluttaneet, hänkin oli passittanut "vahingossa" taivaaseen, ja hänestä tuntui ensimäisen kerran elämässään siltä, että lapioiminen voi herättää kenessä tahansa kapinallisia ja kumouksellisia mielipiteitä.

Päivällistunnilla lähestyi häntä pitkä, roteva suoma-

lainen ja sinutteli heti, joka seikka viilsi herra luutnantin omanarvontuntoa, mutta katsoen nykyiseen yhteiskunnalliseen asemaansa hän vaikeni.

— Oletko tullut Suomesta äskettäin? kysyi mies.

— Olen, vastasi luutnantti sävyisästi.

— Kenen puolella taistelit kansalaissodassa?

— Taistelin rosvoja vastaan.

— Tarkotatko että taistelit herroja vastaan?

— Tarkotan, että taistelin punaisia rosvoja vastaan. Olen saanut siitä mitaleja.

Luutnantti arveli, että tuo tiedonanto herättää kunnioitusta toisissa lapiomiehissä, mutta sen sijaan, että se olisi tehnyt tällaisen vaikutuksen, joukko lakkasi työstä ja käveli johtajan luokse. Hetken perästä saapui työnjohtaja hänen luokseen, merkitsi hänen kaksi tuntia tekemänsä työn kirjaan ja käski poistua.

— Emme voi pitää työssä, sanoi hän.

— Miksi?

— Siksi, että menettäisimme muuten nuo toiset.

Luutnantti nosti dollarin palkaksi kahden tunnin työstä ja vei sen rouvalleen.

— Meidän on lähdettävä täältä, sanoi hän.

— Sinun pitää tehdä työtä, vastasi nuori rouva.

Tehdä työtä! Herra luutnantti oli tehnyt työtä kaksi tuntia lapio kädessä. Nälkä oli ajanut. Herra luutnantti ei olisi kammonut minkäänlaista työtä — murhasta lähtien — sillä hän tunsi, että elämän kova todellisuus oli saapunut. Ammuskella, komentaa, ilmaantua viikset suittuna paraatiin, kunnioittaa ylempiään, rääkätä alempiaan — siinä oli hänen tähänastinen elämäntottumuksensa.

— Me matkustamme, sanoi hän.

— Minne?

— Johonkin pieneen kaupunkiin.

— Me tarvitsemme siihenkin rahaa.

— Minä myyn kunniamerkkini.

Rouvan silmissä päilyi hetken säälin tunnetta, mutta hän ei estänyt luutnanttia lähtemästä arvomerkkejään kaupalle.

Juutalainen, joka oli saanut kultakellon, sormuksen, sunnuntaipuvun, matkalaukun, rouvan hopeaesineet ja luutnantin revolverin, tarkasti huolellisesti Valkean Ruusun ritarimerkkiä. Nuoren vapautemme kallein merkki, ajatteli luutnantti, ei ole ollut halvemmissa sormissa kuin se nyt on, ja jos päällystö tietäisi, erottaisi se minut ritaristosta häpeällisellä tavalla. Ritarimerkki meni nyt suuren isonnuslasin taakse, pari ahnaita silmiä tutki sitä, ikäänkuin vainuten, josko tuo veri, joka siihen oli roiskunut ja jonka vuodattamisesta se oli annettu, voisi tuottaa yhtään prosenttia liikevoittoa; tai ehkä hän havaitsi, että se kunnia, jonka johdosta se oli annettu, oli yhtä arvokas kuin se metallilevy, joka sitä esitti. Joka tapauksessa isonnuslasi pantiin syrjään ja juutalainen tarkasteli kappaletta kauempaa, ikäänkuin sotapäällikkö nahkapoikaa, ja sanoi sitten:

— Kymmenen senttiä.

— Kymmenen senttiä!

Tarkastuksessa oli siis hänen elämänsä suuri kunnia havaittu kymmenen sentin arvoiseksi. Merkki, jonka hän oli saanut suurin juhlallisuuksin itsensä pääkenraalin kädestä, havaittiin vaa'assa kymmenen sentin arvoiseksi kaluksi! Tuo Shylock oli leikannut hänen lihaansa! Jos oltaisiin vankileirillä, ei juutalaisen henki maksaisi mitään.

Kooten kaiken tallella olevan mahdollisen arvokkuuden, luutnantti poistui kaupasta. Juutalaisen kaupan ovel-

la roikkuvat kolme kuulaa heilahtivat, kun hän iski oven kiinni.

Työtä! Työtä on saatava, työtä on tehtävä. Mutta ei lapion varressa, sillä se ei hänelle sopinut. Hän sai hurjan päähänpiston. Hän avasi erään pankin oven, pyysi puhutella pankinjohtajaa. Heidät esitettiin toisilleen sivuhuoneessa.

Luutnantti esitti asiansa avomielisesti, katkonaisin lausein, sillä hän ei osannut riittävästi kieltä. Mutta hänen asiansa tuli ymmärretyksi.

— Olen suuressa puutteessa, sanoi hän, ja hänen silmänsä kostuivat. Olisin myynyt juutalaiselle sotilasmerkkini, mutta hän ei niitä huolinut ...

Hän tunsi puhuvansa saman luokan edustajalle ja oli siis avomielinen.

— Asema on paha, sanoi pankkimies.

— Minä voin kuolla nälkään, ellen saa työtä.

— Eikö seurakunta voi avustaa teitä?

— Ei.

Luutnantti huomasi nyt vasta, kuinka tarkasti pankkimiehen ruskeat silmät häntä tähystivät. Samalla tavalla kuin juutalainen äsken oli tutkinut hänen mitaleitaan, hän itse oli joutunut ikäänkuin mikroskooppiin, ja häntä tarkastettiin, koko hänen olemassaoloaan tutkittiin.

Viimein kysyi pankkimies:

— Tunnetteko Suomen juutalaislainsäädäntöä?

— Tunnen. Ja ikäänkuin kostaakseen äskeisen häväistyksen, hän riemuiten jatkoi:

— Me ajoimme juutalaiset pois. Kiersimme nuoren tasavaltamme lait heidän kurkkuunsa. Meillä ei ole juutalaiskysymystä lainkaan.

— Olen pahoillani, sanoi pankkimies. Tunnen sen

asian. Minä olen juutalainen. Teidän maassanne en saisi myydä edes vanhoja vaatteita. Ja meidän tulisi kuitenkin auttaa teitä. Meidän pitäisi antaa teille työtä, vaikka te veitte meiltä kaikki. Olen pahoillani, mutta te itse olette julistaneet sodan meitä ja — itseänne vastaan.

Kumarrus, tuskin huomattava, siro kädenliike; keskustelu oli päättynyt, ja isku oli sattunut.

Luutnantti oli kadulla. Hän luki kilpiä: Samuelson, Jacobsen, Siebert, Moses Manufacturing Company; hän oli näkevinään juutalaisten leimoja ja kilpiä kaikkialla.

Hänellä oli hirvittävä nälkä. Hän poikkesi kaikkein halvimpaan ravintolaan ja joi kupin kahvia. Hän sieppasi sikaarinpätkän tiskiltä ja sytytti sen salaa nurkan takana.

Kadulla, asunnon edessä, odotti vaimo.

— Meidät on ajettu pois.

— Miksi?

— Ne eivät pidä meistä.

— Mutta miksi?

— Palvelustytöt ovat kertoneet, että Suomen kansalaissodan aikana sinä ...

Elämän raskas taakka, jonka luutnantti oli hankkinut hartioilleen, tuntui nyt painavan hänet maahan. Näkymätön käsi kuristi häntä. Hän oli näkevinään, kuinka hänet kuljetetaan kuopan reunalle, kuinka hän saa kaivaa oman hautansa, kuinka huonosti tähtäävä sotamies raatelee hänet, tappamatta, kuinka hän itse, herra luutnantti, revolverillaan antaa armonlaukauksen. Ei, ei hän ole kuollut, hän elää Amerikassa, tasavaltojen tasavallassa, rikkaassa maassa. Hän napittaa takkinsa väärin, havaitsee sotilaat, jotka ampuvat häntä, osaamatta oikeaan paikkaan; hän

kapuaa lyhtypylvääseen — ja poliisipatrulli tulee ja korjaa hänet pois.

— Kohdelkaa kunnioituksella minua, huutaa hän, minä olen luutnantti tasavallan nuoressa armeijassa, minulla on sotilasmerkkejä ja suosituksia itseltään von der Goltzilta.

— — —

Tyttö saapui muutaman kuukauden kuluttua kaivoskaupunkiin. Hän oli yksin.

Isä luki iltalehtiä, kun tytär astui sisälle. Isän seurana oli seurakunnan nuori pastori.

Hän ei puhunut mitään. He tuijottivat toisiinsa. Neuvottomana seisoi pastori.

— Missä on luutnantti, kysyi isä viimein.

— Hullujenhuoneessa.

Hiljaisuus.

— Hän takoo läkkipellistä itselleen sotilasmerkkejä ja komentaa toisia mielisairaita.

Hiljaisuus.

— Tuossa on kaikki, mitä hänestä on tallella. Ja hän heitti laukustaan joukon sotilasmerkkejä ja suosituksia permannolle. Tulkaa, herra pastori, sanoi hän, kävelkäämme puistossa hetken aikaa.

Puistossa kiertyi käsivarsipari pastorin kaulalle, ja sitä seurasi vala:

— Rakastan teitä, herra pastori! Minä olen aina rakastanut pastoreita, sillä he ovat urhoollisia, ja hento nainen voi heihin nojautua tuntien turvallisuutta. Olkaa hyvä, herra pastori, ja puhukaa papalle asiastamme.

VIRTASEN JUTTU

Minnesotan rautakaivosalueen eräässä kaivannossa putosi suuri kivi, haudaten alleen joukon miehiä, yhdessä rymyssä ja tasa-arvoisesti pakanoita ja kristityitä.

Kun kivi putoaa, merkitsee se liikettä kaivoskylässä. Tuskin oli kivi pudonnut, kun jo pitkin törmiä alkaa ilmaantua paikalle naisia lapsineen; tulevia leskiä ja orpoja.

Hissi on tuonut tuskin ensimäiset julmat annoksensa pinnalle, kun valitus alkaa eri kielillä, ja sikäli kuin hissi jymisee ylöspäin, todetaan taas tulleen uusia ja uusia ruumiita ja uusia leskiä ja orpoja.

Hautaantoimittaja saapuu samanaikaisesti, hieroen kauppaa laatikoistaan. Kaivospamppu, lähinnä suurin, saapuu myös, mutta vaikenee, sillä hän ei koskaan itse puhu: asianajaja puhuu hänen puolestaan. Sitä varten on palkattu aivoja, lakeja ja voimaa.

Kivi, joka tänä kohtalokkaana aamuhetkenä tipahti pohjaan ja hautasi miehet, oli myöskin tappanut uskollisen raudankaivaja Virtasen. Virtasen vaimo tuli juoksujalassa, siepaten mukaansa pari perillistään, jotka sattuivat olemaan pihalla. Hänen aavistuksensa oli oikea. Verinen möhkäle, joka kipasta heilautettiin laatikkoon, oli rievuista päättäen se mitä Virtasesta enää oli tallella. Vaimo tunsi möhkäleen vaateriekaleista ja monikertaisista paikoista, jotka hän itse oli kuronut kiinni; siinä lehotti vierekkäin kappale alushametta, kappale toi-

sista housuista; kaikki hän oli aikoinaan liittänyt yhteen.

Isku oli liian ankara. Kauheimmassakin epätoivossa on toivon itu versomassa, ja vasta seuraavana päivänä alkoi pienessä kaivoskylän tuvassa sureksiva emäntä Virtanen uskoa, ettei Virtanen enää palaa. Kahdeksan lasta hänen ympärillään ei oikein käsittänyt, mistä oli kysymys, mutta vanhempi tyttö itkeä tihisti.

Emäntä lähti hautaustoimistoon.

Sovittiin: Virtanen — tai oikeammin Virtasen eräs osa — toiset osat olivat menneet toisten ruumiiden mukana toisiin arkkuihin; — no niin, sovittiin: Virtanen saa kunniallisen hautauksen, kellonsoitto, virsi ja hautauspuhe mukaanluettuna, ja lisäksi lupasi seurakunnan kööri tulla haudalle laulamaan.

Niin veisattiin Virtanen hautaan ja leski kahdeksan lapsensa kanssa sai katsella elämää silmäterään tavallista tiukemmissa oloissa.

Kaivosyhtiön korvaus ei ollut houkutteleva: tuhannen dollaria. Virtanen oli vaimon mielestä kuitenkin arvokkaampi ja leski ilmaisi tämän käsityksensä kaivosyhtiön konttoorissa siksi voimakkaasti, että se tuhannenkin jäi tulematta ja eukko päätti nuoletuttaa juttua asianajajalla, s.t.s. hän nosti jutun kaivosyhtiötä vastaan.

Asianajajan nimi oli Parky. Suku tosin tunnettiin Parkkisen nimellä, mutta asianajaja oli muuttanut sen hieman amerikalaisemmaksi ja suomalaiset kutsuivat häntä yksinkertaisesti nimellä Parku.

Leski Virtanen koputti tämän arvohenkilön ovelle eräänä syyspäivänä, ja kun hän oli rääsyinen ja kengistä lotisi vesi permannolle, ei Parku ensin kiinnittänyt häneen huomiota, mutta asian kuultuaan siirsi hän muijan kaikkein pehmeimpään tuoliin ja puhutti koko jutun.

— Jaha, sanoi hän.

Hän hieroi käsiään yhteen, kutsui Virtasen leskeä rouvaksi ja lausui valittelunsa tapauksen johdosta, sekottaen jo siihen pari oikeusopillista havaintoa.

— Jaha, sanoi hän toistamiseen.

Ottaisiko hän jutun? Tietysti hän ottaa. Korvausko? Jaa, se riippuu monista asianhaaroista. Jos rouva haluaa, että se voitetaan, niin pitää panna likoon, mutta se on tuottava sijoitus. Jaha. Se asia voidaan ajaa monella eri tavalla.

— Haluaako rouva Virtanen, että itketään?

Rouva Virtanen ei ymmärtänyt tätä kysymystä, sillä hän oli viime aikoina itkenyt itsemielestään ihan riittävästi, eikä hänellä ollut siihen erkoisesti halua.

— Olen minä itkenyt, sanoi hän vaan.

— Minä tarkoitan, että itkenkö minä valamiehistön edessä? jatkoi asianajaja. Se hieman lisäisi kustannuksia ...

— Tekee kuten parhaaksi näkee, sanoi Mrs. Virtanen.

— Jaha, itketään, touhusi asianajaja. Ja hän kirjoitti jotain muistikirjaansa. Se vaikuttaa, jatkoi hän.

Rouva Virtanen olisi voinut kyllä ilman maksuakin itkeä liiankin paljo, ja ilmaisia kyyneleitä alkoi herua hänen silmistään ihan tulvimalla, mutta kun hänen kyyneleillään ei ollut mitään rahallista arvoa, pyyhki hän ne nenäliinaansa, varsinkin kun muisti, että sydämensä alla potki uusi ja viaton Virtanen, jonka suuhun hänen myöskin oli ryhdyttävä hankkimaan leipää heti kun se suostui tulemaan tähän pahaan maailmaan.

Niin sovittiin asia, ja Parku saatteli eukon ovelle ja tarttui jäähyväisiksi hänen luiseen, työn terästämään kouraansa.

Eukko Virtasta ihan kauhistutti, kun näki nimensä lehdissä ja vieläpä sellaisessa yhteydessä kuin jutussa teräsyhtiötä vastaan. Hän aikoi jo mennä yhtiön konttoriin ja pyytään sen tuhannen dollaria, joka Virtasesta olisi maksettu ilman riitaa, mutta Parku hääriskeli jutun ympärillä, kuljetti sitä virastosta virastoon, vannotti, iski lesken eteen luntan papereita ja maiskutti huuliaan.

Eukko antoi asian mennä, varsinkin, kun uusi Virtanen tuli maailmaan, paini kuoleman kanssa, ilmaisi voittonsa monituntisella yhtämittaisella parkumisella ja sijottautui sitten nurkkaan, jossa kahdeksan aikaisempaa Virtasta oli viettänyt elämänsä ensimäiset vuodet. Vaimo huokasi taas syvään ja tarkisteli pesäänsä. Yhdeksän suuta olisi nyt hänellä täytettävänä, ja hän oli vain laiha, köyhä naisparka, ja hän huokasi toisen kerran syvään, kunnes uusi Virtanen taas alkoi parkua ja parkui kunnens sai suuhunsa rinnan; kahdeksan suuta ennen häntä oli imenyt tuosta uskollisesta, kuihtuneesta rinnasta elinvoimaa, kahdeksan nälkäistä suuta odotti nyt kätkyen ulkopuolella ja yksi kätkyessä. Kestäisikö hän enää yhdeksännen ahneutta, vieläkö riittäisi tuosta elämänlähteestä äidinmaitoa tälle miehenalulle, joka kiljui tuossa tietämättä, että hänen tuloansa tervehdittiin itkulla, tosin itkulla, jolla ei ollut mitään arvoa.

Parku kiersi, juttusi, rähisi virastojen nurkissa, sanalla sanoen: hän oli saanut jutun ikäänkuin vasikan ja lehmänä hänen tuli nuolla se henkiin. Hän kävi kaivoksessa, mittasi tuon siunatun kiven, laski, kuinka monta miestä sen alle olisi mahtunut — ja sitten valittiin lautakunta ja leski Virtasen asia huudettiin esille.

Ja leskestä tiedettiin asiakirjojen mukaan seuraavaa: syntynyt Suomessa, joutunut naimisiin Amerikassa, nyt

yhdeksän lapsen äiti, seurakunnan jäsen, ostanut sota-aikana sotalainoja ja siinä kaikki, sillä kelpo kansalaisuuteen ei kuulu muuta kuin seurakunnan jäsenyys ja sotalainat. Sitäpaitsi oli leskellä lapset ja ne edustivat uusia armeijoita, jos vaan leski jaksaisi ne rahastaa. Kaikkein nuorin Virtanen imi kuihtunutta rintaa, tullakseen mieheksi, uneksimatta vielä, että mahdollisesti häntäkin varten on Herra Jumala luonut ison kiven, jonka irrottaa kaivoksen seinästä ja heittää hänen niskaansa.

Parku saapui oikeussaliin leveänä ja hymyilevänä. Hän asettui Mrs. Virtasen läheisyyteen. Hän oli kuin suojelusenkeli, kun Virtasen lapset olivat hänen ympärillään, vanhimmalla pojalla ukko Virtasen puvusta pienennetty jälkipainos verhonaan ja vanhimman tytön komeillessa itsensä äidin puserossa; ja hän levitti tuomarin eteen salkullisen papereita, ja vaimosta tuntui että oli ihan suotta noin suuria paperimääriä täyttää sellaisen kuin hänen juttunsa takia.

Valamiehet astuivat esille.

Jokainen heistä oli noukittu kylän pääkadulta. He olivat "liikemiehiä". Tuossa kelloseppä, jonka kaupassa ei ostaja muistanut käydä, lihakauppias, joka haisi makkaralta, kiinteimistöhuijari, joka möi tuumakaupalla isänmaan pintaa, apteekkari, joka kieltolain voimaanastuttua tienasi leipänsä perustuslakia rikkomalla, konttorimies, joka oli kuivanut kokoon kuin rukkanen — kaikki he nyt tulisivat "oikeudenmukaisuudella ja kaikki todistukset ja asianhaarat lukuunottaen" tutkimaan, josko kivi, joka vei Virtasen manalaan, oli teräsyhtiön huolimattomuuden takia pudonnut.

Tämän juhlallisen koneen oli Parku vääntänyt liikkeelle.

Mrs. Virtasesta tuntui pahalta, että kone oli käynnissä, ja hän katui vilpittömästi, ettei ollut ottanut sitä tuhatta dollaria, joka hänen miehensä hinnaksi oli määrätty; kyllähän yhtiö paremmin tiesi, kuinka paljo miehestä kannattaa maksaa.

Nyt saapui yhtiönkin asianajaja.

Hän jutteli oikeudelle, että kukapa voisi luojan töitä arvostella. Jos jumala asettaa kiven maan sisälle ja se putoaa, niin miksi me tutkisimme hänen töitään. Herran jumalan kasvojen edessä meidän inhimillinen viisautemme (hän sanoi "meidän" niin huomattavasti alleviivaten, että kukaan ei voinut erehtyä, kenen viisaudesta oli nyt puhe) on tomua ja tuhkaa; yhtä hyvinhän voi meteoori pudota ja tappaa ihmisiä, ja kenen me panisimme syytteeseen (jälleen tämä viisas mies korosti sanaa "me", että leski Virtanenkin huomasi, kuinka vähäpätöinen hän on), ja sitten hän ihmetteli, josko Virtanen lainkaan on kuollut, koska oli mahdoton tuntea jäännöksistä, kuka kukin oli (jonka johdosta leski hämmästyi, sillä kyllä Virtanen ilman tuota kiveä olisi tullut kotiin ja sitäpaitsi hän tiesi, että Virtanen oli lapioitu kiven alta; olihan kappaleidenkin yllä vielä hänen paikkaamansa rasut, jotka nyt lepäsivät oikeuden edessä maallisena todistuksena siitä, että Virtanen oli ollut olemassa — viheliäinen, paikattu rasukasa, mutta todistus kuitenkin), ja lopuksi asianajaja sanoi, että nämä herrat tässä (ja hänen kätösensä viittasi aitauksessa olevaan valamiesjoukkoon) tietävät paremmin kuin kukaan muu mitä on tehtävä. Ja ikäänkuin vahvistaaksensa kaikkea sitä viisautta, jota puhe tulvi, hän selitti, että työmailla on usein ihan laiskoja ja saamattomia miehiä, jotka joutuvat kivien alle ja kuolevat. Tälle väitteelleen hymyili hän ylimielisesti ja ikään-

kuin nautti, että on olemassa miehiä, jotka niin perinpohjin laiskiintuvat, etteivät viitsi hypätä syrjään kun kivi putoaa päälle, jota väitettä leski Virtanen ei oikein ymmärtänyt, hänen miehensä kun oli elämänsä parhaat vuodet raatanut kaivoksessa, ja ettei hän ollut laiska, sitä kai todisti parhaiten se, että yhtiö oli rikastunut.

Parku sai nyt puheenvuoron.

Hän ilmaisi ensin syvän valittelunsa siitä, että lakimiesammattiin on päässyt kaikenlaisia epärehellisiä ja taitamattomia miehiä, jotka saavat koko ammatin huonoon huutoon, ja että juuri senkaltaiset turmelevat koko tämän ammatin, joka on syntynyt oikeuden ja lain turvaksi. Arvohenkilö tämän sanottuaan pullisti rintaansa ja loi yleiskatsauksen koko saliin, nauttiakseen vaikutuksesta. Me olemme nähneet sen kiven, mitanneet sen, huomanneet sen veriseksi; se on vieläkin verinen ja sen alle olisi mahtunut enemmänkin miehiä, selitti hän. Oliko Virtanen niin laiska, ettei viitsinyt väistää kuolemaa, jos se oli yleensä väistettävissä? Oletteko kuulleet jotain julkeampaa? Ainakaan Mrs. Virtanen ei ollut kuullut ja nyökäytti päätään. Mutta meillä on todistuksia, että Virtanen oli ahkera mies. Salliiko tuomari, että ne esitetään? Salliipa tietenkin.

— Jaha, työnjohtaja asettuu todistamaan.

Työnjohtaja asettui.

Hän oli irlantilainen. Hän oli ihmeellisessä asemassa. Jos hän todistaisi, että Virtanen oli laiska, niin hän menettäisi toimensa, sillä laiskoja miehiä ei saa työssä pitää; jos hän todistaa, että Virtanen oli ahkera, niin yhtiö saattaisi menettää jutun — ja ajaisi hänet pois. Hän oli päättänyt puhua varovaisesti, jonka katsoi itselleen edullisemmaksi kuin totuuden.

— Te olette työnjohtaja?

— Alijohtaja.

— Mitä se tarkottaa?

— Se tarkottaa, että minulla on ryhmä miehiä komennukseni alaisena, ja minä vastaan omasta ryhmästäni ja sen työsaavutuksista.

— Tunsitteko Virtasen?

— Kymmenen vuoden ajan.

— Olitteko aina mukana kun miehet tekivät työtä?

— En.

— Miten voitte tarkastaa, että miehet tekevät työtä? Siinä oli se kysymys, johon hänen nyt piti vastata joillain tavalla. Tämä merkkihenkilö tuijotti yhtiönsä asianajajaan, valamiehiin ja Parkua hän mittaili erikoisella huolella.

— Sitä pitää koetella, vastasi hän sitten.

— Mitä se tarkottaa?

— Se tarkottaa, että järjestelmä on sellainen.

— Millainen?

— Sellainen, että pitää taputtaa miestä olalle. Se on yhtiön määräys.

— Mutta ettehän voi tietää, onko mies ahkera, jos vain taputtelette.

— Joo, mutta samalla pitää koettaa josko mies hikoaa. Pitää panna käsi kainalon alle ja jos se on märkä, niin mies on tehnyt työtä, selitti irlantilainen. Jos oikeus sallii, niin minä näytän.

Oikeus salli sen ja irlantilainen taputti Parkua olalle ikäänkuin kehuakseen, mutta samalla myöskin pisti kätensä kainalon alle.

— Näin se käy, sanoi hän.

— Entäs jos kainalo on kuiva?

— Saa se olla kahtena päivänä, mutta kolmantena on miehen lähdettävä.

— Oliko Virtasen kainalon alusta kuiva vai märkä?

— Aina märkä, pääsi irlantilaiselta.

— Kymmenen vuoden ajan?

— Kymmenen vuoden ajan.

— Koettelitteko joka päivä?

— Joka päivä.

— Kymmenen vuoden ajalla?

— Kymmenen vuoden ajalla.

Parku riemuitsi.

Yhtiön asianajaja kysyi:

— Eikö voinut tapahtua niin, että miehet kastelivat kainalonsa?

— Ei.

— Miksi ei?

— Minä haistoin myöskin ...

Oikeussalissa oltiin hiljaa. Leski Virtanen muisti taas alati häärivän, ahertavan ja uskollisen elämäntoverinsa, jonka kainaloita irlantilainen oli tutkinut kymmenen vuoden ajalla, joka päivä ....

Ja ne olivat hionneet, talvet ja kesät, hänen ja hänen lastensa takia, Virtasen yrittäessä lypsää heille elinvoimaa maaäidin utareista.

Parku takoi nyt:

— Valamiehet, oletteko koskaan saaneet kuulla ahkerammasta, paremmasta ja kunnioitettavammasta kansalaisesta? Kukaan ei ollut kuullut. Mutta nyt saivat kuulla. Eukko Virtanen ei tiennytkään tähän mennessä, kuinka kelvollinen mies hänellä oli ollut. Häntä hieman hävetti, että hän, rääsyinen, laiha vaimo oli ollut tämän tavattoman kansalaisen elämäntoveri ja vieläpä köyhyyden

ahdistaessa toraillutkin hänen kanssaan. Mutta hän anoi Jeesukselta anteeksi tätä loukkausta, joka oli joskus tullut tehdyksi. Sitten siirtyi Parku tutkimaan kaivosta yleensä. Sellainen kaivos! Kuka meistä uskaltaisi mennä sellaiseen? Vain urhoolliset, mitään pelkäämättömät miehet, kuten Virtanen, rohkenevat mennä sellaiseen rotanloukkuun. (Mrs. Virtasta kammotti tuollainen syyttäminen; eihän Parku liene vaan sosialisti?) Ja siellä sai nyt Virtanen muiden mukana surmansa, tämä uskollinen, hikoileva mies, ja jätti jälkeensä lesken ja yhdeksän lasta, kansalaisalkuja, joista tulee kunniaa tälle loistavalle tasavallalle. Kehumisesta närkästyi kaikkein nuorin Virtanen siinä määrin, että alkoi kiljua sopimattomalla ja oikeuslaitoksen pyhyyttä loukkaavalla tavalla maito-osuuttaan, ja kun hän sai rinnan suuhunsa, maiskutti sitä, tietämättä, että oli juuri päässyt ikäänkuin jäseneksi tähän loistavaan tasavaltaan, joka ei tosin tarjoile hänelle antimiaan ilmaiseksi, kuten muutamille, vaan joka vaatii, sitten kun hän hieman kasvaa, jokaisesta murusta liikevoittoa tuottavaa työtä. Sitten kun nuori mies suostui aterioimaan hissukseen, jatkoi Parku jälleen kuvaustaan, yksitellen mainitsemalla leski Virtasen lapset, nämä kauniit, ihastuttavasti kasvatetut lapset, joilta tämä julma yhtiö on riistänyt huoltajan, jonka johdosta leski ajatteli, että totta kyllä on, että huoltaja on poissa, mutta mitä kasvatukseen ja kauneuteen tulee, niin hänen piti myöntää, että molemmissa oli havaittavissa ei ainoastaan vajavaisuutta, vaan puutettakin. Parku jatkoi kuvaustaan ja tarttui lopulta kaikkein voimakkaimpaan aseeseensa, kyyneleihin. Taitavasti herahti kyynel silmään ja hän pyyhki sen huolellisesti, järjestäen kuitenkin niin, että kaikilla oli tilaisuus tutustua hänen syvään liikutukseensa,

ja kun hän lisäksi puhui väräjävällä äänellä, niin alkoi leskikin itkeä. Mutta lesken kyyneleet olivat vailla kultiveerausta ja ihastuttavaa näytteillepanoa. Ne valuivat karuina ja vilpittöminä, tuottamatta omistajalleen liikevoittoa, ja hänestä tuntui, että jos asianajaja ei jaksa itkeä niin paljon kuin tässä surkeudessa olisi tarpeellista, niin häneltä riittäisi kyyneleitä, vaikka hän luulikin ne pohjaan saakka itkeneensä. Niitä hersyi edelleenkin, varsinkin kun hän sai tutustua sihen ihastuttavaan kuvaan, jonka Parku hänen elämäntoveristaan maalasi.

Yhtiön asianajaja läheni tällöin Parkua ja katseli häntä silmiin, ja Parku tarkasteli myöskin. Jokin salainen sopimus veti näitä kahta arvohenkilöä toisiinsa. Parku lakkasi. He supisivat keskenään. He pyysivät oikeudenistunnon keskeyttämistä hetkeksi. Sitten he katosivat toiseen huoneeseen.

Ja kun he palasivat, laukasi Parku leskelle heti:

— Yhtiö tarjoaa sovintoa. Yhtiö maksaa ilman muuta, jos jutusta luovutaan, tuhannen viisisataa dollaria. Niitä pelotti, suhahti hän lesken korvaan.

Tuhannen viisisataa dollaria on suuri summa, ja leskestä tuntui kuin pitäisi hänen kiittäen hyväksyä jalomielinen tarjous. Tuhannen dollaria, joka hänelle ensin luvattiin tavanmukaisena maksuna ihmishengestä, oli liian pieni, mutta viisisataa dollaria lisäksi tuntui summalta, johon voi suostua ja niin nyökäytti hän suostumuksensa, kirjoitti taas asiakirjan alle, valamiehet marssivat pois, tuomari julisti sovinnon aikaansaaduksi.

Parku kokosi asiakirjansa, juonensa, konnankoukkunsa, saimensa ja mutkansa laukkuun ja jätti salin, pää pystyssä kuin sotapäällikkö, jonka edessä vihollisen joukot makaavat loassa. Lesken siunaus, joka annettiin hänelle

ikäänkuin hyvän päivällisen yhtä arvokkaana jälkiruokana, lisäsi juhlatunnelmaa, ja hänestä tuntui todella, että hän on suuri mies, tasavallan ylpeä poika, kansallisuutensa kaunistus, joka ehkä piakkoin äänestetään valtion lainlaatijakuntaan, sitten kongressiin, sitten — herra paratkoon, hän valitsee kongressin siksi päämääräksi, johon kannattaa pyrkiä.

Mutta pienessä kaivostyöläisen tuvassa, raudasta irrotetun mullan muodostaman rinteen takana, tunnettiin onnellisuutta, ja elämä ei näyttänyt nyt niin synkältä kuin aamulla. Leski järjesti perheen kuin sotilasleirin, kun sitä ennen oli jakanut niukan illallisen, ja joukko vaimoja toisista tuvista tuli onnittelemaan häntä.

Aamulla varhain tarjousi naapurin vaimo hoitelemaan Virtasen leiriä, kunnes leski kävisi noutamassa saamansa rahat asianajajan konttorista. Leski halusi aamulla varhain, selvin ajatuksin, pusertaa rahat, ja niin uskottiin perhe tilapäiseen hoitoon, ja hän lähti.

Tuvassa odotettiin.

Ja kun eukon nähtiin palaavan, oli jokaisessa akkunassa kasvoja kasvojen vieressä; Virtasen lapset, asianajajan kehumat "kauniit ja ihastuttavasti kasvatetut lapset" odottelivat äitiä ja hänen makeistötteröitään.

Mutta raskaasti nousi vaimoparan jalka rautamullassa ja kun hän aukaisi oven, ymmärrettiin, että onnettomuus oli taas lähestynyt uudessa muodossa.

— Entä saitko rahat? kysyi kaitsijamuija.

— Sain viisi sataa dollaria.

— Kuka vei tuhannen?

— Parku.

Hiljaisuus taasen.

— Parku sanoi, että kaikki maksaa, oikeus varsinkin

maksaa. Mitään oikeutta ei voi saada, ellei ole rahaa.

Molemmat vaimot istuivat hiljaa. Virtasen leski puristi kädessään seteleitä, jotka oli saanut; siinä hinta hänen miehestään, joka kymmenen kovaa vuotta oli uurastanut lujasti, ja eukon silmät menivät vasten tahtoa vanhaan paitarisaan, joka oli ulkona kuivamassa: hiki oli polttanut kainaloiden kohdan mustaksi.

Parku oli voittanut Virtasen jutun.

"GENERAL MERCHANDISE"

"General Merchandise, Matt Isaac, Proprietor", näkyy kyltistä enää vain osittain, mutta talo sentään on vieläkin olemassa.

Kaupan takahuone, joka ennen esiintyi kansallisten nousujen kehtona, on rapistunut entisestään. Kaupassa sattunut tulipalo uhkaa luhistaa seinät.

Nälkäinen rottalauma talsii siellä isäntänä, sillä nykyisin ei huoneessa säilytetä ruokatavaroita.

Matt Isaac, Proprietor, on luhistunut kauppansa mukana. Molempain tasavaltojen suurkysymykset ovat painaneet hänen hartiansa läjään ja hän on kuin hampaaton leijona, isänmaan vaakunan eto esikuva, joka tanssii — kuten vaakunan leijonakin — miekan terällä ja elää viime päivänsä uljaissa muistoissa entisistä teoista.

Takahuone oli vielä 1910 kansallisten kysymysten pohtimispaikka. Vuosi 1914 päättyi seudun suuri lakko. Isäntä liittyi pyssymiehiin ja hätisteli suomalaisia seudulta pois seurauksella, että hänen omat kannattajansa jättivät hänet samalla, seikka, jonka hän huomasi liian myöhään. Vuoden 1914 jälkeen rappeutui takahuonekin ja siellä ei enää tavannut niitä, jotka aikaisemmin innolla pohtivat kansallisia sekä raittiuskysymyksiä, kolmen tähden konjakin vapaana virratessa. Vuosi 1918 toi ikäänkuin viimeisen valonsäteen: valkea tasavalta oli suoriutunut voittajana kaukana pohjoisessa ja tarjoili pojilleen uudessa tasavallassa varakonsulinpaikkoja — huonoja ja paperi-

markoissa maksettuja virkoja, mutta haluttuja, koska niiden avulla muu afääri luisti paremmin.

Takahuoneessa syntyi vuoden 1914 äkäinen, hampaikas pentu, "Kansalaisliitto", joka esiintyi aseistettuna ainakin tervapannulla ja höyhenillä. Suuren lakon jälkeen puhalsi yhteiskunnallinen kato läpi seudun. Työläiset pakenivat "Kansalaisliiton" aseita ja tervapyttyjä, puodit tyhjenivät, konkurssit seurasivat toisiaan, "vahingonpalot" polttivat taloja. Koko komeudesta jäi jälelle vain yleisraihnaus: luhistuvat kaupat, luhistuvat ihmiset, sankariparat, jotka olivat trustin viittauksesta sohineet ostajansa tavallaan maanpakoon. Toiset vajosivat retkuiksi ja toisille tarjoutui salaperäisiä toimia, jotka palkattiin tasavallan suuresta kukkarosta. Loput jäivät odottelemaan niitä harvoja ostajia, jotka jäivät lakon jälkeen seudulle.

Samassa hornanpesässä oli aikaisemmin saanut siivet kupeisiinsa kansallinen enkeli "Antisosialistiliitto", jonka tarkoituksena oli nujertaa luokkataisteluun kiintyneet työläiset siten, että heidät annettiin ilmi suurtrusteille. Keino ei vedellyt. Trustit vihasivat luokkatietoisia työläisiä, mutta eivät voineet halveksia niiden käsivarsia. Perustajista moni menetti ostajansa — pikkukauppiaita kun olivat — ja muutamien oli tartuttava kaivoskuokkaan.

"Lincoln Loyalty League" napinlävessä kannettavine merkkeineen syntyi edelleen jatkona ja pyrki käyttämään samoja verisiä sotakintaita, jotka kulutettiin jo kuparilakon aikana. Olosuhteiden pakosta luhistui se omaan mitättömyyteensä. Tällä kertaa se sai tietoisen työväestön yhteisen rintaman vastaansa ja menehtyi kontilleen sen eteen.

Entisestä "General Merchandisen" takahuoneen perus-

joukosta oli 1918 tallella vain muutamia, jotka saivat elämänhalua "nuoren tasavallan" voitoista ja työläisteurastuksista. Konsulinpaikat olivat täytettävissä ja tämä yhteinen asia veti loputkin rippeet yhteen.

Mukana oli Miss Liza (entinen Liisa!) Turja, kolmenkymmenensä täyttänyt ikäneiti, jolla oli haikea lemmentarina takanaan. Hän keksi "Amerikan suomalaisten naisten liiton", joka kuoli ensimäisen kolehdin jälkeen. Hän oli avustamassa "Sibelius-seuran" syntyä, seuran, jonka tarkotuksena oli "suomalaisen musiikin tunnetuksi tekeminen amerikalaisten keskuudessa" ja joka suomalaisesta säveltäjästä yritti vasikkaa, jolla olisi voinut ratsastaa. Liitosta oli tallella muutamien viikkojen kuluttua perustamisen jälkeen tuhannen arkkia komeita kirjekuoria ja paperia ja koko liiton hoitajaksi jäi mies, joka talletti näitä papereita ja lopulta kenkkäsi ne vuorostaan eräälle, joka keräsi kolehtia "suomalaisen säveltaiteen tunnetuksi tekemiseksi". Otusta ei virallisesti haudattu. Miss Liza kainoksui henkensä hedelmää, varsinkin, kun noita kirjekuoria oli eksynyt Suomeenkin, jossa ne houkuttivat valkoisen tasavallan nälkätaiteilijaparvia järjestämään konsertteja kultatasavaltaan.

Sama vuosi houkutteli takahuoneeseen entisen bobrigoffilaisurkkijankin, jonka monista nimistä oli tunnetuin Liukkonen, epäilyttävä, lihava retkale, jonka hyppysiin jäi joukko San Franciscon maailmannäyttelyä varten kerättyjä varoja. Kuparilakon jälkeen hän jäi koikkelehtimaan entiseen paikkaan ja henkevöi "General Merchandisen" takahuonetta olemuksellaan. Ollen luonteeltaan salapoliisi, hän perusti lehden, jota levitettiin ilmaiseksi kaivostyöläisille. Hän oli saanut trustille uskotetuksi, että hän voi kaivosmiesten keskuudesta tappaa kaikki jär-

jestöt, ja palkaksi tästä sai suorastaan yhtiön konttorista lehtipahasensa hengenpitimet.

Itse Matt Isaac (Matti Isakson) oli turtunut täydellisesti. Hänen pojistaan oli tullut maailmankiertäjiä. Hän itse oli jäänyt sekatavarakauppansa nurkkaan kuin muisto entisiltä ajoilta. Menneet olivat ne ajat, jolloin suomalaiset parveilivat hänen kaupassaan, jolloin pikkuhutikassa oleva metsämies oli jättänyt ilman kuittia monien kuukausien tienestit hänen kassakaappiinsa — saamatta niitä koskaan takaisin. Lähenevää lopullista häviötä katseli hän jonkinmoisella kammonsekaisella kunnioituksella. Iloiset, tuhlailevat jätkäjoukot olivat paenneet kirottua seutua. Kauppa oli tyhjä. Pöyhkeilevästä pikkuporvarista ei välittänyt kukaan. Trusti oli saanut niiden avustusta tarvitessaan, mutta ei korvannut jälkiseurauksia. Niinpä hänkin, kansallisen tervakaartin jäsen, Kalevan ritari, Lincoln-liittolainen ja antisosialistiliiton jäsen, joka kymmenen vuotta sitten innostuksella rasvaili pyssyään työläisiä vastaan, oli turhaan odotellut korvausta trustilta. Sitä ei tullut. Verot nousivat. Ylituotannon takia lopetettiin kaivostyöt. Ei ollut vanhuudenleipää tiedossa. Ja vaikkapa takahuone muutettiin kerran viinakaupaksi, ei sekään vedellyt. Salakapakoiminenkin tässä erinomaisessa tasavallassa oli muuttunut suurteollisuudeksi, joka murskasi pikkuyrittäjät.

Yhteisten "kansallisten" onnettomuuksien jaloissa oli sekatavarakauppiaalla tilaisuus nähdä onnistuneitakin liikeyrityksiä. Onnistuneena liikemiehenä esiintyi pitkä koikale, pappi, joka oli osannut valita parhaan seurakunnan liikkeekseen. Mies, jonka nimi oli Vartiainen, kävi Amerikassa papinkoulun, veteli satavuotisten muijien kanssa virsiä, pelaillen yleensä kaikkein tietämät-

tömimmän ja sokeimman rahvaan parissa. Hän teki itse seurakuntiansa varten virsikirjan, koska entinen tuntui hieman kiusalliselta. Runoteos oli raaka, törkeä, alku- ja loppusoinnuton, ruokottoman pöyhkeä sisällöltään, mutta kun siinä puhuttiin jumalansanasta, arveli seurakunta, että se oli riittävän hyvä ja kelpasi hyvälle jumalalle. Hunsvotti möi sitä hyvällä liikevoitolla, veisasi, keräsi kolehdin "päästäksensä Kristuksen haudalle" ja asuskeli mukavasti vanhanpojankodissaan. Hän oli vöyrtynyt ja ostatti seurakunnallaan kaikki tarpeelliset ylellisyystavaransakin, kuten turkin, kantasormuksen, messukaapun, hopeaiset kirjoitusvälineet, auton ja kirjoittaen sitten Liukkosen lehteen kiitokseksi artikkelin, joka kuului:

"Yllätyspaarti tehtiin minun asuntooni eilen juuri kun minä olin Kristusta palvelemassa ja veljet ja siskot toivat paljo hyvää ja lahjoittivat arvoesineitä ja keittivät kaffia josta minä kiitän sillä jumalan henki oli sinä iltana mukana ja minä toivon, että se olisi aina niin, amen."

Lorvaillessaan ihmisten asunnoissa hän oli itse pannut koko "yllätyspaartin" alulle, mutta oli "ihan tietämätön" kun joukko saapui hänen luokseen — "juuri kun minä olin Kristusta palvelemassa".

Tämä velikulta viihtyi hyvin takahuoneessa ja otti osaa kaikkiin kansallisiin yrityksiin tervakekkereistä lähtien, tuoden mukanaan ikäänkuin herran siunauksen kaikkeen likaan. Suomen valtiokirkon papeilta hän oli oppinut pastorimaisuuden ja amerikalainen yhteiskunta oli opettanut hänet business-mieheksi. Hänen afäärinsä näytti kukoistavimmalta.

"General Merchandisen" takahuone sai siis ikäänkuin iltaruskon tapaista loistetta kaukaisen valkoisen tasavallan lupaamista konsulinviroista.

Siinähän olisi ollut neljä valmista konsulia.

Jokainen katsoi tehneensä palveluksia isänmaalle.

Jokainen oli suorittanut sällinäytteen työläisten petkuttamisessa.

Isaac alkoi kiihotuksen tiskinsä takaa itsensä hyväksi. Mutta hän ei saanut tointa. Eivätkä toisetkaan.

Sensijaan varakonsulin toimi annettiin eräälle, joka oli tullannut "kansallisia yhteiskassoja", jättänyt tilittämättä keräyksiä sekä lopuksi pimittänyt yksityisten varoja valkean tasavallan markkaryöpyssä. Mr. Isaac ei ymmärtänyt vielä, että varakonsulin toimessakin suoritetaan sällinäyte. Ei sellainen puljutteleminen, mitä hän harjoitti, ollut mitään — sen piti käydä suuremmassa kaavassa. Pitihän valkean tasavallan isännillä olla tieto, josko varakonsuli saattoi raivata markkaparalle leveämmän väylän kuin mitä sillä oli ollut tähän asti. Hänellä ei ollut sellaiseen edellytyksiä. Hän puljutti alamitoilla. Yksi omenatynnöri hänen kaupassaan muuttui kahdeksi ja myytiin "alennuksella" (sivupotku osuuskaupalle, joka möi täysiä mittoja). Samassa salaperäisessä noidanluolassa, kaupan takahuoneessa, tehtiin yhdestä korppulaatikosta kaksi ja saatiin kahden hinta (osuuskauppa möi täydet mitat ja sai haukkumisia kundeiltaan, kun "kiskoi"). Mustiin, karvaisiin sikaareihin asetettiin kotitekoiset, kullatut vatsavyöt ja nikkeli hintaa enemmän, rehuihin pantiin sahajauhoja ja kymmenen paunaa sokeria poiki kaksitoista kun hän hääräili perunajauhopussin kanssa sen läheisyyydessä; saattoi myydä kymmenen paunaa siis "halvemmalla" kuin osuuskauppa, koskapa osuuskaupassa ei osattu viljellä santaa. Sanalla sanoen: Mr. Isaacin pieni kauppapursi oli vuotoja täynnä ja taklaus uhkasi pettää ja styyri keikkui sen mukaan kuin kaukaisen isän-

maan tuulet edellyttivät. Pirua oli vain, ettei häntä oltu huomattu valkean tasavallan varakonsulimarkkinoilla ja hänestä tehty edustavaa kansalaista. Olisihan hän voinut edes passeista kiskoa sen, mitä ei nuuskalla ja makaroonilla saanut. Paperimarkankin kiinnittäminen purren mastoon olisi autellut jonkun verran. Mr. Isaac, vaikkapa hänellä olikin yleviä käsityksiä isänmaasta ja nuoresta tasavallasta ja sen kalliista vapaudesta, ajatteli sentään vatsallaan kuten kaikki muutkin, ja mitä harvemmin vatsa sai juhlavieraakseen pöyhkeän illallisen, sitä ankarammin se kimitti kapinallisia ajatuksia hänen päähänsä. Hän yritti toisia keinoja: hän myi italialaisille jumalankuvia $1.49 kappale, mutta naapuri, italialainen kauppias, myi yhdeksälläkymmenellä kahdeksalla sentillä ja voitti siis. Isaac yritti samaa venäläisillä madonnankuvilla, mutta vallankumous Venäjällä oli pyyhkinyt madonnat pois ja asettanut proletaarin tilalle; hän sai takkiinsa siinäkin menossa. Konkurssi, vanhanaikainen, kelpo konkurssi läheni nopeasti, ja Mr. Isaacin oli vaikea ajatellakaan, että jonain päivänä sheriffi naulaisi ovet kiinni ja myisi lopun rojun kenelle sattuu. Ainoastaan joku suuri onnenpotkaus, joku suuremmasta rosvolaivasta pudonnut saalis, joku emäkepponen, joku taivaallinen vintiönteko vain pelastaisi ja asettaisi hänet jälleen siihen asemaan, jossa hän oli ennen sitä, kun oli ruvennut taistelemaan suomalaisia työläisiä vastaan ilmiantajana ja tervaajana.

Eräänä iltana, kun Mr. Isaac oli laskemassa päivän saalista, joka oli yhä pienentynyt, astui sisälle henkilö, joka osottautui Suomen tasavallan uudeksi paikalliseksi varakonsuliksi ja molemmat arvohenkilöt tervehtivät toisiaan ilolla, johon Isaacin puolelta sekaantui toivoa, että

jokohan tasavalta kaukana pohjoisessa lopultakin oli huomannut hänen kykynsä, tarjotakseen jossain muodossa hyvityksiä.

Herrat keskustelivat kauan.

He raapustivat numeroita paperille, tinkivät, hieroivat kämmeniä vastakkain ja lopulta asia sovittiin.

Herra varakonsuli selitti:

— Suomen kauppabalanssi on edelleen laskemassa ja maa tuottaa enemmän kuin vie. Markka, jolla oli ennen kunniallinen asema maailmassa, on pienentynyt (herra sekatavarakauppias tiesi sen, sillä hän oli nähnyt surkeita, kehnolle paperille painettuja markanpoikasia) ja ainoa keino on enentää maan vientiä niin, että se voittaa tuonnin. Emmekö olisi mukana isänmaamme pelastamisessa? kysyi hän pateettisesti.

Herra sekatavarakauppias vastasi myöntävästi, mutta halusi kuitenkin tietää, kuinka paljo siinä on liikevoittoa, vai onko lainkaan.

— Siinä on liikevoittoa, vastasi varakonsuli. Samalla se kohottaa nuoren tasavaltamme luottoa. Mutta kaikkien parempain kansalaisten on liitytttävä ja pantava rahat yhteen. Siitä tulee ainakin miljoonan dollarin pääoma ja mitä merkitseekään miljoona köyhän isänmaamme ahdingossa!

Herra varakonsuli ihan lämpeni huudahduksensa johdosta ja jatkoi enenevällä lämmöllä:

— Me siis tilaamme miljoonan dollarin arvosta tavaraa, laivalastin, ja jaamme sen kansallisille kauppiaille; heidän voittonsa on 30 ja isänmaan voitto 70 prosenttia.

Isaac oli saanut tavaroistaan vain kymmenen, ja kolmenkymmenen sijoitus tuntui houkuttelevalta. Hän nyki

vastaan, enemmän mielihyvissään äksyillen kuin asian takia:

— Saisi sitä tulla kolmekymmentäviisi.

Hän ikäänkuin yritti isänmaan osasta leikata vielä pienen lisäviipaleen omaan kassaansa, mutta varakonsuli, jonka velvollisuus oli katsoa myöskin isänmaan etua, arvokkaalla tavalla vaimensi sekatavarakauppiaan ahneutta, selitttäen, että tässä meinaa kunniakin jotain, ei yksinomaan raha, kun taas Mr. Isaacin mielestä kunnia oli hyvä olemassa, mutta käteinen sentään on poikaa jokatapauksessa.

— Minä panen kaksi tuhatta, sanoi siis Mr. Isaac.

— Eikö kolmea?

— No, minä panen kolme, vastasi hän.

Kauppa oli tehty.

Konsuli sai nimikirjoituksen papereihinsa.

Mr. Isaac pani kaikki kykynsä liikkeelle saadakseen rahaa. Ahneuden henki oli täydellisesti taas kerran sokaissut hänet. Hän lainasi juutalaiselta ja kiinnitti omaisuutensa; hänen asuntonsa paloi salaperäisellä tavalla, mutta vakuutusmaksu tuli kuitenkin; hän puhdisti ystäväinsä taskut ja lainasi vekseleillä sen kuin voi; pankkiluotto oli aikoja sitten mennyt. Hän sai kokoon tuon summan, mutta suurimmaksi osaksi lainaamalla. Mutta kun lasku piti maksaa, maksoi hän ja alkoi odottaa tavaroita.

Hän ei välittänyt nyt enää niinkään paljo muusta kaupanteosta. Tosin kaupan salaperäinen takahuone oli yhä edelleen hänen karkean kauppakemiansa kehtona: nisujauhosäkki kutistui siellä muutamaa paunaa ohuemmaksi, rehupussit poikivat toisia rehupusseja ja kaakkulaatikot laihtuivat. Omenatynnörit tyhjennettiin ja par-

haitten joukkoon sekoitettiin kehnoja; täten sai yhden asemasta kaksi hintaa ja myytyä "alennuksella", jonka seikan hän kehotti erikoisesti ilmoittamaan niille, jotka ostavat osuuskaupasta tavaraa.

Itse mieskin muuttui taas entiselleen ja muistutti suuresti sitä Isaacia, joka aikaisemminkin oli säteillyt lämpöä puhuessaan isänmaasta. Hän puhui kahdesta sisar-tasavallasta, jotka molemmat ovat hänelle kuin sydämenvaltijattaria. Toinen tulisi antamaan hänelle tavaraa, joka tuottaisi 30 prosenttia ja toinen tulisi hänen osuutensa käypänä rahana tuomaan hänen tiskilleen.

Meni kevät ja kesä tuli.

Ja kesällä, juuri heinänteon alkajaisiksi, Mr. Isaacin kaupan edustalle purettiin valtavia kuormia ulkomaalaista tavaraa.

Ne olivat viikatteita, kansallisia viikatteita Suomesta, nuoremman "sisar-tasavallan" metallinen suudelma vanhemmalle, jo varttuneelle siskolle, ja Mr. Isaac hääri ympärillä, mittaili, ihaili ja lumoutui. Jokaisen viikatteen kyljessä oli kultaisin kirjaimin: "Made in Finland, Kuusamon tehtaan jalopeura-viikatteita" — ja Mr. Isaacin silmiin tuli salainen, kaihoisa kyynel, kun hän näki kullatun, laihan, ehkäpä leipäkortin varassa laihtuneen, mutta kuitenkin tutun leijonankuvan, jonka häntä kiemurteli ikäänkuin mielihyvästä, kun tapasi sellaisen hyvän isänmaanystävän kuin Mr. Isaacin vieraassa tasavallassa, ja joka kokonaisuudessaan sai Mr. Isaacin sellaiseen isänmaalliseen mielialaan, että hän päätti lahjoittaa vaikkapa Turun suomalaiselle yliopistolle viitosen, jahka ennättää muuttaa leijona-viikatteensa rahaksi.

Mädät kalapurkit työnnettiin tunkiolle, haiseva liikkiö sai tehdä niille seuraa; tilalle asetettiin viikatteita. Mr.

Isaacin kauppa muuttui pian hyvin sotaisan näköiseksi, sillä terät uhosivat ikäänkuin liikkeelle lähteäksensä, ikäänkuin katkoaksensa päät niiltä epäuskoisilta, jotka eivät ole tähän saakka luottaneet nuoren tasavallan teollisuuteen, ja Mr. Isaac itse marssi ympäri ja poikki kuten Napoleon, tietämättä enempää kuin Napoleonkaan, että oli saapunut Waterloonsa edustalle.

Mr. Isaac möi ensimäisen terän farmari Isaksonille, joka jo aikaisemmin oli kuullut niiden saapumisesta. Hän tuli kaupunkiin niitä varten ja sai kaksi kappaletta ja lupasi tuoda koko kylänsä niitä ostamaan.

Isakson oli uskovainen, synoodan seurakuntaan kuuluva farmari ja oli laulanut aina hempeästä nuoruudestaan lähtien samassa kirkkoköörissä Mr. Isaacin kanssa; hän lauloi bassoa ja kauppias tenoria.

Isakson siis kiersi aseet kainaloonsa ja lähti tekemään heinää.

Koko kyläkunta kävi tutkimassa hänen viikatteitaan. Hän ei säästänyt sanoja, vaan ylisti niitä, selittäen, että saamme kerrankin aseita, joissa yhtyy kansallisasiamme tarpeisiimme.

Ja jos Mr. Isaac muistutti Napoleonia, niin sitä enemmän Mr. Isakson, kun hän marssi talkooväen edellä heinäpellolle. Melkein juhlallisen tunteen vallitessa iski hän Suomi-äidin viikatteen Amerika-tädin viheriäiseen tukkaan ja sitten ...

Sitten hän kirosi.

Hän kirosi hartaasti ja antaumuksella, niin että se melkein tuntui rukoilemiselta; viikate oli ensimäisellä vetäisyllä mennyt poikki.

Hän otti toisen terän ja sivalsi.

Se meni poikki kahdesta kohden samalla kertaa.

— Saatana! sanoi hän selvästi ja tuntehikkaasti.

Eräs, joka oli tullut talkoisiin vain kuokkavieraaksi, sosialisti ja osuuskaupan jäsen, tutki kappaleita ja ilmaisi tuloksena:

— Se on valuterästä.

— Mutta sen piti olla takoterästä, sanoi Isakson.

— Mutta se on valuterästä eikä kestä viikatteena, ilmaisi mies.

Ja todistaakseen väitteensä otti hän vikatteen ja iski nysän heinään. Kilisten hajosi koko laitos ja kappale lensi Isaksonin jalkoihin.

— Ei näy purevan tämä leijona, sanoi mies tyynesti. Hampaat ovat kuluneet.

Isakson ei enää puhunut mitään, vaan haki uusia, epäkansallisia aseita, joilla oli kuitenkin se ominaisuus, että kestivät.

Aamulla varhain, ennenkuin Mr. Isaac oli ennättänyt saapua kauppaansa avaamaan, istui portailla Mr. Isakson häntä odottamassa.

Keskustelu, joka näiden arvohenkilöiden välillä syntyi, oli mielenkiintoinen monestakin syystä.

Mr. Isakson alkoi sen kiroamalla rumasti, selittäen, että tällä tavallako te keljuilette köyhien ihmisten kustannuksella ja onko tämä oikea tapa kohottaa Suomen valuuttaa (säestykseksi heitti hän viikatteen kappaleet Isaacin jalkoihin). Hänellä, Isaksonilla, aijotaan maksattaa vanhan maan velat ja hänen vaivoin saamansa dollarit käytetään näin kelvottomalla tavalla paperimarkan kurssin kohottamiseksi. Ja kun Isakson alko kääriä hihojaan ylös, siten ikäänkuin varustautuen tutkimaan Isaacia persoonallisesti, hypähti tämä tiskinsä toiselle puolelle, yrittäen saada suunvuoroa.

— Sosialistit niitä ovat tehneet, kiljui hän väliin.

— Mitäs ... (ja taas Isakson käytti sanaa, jota kirkko ei olisi sallinut). Siinä ei ole muuta tarkotusta kun kehnolla, ala-arvoisella tavaralla maksattaa meillä siirtolaisilla Suomen konkurssipesän velat. Sinä olet niiden narri kuten minäkin. Sinä luulit leijonan häntää heiluttamalla saavasi oman pesäsikin korjattua, mutta et ainakaan meidän kyläläisten rahoja saa!

— Isänmaamme onni... yritti jälleen Mr. Isaac, ymmärtämättä, että Isaksonille oli tärkeämpää saada heinä tehdyksi kuin huolehtia niin kaukaisesta asiasta kuin isänmaan onnesta.

— Rahat tänne ja heti, kiljui Isakson parhaalla bassollaan, joka kokonaan vaimensi Mr. Isaacin tenorin.

Ja keskustelu päättyi siihen, että suuren, riitaa seuraamaan saapuneen yleisön läsnäollessa Isaac maksoi selvässä rahassa hinnan takaisin ja Isakson marssi ylpeänä osuuskauppaan hakemaan epäkansallisia, mutta kuitenkin käytännöllisempiä teriä.

Juttu kiersi nopeasti ja koko varasto jäi kauppaan, kultaisten leijonain töllistellessä tätä epäkiitollista ympäristöä.

Mr. Isaac matkusti tapaamaan varakonsulia.

— En minä niitä tehnyt, vastasi tämä kylmästi.

— Mutta minä haluan rahani pois, sillä minä en voi myydä yhtään terää.

— Minulla ei ole sellaiseen tarkoitukseen rahaa. Kukin pitäköön puoliaan.

— Eikö niiden pitänyt olla kunnollisia, eikä mitään leijonia — pääsi Mr. Isaacilta.

— Emme voi mitään. Lasti on maksettu ja sillä hyvä. Mutta Suomen kauppabalanssi onkin nyt noussut ja vien-

ti oli viime kuulla tuontia suurempi. Hän yritti tällä tavalla lohduttaa kiihtynyttä miestä.

— Mutta minun vientini ja tuontini on kokonaan seisauksissa, sillä kukaan ei osta mitään ja minä panin kaikki rahani kiinni.

— Olen pahoillani, vastasi herra varakonsuli.

Juttu viikatteenteristä päättyi siihen.

Vekselit lankesivat, kuten ne lankeavat, yksityiset velkamiehet vaativat omansa pois ja Mr. Isaac hävisi eräänä kauniina yönä seudulta kaikenlaisten asianhaarain vallitessa.

Ilkeintä oli se, että kaupassa oli syttynyt tulipalo, jonka syytä parhaillaan tutkittiin ja tämä tutkimus ujostutti Mr. Isaacia siinä määrin, että hän lähti. Mutta hän heitti vielä viimeisen silmäyksen kauppaansa, ennenkuin poistui. Hän näki tuon kohtalokkaan keihäsmetsän tuijottavan itseään. Tulessa käpristynyt viikate lausui jäähyväiset. Kultainen leijona, joka oli lämmössä irtaantunut, ikäänkuin hännällään viuhtoi hyvästit ja kiitokset nuoren tasavallan kauppabalanssin nostamisesta viime kuukauden aikana.

FARMILLA VANKINA

Kaivospilli puhalsi höyrypanoksensa ilmaan. Hetkistä myöhemmin kaivostyöläiset alkoivat marssia pitkin Quincyn mäkeä mikä minnekin.

Suurempina ja pienempinä ryhminä hajosivat he tölleihinsä.

Eräs ryhmä käveli kaupungin pääkadulle. Siitä erottausi pitkä, lujarakenteinen mies, jääden katselemaan erään konttorin akkunassa olevia kirjoituksia ja ilmoituksia.

"40 eekkeriä maata, yksi kliirattu, 12 dollaria eekkeri, luja hirsikämppä päällä", näkyi erikoisesti miellyttävän miestä. Hän astui sisälle.

Maahuijarille ei tarvinnut kahteen kertaan asiaa esittää. Vuolaana virtasi sanoja hänen kurkustaan. Michigan, selitti hän, on työläisten paratiisi. Täällä pääsee maahan kiinni kuka haluaa. Rikkaus kutsuu jokaista. Ihana maa, jossa kasvaa siemen kunhan sen maahan nakkaat. Kauppa tehtiin alustavasti, käsiraha annettiin ja Pekka Hakkarainen onnitteli itseään, että vihdoinkin kaivospillin ääni kuului muille, mutta ei hänelle.

Vaimo otti hänet vastaan ihastuneena, sillä hän pelkäsi, että jonain päivänä seinämurtuma kaivoksessa veisi häneltä turvan. Farmilla, siellä ei olisi mitään sellaista vaaraa.

Seuraavana iltana maksettiin maa ja saatiin kauppakirja. Maksu suoritettiin käteisellä, sillä sitähän varten hän oli säästänyt monet vuodet.

Riemuiten jutteli hän aikeistaan lähimmälle kaivospampulle, synkälle italialaiselle, joka kerskui olevansa keisari Napoleonin sukulaisia (kruunun asemasta heilutti hän pikkaa), sai viimeisen palkkansa ja näytti kieltään kaivokselle.

Muuttorattaat laitettiin kuntoon.

— — —

Michiganin suuret mäntymetsät, sen jälkeen kun ne hakattiin pois, jättivät jälkeensä jättiläiskannikoita. Kannot seisovat kuin pylväiden jalustat, mätänemättä, hioten auringossa pihkaa. Lepät, koivunvesat ja haavat ovat hiljalleen työntyneet kiinni, kuitenkaan kasvamatta pituutta. Ne ikäänkuin surevat väkivalloin kaadettujen jättiläisten haudalla. Lehtipuut ovat kuin kuokkavieraita, kuin kulkurikoiria mäntyvainajain parissa.

Tasavallan alkuaikoina, pääomien rynnätessä sijoituspaikoille, raastettiin mäntymetsät. Heti kansalaissodan päätyttyä mäikyi kirves mäntymetsissä ja jälki oli sileätä. Hirveällä kiireellä ne muutettiin rahaksi. Sahat jauhoivat ne kappaleiksi ja laudat levisivät pitkin maata. Toinen toistaan julmempi yhtiö saapui saaliinjaolle, raiskasi, tuhlasi, hakkasi maata myöten pienet ja suuret puut, säästämättä edes perillistä, ymmärtämättä sijoittaa uuteen metsään mitään. Viimeiset kävyt kuivuivat kuin orvon kyyneleet isien ja äitien neulasmatolle ikinä kitkeytymättä kiinni; oli ikäänkuin perillinen olisi kostanut raiskaajalle tekemällä itsemurhan. Tuo loistava aarre, rikkaus, josta olisi riittänyt kaikille tulevillekin sukupolville hyötyä, tuhottiin muutamassa vuosikymmenessä. Koko tuo luonnonsuuri pylvässali hävisi, kun vandaalit saivat viimeiset puut hakattua — ja tänään on koko valtion mäntymetsistä vain muistot tallella — nuo mahtavat, ikinä mätänemättö-

mät ruhot, jotka keväisin itkevät pihkaa. Jos iskee kirveensä kannon kylkeen, aukeaa ikäänkuin mykkä suu, joka syyttää julmureita mielettömästä hävittämisestä. Lehtimetsät mataloina ja surevina muodostavat ikäänkuin suuren yhteisen seppeleen murhattujen haudalla.

Jos luonnon koristus hävitettiin, niin ei ole vielä rosvo jättänyt paikkaa; kannoissa on ilmoituksia: "Myytävänä". Maan pintakin pitää muuttaa rahaksi, kun sitä ennen oli pinnan koristuksesta puserrettu kultaa. Kuolleet kannot ikäänkuin julistavat vielä: ottakaa kaikki, viekää kaikki, että pääsette lopultakin rauhaan. Noita tauluja on pitkin maantien vartta ja kaikilla kielillä. Ne ovat kuin rosvoarmeijan voitonmerkkejä. Mäntymetsät vallattiin äkkirynnäköllä. Nyt myydään maata tuumastikulla, ikäänkuin puntarista ja ikäänkuin onnitellen, jos joku nokareen saa.

Mänty ei kasva pehmeillä multamailla eikä mehevässä maaperässä. Se kasvaa kivikoissa, vuorten rinteillä, imien elinvoimansa ikäänkuin luontoäidin itarimmasta nisästä. Sen juuret tunkeutuvat kivien alle ja saavat sieltä ravintoa. Maahan pudonneilla neulasillaan se varustaa itselleen ruokaa ja kosteutta.

Eräänä kauniina kevätpäivänä pysähtyi muuttokuorma näille kannikoille.

Vankkureiden edessä oli laiha hevonen, vankkureihin kiinnitettynä kaksi lehmää. Naishenkilö aivan pienen lapsen kanssa istui vankkureissa ja mies autteli kuormaa eteenpäin kävelemällä sivulla. Joitain huonekaluja ja keittoastioita sisälsi kuorma elävän kuormansa lisäksi.

Valtamaantieltä kulkue poikkesi sivutielle, tuskin huomattavaan tieuomaan, jossa oli rattaiden jäljet jo peittyneet menneen kesän ruohoon. Vankkuri heilui sinne

tänne, lehmät kompastuivat mättäisiin, hevonen vastusteli menoa, mutta mies, hyväntahtoisen näköinen, jättiläisen kokoinen olento, hoputti sitä rakastettavalla suutelu-äänellä liikkeelle, naisen katsellessa ympäristöä todellisella kammolla.

— Pian olemme perillä, selitti mies, kaksi mailia vielä ja sitten olemme kotona, olemme omassa kodissa, lohduttti mies, puhuen yhtä paljo vaimolleen kuin eläimille. Eihän tämä ole katu, asvalttikatu, mutta sellainenkin laitetaan, kunhan ehditään. Täällä ei ole kaivosyhtiöitä ja pomoja, täällä ei pilli kilju meitä ylös, vaan saamme nousta milloin meitä huvittaa. Me olemme vapaaherroja!

Vaimo hymyili hänelle. Hän oli hento ja pieni. Hän oli käynyt synnytystuskat läpi ja oli kalpea. Mutta hän katseli ihaillen kuorman vieressä kulkevaa miestään, jättiläistä, joka kantaisi hänetkin läpi elämän myrskyjen, ja hän tunsi turvallisuudentunnettta.

— Vapaaherroja me olemme, pakisi mies kulkiessaan, katsellen rakastunein silmäyksin kuorman päällä istuvaa vapaaherratarta. Mutta äkkiä kompastui hän kantoon ja siellä oli nyt vapaaherra penkereellä kiroten niin että kannikko kaikui ja hypäten sitten nauraen ylös.

Vihdoin he tulivat määränpäähän.

Kannikon keskellä oli vanha hirsihuone, jota metsänhakkaajat olivat aikoinaan käyttäneet tilapäisenä asuntonaan. Se oli tehty männyistä, jykevistä, suurista männyistä, ja siinä oli vain yksi huone. Vieressä oleva vaja oli ilmeisesti talli.

Kun mies aukaisi oven, pyrähti huoneesta joukko lintuja ja hätääntynyt hiirenpoikanen juoksi suoraan hevosen kavion alle.

Vapaaherrallinen asunto ei ollut lupaava, mutta vai-

mo hymyili kuin enkeli miehensä vilpittömälle ilolle. Olihan se sittenkin oma, monien raskaiden vuosien säästön tulos. "40 eekkeriä maata, yksi kliirattu", sanottiin maahuijarin ilmoituksessa, kun kauppa tehtiin. Kumpikaan ei voinut sanoa, missä se "kliirattu" paikka oli, sillä kannot seisoivat kuin doorilaiset pylväsjätteet ritirinnan ikäänkuin yhteisen rintaman muodostaen uutta tulokasta vastaan, mutta tottapahan sekin vielä löytyi.

Hevonen päästettiin valjaista, tupa siivottiin siedettävämmäksi, farmarin raamattu, Montgomery-Wardin, postilähetysliikkeen, hintaluettelo asetettiin edustamaan kirjallisuutta karkeista laudoista tehtyyn hyllyyn.

Suuri salo oli hiljainen.

Se huokui kuin mykkää vihaa uusia tulokkaita kohtaan.

Mies nousi kannolle ja katseli kantopaljoutta.

Jos irlantilainen tulee näille kannikoille, hän raivostuu, ruotsalaisesta tulee uskonnollinen, suomalainen on ensi vuonna tunteellinen, mutta sitten kapinallinen. Näillä main ei ole koskaan agitaattori noussut kannon päälle puhumaan, ja kuitenkin jokainen asukas, kaikkein uskonnollisinkin, tuntee vihaa. Kun he tulevat kannikolle, voisivat he sanoa: tulin tänne jotakin vihaamaan. Ensi tilassa se kohdistuu maahuijariin, sitten pankkiin, sitten naapurustoon, sitten se on ylimalkaista, alati uusia sytykkeitä saavaa vihaa, kunnes viimein saa jotain yhteiskunnallisia piirteitä ja alkaa kaivata tekoja. Nöyremmät luonteet alistuvat, tilaavat Montgomery-Wardin alennusmyynnistä raamatun ja vellovat sitä. Akoista tulee unissasaarnaajia tai muuten hieman löylynlyömiä. Mutta miehekkäät luonteet joko jättävät nämä epätoivon seudut tai sitten hakevat

tukea toisistaan. Kun yhteiskunta soittaa myrskykelloa, ovat he valmiit sankarillisiin uhrauksiin.

Pekka Hakkarainen, joka nyt oli kaivosmiehen ammatin vaihtanut "itsenäisen maanviljelijän" ammattiin, tuijotti hiljaista saloa ja tunsi kunnioitusta tavatonta kivikkoa ja kannikkoa kohtaan. Hänen hartiansa nytkähtivät toivosta saada painia niiden kanssa. Hän iski kirveensä lähinnä tupaa olevaan kantoon. Haava irvisti kuin pihkainen suu vastaan. Ja kun hän iski toisen kerran, oli hän kuulevinaan, kuinka syvällä todellakin oli sen juuri. Maa tärähti, mutta pihkaiset suonet ikäänkuin takertuivat saveen ja kiviin.

Perhe laitettiin levolle illalla. Tilapäisesti muodostettu huonekalusto teki huoneen hieman hassunkurisen näköiseksi.

Farmilla ei ole kaivospilliä, mutta aamulla sangen varhain Hakkarainen kuuli mylvimistä. Lehmä halusi ruokaa. Ja kun hän ei ilmaantunut heti ensimäisen mylvähdyksen kuultuaan navettaan, kuului toinen ja vaativampi; sitten esitettiin kaksin-mylvintä, joka lopulta sai hänet nousemaan, vaikka aurinko tuskin oli noussut. Hän nukahti uudelleen, sillä olihan hän vapaa ja sai mennä ja tulla niinkuin halusi. Mutta sitten kuului karjunta niin kamala ja viiltävä, että hän ja vaimo sekä lapsi nousivat kauhistuneina ylös. Se uusiutui vihlovana, sydämettömänä ja häpeämättömänä ikäänkuin maan uumen olisi avautunut ja kiljunut häntä hätään; hän juoksi ulos, meni navettaan. Eihän niillä mitään hätää ollut. Ne olivat vain nälissään. Ne olivat komentaneet hänet ylös.

Ne katselivat häntä uskollisilla sinisilmillään ihan rauhallisesti.

Hän laittoi niille aamiaisen. Hän lypsi. Sitten päästi ne kannikkoon.

Hänen farmielämänsä oli nyt alkanut.

Ihastuneena katsoi hän nousevaa aurinkoa, joka ikäänkuin iski salamoita kasteesta.

Lehmät loittonivat hakemaan ruokaa kantojen kupeilta.

Hän itse otti kirveen ja antoi ensimäisen sisukkaan iskun. Hän iski kuin vimmattu, haki kangen, väänsi, iski uudestaan — ja kanto voitti tässä kissanhännänvedossa; se ei liikahtanutkaan. Hän kirosi. Kirosana lensi kuin riemuiten pitkin ahoa, kun kaiku sai sen kannettavakseen. Se ikäänkuin ilakoi, kiidättäessään uuden tulokkaan tervehdystä pitkin erämaata. Hän kieriskeli kannon ympärillä, hän hakkasi juuret syvältä poikki, iski kirveensä kiveen, tahkosi sen uudelleen, ja vihdoin, monen tunnin työn jälkeen, se alkoi heilua, ikäänkuin kumartaen Pekka Hakkakaraiselle, jonka tunnusti kunnolliseksi, vaikka hieman yksinkertaiseksi vastustajaksi.

Kun hän lakkasi ahertelustaan, tunsi hän ensimäisen kerran, että mahdollisesti onnen etsintä erämaassa ei ollutkaan sentään niin helppoa kuin hän ensin luuli. Ja hänen mieleensä tulivat kaikki mahdolliset apukeinot vaikkapa kantojen kohottamiseksi, nuo suuret, jättiläismäiset tänkit, kiertimet, jotka ruuvasivat vahvimmankin kannon maasta, aurat, jotka käänsivät sitkeintäkin savea, moottoriveturit, jotka vetivät tusinan auroja perässään. Hänellä oli vain kaksi — kylläkin voimakasta — käsivarttä.

Aurinko killotti ja sai erämaahan elämää ja väriä.

Se ikäänkuin nyt vasta täydellisesti valaisi hänen tulevan elämänsä näyttämöä.

— — —

Tuotiin lisää eläimiä: sika, kanoja ja lampaita. Lisäksi lupasi toinen lehmä siunata uutisasukasta perillisellä.

Hakkarainen rakasti vaimoansa siten kuin vain luonnonlapsi rakastaa: vilpittömästi ihaillen, melkein jumaloiden. Vaimo vastasi tunteisiin samalla tavalla. Mies ihaili vaimossaan tämän heikkoutta ja vaimo miehessään tämän voimaa. Kumpikin ihaili sitä, jota ei itsellään ollut. Elämä ei saisi koskaan runnella tätä naista, ajatteli mies. Hän nyrkkeilisi naisensakin puolesta. Jokainen kanto, jonka hän vehkeillään sai nousemaan, ikäänkuin kimposi ilmaan, kun hän muisti, millainen aarre hänellä oli tuvassaan.

Vaimo ei valittanut.

Hän kesti urhoollisesti vajavaisuudet, sillä hän ei halunnut loukata miestään moittimalla oloja. Hän alistui huonoihin vaatteisiin, paikkasi vielä rekaleetkin, parsi ja paistoi.

Mutta tämän lisäksi kumpikin hiljalleen alkoi huomata olevansa palvelijoita, orjia tai vankeja.

Aamuisin mylvittiin Hakkarainen ylös sangen aikaisin.

Samanaikaisesti kaakatettiin emäntäkin ylös.

He olivat kotieläintarhan hoitajia.

Hakkarainen oli sikansa, lehmäinsä ja hevosensa kamaripalvelija.

Kun lehmä ammui, nousi Hakkarainen ylös heti, kaikkein pahimmallakin ilmalla, kaikkein syvimmässäkin rapakossa kahlasi sen luo ja väsyttävimmässäkin helteessä palveli sitä.

Hänet hirnuttiin, kaakatettiin, röhkittiin ja ammuttiin aina hiljaiseen juoksuun, ja kun kaikki oli hetkeksi vaimenevinaan kuului kantojen keskuudesta surkea määkyminen; lammas oli jäänyt osaansa vaille.

Hänen vaimonsa palveli kanoja.

Hän oli ennen palvellut herraskanoja, nyt oikeita konoja.

Eroa oli vaikea havaita paitsi siinä, että herraskanat kaiken muun lisäksi vaativat jonkinlaisia tapoja ja palvelijatottumuksia.

Kanat lensivät, ne tekivät pahaa, ne söivät hänen kukkansa, jonka johdosta hän itki katkerasti. Erään kerran haukka vei yhden niistä ja hän oli menehtyä tuskasta kuullessaan vielä ilmassa sen hirveän kaakatuksen.

Koko heidän elämäntarkotuksensa muuttui palvelemiseksi.

Hakkarainen harjasi, suki ja kantoi ruokaa. Ne söivät aina, niiden ruokahalu oli ihmeellinen. Unissaankin lehmät nuljuttelivat märettään edestakaisin. Ne näkivät unia ruuasta, maiskuttivat — ja Hakkarainen kantoi kaikki mitä irti sai niiden syötäväksi. Lehmän kurkku oli kuin avara suo, johon sai kaataa alituisesti; hevonen irvisteli, ellei tullut kauroja määrättynä aikana. Kun lehmä synnytti, oli hänen toimittava kätilönä. Tuo pitkäkoipinen, luiseva, vilkassilmäinen ketale katseli häntä jonkinlaisella tyytyväisyydellä; sillä oli sentään hoitaja heti ensimäisestä hetkestä. Ja kun se kiljui ruokaa, tunsi Hakkarainen saaneensa uuden palveltavan entisten lisäksi. Se oli kuin uusi soittaja tässä eläinorkesterissa, soittaja, joka vasta harjoitteli, mutta jonka ääni erikoisesti tuntui muiden joukossa. Sika lisäsi myöskin sukuaan. Tuli kuusi porsasta. Ne kaivoivat, tonkivat pihamaan, rähisivät keskenään. Niiden kurkkuun kelpasi kaikki: tilapäisesti pihalle jääneet saappaat, saippuankappaleet, luut, jätteet, kaikki lika ja inhotus. Hakkarainen paransi juoksuaan. Hänelle oli kerrottu, että tuollaisesta elämä möyhtyy ja

varallisuus lisääntyy ja hän siis nyt lensi paikasta toiseen, jos ennen oli vain juossut. Hän ei huomannut enää auringon laskua eikä sen nousua. Hän huomasi vain, että vuorokausi yleensä oli liian lyhyt. Hänen valtakunnassaan ei aurinko laskenut hänelle. Aamulla nousi kukko orrelle ja kiljasi perheen ylös. Kaakatus ja piipitys alkoi. Lehmä nousi. Se nuljutti palaansa hetken aikaa, mutta sitten päästi ensimäisen varotuksen — murheellisen, syvän urkuäänen. Sitä mukaa sika ja muut eläimet.

Erikoisemmin nöyrästi piti palvella hevosta. Se sentään veti kuormaa, hänen elämänsä kuormaa. He olivat toveruksia. Mutta tämä toveruus vaati uhrauksia molemmin puolin. Hevonen ei vetänyt, ellei saanut hoitoa ja ruokaa. Hänen täytyi vetää ilmankin hoitoa, mutta hevonen ei sitä tehnyt. Kaivoksessa hän oli kiskonut elämänkuormaa eteenpäin tuhmempana kuin hevonen, sillä hän oli tehnyt työtä nälkäisenäkin. Mutta luontokappale ei alistu siihen. Se osaa paremmin kuin ihminen työn hidastamisen ilkeyden; se vaatii vatsansa täyteen ruokaa, vieläpä hyvää ruokaa, ennenkuin suostuu kiskomaan kuormaa. Mutta se kuitenkin nyki kantoja ylös hänen kanssaan ja siitä kiitollisuus.

Mutta sika oli röhkivä perkele.

Sillä oli sama ahmattiominaisuus kuin muillakin, mutta lisäksi se tuhosi kaikki, mitä eteen sattui, söi kukat, taimet, kaiken, jolla ei ollut ravintoarvoa. Se tonki pihan, peltotilkusta poimi istutusperunat. Hakkarainen vihasi sitä ensi hetkestä lähtien. Sen suunnaton ruho oli niellä koko hänen taloutensa ja sen häpeämätön röhkinä oli viedä hänet suunniltaan. Se kulki kuin mikäkin kenraali perässään pienet noskut ja missä ikinä Hakkarainen tämän ar-

meijan näki, hän otti kaikkein jykevimmän seipään ja pieksi kulkuriparven takaisin aitaukseen.

Hän oli tämän eläintarhan hoitaja. Hän kantoi aamuisin ruokaa kuin millekin herrasväelle, hän huolestui kun ne olivat sairaita, hän oppi niiden kielen ja tavat. Hän juoksi, kun kuuli navetasta toisen varotuksen. Se oli kuin toinen kutsu matkustajavaunussa; täytyi totella.

Koira auttoi häntä tässä työssä.

Se oli ainoa, joka teki jotain myöskin aivoillaan.

Se haalasi karjan kokoon, rähisi sialle, jos tämä yritti kaalimaahan, komensi kanat pois papumaasta.

Se seurasi Hakkaraista eräretkille, jommoisiksi muuttuivat takamaan perkausmatkat.

Ja kun se palasi, toi se mukanaan jäniksen tai maamyyrän ja heitti raadon halveksien sikojen eteen ja pian siitä oli jälellä vain hitunen villoja lian keskellä.

Hakkarainen ihaili koiran ymmärrystä.

Se oli oppinut erämaan tavat ja villeytyi hieman mutta oli uskollinen. Se nuuski peurojen oleilupaikat ja ohjasi Hakkaraisen siten lihapadalle. Tasavallan lakien kieltotavaraa peuranliha oli, mutta erämaan lakien mukaan se kuului ihmisen ravintoon. Se taisteli kerran karhun kanssa ja karhu raateli sen pahanpäiväiseksi. Se oli kuolla saamistaan haavoista. Hakkaraisen oli siis ryhdyttävä sairaanhoitajaksi. Mutta hän tunsi hellyyttä koiraa kohtaan. Se nuolasi kuumeisella kielellään kun hän sitoi sen jalassa olevat haavat.

Taistelu erämaan valtaamiseksi riehui siis kuumimmillaan.

Syksyllä ilmaantui taloon outo mies, mittasi kämpän, laski lehmät ja kaikki eläimet. Ei puhunut mitään. Painoi lakin silmilleen ja jätti talon.

Verotusmies.

Hakkaraiselle mätkäistiin huima vero, koska oli noinkin paljo karjaa ja olemista, vaikkapa velkana ja vaikkapa oli täytynyt ottaa rahaa lainaksi.

Jonkinlaisella vahingonilolla iski Hakkarainen puukkonsa sian kurkkuun, hirveä, verinen näytös, sillä sika kiljui vihlovasti ja kun Hakkarainen näki veren valuvan vatiin, valtasi hänet sääli. Vaikkapa sika ei ollutkaan suosikkieläin, niin kammottavalla tavalla se sai vastenmielisyytensä maksaakin. Hän huomasi, että vaikkapa hän tuskittelikin kamaripalvelija-asemaansa, niin kaikesta huolimatta nuo eläimet verellään ja hengellään maksoivat hänen elämänsä. Hän imi niitä, imettääksensä vuorostaan niitä, jotka vaativat veroja ja jotka eivät maksaneet hänen tuotteistaan mitään.

Sianteurastuksen aikana sanoi vaimo ensimäisen kerran:

— Menkäämme pois täältä.

Häntä pöyristytti.

Mies tarkasti vaimoaan. Lyhyen ajan kuluessa vaimon nuori vartalo oli kangistunut vangintyössä ja hän oli huomaavinaan hänen kasvoillaan ennenaikaisia vanhuuden piirteitä. Hän löi verisen puukon tuvan seinään ja vaikeni.

— — —

Siellä täällä nousee savu Michiganinkin petäjäkannikoilla. Kaivosseudut ja ympäristöt ovat asuttuja, erämaissa asuu vain villieläin tai kannikonviljelijä. Ensimäinen polvi menehtyy tai palaa takaisin, toinen polvi hylkää asutukst ja jos perattu maa-ala on riittävän suuri, astuu tilalle suurviljelys tai maat jätetään jälleen rikkaruohon, villieläinten ja lehtimetsän valtaan.

Mutta tasavalta ei unohda metsiin menneitä ulkomaalaisiakaan.

Hakkarainen sai keväin ja syksyin vieraita.

Syksyllä ilmaantui lääkekauppias.

Hän myi asperinipulvereita, hevoslinjamenttia, "matosatsia", "Suomen yliopiston päänkipupulvereita", kuvevöitä, "vanhan maan rintasokeria", "Professori Wrightin mahalääkettä", Lydia Pinkhamin munuaislääkettä ja mustanpuhuvaa sotkua, joka oli "tieteen suuri apu kaikille Kärsiville naisille ja Miehille", kuten pullon kupeessa selitettiin. Mies haisi lääkkeelle ja tökötille ja kun Hakkarainen ei ostanut mitään, veti hän esille kainalosauvat, kehottaen ostamaan ne, koskapa "kerran niitä kuitenkin tarvitset".

Hengellinen kolportööri oli toinen. Hän oli vaativa ja heittäysi suulaaksi, vaatien, että Hakkaraisen ja hänen vaimonsa on sallittava hänen saarnata heille. Hän tyrkytti "Valvojaa", Paimensanomia, Swebeliuksen katkismusta, "Jeesuksen verta, joka meidän tähtemme vuodatettu on". Hänen laukkunsa sisälsi henkisen annoksen samaa lajia, jota lääkekaupustelija möi ruumiin luuduttamiseksi. Hakkarainen ajoi hänet pois.

Sitten tuli juutalainen.

Hän puhui kaikkia kieliä hebreasta lähtien ennenkuin keksi Hakkaraisen suomalaiseksi ja sitten alkoi valua suomea.

Ihana farmi, selitti hän, loistava tulevaisuus (meidän niittokoneet ovat parhaat), mikä herttainen emäntä (käyttäkää meidän lypsykoneitamme), mikä erinomainen navetta (meidän separaattorimme kuorivat jokaisen rasvatilkan) j.n.e.

Tätä herraa kuunteli Hakkarainen mielenkiinnolla.

Hänen varastossaan oli vehkeitä, jotka häntä miellyttivät.

Lypsykone esimerkiksi.

Mutta kun hän kysyi hintaa, tyrmistyi hän heti ja lähti pellolle. Juutalainen jäi ylistämään koneitaan, kunnes hävisi teilleen.

Sitten tuli ukkosenjohdattimien kauppias.

Hän sattui tulemaan syyssateiden ja salamain keskelle. Luonto itse tuli avuksi kaupanteossa. Hän alkoi heti. Mikä turvaamattomuuden tunne vallitsikaan kämpässä, kun hän kuvaili ukkosen ja myrskyn tuhotöitä! Salama kamalan jyrinän seuraamana ikäänkuin löi nuijalla pöytään, että Smith & Smithin johdatin on ostettava, jos mieli säästyä onnettomuuksilta.

Hän yöpyi taloon, mutta aamulla ajoi Hakkarainen hänet pois; aamu oli ihana ja kirkas, joten ukkosenjohtoja ei tarvittu.

Eräänä päivänä oli Hakkarainen työssä kaukana asunnosta, mutta kuitenkin riittävän lähellä nähtäväksi.

Eräs mies vääntyi pihalle.

— Mitä asiaa, kiljui hän.

— Jeesuksen asiaa, vastasi mies.

— Mitä? kiljui Hakkarainen, joka ei kuullut vastausta.

— Jeesuksen asia, kiljasi mies vastaan.

— Jeesuksen asiaa, kimitti kaiku, uskollisesti kiikuttaen tätä uutta lausetta pitkin kannikkoa ja mäkiä, kunnes viimein ikäänkuin hukuttaen sen johonkin vetelään suohon.

Hakkarainen ei pitänyt kiirettä, sillä sen asian ehtisi selvitellä tuonnempanakin, mutta mies itse tuli hänen työpaikalleen.

— Jeesuksen terveiset, sanoi hän.

— Jeesuksen terveiset, matki kaiku sävyisästi.

— Minkä kirkkokunnan pappi sinä olet, kysyi Hakkarainen suorasukaisesti.

— Synoodan.

— Laputa helvettiin, sanoi hän käskevästi.

— Onko veli kansalliskirkkokunnan jäsen, kysyi pappi.

— En, enkä minkään kirkkokunnan.

— Jumalan armo ... alkoi mies, mutta lopetti, kun tuli katsoneeksi Hakkaraisen ulkomuotoa.

Kaikenlaisia tällaisia vieraita eksyi erämaan keskellekin. Yksi toi vanhan maan rukkia, toinen kauppasi auroja, sähkökoneita, kolmas jumalansanaa; niitä ei ajanut rakkaus häneen, vaan halu myydä jotain.

Kului kaksi vuotta.

— — —

Se oli kevät kuten silloinkin kun hän saapui erämaahan.

Hän istui kannolla ja katseli, kuinka koira tappeli suuren maamyyrän kanssa. Koira oli saanut sen kaivetuksi kannon juurelta. Se ravisteli sitä ja myyrä taisteli vastaan. Se kirskutti hampaitaan. Sitten sai koira lujan otteen. Eläimen luut rutisivat koiran hampaissa. Kun koira pudotti sen maahan, kääntyi se selälleen ja kuoli.

Kaikkien villieläinten loppu on väkivaltainen.

Ennen hänelle teki pahaa katsella tuollaista taistelua, nyt hän nautti siitä kuin näytelmästä.

Erämaan laki oli sellainen.

Heikompi joutui häviölle.

Hän oli joutunut häviölle.

Hän oli tavotellut amerikalaista ihannetta kelpo kodista, riittävästä toimeentulosta, rattoisista iltahetkistä.

Amerikalaiseen ihanteeseen kuuluu tuo kaikki. Hän oli ihaillut kaivosseudulla ollessaan lihavia, itsehyväisiä

ja tyytyväisiä pikkuporvareita, jotka kouluttivat lapsiaan ja joilla oli kotonaan piano. Ne lihoivat jo nuorina ja kuppelehtivat seuroissaan täyteläisinä kuin pannukakut, omasivat olosuhteisiin sopivat mielipiteet ja pitivät Theodore Rooseveltia suurena miehenä. Ne osasivat Lincolnin Gettysburgin puheen ulkoa, imemättä tai sulattamatta sen ajatusta ja itsekullakin heillä oli raameissa seinällään itsenäisyyden julistus. Hän muisti nuo vuonat ja kilipukit. Hän oli kadehtinut niitä ja vannonut, että hänellä ja hänen perheellään täytyi olla samat onnen ehdot. Hän oli silloin jo surren huomannut, että toisinaan hänen ajatuksensa eivät sointuneet yhteen yleisen ajatuksen kanssa, että hänen yhteiskunnallisen viulunsa ääni erottautui liian selvästi sovinnaisen orkesterin soitikoista. Hän oli käynyt kirkossakin, vaikkakaan ei ollut uskonnollinen, kuullut siirtolaispapin raamatullisia raakuuksia ja melkein kadehtinut sitä tyyneyttä, jolla tämä ajoi "uskomattomia" helvettiin. Joka sunnuntai pappi laukasi panoksensa tuohon pyöreävatsaiseen, omahyväiseen, alati puolinukuksissa olevaan elävään massaan. Lantit kilisivät lippoon, iltahumalan mukana juotiin synnit suoriksi herran kanssa. Kaikki oli tyytyväistä, ruumiillisesti ja henkisesti ylensyönyttä ja hyvinvoipaa. Kerran järkytti kaivoskaupungin poroporvareiden elämää synkkä tapaus. Pastori oli löytänyt seurakuntansa naisjäsenten joukosta Potifarin emännän, nuoren, kauniin, jo ensimäisillä lihavuusasteilla olevan Jeesuksen seuraajan ja sallittu oli, että herra pastori joutui kiinni. Vaimo tunnusti oikeudessa kaikki niin liikuttavalla ja avomielisellä tavalla, että tuomarikin lämpeni ja kysyi yleiseltä syyttäjältä: muistatko, kun me olimme nuoria — noin mekin teimme — mutta pastorin oli muutettava seurakuntaa, sillä aviomies menetti kaiken arvokkaan tyyneytensä ja hänen

ihransa alla kiehui loukattu avioylpeys, mutta lopulta hän vaikeni. Hän oli saanut rahaa, osti auton — ja asia jäi todellakin unohduksiin. Tapauksesta keskusteltiin julkisesti. Hakkaraista inhotti se, kun mies myi kunniallisuutensa.

Hakkarainen vihasi tällaista elämää nyt, kun hän oli kaksi vuotta nyrkkeillyt korvessa. Kammokseen huomasi hän, että murhan tekeminen ei olisi niinkään vaikeata. Hän nimittäin mietti, voisiko hän tappaa jonkun, ja hän huomasi, että vastaus aina oli myönteinen, vaikka hän yritti todistaa itselleen, että se oli kielteinen.

Hänen tunteistaan oli tallella vain yksi: hellä suhde vaimoon. Se kasvoi hellemmäksi, kun vaimo synnytti toisen lapsen. Kun vaimo synnytystuskien aikana huusi, oli mies tulla hulluksi. Millä kivulla me synnymmekään maailmaan, mietti hän ja syntyipä kuka tahansa, niin kipu oli sama ja nainen sai kärsiä.

Mutta joskin tämä tunne pysyi ehyenä, niin synkempi oli hänen yleisvihansa.

Hänestä oli kahdessa vuodessa tullut kapinoitsija metsässä.

Toisilta meni kymmenenkin vuotta.

Mutta jokainen tuli kapinalliseksi.

Kerran oli joukko sunnuntaihuvittelulla olleita pikkuporvareita eksynyt hänen kämpälleen.

Naiset, liikalihavat, punottavat, rasvaiset olennot, jotka eivät osanneet lämmetä luonnon majesteetillisuutta katsellessaan, vaan hikosivat, keskustelivat silkkikankaista, hatuista, sukista ja ihomaalista. Hänen vaimonsa joutui heti heidän pilkkansa esineeksi, tosin hienolla tavalla; häntä säälittiin. Eräs naisista otti julkisesti tekohampaat suustaan ja pesi ne kaivolla, nauraa irvottaen kuin

tyhjästä kintaasta; eräs toinen meni puroon uimaan, valitellen, että ihraantuu liiaksi.

Kun he lähtivät, niin hän meni takamaalle mietiskelemään. Hän tunsi, että hän oli irtaantunut entisestä ihanteestaan, mutta hänellä ei ollut väliaikaista ihannetta tilalle, joten hän oli kapinoitsija, joka jostain syystä vihasi jotakin. Hän vihasi eniten sitä miestä, jota kaikki Michiganin korpiviljelijät vihaavat: maa-agenttia, joka myi hänelle tämän maan. Mutta sitten hänen vihansa piiri laajeni ja lopulta maa-agentti oli vain ikäänkuin pieni osa hänen kokonaisvihastaan. Mutta joka tapauksessa päätti hän tavata agenttia — vielä kerran.

Koira asettui lepäämään hänen jalkoihinsa, pitäen tiukasti silmällä myyrien koloja.

Hakkarainen nousi kotiin mennäkseen.

Tiellä oli tapahtunut onnettomuus.

Kaksi miestä yritti ojaan mennyttä autoaan nostaa tielle, siinä kuitenkaan onnistumatta.

He olivat savessa ja pölyssä, kun Hakkarainen saapui paikalle ja pyysivät, että tämä hakisi hevosensa auttamaan heitä ylös.

Hakkarainen ei puhunut mitään, vaan tarttui auton peräpuoleen ja työnsi auton yksikseen maantielle. Miehet ihailivat tekoa. Hänen lihaksensa pullistuivat repaleisen paidan alla, hänen niskansa jäykistyi ja hänen kätensä tarrautuivat kuin ruuvit autoon. Se nousi keveästi tielle.

Toinen miehistä osottausi kauntin sheriffiksi.

Hän selitti hakevansa jotain miestä, jonka nimi on Hakkarainen.

Hakkarainen ei puhunut mitään, vaan istui autoon, selittäen tietävänsä, missä Hakkarainen asuu.

Asunnolla vasta sheriffille selvisi, että Hakkarainen oli ollutkin heidän mukanaan.

Hakkaraiselle oli asia selvinnyt heti.

Hän oli lainannut rahaa viisi sataa dollaria eläinten ostoa varten. Sitäpaitsi hän oli tarvinnut työkaluja. Lainan oli antanut se sama maa-agentti, joka oli maan hänelle myynyt. Hän oli kiinnittänyt koko karjansa. Tosin hän ei ollut saanut kuin hieman yli neljäsataa dollaria, sillä agentti oli selittänyt hankkimisvaivojensa maksavan niin ja niin paljo, mutta Hakkaraisen oli tyydyttävä.

Agentti oli muistutellut maksusta, mutta kun hänellä kerran ei ollut rahaa, niin sitä ei ollut.

Ja nyt oli sheriffi hakemassa hänen karjaansa.

Sheriffi luki paperinsa pihalla. Hakkarainen kirjotti nimensä alle. Karja vihellettiin kokoon. Lehmät asetettiin auton perään. Kanat pakattiin laatikoihin. Kaksi sikaa vastusteli lähtöä, mutta köytettiin rintamaan lehmien kanssa. Hevonen ei kuulunut kauppaan, joten se jäi taloon. Kaikki kävi laillisesti, tasaisesti ja siivosti.

Tuon paperilapun takana oli voimaa, mietti Hakkarainen. Ruttokin jätti jotain, kamalinkin nälkätalvi jätti vahvimman elämään, mutta tuo paperilappu teki puhdasta jälkeä. Lehmien oli vaikea erota Hakkaraisesta. Ne olivat saaneet kunnon kohtelun, niitä oli palveltu ja suittu ja ne katselivat alakuloisesti sinisilmillään Hakkaraista ja laitumiaan.

Kulkue lähti, hieman omituinen, mutta Michiganin takamailla tavallinen. Auto kulki liian nopeasti, joten eläinten oli juostava. Jalat kapsahtelivat kovaan saveen. Koira saattoi eläimet portille ja palasi, asettaen kuononsa Hakkaraisen vanhemman lapsen polvelle.

Se ei voinut ymmärtää tätä kaikkea.

Ensimäisen kerran kahteen vuoteen Hakkarainen nukkui aamulla sangen pitkään. Ei kuulunut mylvintää. Erämaan rauha oli täydellinen. Hän kuuli puolinukuksissa lintujen viserryksen, niiden rajattoman riemun ja kuherruksen. Ne laittoivat pesää. Ne eivät pelänneet ulosottomiestä.

Hän nousi, pukeutui parhaimpiinsa, keitti aamukahvin. Sitten alkoi hän koota tavaroita.

— Pekka? sanoi vaimo.

— Me muutamme pois täältä, vastasi mies.

— Minne?

— Kaupunkiin.

Vaimo läheni miestä ja ensimäisen kerran kahteen vuoteen he katselivat toisiaan ymmärtävästi.

— Me emme voi olla täällä, selitti mies. Minä voisin tappaa jonkun.

— Pekka!

— En voi sille mitään, selitti hän ystävällisesti. Mutta niin on käynyt.

Muuttokuorma saatiin pian kuntoon. Hevonen rattaiden eteen, vaimo lapsineen nousi rattaille. Huonekalut laitettiin taakse ja Hakkarainen koiransa kanssa käveli vieressä.

Portilla pysäytettiin kuorma ikäänkuin yhteisestä sopimuksesta. Tuossa läätissä hän siis oli viettänyt kaksi vuotta ja "tavotellut onnellisuutta"; kannot seisoivat siinä ritirinnan kuin sotilaat, mutta kauempaa kohosi valtava kasa irtikiskotuitakin. Siinä oli hänen jättämänsä muistopatsas erämaahan. Siihen olisi pitänyt kirjottaa: "Tässä on Amerikan suomalaisten kannikkoviljelijäin yhteinen muistopatsas".

Valtavan alan hän oli ehtinyt puhdistaa. Mutta mää-

rättömältä näytti se ala, joka jäi puhdistamatta. Monet vahvat käsivarret saisivat vielä syleillä kantoja, ennenkuin tulisi niin puhdasta, että suurviljelys voisi tulla — ja viedä kaikki.

Kevät alkoi kasvattaa seppeleitään petäjäkannikon haudalle.

— — —

Pitkän ja vaivaloisen matkan jälkeen saapui Pekka Hakkarainen kuormineen kaivoskaupunkiin, josta oli kaksi vuotta sitten lähtenyt kannikoille.

Oli ilta ja kadut olivat autiot.

Hevonen pysäytettiin maakauppiaan konttoorin edustalle, koska akkunoista näkyi tuli ja Hakkarainen astui sisälle. Vaimo sanoi:

— Pekka, älä tee sille mitään!

Hakkarainen sattui sisälle oikeaan aikaan. Maakauppias laski päivän tuloksia ja hänen ympärillään oli rahaa.

Hakkarainen laski uutimet alas. Hän huomasi maakauppiaan hermostuneena kopeloivan kirjotuspöydän laatikkoa. Revolveri, jonka hän sai käsiinsä, kiihdytti Hakkaraista ja hän väänsi sen hänen kädestään pois.

— Minä voin tehdä ensimäisen kerran elämässäni murhan, selitti Hakkarainen.

Agentti kalpeni.

— Minä en ole tehnyt mitään pahaa sinulle, vastasi hän. Kaikki on ollut laillista.

— Erämaassa vallitsee toiset lait, selitti Hakkarainen. Ja nyt toteutetaan erämaan lakia, jota enemmän tunnen, koska olen siinä suorittanut kahden vuoden kurssin.

— Minä voin antaa sinulle maksuaikaa, että voit maksaa karjasi, ehdotti toinen.

— Minä en tarvitse maksuaikaa, minä tarvitsen rahaa. Karjan saat pitää, mutta sinä ostat minulta maan takaisin.

— Minä en osta mitään takaisin.

— Tällä kertaa ostat, sanoi Hakkarainen päättävästi. Minä maksoin sinulle neljäsataa kaksikymmentä dollaria maasta ja sen sinä maksat takaisin.

— Keskustellaan siitä huomenna.

— Minulla ei ole aikaa odottaa huomiseen.

Hakkarainen asetti leveän kämmenensä pöydällä olevien rahojen päälle ja laski. Siinä oli neljäsataa viisitoista dollaria ja hän pisti ne taskuunsa.

— Viisi dollaria lisää, sanoi hän äänellä, joka ennusti myrskyä.

— Minulla ei ole, sanoi maakauppias.

— Katsotaanpas.

Maakauppias sai nyt tutustua erämaan lakiin henkilökohtaisesti. Hakkarainen otti hänet käsiinsä, heilautti kuin säkin ylösalaisin niin, että piti kauppiasta kiinni koivista, ravistellen, joten hopearahat helisivät laattialle. Mukana tuli linkkuveitsi, kello ja kampa.

Hakkarainen päästi sitten miehen ja laski rahat. Yhteensä kertyi hopearahoista neljä dollaria kuusikymmentä senttiä.

— Otan linkkuveitsen neljästäkymmenestä sentistä, sanoi hän tyytyväisenä. Nyt olemme sujut. Korkoja ei tarvitse maksaa.

Hän kaivoi taskustaan paperipalasen, talonsa kauppakirjat ja heitti ne kauppiaan eteen.

— Neljäkymmentä eekkeriä maata, yksi kliirattu — se oli kaksi vuotta sitten; nyt on toinen puoli puhdistettu ja sinä siis voitat kaupassa. Karja menee kaupanpäällisiksi.

Hän asteli kadulle ja muiskasi hevosen liikkeelle.

Quincyn törmällä olevissa taloissa paloi lamppu siellä täällä ja hän pysäytti koninsa erään asunnon eteen ja työntyi sisälle. Vaimolleen jutteli hän mennessään:

— Ei siinä auta muu kuin voima. (Hän mietti kohtaustaan maahuijarin kanssa). Yksi mies ei siinä voi paljoa, mutta kunhan kaikki yrittävät yhdessä, niin asia paranee.

Ja kun hän aukasi oven ja sai ystävänsä, kaivosmiehen, kupariruosteen polttaman, kovettuneen kouran käteensä, niin hänestä tuntui kuin olisi maaseutu tervehtinyt teollisuusseutua.

Se lämmitti häntä.

MATTI KARPPINEN, PIISPA

Pyhän Maarian kirkon haudankaivaja ja kellonsoittaja, vanha, tuittupäinen irlantilainen, näyttelee mielellään ristimetsää hautausmaalla ja juttelee siinä ohessa sielua järkyttävän tarinan ihmisistä, joiden sielu paistuu arinalla veikeän ja tunnottoman piispan toimesta. Siinä on risti ristin vieressä, kiveen hakattuja lampaita ja lihavia enkeleitä, kunkin maun mukaan, ja lauseita, joissa kehutaan itsekutakin kiven alla lepääjää — viimeinen, suloinen valhe, jonka sieluparka ottaa ikuisuuteen.

Isä Humphries, haudankaivaja, niin vakavassa toimessa kuin hän onkin, ei malta olla kertomukselleen hymyilemättäkään, sillä irlantilaisena hänen huumorintunteensa on aina valveilla, mutta häntä kiusaa se, että ovela mies puijasi taivaaseen monia sellaisia vintiöitä, joiden paikka olisi ikuisessa lämmössä, kun sen sijaan ikuiseen lämpöön joutui monta seurakunnan arvohenkilöä ja varakasta kansalaista.

Ja kun kuljemme pitkin ristimetsää — tämä hautausmaa on jo täysi: ei oteta enää yhtään vainajaa vastaan, sillä vieressä oleva saippuatehdas ei anna maata hautausmaan levittämiseksi, vaan päinvastoin muuttaisi vainajatkin johonkin muualle laajentuneen liikkeen vuoksi — kun kuljemme halki ristimetsän, hätäpikaa lukien risteistä nimiä ja kehaisuja, ihmetellen, että ihmissuvulla on ollut varaa heittää noin paljo jaloutta ja kuntoa saippuatehtaan tielle, niin ristien joukosta ikäänkuin kohottautuu esille

sileät, hymyilevät kasvot; ensin on hymy sääliväistä, mutta sitten venyy koko naama leveään virnaan, ja suu laajenee korviin saakka, ikäänkuin houkutellaksensa mukanaan nauramaan kaikki nekin, jotka ovat saaneet kiven rinnalleen.

Ja tuntuupa siltä kuin koko Pyhä Maarian kirkkokunnan ristimetsä yhtyisi tuohon virnaan yhdessä haudankaivajan kanssa, joka ei voi kertoa juttuaan välillä huomauttamatta kuinka kirotun hauskoja päähänpistoja ihmisellä saattaa olla.

Vanhassa talorähjässä, joka on hautausmaan aitauksen sisällä, asettui irlantilainen hyvään asentoon, poltti piippuaan ja antoi jutun juosta.

— — —

Pyhän Maarian kirkko oli myytävänä. Kirkkoraati, joka saatiin kokoon, maalautti taulun julkiseinään:

"Kirkko myytävänä,"

ja viimeinen jumalanpalvelus muutamalle janoovalle sielulle pidettiin tuskallisen tunteen vallitessa, että kirkko voi tästä lähtien olla mitä muuta tahansa, mutta ei kirkko.

Eräs vasta-alkava liike osti sen maalausverstaaksi. Mutta se ei jaksanut sitä pitää ja myi sen nahkurille, jonka taas puolestaan kaupunki ajoi pois ilettävän hajun takia. Saippuatehdas ei voinut ostaa sitä syystä, kun hautausmaa oli välissä, mutta hautausmaan se olisi ostanut.

Seinään ilmaantui taas ilmotus:

"*Hyvä* kirkko myytävänä."

Sanalla "hyvä" tässä tapauksessa tarkotettiin itse rakennusta, ei sen henkisiä ominaisuuksia.

Tällöin seisahtui kirkon edustalle pitkä mies, käveli ohi, palasi takaisin, kurkisti sisälle ja näki Pyhän Neit-

syeen haalistuneen kuvan alttarilta. Hänen kasvoilleen levisi hymy, leveä, ymmärtävä hymy. Haudankaivaja ja silloinen kirkon vahtimestari Humphries ymmärsi, että nuori mies halusi nähdä kirkon, ja samalla hän vainusi ostajaa. Nuori mies pääsi siis sisälle.

Hän tarkasteli ehtoollisastioita, siirsi nahkurin jättämiä lautoja, päästäksensä sakastiin, huomasi maalarimestarin korjailleen Mooseksen nenää niin, että pyhä mies muistutti suuressa määrässä kapakan tarjoilijaa, ja itse Pyhä Neitsyt tarkemmin katsottuna oli karkealla tavalla tehty hieman kevytmielisen näköiseksi — epäilemättä jonkun lupaavan maalarinoppilaan työtä. Sanalla sanoen: kirkko oli rapistunut, sen sisustus maalarin ja nahkurin jäljiltä muistutti enemmän takapihaa kuin kirkkoa, mutta se näkyi kaikin puolin sopivan nuoren miehen tarkotuksiin, koska hän kyseli hintaa ja maksuehtoja.

— Herra, oletteko pappi? kysyi Humphries.

— Olen piispa, vastasi mies.

— Katoolinen? kysyi haudankaivaja edelleen.

— Minulla on oma kirkkokunta, joka on muodostettu kaikista kirkkokunnista.

— Kuinka se on mahdollista?

— Eikö Jumalan edessä ole kaikki samanarvoista?

— Ei, vastasi irlantilainen päättävästi. Tietysti esimerkiksi seurakunnan esimies on aina parempi kuin tavallinen kuolevainen, joka panee napin haaviin.

— Se, joka panee haaviin napin, on parempi kuin se, joka panee nikkelin. Nappi on arvokkain mitä köyhä voi antaa, nikkeli halvin, jonka rikas saattaa heittää jumalalleen.

— Hyvä herra, sanoi irlantilainen, te olette viisas mies. Yhdyn kirkkokuntanne jäseneksi.

Kirkon hinnasta tehtiin väliaikainen sopimus, käsiraha luvattiin seuraavana päivänä. Kontrahtiin kuului kirkon siivoaminen ja akkunain pesu, muu sai jäädä ennalleen.

Humphries ihmetteli piispaa. Hän oli tuskin yli kahdenkymmenenviiden vuoden, käveli sotilaallisesti suorana, hymyili kaikelle, mitä näki — hän ei malttanut olla kysymättä:

— Missä opistossa olette suorittanut tutkinnoita?

— Vaikea muistaa, niitä on monta.

Siis viisas mies, päätteli haudankaivaja.

— Sakastista saa hävittää permantoon kiinnitetyt tuolit, sanoi piispa.

— Miksi?

— Että jää tilaa tanssijoille.

— Tanssijoilleko? hämmästyi haudankaivaja. Eihän kirkossa tanssita.

— Tanssitaanhan taivaassakin, vastasi piispa.

Irlantilainen ei sitä missään tapauksessa hyväksynyt, mutta mitäpäs hän sille voi.

— Sivuhuoneesta, jossa papit ennen ovat levänneet, voidaan tehdä tarjoiluhuone.

— Se sopii.

— Soittokunta voi harjotella urkulehterillä.

— Tuleeko soittokuntakin? kysyi irlantilainen yhä enemmän ymmällä.

— Kukas soittaisi tanssit ja messut?

— Soittoharjotukset . . .

— Mutta soitetaanhan taivaassakin, selitti piispa. Meille kaikille annetaan siellä harppu.

— Niin, myönsi Humphries. Mutta kun hänen uteliaisuutensa oli herännyt, ei hän malttanut olla tekemättä itse peruskysymystä:

— Millä tavalla teidän kirkkokuntanne antaa ikuisen autuuden?

— Kukaan ei voi antaa ikuista autuutta, selitti piispa. Jumalahan sen antaa.

Irlantilainen oli taas huomaavinaan jotain vintiömäistä hymyä piispan kasvoilla, mutta vastaus oli joka tapauksessa tyydyttävä.

— Uskon vaiko töiden kautta? kysyi hän sentään.

— Voiman kautta, selitti piispa.

Irlantilainen ei sitä ymmärtänyt.

— Herra piispa, tunnusti hän toisen kerran, te olette viisas mies.

Keskustelu kirkon kaupasta päättyi kauppakirjaan ja irlantilainen luki sen allekirjotuksen: Itsenäinen suomalainen kirkko, Matti Karppinen, piispa.

Kahden seuraavan viikon kuluessa suoritettiin tarpeelliset korjaukset. Piispa itse maalaili ja puhdisteli. Muutamia miehiä oli hänen apunaan. Päivällisen he söivät rippiaitiossa.

Kirkon uuden omistajan järjestämä vihkiäistilaisuus oli yksinkertainen, ja irlantilainen ei ymmärtänyt sanaakaan, sillä kaikki toimitettiin suomenkielellä. Piispa piti puheen englanninkielellä niille harvoille englanninkielisille, jotka olivat tilaisuuteen saapuneet. Puheessaan hän selosti kirkkokunnan perustamista, sen tarpeellisuutta, ja lopuksi luki perustamiskirjan, joka allekirjotettiin ja lähetettiin hallitukselle vahvistuksen saamista varten. Perustamiskirjassa sanottiin, että nämä viisikymmentä edustavaa kansalaista haluaa, että heidän uskonnolliselle vakaumukselleen annetaan oikeudenmukainen tunnustus hyväksymällä kirkkokunnan säännöt; piispalla on oikeus vihkiä pappeja; piispana toimii Matti Karppinen, joka yksimieli-

sesti on toimeen asetettu; samalla huomautettiin, että kirkkokunta ottaa vastaan toisten kirkkokuntien hylkäämiä ja ajamia.

Sen ymmärsi irlantilainenkin ja hänestä tuntui kaikin puolin sopivalta, että toisten kirkkokuntien jäsenet pääsevät jollain tavoin ja johonkin kirkkokuntaan. Taivaan portti on ahdas, mutta yksinkertainen irlantilainen arveli, että kunhan on kirkkokunnan kirjoissa, niin aina siitä pujahtaa jollain tavalla. Tämän kirkkokunnan lammashaka oli siksi avara, että siihen mahtui toistenkin hylkäämät lampaat. Piispasta irlantilaisella oli käsitys, että hänellä on hengenravintoa näille kaikille, vaikkapa muistakin kirkkokunnista noruisi lisäväkeä.

Vihkiäisten päälle pistettiin tanssiksi, jota seikkaa irlantilainen ei voinut antaa anteeksi, mutta häntä lohdutti piispan vakuutus, että taivaassakin tanssitaan.

Kirkkokunnan maine levisi nopeasti. Kaikenkieliset tarvitsivat sen apua. Taksa vihkimisestä, hautauksesta, kastamisesta tai muusta kirkollisesta toimituksesta asetettiin varallisuuden mukaan.

Tuli italialainen, taluttaen perässään mustanpuhevaa tyttöä. Piispa veti kassukan yleen (hän oli vanhan messukassukan puhdistuttanut ja prässäyttänyt) ja vihkiminen toimitettiin.

— Teidän ylhäisyytenne, kysyi sulhanen, onko kirkkonne katoolinen; morsiameni on katoolinen.

— Jumalan edessä ovat kaikki katoolisia, vastasi piispa.

Saapui lihava saksalainen, pyysi piispaa toimittamaan hautauksen. Kysyi varmuuden vuoksi:

— Onko kirkkokunta protestanttinen?

— Kaikki ovat jumalan edessä protestantteja, vastasi piispa, ja hänen huulillaan leikki veitikka.

Saippuatehtaassa jäi eräs mies remmien väliin ja kuoli. Ruumis silpoutui muodottomaksi ja osa jäsenistä kiehui saippuaksi.

Uskonnollinen ympäristö piti sitä jumalan kostona. Mies oli ollut jumalankieltäjä. Hän ei ollut tehnyt kenellekään mitään pahaa, mutta se seikka, että hän ylpeästi kielsi jumalan olemassaolon, nostatti häntä vastaan kammoa ja vihaa. Niinpä, ajateltiin, jumala oli kutsunut hänet pois ja osottaaksensa vihansa perinpohjaisuutta, sallinut, että osa hänen ruumistaan lensi saippuapataan ja kiehui saippuaksi.

Kirkkokunnat eivät ottaneet häntä haudatakseen. Yksikään oikea kristitty ei halua nukkua nurmen alla vieressään naapuri, joka ei ole uskonut samalla tavalla kuin hän.

Tultiin piispan luokse.

Leski nyyhkytti ja häpeillen kertoi koko jutun. Mieheni, selitti hän, oli parhain mies maailmassa, mutta hänellä oli omat aatteensa. Minulla ei ole ollut puutetta hänen kanssaan. Lapsemme ovat hyvin kasvatettuja, vaikka eivät käy kirkossa. Mutta me olemme merkittyjä, ja kukaan ei halua osottaa minua kohtaan muunlaista kuin vihamielistä mielenkiintoa. Herra piispa, teidän korkeutenne, rukoili hän, sallikaa mieheni levätä kirkkokuntanne hautausmaassa, jossain etäisessä nurkassa, ellei muuten.

— Me hautaamme hänet parhaaseen paikkaan, kaikkein näkyvimpään ja arvokkaimpaan paikkaan.

— Mutta hän oli jumalankieltäjä.

— Juuri siksi.

— Hän kirosi jokaista kirkkokuntaa.

— Se oli hänen vakaumuksensa. Jokaista vakaumusta ei kannata kunnioittaa, ja minä kunnioitan mieluummin hänen vakaumustaan kuin kaikkien kirkkokuntien.

— Hän sanoi, ettei hänen haudallaan saa rukoilla.

— Mutta puhua saa.

— Hän sanoi, että hän näkee melkein persoonallisen vihamiehen jokaisessa papissa, mitä sitten . . .

Eukko ei rohjennut jatkaa. Hänen piti sanoa: mitä sitten piispassa.

Piispa selitti:

— Jos me olisimme olleet tuttavia ja tunteneet toisemme, niin hän olisi suurimmalla mielihyvällä liittynyt kirkkokuntaamme.

Niin sovittiin siitä, että mies saatiin haudata.

Hautaustilaisuudessa oli paljon väkeä. Juttu oli herättänyt huomiota, ja siksipä koko kirkko oli tungokseen asti täynnä, kun ruumis kannettiin sisälle. Piispa ei puhunut mitään, sillä saarnaaminen oli kielletty; kunnioitus vainajan vakaumusta kohtaan esti saarnaamasta.

Mutta kun ruumis laskettiin hautaan, astui piispa esille ja piti puheen.

Vainaja tässä, selitti hän, lepää raadeltuna, ja hänen vaimonsa on tuskaa täynnä. Perheeltä vietiin huoltaja. Tästä uutterasta miehestä on vain riekaleita tallella. Kukaan ei voine sanoa, että hän olisi halunnut kuolla ja jättää perheensä kurjuuteen. Onko täällä ketään, joka haluaisi heittää ensimäisen kiven hänen päälleen vain siksi, ettei hän ajatellut samalla tavalla kuin on totuttu vuosisatoja ajattelemaan?

Kaikki vaikenivat.

Hän ei uskonut jumalaan, sillä hänellä oli syytä sel-

laiseen. Miksi ei jumala antanut hänelle samallaista hyvinvointia kuin rikkaille? Miksi jumala kiusasi häntä haisevassa saippuatehtaassa? Miksi yleensä kaikkia, jotka tekevät hyödyllistä työtä kiusataan ja nälistytetään? Voitteko te vilpittömästi uskoa, että järjestelmä, joka kuihduttaa ja imee veren ja elämän hyödyllisestä ihmisestä, on jumalan asettama? Tällä miehellä, jota mikään kirkkokunta ei huolinut edes hautausmaalleen, oli suurempi uskonto kuin meillä muilla. Hän uskoi, että ihminen on kalliimpi ja hyödyllisempi kuin mitä oletetaan — hän uskoi, että koko uskonto oli vain järjestetty peijaamaan häntä ja hänen tovereitaan. Tuo jalo mies lepää haudassa raadeltuna ja palasiksi leikeltynä, mutta ruumiilliset haavat eivät tehneet niin kipeätä kuin ne henkiset, joita hän sai, valistaessaan ympäristöään. Eikö jokainen teistä saippuatehtaan työläisistä ole velkaa hänelle valistavan, opastavan sanan, jonka hän antoi? Eikö jokainen teistä muista, kuinka vainaja selitti teille, että te olette unohtaneet olevanne ihmisiä ja tulleet raukoiksi, jotka halusitte heittää kiven hänen ruhjotulle ruumiilleenkin?

Hautausmaalla jo itkettiin. Leski ikäänkuin alkoi itkun ja yksi ja toinen pyyhki kyyneltä silmistään.

Hän ei pääse taivaaseen, selittivät muutamat, kun hän kuoli. Hän ei itse uskonut edes sellaisen olemassaoloon. Mutta jos sellainen on olemassa, niin hän voi sinne mennä pää pystyssä; eivät papit tai kirkkokunnat voi häntä estää. Jos te olisitte tuota vainajaa oikein ymmärtäneet, niin olisitte käsin kantaneet häntä, raivonneet hänen telotustaan remmien välissä; sen sijaan yksi ja toinen nyt piti sitä jumalan kostona, mutta voisitteko kuvitella niin halpamaista kostajaa.

— Hän oli oikea mies, kuului ääni joukosta.

Sen sijaan, että te puoliksi ivalla, puoliksi uteliaisuudesta, tulette hänen haudalleen, olisi parempi että vannoisitte kostoa niille, jotka hänet teilasivat.

— Oikeata puhetta, kuului jälleen ääni joukosta.

Kuka tahansa voi joutua remmien väliin. Kun syytätte jumalaa siitä, niin tehtailijan ei tarvitse maksaa edes korvausta perheelle, joka jää puutteeseen. Kuka on seuraava? Kenen leski seuraavana tilaa haudan miehelleen, joka on pudonnut saippuapataan tai jäänyt remmeihin?

Liikutus oli yleinen.

Yksi ja toinen läheni puhujaa, joka vakavana, harvinaisen vakavana, kyseli ja odotteli vastausta.

Hän loihti esille kuvan työläisen elämästä, kärsimyksestä, väkivaltaisesta yhteiskunnasta, alituisesta, kalvavasta puutteesta ja kieltäymyksistä; jos te ymmärtäisitte, sanoi hän, tätä miestä, niin te viimeisillä rahoillanne ostaisitte kukkia hänen haudalleen, kunnioittaaksenne hänen muistoaan; teidän tulisi jatkaa sitä työtä, jota hän teki teidän ja *luokkanne* vapauttamiseksi.

Hauta luotiin umpeen.

Kolehti leskelle tuotti hyvän summan. Piispa ei ottanut mitään.

Hautajaisyleisö hajaantui kaikenlaisten tunteiden vallitessa.

Kirkon maine alkoi levitä — ei ainoastaan saippuatehtaan isäntä ollut utelias, vaan koko ympäristö. Sitäpaitsi alkoi ilmaantua ivallisia uutisia lehtiin.

Tulee irlantilainen, vihittää itsensä nuoreen naiseen, kysyy sitten:

— Ettekös olekaan katoolinen?

— Miksi?

— Minä olen katoolinen. Olisin halunnut katoolisen papin. En halua luopua uskostani.

— Mistä uskostanne?

— Oikeaoppisesta uskostani.

— Mistä te tiedätte, että uskonne on oikea?

Sitä ei mies voinut selittää.

— Rakastatteko vaimoanne, kysyi piispa.

Miehen silmät välähtivät.

— Säilyttää se, niin olette saanut oikeaoppisimman uskon.

Irlantilainen ei kaikkea ymmärtänyt, mutta tarttui naistaan käsivarteen ja hävisi. Mennessään kilautti hän messinkiseen, kirkon ovella olevaan kolehtikippoon hopearahan. Olihan tieto oikeaoppisuudesta toki sen arvoinen.

Kun sitte tuli uusien pappien vihkimistilaisuus, oli kirkko tupaten täynnä väkeä, uteliasta väkeä, joka oli syödä piispan, kun tämä ilmaantui pitkänä ja juhlallisena sakastista saarnastuoliin. Juhlallisuus hänessä mahdollisesti johtui siitäkin, kun "piispanpuvun" nimelllä kulkeva viitta oli prässätty. Vaikka se oli ollut useilla juhlallisilla hartioilla, ei sen kuluneisuus näkynyt silittämisen jälkeen.

Neljä pappia oli vihittävänä pyhään toimeensa.

Nämä istuivat seurakunnan edessä.

Erikoisemmin herätti huomiota se seikka, että uudet papit esiintyivät tavallisissa puvuissaan, ja eräällä heistä oli epäilemättä työpukunsa yllään.

Mutta kun kirkkokunta tunnettiin muutenkin hieman karkeaksi, niin irlantilainen ainakin piispan koruttomaan ajattelutapaan ajatteli, että vasta taivaassa saadaan juhlapuku, vaikka hän ei voinutkaan kokelaiden kirkkaan punaista kaulanauhaa sietää.

Soittokunta soitti komean marssin. Koko kirkko ikäänkuin riemuitsi sävelissä.

Sitten toimitettiin vihkimismenetelmä.

Se oli niin yksinkertainen, että irlantilaista hirvitti, millaisilla juhlamenoilla herra jumala ottaa apulaisia itselleen.

Piispa puhui.

Menkää kaikkeen maailmaan, selitti piispa puheessaan, ja tehkää oppimme tunnetuksi. Emme riitele siitä, mikä keino tekee ihmisen autuaaksi. Olemme sitä mieltä, että riittävä varallisuus tekee ihmisen ajallisesti onnelliseksi. Mutta omaisuus on jakaantunut epätasaisesti, joten pappiemme velvollisuus on saarnata niitä vastaan, jotka rosvoavat köyhien, kunnon ihmisten omaisuuden, tehden heistä orjia ja elättäjiä itselleen — samanaikaisesti kuin he itse rypevät varallisuudessa ja ylellisyydessä, jota eivät ole tuottaneet. Selittäkää tämä suuri yhteiskunnallinen rikos ihmisille, ja seurakuntamme ovat aina elinvoimaisia ja taistelukykyisiä.

Torvisoittokunta täräytti päälle marssin, ja sillä hyvä.

Papit olivat valmiit.

Ja vielä samana päivänä he lähtivät matkalle, eri suunnille, kullakin laukku kirjoja täynnä, piispan hyvästellessä hymyillen.

— — —

Kirkkokunnan elämä jatkui kaikessa rauhassa. Piispa saarnasi joka päivä. Nykyisin seisoi poliisi kirkon ovella, sillä saarnat olivat hiljalleen menettäneet uskonnollisen sisällön ja saaneet sen sijaan yhteiskunnallisia merkkejä siinä määrässä, että saippuatehtaan isäntä pyysi poliisisuojelusta.

Kunnes tapahtui jotain, joka herätti jäsenistössä vilkasta mielenkiintoa.

Toinen suomalainen kirkkokunta, Oikean Valtiouskonnon kirkkokunta, kanteli hallitukselle, että uusi kirkkokunta, jonka piispana esiintyi "joku" Matti Karppinen, ei ollut muuta kuin verhottu sosialistinen agitatsioonilaitos.

Kannekirjelmä kertoi seuraavaa:

Kantaja selitti huolestuneensa sankan suomalaisen siirtolaisjoukon sieluntilan suhteen. Selitti tehneensä työtä suomalaisten keskuudessa useita vuosia, ilman että mitään muuta kirkollista seuraa olisi ilmaantunut.

Itsenäinen kirkko, joka muutamia kuukausia on nyt työskennellyt, on saanut "tietämättömän rahvaan kannatuksen, ja sen papit, jos niitä voisi papeiksi kutsua, lietsovat vihaa tasavallan lakeja ja asetuksia kohtaan, kieltäen yksityisen omistuksen ja kiihottaen perustamaan sosialistisia yhdistyksiä." Ovelasti raamattua hyväkseen käyttäen heidän saarnansa ovat taitavasti kokoonpantuja ja kaikkein vaikeimpiinkin kysymyksiin papit vastaavat raamatunlauseella, joka tekee heidän asiansa luotettavaksi.

Mutta kysymyksessä ei ole uskonnollinen asia eikä sielujen pelastaminen.

Hallitus on auliisti antanut tämän kirkkokunnan papeille oikeuden vapaasti matkustaa rautateillä, kuten kaikkien kirkkokuntien jäsenille. Ja koko "kirkkokunta" perustuukin vain tälle edulle. Kun sosialistisia agitaattoreita ei muuten saatu liikkeelle, niin perustettiin kirkkokunta ja papiston pyhän liperin suojissa nämä agitaattorit nyt nauttivat vapaalippuoikeutta rautateillä, perustellen sosialistisia yhdistyksiä ja saarnaten meidän kirkkokuntaamme vastaan.

Uskonnon halventaminen, selitettiin kantelussa, tapah-

tuu hienosti ja uskonnon omilla aseilla. Tasavallan hallitus tietköön, että veitikka, joka toimii piispana, on lahjakas, sivistynyt mies, ja osaa kiehtoa tavallista kansaa metkuihinsa. Sydäntä kirvelee, kun hän esimerkiksi haudalla voi esiintyä jumalan armon julistajana, vaikkei uskokaan jumalaan, vaan kieltää hänen olemassaolonsa, ja voiko pyhä avioliitto olla pyhä, kun sakramentin, teidän ylhäisyytenne, antaa, luvalla sanoen, itse perkele? Me muistutamme mieliin aikaista historiallista tapausta, joka esimerkkinä, ei sisällöltään, soveltuu tähän. Uskonpuhdistuksen edellisenä aikana eräät munkit kauppasivat anekirjoja ja myivät sielunautuuksia. Eräs rohkea veitikka laati silloin kirjotuksen näitä kauppiaita vastaan niin taitavasti, että samat munkit levittivät sitäkin, tietämättä että joutuivat itse naurunalaisiksi. Tässä tapauksessa piispana toimiva mies, Matti Karppinen, esiintyy helvetin oppien levittäjänä, tehden sen papistonsa kautta niin, että tavallinen kansanmies voisi luulla hänen omistavan korkeimman lähetystoimen maan päällä. Seurakuntiemme köyhempiin jäseniin tekee hänen pappiensa esiintyminen voimakkaan vaikutuksen ja myöntää pitää, että saarnoissa on vaikea havaita vilppiä, mutta kun tietää, että mitä tarkotusta varten koko kirkkokunta on perustettu, niin ymmärtää, että koko liike on tähdätty uskontoa vastaan. Jumalan ja hänen sakramenttiensa pilkkaaminen tapahtuu siten, että pakana sovittaa niitä käytäntöön. Kun hänen pappinsa käyvät saarnamatkoilla työpuvussa, ihmetellään, miksi eivät he esiinny virkapuvussa, kuten muutkin papit. Papit itse vastaavat: ei Jeesuksellakaan ollut virkapukua. Täten he saavat luottamusta osakseen ja meidän pappimme syrjäytetään. Puhdas jumalansana näinollen katoaa. Samoissa junissa, papin nimen varjossa, matkaavat siis tä-

män "kirkkokunnan" papit eli toisin sanoen sosialistiset agitaattorit, syrjäyttäen todellisen jumalan kutsumuksen.

Onko hallitus kuullut ennen tällaista?

Siihen päättyi tämä nöyrä pyyntö ottaa kirkkokuntaoikeudet pois uudelta kirkkokunnalta.

Hallitus ei ollut kuullut koskaan sellaista, vaikka se olikin kuullut kaikenlaisia asioita, ja siksi hallitus lähetti syytöskirjelmän Matti Karppiselle ja vaati selitystä.

Sydämellinen nauru, joka kaikui kirkossa, osotti, että piispa itse nautti tästä kirjeestä.

Illaksi kutsuttiin kirkkokunnan kokous.

Muutamia kymmeniä jäseniä ehti noudattaa nopeata kutsua, ja kirje luettiin.

Koko kirkkokunta oli yhtä hymyä.

— Mitä tehdään? kysyi piispa.

— On asetettava vastalause, selittivät jotkut.

— Eihän se hyödytä. Ketä vastaan asettaisimme vastalauseen?

— On selitettävä, että tämä kirkkokunta on oikeutettu elämään ja lähettämään pappeja kuten muutkin kirkkokunnat.

— Mutta meiltähän kysytään, onko kirkkokuntamme kirkkokunta, vastasi piispa. Meidän tulee vastata kysymykseen.

Kädet nousivat korvalliselle.

Piispa itse nousi sitten ja piti puheen — yhden parhaita, mitä hän oli pitänyt:

— Kussakin asiassa on käytettävä menettelytapaa, joka tehoaa, vaikkapa se ei meitä kaikkia miellyttäisikään. Menettelytapa ei ole muuta kuin keino johonkin päämäärään pyrittäessä. Vielä ei ole kirkkokuntamme tehtävä täytetty. Tässä tapauksessa meidän on ymmärrettävä, että

sodimme suurta tietämättömyyttä ja tuhmuutta vastaan. Me olemme menneet tietämättömien ihmisten luokse siten, että he omaksuvat meidät omakseen. Olemme pukeutuneet kuten he, eläneet kuten hekin elävät. Me emme onnistuisi jos olisimme jotain muuta — ja meidän vastustajamme ovat epäonnistuneet juuri siksi, kun he eivät osaa tunkeutua joukkojen keskuuteen. Me olemme muodostaneet kirkkokunnan. Meidän tulee taistella vihollisiamme vastaan kirkollisilla aseilla, ei vastalauseilla tai selityksillä. Meidän selityksiämme ei kukaan kuule eikä vastalauseemme horjuta ketään. Meidän tulee olla selvillä kirkkokuntien menettelytavoista. Me käytämme vain niitä aseita, joita meille olotilamme tarjoaa, emme laina-aseita. Minä ehdotan, että julistamme "Oikean valtiouskonnon kirkkokunnan" pannaan.

Yleinen hölmistyminen seurasi ehdotusta.

Kunnes kukin ehti käsittää, mistä oli kysymys.

Piispa nauroi, kaikki nauroivat.

Piispan nauru kaikui ylinnä kuin pasuuna; se oli pahanilkistä, ivallista, voitonvarmaa naurua, sydämestä lähtenyttä — niin vihlovaa ja purevaa, että kaikki yhtyivät siihen.

— Minä tarkotan, selitti hän, että vastaamme hallitukselle, että olemme julistaneet vastustajamme kirkonkiroukseen. Sitä ei kukaan ymmärrä. Eikä kukaan saakaan sitä ymmärtää. Se on kirkonkirous,, vanhanaikuinen, perkeleellä ja pyhällähengellä varustettu kirkonkirous — mutta se tehoaa.

Oikeastaan tämän uuden kirkkokunnan tunnettu historia päättyykin tähän.

Kirkonkirous laadittiin.

Piispa hekumoi laatiessaan sen.

Siinä uhottiin ikuista kirousta vastustavan kirkon jäsenille ja papeille, siinä kiellettiin heiltä jumalan kasvojen eteen tuleminen. Mallina käytettiin erästä viisi sataa vuotta vanhaa paavin kirousta, sen pöyhkeätä sanamuotoa, sen tyyliä ja henkeä.

Sen jälkeen ei hallitus kysynyt mitään, ja kirkkokunnan papit matkustelivat rautateillä.

Irlantilainen, joka iltapuhteessa juttua kertoi, kirosi — tosin hengelliseen ja täysin arvokkaaseen tapaan — että näin hauskoja ihmisiä saattaa syntyä, ja vaikkapa hän olikin pahoillaan niiden sieluparkojen suhteen, jotka piispa oli saattanut ikuisuuden portille, arveli hän kuitenkin, ettei niille voi käydä sen huonommin kuin toisillekaan. Piispa oli eräänä päivänä lyönyt vaatteensa myttyyn ja hyvästellyt — ja kadonnut. Hänen tehtävänsä kirkkokunnan päämiehenä oli päättynyt, sillä hallitus oli peruuttanut vapaaliput kaikilta papeilta.

— Hän oli todellinen kristitty, vaikka kielsikin jumalan, sanoi irlantilainen. Katsokaa tuota kumpua, sanoi hän, osottaen hautausmaan näkyvintä ristiä. Sen alla lepää jumalankieltäjä, tavallinen saippuatehtaan työmies; tänään on hänen kuvansa saippuatehtaalaisten yhdistyksen seinällä, ja häntä kunnioitetaan. Mutta hän saikin itseltään piispalta hautauksen, hän.

VELJEKSET

John Kemp kuoli kaivosonnettomuudessa. Hän oli jo ijäkäs mies, yli kuudenkymmenen. Hän oli ollut Amerikassa niin kauan että hänen poikansakin — Amerikassa syntyneet — olivat jo aikaisia. John Kemp kuoli kuparinkaivajalle luonnollisella tavalla: hän putosi eräänä aamuna mailin matkan nostoaukkoa pitkin kuopan pohjaan. Mutta hän kuoli tavallaan huomiota herättävämmällä tavalla kuin monet muut. Hänen mukanaan putosi kuoppaan valtion kaivostarkastajakin. Hengettöminä heidät nostettiin, molempain luokkain edustajat, syvyydestä.

John Kemp jätti lesken ja kaksi poikaa.

Isävainaja oli ollut uskollinen ja raatanut herkeämättä, kunhan vain annettiin raataa. Hänellä oli sama poliittinen mielipide kuin kaivoskapteenillakin, joten hän ei ollut muuttanut kantaansa kuin kaksi kertaa elämässään. Ensimäinen kapteeni oli mielipiteiltään demokraatti, joka märehti Patrick Henryn juhlapuhetta: "vapaus tai kuolema" — ja hän sai kuoleman, sillä "kaivosmiehen tauti" — keuhkotauti — lopetti hänen elämänsä. Tilalle tuli republikaani, jonka usko siirtyi nopeasti Kempiinkin. John Kemp oli kirkkokunnan jäsen, mutta vihasi pappeja, sillä hänen luonteeseensa oli joka tapauksessa jäänyt jotain rehellistä ja siksipä hän harvoin kävi kirkossa.

Vanhempi poika, John Kemp, osottausi toisenlaiseksi. Hän liittyi unioon heti ensimäisen päivänsä jälkeen kaivoksessa ja myöhemmin osteli marxilaista kirjallisuutta.

Toinen poika, täysi mies hänkin, lauloi kirkkoköörissä ja jätti yhteiskunnallisten mielipiteitten muodostamisen muille. Hän kaihtoi uniota ja järjestöjä. Hänen iltansa kuluivat tavallisessa kevytkenkäisessä seurassa ja pallohuoneissa.

Sodan puhjetessa hän meni tarjokkaaksi ja hyväksyttiin. Ja niinpä hän katosikin seudulta komeassa sotilaspuvussa, sitä ennen valokuvattuaan ja ryypittyään itsensä hutikkaan pikkuporvariston kustannuksella. Hän puhui silloin isänmaasta veljelleenkin ja heristi nyrkkiään, kun tämä ei yhtynyt hänen mielipiteisiinsä. Hän puhui sekaisin Lincolnista ja Rooseveltistä, Wilsonista ja Saksan keisarista, jonka partakarvat hän repisi. Amerika oli paras maa maailmassa. Ja hän oli amerikalainen, selitti hän, koska hän oli syntynyt tässä maassa, seikka, jota kukaan ei epäillyt. Hän halveksi veljeään, koska tämä ei liittynyt armeijaan, vaan pyysi vapautusta vanhan äitinsä huoltajana. Hän ilmaisi olevansa demokraatti, koska "maa on tehtävä turvalliseksi kansanvallalle". Kun hän ei ollut saanut kasvatusta kotonaan, ei hän tiennyt muuta kuin mitä koulussa oli selitetty. Ja koulu oli tarkoituksenmukainen laitos. Historianopetus muutettiin sen mukaan kuinka tasavallan suhteet muihin maihin muuttuivat, paranivat tai pahenivat. Meksikon historia voi muuttua sen mukaan, kuinka paljo öljyosakkeita oli siirtynyt tasavallan omistavan luokan kassoihin. Saksan historia, sen olojen kuvaaminen, kärsi täydellisen haaksirikon sodan alussa. Saksankielen opetus pyyhittiin pois, koska se oli raakalaisten kieltä ja englanninkieli oli se kieli, jota jumalakin puhui. Saksan armeija oli raakalaisjoukkue ja sen suuruus vain osotti, että raakuus oli siellä vallitseva. Sen

sijaan havaittiin hottentotit ja ihmissyöjätkin paremmiksi, koskapa ne taistelivat tätä raakalaisjoukkoa vastaan.

Erik oli imenyt valistuksensa tällaisissa oloissa. John Kemp, vanhempi veli, ei ollut saanut vaikutettua nuorempaan. He eivät seurustelleet yhdessä ja jonkinlainen veljellinen hienotunteisuus esti vanhempaa ottamasta asiaa esille päättäväisessä muodossa.

— Sota opettaa, ajatteli vanhempi veli, kun näki nuoremman relluvan ja keikailevan uudessa asussaan.

Isänmaallisten lähtijäiskemujen kuparisepät päässään Erik työntyi toisten kanssa junaan ja katosi seudun elämästä.

Harjotusleiriltä tuli kirjeitä äidille, ei koskaan vanhemmalle veljelle.

Ensin ne sisälsivät riemuisia kuvauksia.

Sitten niiden sävy hieman muuttui: Erik puhui jo joistain puutteellisuuksistakin, mutta arveli Ranskassa asioiden muuttuvan.

Sitten ilmotti hän, jonkunverran katkeroituneena, ettei hänestä tehtykään varsinaista sotilasta, vaan autonajuri, jonka toimen katsoi kuuluvan hieman niinkuin selkäpuolen miesten toimeksi. Toimen oli hän saanut siksi, kun oli kaivoksella toiminut moottorimiehenä.

Sitten loppuivat kirjeet.

Hän oli mennyt Ranskaan.

— — —

John Kemp teki työtä kaivannossa.

Eräänä päivänä ilmotti kapteeni jyrkästi, antaen samalla työtuntilapun kouraan, että Kempiä ei enää tarvittu.

— Miksi? kysyi John.

— Meidän kaivoksissa ei tarvita agitaattoreita.

— Unioon kuuluvia, oikasi John.

— Se on sama asia.

John pääsi toiseen kaivokseen, sillä kupari teki kauppansa hyvin ja työvoimaa tarvittiin. Vielä ei ollut varaa valita, sillä tilaukset piti täyttää.

Käsivarret olivat arvossa.

Unio oli voimaton. Se ei voinut järjestää työläisiä. Tummanpuhuvia, outoja kieliä puhuvia työläisiä tuotiin kaivoksiin. Ne tekivät työtä kuin juhdat. Niiden ainoana ilona oli ryypiskely.

John Kemp ei ollut taistelija, hän oli mietiskelijä, josta mahdollisesti olosuhteet vasta olisivat saaneet taistelijan. Mutta hän mietiskeli ja jutteli työtovereilleen. Häntä pidettiin valistuneena. Valistustasonsa edellytti, että hän ilman muuta oli unionsa luottomies, varsinkin, kun osasi seudun molempia pääkieliä, suomea ja englantia, jopa hieman italiaakin, jota oli oppinut italialaisilta kaivostyöläisiltä.

Mutta mitä korkeammalle sotakiihotus nousi, sitä onnettomammaksi muuttui hänenkin asemansa. Hän sai muutella tuon tuostakin työpaikkaa. Mutta onneksi tarvittiin käsivarsia.

Tasavallan värit liehuivat kaikkialla. Tytöt liimasivat huuliinsa ja poskiinsa laivastolippuja. Jazz-musiikki koteutui kaivoskylläänkin. Sen hirveissä, tylsissä rytmeissä ja jorotuksessa piili hurja kiihotus.

— — —

Suomalainen porvaristo pani toimeen basaarin. Tarkotuksena oli avustaa tasavallan sotahankkeita. Ja kun suomalainen kansanaines oli suurilukuisin, oli selvää, että siltä odotettiin enemmän.

Basaarikomiteaan vaadittiin John Kempiäkin, mutta hän kieltäysi. Mutta sitten tuli kohtelias uhkauskirje.

Hän sai pontta ja kieltäysi jyrkästi, seurauksella, että hänen asuntonsa akkunat maalattiin keltaisiksi — petturin värit.

Julistettiin yleinen asevelvollisuus.

Eräs nuori mies, Charles Hill, suomalainen, joka oli Suomessa syntynyt, union jäsen, heikkoudessaan meni myyjäiskomiteaan. Hänet asetettiin keräämään tavaraa kauppiailta. Nuorukainen arveli että hän säästyy asevelvollisuudesta osottamalla isänmaallisuutta.

Hän joutui keräämään basaarissa tarvittavia tavaroita suomalaisilta kauppiailta.

Pikkukauppiaat, joiden luokse hän joutui menemään, kuuntelivat synkän näköisinä, kun hän pyyteli tavaraa.

Eräs antoi kannutavaraa.

— Mutta tämähän on mätää, selitti nuorukainen.

— Kyllä se myyjäisiin kelpaa, selitti kauppias.

— Mutta joku voisi syödä ja kuolla.

— Well, minä annan mitä voin.

— Mutta tarkotushan on isänmaallinen, pisti nuorukainen.

— Kyllä se tavara kelpaa.

Ja niin käänsi kauppias selkänsä. Puotipoika asetti isänmaan epäilyttävän osuuden laatikkoon ja sillä hyvä.

Toinen antoi hiirien syömiä ja pilaamia vanttuita.

— Mutta eihän kukaan voi näitä pitää, sanoi nuorukainen.

— By gosh! Luuletko että annan kauppatavaraani! ärähti kauppias vastaan.

Basaaria ilmotettiin kuin mitäkin suuremmoista tilaisuutta. Paikallinen pieni kaivostrustin lehti sepitti imelän kirjotuksen suomalaisista "edustavista kansalaisista", jotka nyt ovat ottaneet johdon käsiinsä ja jotka eivät kärsi

punaisia (sivuisku John Kempille, jonka maine sosialistina oli levinnyt). Lisäksi lehti tiesi kertoa että paikalliset kauppiaat (seurasi luettelo) olivat antaneet parastaan myyjäisten onnistumiseksi.

Myyjäisten yhteydessä pidettiin iltama.

Puhujaksi ilmaantui kirkkokunnan päämies, kuiva, valkohapsinen, perinpohjin vanhoillinen ukko. Hän käytti puheessaan sanoja "kansallinen ylpeys", meidän "isänmaalliset velvollisuutemme suurta tasavaltaa kohtaan", "Jeesus on sodassa puolellamme, herra kyllä hävittää hunnit" j.n.e. Puhetta ei kukaan kuunnellut, sillä myyjäisten odottelu kiihotti mieliä.

Toisena puhujana esiintyi mädäntyneiden kannujen antaja. Hän uhmasi "punaista vaaraa" vastaan. Roosevelt on suuri mies. Wilson on suuri mies. Senaatti on täynnä kuolemattomia, suuria miehiä. Bryan on suuri mies, koska hän vastustaa, ähäm, sitä, että ihminen on apinasta kehittynyt, höö. Ihminen ei ole apinasta kehittynyt. Ihminen on jumalasta, joka on selvää. Vai apinasta me oltaisiin! Sosialistit ja unionistit ovat apinasta kehittyneitä, mutta eivät oikeat ihmiset. Jaa. Tänään on suuri kansallinen juhla. Suomalais-kansallinen. Että ei tarvitse hävetä meidänkään ettemme olisi auttaneet suurta tasavaltaa. Me säilytämme kansallisuutemme. Meillä on Kalevala, joka on niin suuri kirja, että amerikalainen runoilija Longfellowkin sitä ihaili. Jaa, sitä ei ole kaikilla. Me edustamme kulttuuria. Me ei ollakaan apinoita. (Kättentaputuksia). Juhani Aho on suuri mies. Runeberg kirjotti ruotsiksi, mutta ajatteli suomeksi. Sibelius on suuri mies. Meillä on suuria miehiä omassa keskuudessamme. Noustaan seisomaan eräälle suurelle miehelle, joka kunnioittaa meitä läsnäolollaan. (Hän mainitsi edellisen puhujan

nimen ja kaikki nousivat seisomaan). Sillä tavalla me osaamme kunnioittaa suuria miehiä.

Monikaan ei ollut kuunnellut puhetta. Mutta kun hän oli lopettanut. niin ohjelmanesittäjä sanoi:

— Eiköhän noustaisi kunnioittamaan edellistä puhujaa.

Ja taas noustiin.

Sitten lauloi kauppiaan rouva isänmaallisen laulun, jota kuuneltiin seisoaltaan.

Siihen päättyi henkinen puoli ja myyjäisremu alkoi.

John Kemp pakeni.

Häntä hävetti.

Millaiseen alennustilaan oli hän alistunut menemällä tuohon juhlaan.

Kuinka matalaa olikaan tuo kulttuuri, josta kauppias oli kerskunut — sitä ennen annettuaan mätää tavaraa sen tukemiseksi.

Hän käveli valaistulle pääkadulle. Joukko tummaverisiä miehiä, arvattavasti meksikolaisia, käveli samaan suuntaan, keskustellen kiihkeästi omalla kielellään, huolimatta siitä, vaikka olikin kielletty käyttämästä julkisissa paikoissa muuta kuin englanninkieltä, poikkeuksena vain kirkot ja isänmaalliset tilaisuudet, joissa sai käyttää — agitatsioonin vuoksi — muutakin kieltä. Miehet keskustelivat ilmeisellä kiihkolla. Kenties, arveli John, he väittelivät Saksan keisarista ja liittolaisista — riittihän siinä märehtimistä.

Pallohuoneista kuului jazz-musiikkia. "My Beautiful Belgian Rose", lauloi kimakka ääni grammofoonissa muotiin tulleen, naukuvan hawaijilaiskitaran säestyksellä. Ja toisen salakapakan kohdalla samallainen kone jauhoi rämisten: "Where Is My Soldier Boy To-night" — siivoton, ajanhenkeen laadittu viisu, jonka tarkotuksena oli kiihot-

taa mielialaa. Kaikki uniot olivat voimattomia kiihotusta vastaan. Jättiläisruho, American Federation of Labor, kiljui samaan jazz-torveen kilpaa suurkapitalistien kanssa; häväistys huippuuntui, kun englantilaiset ammattijärjestöt lähettivät canadalaisille ammattijärjestöjen kokoukselle — miekan ystävyydenosotukseksi.

Hän meni kotiinsa.

Ja hän päätti tästä lähtien asettua vastarintaan.

Mutta kun hän ajatteli asiaa, perääntyi hän taas. Hän tunsi olevansa yksinään. Hän oli kuin petoeläin kopissaan.

Ja aamulla hän painui kaivokseen, kuten ennenkin.

— — —

Eräs hänen vanha ystävänsä, Kari, suomalainen kaivosmies, joka oli aikaisemmin työskennellyt hänen isänsäkin kanssa, viittasi hänet luokseen aamulla, ruokatunnilla. Usein he puhelivat keskenään. Ukko oli myöhäiselläkin ijällään omaksunut vallankumouksellisia mielipiteitä eikä pyrkinyt niitä salaamaan, varsinkin, kun hänen poikansa vietiin rintamalle. John Kemp oli ihaillut tätä miestä. Hän oli suorasukainen. John oli juuri häneen verrannut itseään monta kertaa ja ihmetellyt, miksi hän ei omaa tuollaista taisteluintoa kuin toinen, tuo vanha, jo melkein loppuunkulutettu mies. Ja ainoa vastaus oli, että hän, amerikalaisen elämän kasvatti, oli pehmennyt luonnollista tietä — olojen pakosta.

Ukko pyyhki kämmenellään nuuskaa suupielestä ja sanoi:

— Tiedätkös, että tänään olen työskennellyt kolmekymmentäviisi vuotta tässä kuopassa.

— Se on harvinaista, hymyili John.

— Isäukkosi kanssa avasimme tämän kuopan. Nyt

olemme ehtineet hissukseen noin mailin verran maan alle — riittävän syvä hauta minulle, eikö? Katsoppas näitä tassuja!

"Tassut" olivat kupariruosteen syömät, täynnä poukamia, luutumia ja nikamia — pinta oli karkea.

— Ja entäs sitten? kysäsi John, sillä hän arvasi, että miehellä oli muutakin asiaa.

— Kuten ymmärrät, ei minun selästäni enää kihoa liikevoittoa. Ne eivät vielä viitsi iskeä kalikkaa päähäni ja siten lopettaa vanhaa sonnia. Mutta annahan kun kansanvalta voittaa meren takana! Silloin saamme jättää kuopat ja tarsia maan päälle. Mutta mitäpäs siitä. Jotain kohua on ilmassa. Poika kirjotti rintamalta ja sanoi, että elämä on helvettiä. Mitäs Erik on kirjottanut?

— Ei mitään.

— Poika kirjotti. Se lähti sotaan kuin juhlaan ja karjui kurkkunsa käheäksi demokratian hyväksi. Nyt tuntuu saaneen tarpeikseen. Eikä se muusta parantunut.

Ukkoa vaivasi nähtävästi jokin asia, mutta se ei tahtonut tulla ulos. Viimein hän sanoi:

— Olitko sinä kansallisissa rääpijäisissä eilen illalla?

— Olin.

— Hurrasitko? kysyi ukko ilkeästi.

— En, vastasi John sävyisään tapaansa. Lähdin kesken pois. Ei ole minusta niiden juhliin.

— Kuuleppas, kuiskasi ukko, meksikolaiset puuhaavat lakkoa.

— Meksikolaiset! huudahti John.

— Huomenna alkavat. Koko kaivos numero 2 on niiden hallussa. Ja siellä ei kaiveta huomenna.

— Ne eivät kuulu edes unioon.

— Mitäpäs siitä. Antaa tapella ja mennään mukaan. Suostutko? Union kokous on tänään. Siellä voisi päättää.

Se oli joka tapauksessa uutinen.

Meksikolaisia pidettiin tietämättöminä, aivanpa melkein eläimen tasolla olevina, ja yleisenä käsityksenä sodan alkupäivinä oli ollut, että heidät tuotiin kupariseudulle palkkoja alentamaan entisestään. Ja nekö . . .

Illalla, työstä päästyä, läheni hän erästä meksikolaisryhmää, joka kiihkeästi keskustellen poistui työmaalta. "Caramba", kuuli hän sanottavan.

Mutta hän ei voinut kuunnella enempää, sillä joku nuori nainen pysähtyi hänen eteensä. Hän ihmetteli, kuka tuo mahtoi olla. Hän oli kalpea, kaunis tyttö ja ilmeisesti häntä hävetti seistä Johnin tutkivien silmien edessä.

— Tehän olette — Mr. John Kemp? kysyi hän suomeksi.

— Olen.

— Oletteko te saanut kirjeitä . . . Erikiltä.

Ilmeisesti häntä ujostutti asiansa.

— En ole. Mutta miksi?

— Minä tunsin Erikin.

— Olitteko te . . .? Hän aikoi kysyä: Oliko teillä suhteita, mutta ei voinut.

He kävelivät yhdessä.

— Erik ei ole kirjottanut, jatkoi John. Eikä sotavirastokaan ole kirjottanut. Eiköhän se eläne.

Hän mietti, mitä kysyisi, kunnes sai sanotuksi:

— Oliko teillä . . .?

— Oli, vastasi tyttö tuskin kuuluvasti.

— Kuinka pitkällä?

— Minulla on — Erikin lapsi, vastasi tyttö, punastuen hiusmartoa myöten.

— Minä en ole tietänyt.

Muuta hän ei voinut vastata.

— Haluaisitteko nähdä. Se on poika, selitti tyttö.

Asia oli mielenkiintoinen.

Huone, jossa tyttö asui, ei ollut kaksinen. Pieni ja pimeä.

Tyttö oli saanut järjestetyksi niin, että eräs kaivosmiehen vaimo hoiteli pienokaista, tyttö kun kävi päivät työssä, toimien tarjoilijattarena ravintolassa.

— Oletteko . . . puutteessa, sai John sanotuksi.

— Toisinaan . . . on hyvin vaikeata, vastasi tyttö.

— Eikö sotavirasto . . .?

— Ei. Meitä ei vihitty . . .

Tyttö oli kaunis, aivan nuori, tuskin parissakymmenissä.

— Jos . . . muuttaisitte meille, tuli John sanoneeksi, vaikka kakistellen; hän ei ollut naisten kanssa juuri missään tekemisissä, joten kohtaus tuntui hieman omituiselta.

— Mutta jos äitinne . . .

— Äiti kaipaa pienokaisia, vastasi John jo reippaasti.

— Minä haluaisin nähdä lapsen joka päivä.

— Minä tarkotin, että te molemmat . . .

Molemmat nuoret ihmiset olivat joutuneet pohtimaan asiaa, joka tavallaan lähensi heidät liian nopeasti; heillä ei ollut sanoja selvittää tilannetta. Tyttö ilmeisesti ujosteli. Hänen kärsimyksensä olivat olleet hirvittävät.

Hän poistui, mutta tyttö tuli saattamaan.

Ja kun he sanoivat hyvästi, näkyi tyttö rauhoittuneen.

Kaduilla oli elämää.

Kaupunkiin oli saapunut joukko sotilaita ja pyssymiehiä.

Nurkkin oli kiinnitetty lappuja, jossa sotilaiden paikallinen päällikkö kielsi jyrkästi kaikki kokoukset. Siis ei unionkaan kokousta.

Meksikolaisten lakonuhka oli siis vaikuttanut.

John mietti mennessään: jospa me kaikki olisimme yhdessä, jospa me kaikki ... mutta sitten pakkausi ajatus väkistenkin tuohon tyttöön, sotaleskeen, joka kamppaili hiljaisuudessa äitinä ja naisena, jolle oli sanottu: "synnyttäkää ennenkuin menette sotaan" — ja joka oli täyttänyt tasavallan suorasukaisen määräyksen.

— — —

Seuraavana iltana ilmaantui John tytön asunnolle.

Äiti oli riemuissaan, sillä hän kaipasi, varsinkin kun vanha Kemp makasi haudassa ja poika nähtävästi oli sortunut sodan jalkoihin, jotain, joka askarruttaisi ajatuksia muualle.

Maria — se oli tytön nimi — sai tulla asumaan samaan taloon.

He lähtivät siis yhdessä, John kantaen lasta, Maria vähäisiä tavaroitaan.

Ukko Kari tuli vastaan.

— No, helvetti, joko sinä olet noin pitkällä, ihmetteli hän vilpittömästi.

Molemmat punastuivat.

Tyttö ei voinut katsoa Johnia.

— Erikin poika ja ... vaimo, sai hän sitten sanotuksi.

— Erikin?

— Niin. Erik oli mennyt naimisiin ...

— Ne ehtivät täällä Amerikassa, kehasi ukko. No, meksikolaiset ovat lakossa. Äsken tapahtui ensimäinen

tappelu. Pysyhurtta yritti vangita erään, mutta meksikolaiset antoivat selkäsaunan. Siitä tulee löyly.

He saapuivat äidin luo.

Siinä oli kaksi äitiä, toinen, joka oli jo kuihtunut ja menehtynyt, työläisäiti, jonka hiukset harottivat päässä harmaina, osin vielä ruskeina — ja toinen, juuri synnytystuskat suorittaneena, nuorena, elämänhaluisena ja kauniina. Toisella oli kärsimyskausi takanaan, toisella edessään. Tyttö itki, kun sai vanhan vaimon sydämellisen vastaanoton. Häntä oli halveksittu lapsensa takia. Hänet oli ajettu kodistaan. Hänen isänsä ja äitinsä olivat vanhoillisia. Hän ei puhunut heistä mitään, vaan ilmeisesti halveksi heitä hiljaisuudessa.

Kun ravintolassa maksettu palkka ei ollut suuri, oli hän joutunut tekemään lapselleen vaatteita omista vaatteistaan, kuten vanhan äidin tarkka silmä heti huomasi. Ne olivat kömpelösti tehtyjä, sillä eihän nuori tyttö osannut niitä laittaa. Kun lapsi oli tarvinnut lämpöisiä vaatteita, oli hän repinyt omat alusvaatteensa...

John katseli ryhmää.

Hän ei ollut ajatellut naimisiinmenoa, sillä hänellähän oli koti kunnossa niin kauan kuin äiti elää. Mutta kun hän katseli edessään olevaa nuorta naista, ei hän voinut ymmärtää, miksi Erik ei edes kirjottanut. Eikö isyys siis merkinnyt mitään? Tyttökin katseli häntä, mutta käänsi silmänsä pois. Kenties hän vertaili sitä urosta, jonka kanssa hän oli joutunut tekemisiin, tähän toiseen, hiljaiseen, valistuneeseen, lujajäntereiseen poikaan, joka seisoi tuossa nyrkit avuttomasti sivuilla riippuen.

— — —

Lakko alkoi tiistaina.

Jokainen meksikolainen jätti työmaan.

Keskiviikkona oli paikalla sotaväkeä ja kaivoksen omia pyssymiehiä.

Samana päivänä puolenpäivän aikaan vangittiin parikymmentä meksikolaista "kiihottamisesta ja uhkauksista".

"Caramba!"

Samana iltana tuotiin ratapihalle härkävaunuja.

Poliisiauto kulki kaupungin putkan ja härkävaunujen väliä muutamia kertoja, vieden kaikki "kapinalliset" sinne.

Torstai-aamuna aikaisin, ennen päivänkoittoa, kulki sotilaspatrullit meksikolaisten parakeissa; jokainen napattiin kiinni.

Puolen päivän aikaan suihkasi juna jäähyväiset, ja niin lähdettiin taivaltamaan Meksikon rajaa kohti — härkävaunuissa — ja, kuten John Kemp lausui Karille, ainoa valonsäde, ainoa pilkahdus vapaudenkaipuusta ja taisteluhengestä meni mukana.

Samana iltana tuli New Yorkista juna, purkaen asemalle joukon taskuvarkaita, slummien täi-turilaita, huligaaneja ja yhteiskunnan pohjamutaa.

Kaivosyhtiö oli saanut toiset miehet tilalle.

Lakko oli päättynyt.

— Caramba! matkivat paikkakuntalaiset, ainoa sana, joka vielä muistutti meksikolaisia.

Hallituksen uutta julistusta iskettiin seiniin:

"Ruoka voittaa sodan — älkää tuhlatko sitä".

Joku irvihammas oli kirjottanut alle:

"Ruoka voittaa sodan — älkää syökö sitä".

— — —

John Kempin ovelle koputettiin arasti puoliyön aikaan. Tottuneena siihen, että isänmaalliset lähetystöt liikuskelivat öisin, haki John pyssyn. Aika oli levoton. Aran kopu-

tuksen kantapäillä voi kulkea isänmaallinen saattue höyhenpussineen ja tervakattiloineen.

— Kuka siellä? kysyi hän.

— Avaa ovi. Charles Hill on täällä. Minua ajetaan takaa.

Nuorukainen astui sisälle.

Hän oli onnettomassa kunnossa. Hänen vaatteensa olivat ravassa. Hän oli ilmeisesti viettänyt öitään taivasalla.

— Mitä sinulle on tapahtunut? kysyi John.

— Minua ajetaan takaa, läähätti hän. En mennyt sotilaskutsuntaan. Olisin joutunut heti lähtemään. En lähde ... taistelemaan kapitalistien puolesta. Auta minua pakenemaan. Anna minun nukkua täällä tämä yö.

— Kuka ajaa sinua?

— Sheriffi.

— Mistäs tiedät sen?

— Olivat käyneet asunnolla.

— Saitko kutsuntakortin?

— Sain, täytin sen ja menin tarkastukseen. Tulin hyväksytyksi. Mutta kun piti lähteä, karkasin. Kuule, ammutaanko tässä maassa sotilaskarkurit?

— Ne — voivat tehdä mitä tahansa.

Hän oli hermostunut.

Aamulla hän lähti. John antoi hänelle sen verran rahaa, että hän pääsisi liikkumaan. Hän arveli voivansa päästä Canadaan.

Mutta samana päivänä hän oli joutunut kiinni.

Juttu päättyi nopeasti.

— — —

Oikeus ei pohtinut sitä puoltakaan tuntia.

— Kahdeksi vuodeksi Leavenworthiin! julisti tuomari.

Koko oikeussali oli täynnä suomalaista valiojoukkoa: valkokaulusniekkoja, pikkuporvareita, kaivosten pikkupomoja. Kaikki ne uhosivat häntä vastaan vihaa; sellainen kansallisuudenhäpäisijä, petturi — kuinka tässä nyt suomalainen enää rohkenee näyttää naamaansa. Paikallinen suomenkielinen roskalehti kirjotti pääartikkelin hänestä. Hirteen ne pitäisi vetää! Charles Hill, joka vankilassa näki artikkelin, huomasi sen alla mätää tavaraa lahjottaneen pikkukauppiaan nimimerkin.

John kävi häntä tapaamassa.

— Kirjota äidilleni Suomeen, pyysi hän. Älä salaa mitään. Kerro miksi jouduin sinne. Hän ymmärtää. Kerro hänelle, etten nyt voi lunastaa mökinpaikkaa hänelle.

John lupasi.

— Kerro myös, että tuomarilla joka minut tuomitsi, on poika, joka osasi laillisella tavalla välttää sotapalvelusta. Hän on "tärkeässä tehtävässä Washingtonissa dollarin vuosipalkalla". Selitä se, kyllä ne ymmärtävät Suomessakin.

Kun John oli jo lähdössä, näki hän pojan kasvoista, että tällä oli vieläkin asiaa.

— Pane samaan kirjeeseen . . . terveisiä Emmalle.

Hän katseli nurkkaan, hänen katseensa kiersi ympäri koko kurjan kauntivankilan sisustan.

— Hän on sinun . . .

Ja hän nyökytti.

— Hän ymmärtää, vastasi hän sitten. Hän on nuoriso-osaston puheenjohtaja.

Ja niin alotti vanki uuden vaiheen elämänsä historiassa.

— — —

Viikko ei päättynyt ilman muita kauhutapauksia.

Union kirjuri otettiin eräänä yönä kiinni.

Aamulla löysivät maalaiset hänet tervattuna maantienlaidasta, puolikuolleena, verille piestynä.

Läheltä löytyi suomalainen tuppipuukko ikäänkuin nimikorttina, kansalaisuuden todisteena.

Suuri otsikko paistoi kaivoslehden ensimäisellä sivulla. Saksalaismielinen union kirjuri saanut huutia! Tervattu! Isänmaa pelastettu. Tasavallan kelpo pojat esiintyneet. Pois petturit joukostamme!

John Kemp sai uhkauskirjeen.

Se oli englanninkielinen, mutta kirjaimet olivat europalaista mallia.

Kirje tuli kotiin sillä aikaa kun hän oli työssä.

Maria oli tullut kotiin aikaisemmin.

John avasi kirjeen ja luki. Yksinkertaisesti ilmotettiin, että ellei saksalaismielinen agitatsiooni lakkaa, niin... Hän tunsi asian. Union toiminta se kirveli. Sitten meksikolaisten karkotuksen oli union kirjurilla ollut kiirettä kirjottaessaan uusia jäsenhakemuksia Kahtena päivänä oli jäsenmäärä lisääntynyt huomattavasti. Hänkin oli tuonut uusia jäseniä.

Tyttö tarkasteli häntä. Hänen silmissään oli outo kiilto.

— Uhkaavatko ne tappaa... sinut? kysyi hän, oudoksuen, että sinutteli Johnia, vaikkapa sinutteleminen Amerikan suomalaisten keskuudessa on tavallista.

— Ne vain uhkaavat, sanoi John, heittäen kirjeen pöydälle.

— Minä en salli sitä! huusi tyttö kiihkeästi.

Tämä huudahdus sisälsi enemmän kuin hän olisi halunnut sanoa.

— — —

Kului kuukausia, meni vuosi.

Elämä jatkui ennallaan.

Kuparikivi nousi maanpinnalle, murtimo puri sen kappaleiksi, sulatettuna se lähti suorittamaan osaansa maailmanmarkkinoilla.

Kari ilmaantui eräänä lauantai-iltana Kempin kotiin.

— Koni kelpaisi nyt makkaratehtaaseen.

— Ajettu pois työstä?

— Tänä aamuna.

— Miksi?

— Liian vanha. Oikea syy se, että kuulun unioon. Kaikki union miehet ajetaan pois, mutta ei heti. Vanhemmasta päästä ja pahasuisemmista.

— Mitäs aijot tehdä?

— En tiedä.

— Ja poika sodassa...

— Joko Erik on kirjoittanut.

— Ei ole.

— Poika kirjottaa. Sanoo nyt tietävänsä, mitä tekee, kun palaa.

Ukko poistui.

Kemp mietti hänen kohtaloaan. Vanha — ja sitten pois. Rääsyukkona saa elättää itsensä, jos pystyy. Antoi pojan armeijaan "kansanvallan puolesta" ja itse saa nyt tuupertua tantereelle.

Oli heinäkuun ilta.

Kuparipitoiset kalliot, ikäänkuin jättiläishaamut nostivat huippujaan taivaalle. Isävainaja oli joskus jutellut pohjolan kesäöistä. Hän ei voinut uskoa, että ne olivat valoisia.

Hän käveli liikekadulle.

Sanomalehtipojat huutelivat iltalehden ylimääräistä

numeroa. Joku taas voittanut tai hävinnyt sodassa! Joku kenraali saanut nimiinsä jonkun Thierryn. Hän oli toisinaan ostanut tuon tervalehden ylimääräisiä numeroita, mutta inhoten heittänyt ne menemään, sillä kokonaisuudessaan ne eivät sisältäneet muuta kuin liittolaisten voittoja ja vihollisen parjausta — ja uhkauksia työläisiä vastaan.

Mutta nyt tuntui poikien kiljumisessa olevan enemmän pontta. Hän kuuli sanat "vallankumous" tai jotain muuta ja osti lehden.

Asia selvisi.

Venäjän vallankumous oli tapahtunut. Se oli alkanut. Tsaari oli erotettu. Uusi hallitus vallassa. Hän ei ymmärtänyt asiaa silloin, mutta piti hyvänä, että jossain tapahtui jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Hän luki uutisen uudestaan. Siinä puhuttiin kommunisteista, bolshevikeistä, monarkisteista, sosialivallankumouksellisista. Kuka niistä saa lopullisen vallan?

Tämän jälkeen alkoi hän seurata uutisia tarkemmin.

— — —

Kaivosalueella alkoi tuntua työttömyyttä. Kaivoksia pantiin kiinni. Miehiä joutui joutilaiksi, liikuttavalla itsepintaisuudella luottaen kaivoslehden vakuutteluihin, että työt pian alotetaan. Mutta syyskuu meni ja osa marraskuuta, eikä kaivoksia avattu, vaan päinvastoin pantiin useampia kiinni. Unioon kuuluvat ensin, sitten muut perässä. Sota oli nähtävästi saanut tarpeekseen kuparista.

Kaivosyhtiöt lisäsivät vahteja, sillä työttömien joukko kävi suureksi ja vain harvat vasta älysivät siirtyä pois seudulta.

Kuula oli sangen höllässä näiden vahtien pyssyissä.

Niinpä ukko Karikin sai maistaa sotaa.

Eräänä päivänä, kun hän yritti lähestyä kaivosta, jossa oli työskennellyt kolmekymmentäviisi vuotta, ja johon oli jäänyt hänen työkalujaan, ampui pyssymies häntä ja kuula hipasi silmäluonta, niin että ukko oli vietävä sairaalaan.

John meni katsomaan.

— Niin, umpeen vaipui se kirkas silmä, turisi ukko kuivanhauskaan tapaansa.

— Meneekö näkö?

— Mitä vielä. Paranee minun näköni, mitä vanhemmaksi käyn. Viisastun, mutta liian myöhään. Mitäs pirua minä, vanha koira, menenkin kaivokselle kalujani hakemaan. Trustille ne kuuluvat. Minut on sitäpaitsi haastettu oikeuteen.

— Miksi?

— Olen tunkeutunut kaivosalueelle. Tunkeutunut, sanoi sheriffi. Ajatteleppas, kuusikymmenvuotias ukonketale tunkeutuu sellaiseen pyhään paikkaan kuin vihtrilliä tippuvaan kaivoskuoppaan. Totta kai häntä on ammuttava. Vaarallinen mies! Kuulehan! Eikö olisi aika jo lopettaa sota ja kirnuta sitä kansanvaltaa hieman tällekin perukalle?

— Koskas oikeuteen on mentävä?

— Huomenaamulla. Tänään lasketaan minut pois täältä, sillä silmästä ei ole mennyt kuin luomi ja mitäs näin vanha mies silmäluomella tekee. Lääkäri sanoi, että ainoa haitta on se, että silmäni tästä lähtien tulee pysymään auki, nukuin taikka valvoin, nahka kun täytyi repiä pois. Mitäs sanot? Pyssynkuulalla meidän silmämme avataan, niin että pysyvätkin auki vielä haudassakin. Tämä on saatanan hauska maa, tämä suuri ja ihana tasa-

valtamme. Nyt katselen minäkin sitä silmää räpyttelemättä.

Seuraavana aamuna Kari sai oikeudessa kärsimystensä lisäksi kaksikymmentä dollaria sakkoa.

Tuomari oli kutistunut virkamiestyyppi, joka haukotellen mätki tuomioita.

— Kaksikymmentä dollaria sakkoa, sanoi hän kuivalla äänellä, ikäänkuin ilmottaen, että niin paljo maksaa sen laadun tavara tässä kaupassa.

— Ei ole paljo, tuossa on, sanoi Kari ja ojensi rahan.

— Viisi dollaria sakkoa oikeuden halveksumisesta, sanoi tuomari samaan kuivaan tapaan.

Kari ei puhunut mitään, vaan haki viiden dollarin setelin, maksoi, ja lähti Kempin kanssa ulos.

— Jos minulla olisi ollut viisi dollaria, olisin halveksinut toisenkin kerran, sanoi hän. Hyvänen aika! Minä kun luulin, ettei siinä ole enää mitään, jota voisi halveksia. Jos minä olisin saanut jokaisesta halveksumisesta viisi dollaria, niin menisimmepä nyt etelään Palm Beachille loikomaan yhdessä rosvojen kanssa.

— — —

Pojat huutelivat ylimääräisiä numeroita kaupaksi ja he ostivat yhden.

Kumpikin töllötti lehteen pitkän ajan, uskomatta silmiään.

Työväenhallitus muodostettu Venäjälle.

Kommunistipuolue ottaa johdon!

He lukivat uutisen moneen kertaan, uskomatta silmiään.

Mutta kun kerran kaivoslehti tiesi sen kertoa, niin totta sen piti olla.

Ja toimitussivulla oli herjaava kirjotus "satamajätkien

hallituksesta", joka nyt tulee lopullisesti tuhoamaan Venäjän. Siinä haukuttiin uuden hallituksen johtohenkilöt juutalaisiksi ja varkaiksi ja valitettiin kovasti, että säätyläiset oli pantu töihin.

Ukko Kari selvisi ensin:

— Nyt sinä herra lasket palvelijasi rauhaan menemään. Katsos, tekee hyvää, kun edes jossain kuritetaan kapitalistiakin. Ajatteleppas, mikä ilo olisi minun yhdellekin silmälleni, jos esimerkiksi tuomari, jota tänä aamuna ehdin halveksia, olisi töissä, vaikkapa samassa kaivoksessa, jossa minä olen pukkaillut! Vaikkapa yhdessä työntelisimme vaunua!

He menivät Kempin kotiin.

Kemp alkoi nyt ymmärtää, mistä oli kysymys. Kysymys oli puhtaasti työväenluokan hallituksesta, työväenluokan omistuksesta. Olihan ollut ennenkin työväenhallituksia, mutta ei sellaisia, jotka olisivat uskaltaneet tarttua porvariston kukkaroon. Tämä uusi otti maat ja suurtuotannon heti käsiinsä. Niissähän se voima oli, niiden kautta muodostui valta, ne olivat yhteiskunnan tuet: työvälineet ja maa. Mikä ihana päämäärä: turvata itsensä ja elämänsä ja saada antautua työhön jonkin suuren aatteen hyväksi — eikä, kuten nyt, jonkun Bostonissa ja Palm Beachilla makailevan herraslurjuksen hyväksi.

Omituista kyllä, eräs vastaantullut kaivoskapteeni tervehti heitä kohteliaasti ja kysyi vointia.

— Se johtui Venäjästä, kehasi Kari heti. Siellä on nyt jotain, joka raivostuttaa, mutta jota on pidettävä arvossa, sillä kun on nyrkki, aseita ja voimaa.

Maria leikki lapsen kanssa permannolla.

Pienokainen sopersi ensimäisiä sanojaan.

Ja kun John ja Kari tulivat sisälle, nousi lapsi ja hoiperteli Johnin luokse.

— Isä, sanoi lapsi viattomasti, Marian punastuessa korviaan myöten.

— Isä tulee kotiin pian ... ehkä, vastasi John.

— — —

Suomenkielinen sanomalehti, joka ilmestyi kaivoskaupungissa, sai eräänä päivänä uutisia.

Kansalaissota Suomessa, kiljui se.

Kaikki agronoomit tapettu!

Papit tapettu ristiinnaulitsemalla!

Söörnäisten kuristushuonevangit yhdessä satamajätkien kanssa muodostaneet hallituksen!

Roistot tappavat kaikki sivistyneet!

Siihen tapaan jatkui uutisia.

John Kemp ei tuntenut Suomen oloja. Hän tiesi vain, että siellä syödään mustaa leipää, että siellä kesäyöt ovat kirkkaita, että siellä on uuvuttavan paljo järviä ja että työväenliike siellä on voimakas.

Mutta kun hän sai käteensä suomenkielisen työväenlehden, selvisi hänelle, että sielläkin taisteltiin vallasta — työväenluokka ja omistava luokka ja että työväenluokka oli voitolla tähän mennessä.

Mutta keväällä muuttui paikallisen lehden sävy.

Punaset oli voitettu.

Kaamea hiljaisuus peitti vanhan mantereen pohjoisen kolkan: porvaristo kosti kaikessa hiljaisuudessa työläisille ja silloin tällöin hiljaisuudesta ulkomaille päässyt voihkaus vain ikäänkuin paremmin osotti sitä pimeyttä, johon maan työväenluokka oli heitetty.

— Emmekö me voi mitään tehdä? kysyi hän Karilta.

— Emme. — Meidän pitäisi järjestyä, koko tämän maan työläisten, sitten vasta.

Suomalaisissa liikepaikoissa elettiin riemunhetkiä.

Suomen kansalaissota antoi aiheen loppumattomalle keskustelulle.

Niin sitä näytetään punikeille! Näin sitä suomalainen iskee, kunhan vaan ehtii! Ainoa maa Europassa, joka perinpohjin on tuhonnut työväenliikkeen! Hirteen ne roistot kaikkialla! Nyt marssitaan Pietariin! Ei tauota ennenkuin suomalainen jääkäri heiluu Newski Prospektin isäntänä.

Ja niin edespäin.

— Koko raakuus ja yhteiskunnallinen lapsellisuus sai virrata vapaana. Saksalainen armeija asetettiin avomielisesti "sivistyksen ja jumalan lähettilääksi" ja sen ruokottomimmatkin teot silasi tieto, että työväenluokka oli lyöty.

Kempiä inhotti.

Mutta hän ei voinut mitään.

— — —

Vihdoin oli tullut rauha.

Padankansia, läkkipellirasioita ja kaikenlaista metallirämää helistämällä iloitsi porvaristo sanomasta.

Muutamien viikkojen perästä alkoi tulla ensimäisiä sotilaita seudulle — toiset vaivaisina, toiset terveinä, toiset arkuissa; kaameita juhlia iloisten juhlien ohessa.

— Mitäs sitten, kun Erik palajaa? kysyi John eräänä iltana Marialta.

Tyttö vaikeni.

Hän ei koskaan puhunut Erikistä.

Viimein hän vastasi:

— Erik ei palaja.

Eräänä päivänä lynkytti vanha Kari pulskan sotilaan kanssa Kempille.

— Eversti Kari, esitti hän.

Eversti tulija ei tosin ollut, mutta kersantti, Karin poika, joka oli palannut sodasta.

Ukon silmät loistivat.

— Ei piruun tarttunut kuula!

Ja poika hymyili täydellä naamalla:

— Pikkunaarmuja sain, mutta ei muuta. Pappa on ajettu töistä, kuulin. Ja ammuttu. Minun haavani eivät ole noin rumia.

Ja hän ei voinut olla taas kerran katsomatta ukko Karin silmää, joka erosi toisesta sillä, kun osa yläluonta oli poissa, tirrottaen silmä laajentuneena ja pilkallisen näköisenä.

— En ole tavannut vielä sitä pyssymiestä, selitti poika sävyisästi. Mutta selityksestä kuitenkin pääsi selville, että pyssymiehen ei kävisi hyvin.

— Ja nyt me sitten sanomme jäähyväiset, lausui ukko.

— Minne te menette?

— Me menemme jonnekin, jossa vielä saa töitä.

Ukko oli yksi harvoja, joiden kanssa saattoi keskustella, joten Kempistä tuntui ikävältä luopua hänestä. Mutta hänen itsensäkin oli pian lähdettävä, sillä töitä ei kuulunut ja kaivoksia suljettiin edelleen.

Mutta eräänä päivänä soitettiin asemalta ja Johnin käskettiin nopeasti saapua sinne.

Hän meni.

Hän aavisti oikein.

Mies, joka junasta saatettiin alas, oli Erik.

Erik, ennen nuori mies, ei pysynyt pystyssä ilman auttajaa.

Hänen kasvonsa olivat harmaat ja silmät kääntelehtivät päässä voimattomina, vailla elämänilmettä.

— Tässä minä olen.

— Oletko sinä Erik?

— Olen, vastasi haamu.

— Missä olet ollut?

— Ranskassa, sairaalassa.

— Koko — nämä pitkät vuodet?

— Pöhlönä suurimman osan.

— Mitä?

— Kaasumyrkytys. En ole tiennyt mistään mitään.

— Etkä kirjottanut.

— Minulla ei ollut tahdonvoimaa. Kaasu imi minut kuiviin. Toinen keuhko jo mennyt. Toisessa sen verran tallella, etä olen vaivoinasi muutaman päivän. Kanna minut jonnekin.

John otti keventyneen pojan syliinsä ja kantoi autoon. Hän tarkasti tuota alle kolmenkymmenen olevaa vanhusta, joka huokui siinä hänen vieressään, saaden hirveitä kohtauksia ja kouristuksentapaisesti vääntelehtien. Siinä oli entinen iloinen nuorukainen, tanssikuningas, joka ilvehti tytöille. joka ei välittänyt mistään muusta kuin huveistaan. Raunio, ihmisjäte, jonka sodanjumala oli muovaillut mallisekseen.

Maria ei ollut kotona, kun hän kantoi Erikin sisälle, mutta äiti parahti, kun näki pojan.

— Mitä ne ovat sinulle tehneet?

Erik huohotti:

— Tappaneet.

Lapsi tuli outoa miestä katsomaan. Erik näki hänet:

— Sinä olet siis naimisissa, Jussi. Kaunis lapsi. Minä olisin mennyt naimisiin, jos olisin elänyt. Minulla oli

täällä tyttö, Maria, et sinä tunne sitä. Mutta parempi, ettei se nyt näe minua.

Mutta samassa tuli Maria sisälle.

Kohtausta ei voinut välttää.

Tyttö oli pyörtyä, nähtyään Erikin.

— Älä tule, kivahti sairas, kun tyttö aikoi tervehtiä. Välttäkää minua. Minä olen näyte rintamalta. Meitä on tuhansia samallaisia. Tartutamme teihin tautimme. Jussi, kiitos, että olet pitänyt huolta... perheestäni. Antakaa minun nukkua.

Kaksi viikkoa hän eli.

Viimeiset sanat huohotti hän tuskissaan:

— Kostakaa! Nautoja olemme olleet! Puolustakaa Venäjää. Kyllä me sen ymmärrämme, me, jotka olimme rintamalla. Hyvästi. Jussi, pidä huolta... perheestäni. Sano ihmisille, että Erik Kemp oli kommunisti, kun palasi, vaikka hulluna meni. Se niitä kaivelee.

— — —

Korkealta mäeltä on ihana näköala laaksoon. Kanava kiertää kuin kultainen vyö alhaalla laaksossa. Kaupunki näyttää enemmän leikkikylältä korkealta katsottuna.

Ja siinä, jalkain alla on kappale Amerikan suomalaisten historiaa.

Siinä he kärsivät, kaivoivat rikkauksia ja kuolivat tai tapettiin.

Jokainen katu, kuoppa ja talo sisältää kappaleen tuota historiaa.

Laskeudutaan alas.

Kevätpurot soluvat alas.

Nyt näkyy kaupunki selvemmin.

Kolmekymmentä kirkkoa voi laskea samasta asennosta.

Apuneuvoja vallanpitäjille. Ristit yrittävät turhaan pyrkiä korkeuteen. Vuori on korkeampi.

Saavutaan hautausmaalle.

He seisovat yksinkertaisen rautaristin edessä.

Ristiin kiinnitetyssä kuparilaatassa on sanat: Erik Kemp, kommunisti.

Tämä hauta on äärimmäisessä päässä, ikäänkuin kaikkien korusanojen, tunnusten ja raamatunlauseiden ja runojen päätteenä. Se on ikäänkuin lopputulos: ole olevinasi mitä tahansa, valehtele itsellesi mitä tahansa, lopulta olet kommunisti. Joku toinen toistaan korkeampi valhe on tervalla tai juottamalla kiinnitetty muihin risteihin. Jokaiseen ristiin on asetettu jotain, jota makaaja ei ollut. Erik Kempin ristiin pantiin sana, joka vastasi hänen elämäänsä — hän ei ollut muuta pyytänyt. Väsyneenä, välinpitämättömänä sivuuttaa kauniit marmoriristit, kivileikkaukset ja korkeat hautalaitokset. Lopulta pysähtyy Kempin haudalle ja tuijottaa siihen: kommunisti. Siihenhän sitä lopulta tullaan. Se on kuin kappale ihmiskunnan historiaa: ensin pakanoita, sitten kristityitä, sitten kommunisteja. Kommunisti ikäänkuin omaa menneiden vuosituhansien alkukristilliset avut ja pakanan suorasukaisen alotekyvyn. Pakanan iloinen, ruhjova ja hyökkäävä avu yhdistettynä alkukristityn puhtaaseen ja epäitsekkääseen hartauteen ja uskollisuuteen aatetta kohtaan. Miettiköön ihmiskunta, vaipukoon hurmahenkisyyteen, raivotkoon uskonkappaleiden puolesta ja karatkoon toinen toisensa kurkkuun: lopulta tullaan siihen kulmaan, johon Erik Kemp oli tullut ja joka oli hänen ylpeytensä. Historian polku on enemmän tai vähemmän verinen. Ja läheltä katsoen kukin polku haarautuu omaan suuntaansa. Mutta tarkemmin katsoen jokainen vie taas siihen samaan kul-

maan, samaan, poispääsemättömään kehään: Erik Kemp, kommunisti.

Se on siis jotain, jota voisi kutsua totuudeksi.

He, John ja Maria, poistuvat.

Asunnossa on kaikki matkavalmiina.

Vanha äiti hoitelee lasta.

He ovat poislähdössä, jonnekin, jossa voi elää, jonnekin, jossa voi vielä saada työtä.

Ja kun asunnon ovi lupsahtaa kiinni, pyyhkii vanha vaimo silmiään. Olihan siinä sentään jotakin, joka pidätti. Vanha Kemp on haudassa, nuorempi myös. Monen kymmenen vuoden muistoja ei niin vain pyyhitä pois.

Mutta hän näkee tytön hakevan arasti nuoren proletaarin kättä.

Ja käsi kädessä he katsovat kylmää kaupunkia, jossa ei enää tarvita käsivarsia, jossa ei kukaan voi elää, jossa pikkukauppiaat polttelevat kauppojansa, joka on kuin jumalten kiroama sen jälkeen kun työ poistuu.

— En pelkää mitään, kun sinä olet mukana, kuulee mummo nuoren naisen sanovan.

NIMETÖN

Kaksi ihmislasta tapaa toisensa. He kietoutuvat toisiinsa suuressa intohimossa, synnyttävät jälkeläisiä ja häviävät sitten.

Samoin taiteilija.

Villillä intohimolla kiintyy hän hämäränä utuna ilmaantuvaan aiheeseensa, muovailee sitä, etsii sille muotoja, mahdollisesti tarkotuksenkin, hylkää sen, hakee uudelleen esille ja kuolee kun on saanut sen valmiiksi. Ja usein hengen synnyttämä jälkeläinen on vain lehtolapsi; sen isää ei tunneta — isä voi muuttua maaksi jossain radan varrella tai rotkossa.

Kahden michiganilaisen kaupungin väliä lyntysti hiljalleen mies, keski-ikäinen ehkä, ehkä nuorempi. Oli kuuma kesäpäivä ja hän pyyhki hikeä otsaltaan.

Selässä roikkui viululaatikko, remmillä köytettynä niin, että rinnalla riippuva nyytti piti tasapainoa. Remmi oli syönyt itselleen mukavan uurnan takkiin, pysyen kantamus olalla siis kiinnipitämättä. Nyytissä oli ilmeisesti leipää, kengät, rullalle kierrettyä paperia; taakan aineellinen osa painoi tasan yhtä paljo kuin selässä keikkuva henkisempi puoli.

Kun ilma tuntui yhä paahtavammalta, istahti hän tiepuoleen, otti kappaleen leipää, avasi kalakannun ja pureksi. Kun syöminen oli päättynyt, avasi hän viululaatikon, viritti viulun; oksa sai esiintyä nuottitelineenä; hän soitti. Hän muutteli kynällä nuotteja, muutti duurista

molliin ja päinvastoin; hän ilmeisesti sommitteli jotain; adagio muutettiin adagio sostenuto. Hän hyräili välillä, muutti taasen sävelkuvaa, kunnes tieltä kuului iloinen ääni:

— Mitäs siellä kiljutat viuluasi, tule tänne.

Nöyrästi hymyillen musiikkimies lukitsi viulunsa, sitoi nyyttinsä ja painui tielle, jossa joku työläinen odotti. Ja kun hän puhui suomea, lämpeni taiteilija heti.

— Jos sinä olet menossa kaupunkiin, sinutteli työmies, niin astu resiinaan, pääset nopeammin. On kymmenen mailia vielä matkaa. Etkös sinä ole John Monto.

— Olen, hymyili musiikkimies.

— Minä arvasin, vastasi mies. Sinähän tulet meille työhön.

— Minä olen sillä matkalla, sanoi Monto kiitollisesti ja enkelimäisen kauniisti hymyillen.

— Siellä saat kiljuttaa viuluasi niin paljo kuin haluat.

— Kiitoksia, sanoi toinen, kun ei muuta voinut.

Radankorjaajajoukko nousi tienristeyksessä resiinaan, uusi tulokas mukana. Musiikkimies ihaili puolipaljaita käsivarsia ja tarjosi apuaan, kun konetta väännettiin eteenpäin, mutta hänen suojelijansa sanoi:

— Seiso sinä, kyllä toiset vääntävät.

Hänen suojelijansa vei hänet kotiinsa. Sovittiin, että hän tulee illalla osaston johtokunnan kokoukseen tekemään sopimusta ja että seuraavan yön hän saa nukkua suojelijansa kanssa samassa sängyssä.

Niinpä siis Monto puhdisti itsensä, otti nyytistä neulan ja lankaa sekä korjasi rikkoutunutta housun takamustaa, puhdisti kenkänsä pölystä.

Monto oli musiikkimies. Hän oli siirtynyt Suomesta Amerikaan toivossa edistyä alallaan, mutta toiveet eivät toteudu niin nopeasti kuin pitäisi, joten hän oli viettänyt

viimeiset kymmenen vuotta vapaan taiteilijan elämää, kierrellen, soitellen, pysähtyen, jos joku käski pysähtyä, lähtien, jos joku käski lähteä. Ollen vaatimaton, hän tuli toimeen kaikkien kanssa. Kukaan ei maksanut mitään hänen sävellyksistään, mutta jokainen mielellään niitä kuunteli. Alussa vaivasi häntä sanomattomasti se, kun häntä moitittiin laiskaksi, mutta sittemmin hän oppi antamaan anteeksi. Hänen yrityksilleen selittää, että hän teki työtä aivoilla, naurettiin, ja hän siis luopui siitä yrityksestä. Joskus hän oli mennyt kaivokseen työhön, mutta noussut kauhistuneena pinnalle, kun sai kurkistaa maaäidin hirveisiin metallinisiin. Hän antoi tunteja pianon- ja viulunsoitossa — mutta vanhemmat eivät pitäneet velvollisuutenaan maksaa, ja jos hän pyysi vaatimattomalla tavalla maksua, pidettiin häntä hävyttömänä. Ja kuitenkin jalosti hän iltamia esityksillään, harjotti kuoroja, loi sävellyksiä. Kun hän ei voinut saada tunnustusta tavallisia teitä, luopui hän sitä hakemastakin. Hän oli tyytyväinen mahdollisimman pieneen soppeen, kunhan sopessa oli piano, mahdollisimman huonoon ruokaan, kunhan sai sen verran, että jaksoi olla pystyssä. Hän oli kadottanut toivon menestyä ja alistui nöyrästi kohtaloonsa; menestys kuului muille, häpeämättömille. Hän päätti ikäänkuin salakuljettaa itsensä elämän pääkohtaan. Muut menivät meluten, lapioita ja kuokkia heilutellen, hän hyräillen ja soitellen. Hän ikäänkuin sammutti ulkonaisen elämän ja eli sisäistä, sitä valoisampaa elämää. Kuollutta pintaa vastaan ei katkerinkaan solvaus sattunut ja sisäistä ei kukaan osannut hosua. Hän ryyppi, kun annettiin viinaa. Ja iloiset toverit antoivat viinaa, että hän olisi soittanut tai laulanut.

Kun joku ynseili, ettei hänen sävellyksillään ollut mitään arvoa, myönsi hän nöyrästi asian niin olevan. Oliko

hän sitten kiivaillut niiden puolesta? Ja kuitenkin hän oli intohimoisesti itse niihin kiintynyt, varsinkin parhaisiin; ne riittivät hänelle, ja sillä hyvä. Luomisen halu oli kuin salainen rakastajatar, jonka hän tapasi kopissaan, nainen, jota hän koristi, jonka takia hän kärsi nälkää ja vaatteiden puutetta, jonka kanssa hän ei voinut elää vakinaisesti yhdessä, mutta jonka oli suostuttava tasaamaan elämänsä hänen kanssaan; eihän ylkä ollut komea, mutta eihän neitosenkaan tapa ollut valita ulkonaisten seikkojen perusteella.

Hän hävitti luonteensa. Tai oikeammin hän muutti sen toisenlaiseksi. Ylpeys, joka on jokaisen lahjakkaan luonteen merkki, kääntyi nöyryydeksi ja alistuvaisuudeksi, ei orjuudeksi, vaan jonkinlaiseksi yleiseen pohjamaaliin sopivaksi; pääasiahan oli, ettei sen olemassaoloa huomattaisi. Sen tuli muuttua olosuhteiden mukaan kuin jäniksen karvan vuodenaikojen mukaan. Hän kammosi kuokkaa ja lapiota, mutta ihaili käsivarsia, jotka saivat ne heilumaan, ja hän oli tekemisissä juuri noiden käsivarsien kanssa; ei passannut komeilla ylpeällä taiteilijaluonteella. Mutta musiikissa hän heitä pieksi ja pilkkasi, ja he sallivat sen; se oli hänen alansa — ja he kunnioittivatkin hänen tarkotuksenmukaista näppäryyttään. Hän saattoi tehdä ihanan tuokiolaulun kaivoksessa henkensä menettäneen kaivajan muistoksi, ja sellaista voitiin hoilata monet ajat. Kiitollinen leski tavallisesti toi lämpimän sokerikaakun palkaksi. Sävellyspalkka ei ollut suuri, ja suottahan olikin vaatia palkkaa henkisistä lahjoista ihmisiltä, jotka nyrkkeilivät maan alla leipää perheelle ja joilta oli kielletty ilo kehittää henkensä lahjoja. Kun hän näin osasi olla mukana, viilailla pois sakaroitaan, jos niitä alkoi ilmaantua, pitää silmällä taiteilijaluonnettaan, joka toisinaan, varsinkin

juopotteluretkillä, ilmaantui hänen matkaansa iloisena ja rallattavan häpeämättömänä kuin katupoika; kun hän yleensä jaksoi valvoa että pysyi keskinkertaisena, vieläpä hieman hupsun kirjoissa, niin kaikki meni eteenpäin hissukseen. Mädännyt järjestelmä, joka pilaa ihmiset, oli joka tapauksessa se peili, josta oli kuvaansa katsottava ja huolellisesti piti hän silmälllä, ettei kuva erottautunut henkisten lahjojen etevämmyyden kautta. Kun naiset eivät pitäneet hänestä syystä, kun hän oli epäkäytännöllinen, huonosti puettu ja alati köyhä (naisilla on uskomattoman tarkka silmä tarkastaa markkinoilla sitä urosta, joka parhaiten kykenee kamppailemaan heidät läpi elämän myrskyn); kun hän siis säästyi rakastumiselta ja sen tuskilta, ei hänestä voitu itseasiassa puhua edes pahaa. Naisten mielestä hän ei ollut mikään uros, vaan henkiparka, joka söi mielellään ja koska tahansa sokerikaakkuja ja leivoksia. Mutta läpi öiden nähtiin hänen huoneessaan palavan kynttilän tai sähkölampun ja silloin tällöin kumahtava pianonkieli osotti, että hän oli haaveitaan asettelemassa paperille. Jos kiellettiin soittamasta, niin hän hyräili, jos tuskaannuttiin hänen läheisyyteensä, niin hän asetti viulunsa laatikkoon, kietoi remmin sen ympärille ja painui toisille maille; olihan Amerikassa tilaa. Ei hän hävennyt työtä, kaukana siitä. Mutta hän ei sitonut kallista vapauttaan käsillä tehtävään työhön. Hän voi auttaa talon emäntää perunainkuorimisessa, halonhakkuussa ja huoneiden puhdistamisessa, toisen silmän ollessa työssä, toisen silmän vilkuessa pianohuoneeseen. Kaikki tuo muu puuhailu tarkotti hänelle mahdollisesti vain parin kolmen tunnin tuttavuutta talon pianon kanssa. Siinä koko palkka.

Samoin kuin kaivostyöläiset työskentelivät tasanteillaan, hänkin osasi, suuren kokemuksen perusteella, valita

kullakin paikkakunnalla vallitsevan yleistasanteen. Hän oli paikkakunnalle saavuttuaan yksi jäsenistä, joka kuului osana koneistoon. Olihan riittävästi rangaistusta jo siinä, kun hän "ei tehnyt mitään", kuten yksimielinen tuomio kuului. Mutta silti ei häntä morkattu enää laiskaksi, sillä alituinen hääräileminen sentään merkitsi jotain.

Hän tapasi matkoillaan toisia samallaisia, tosin harvassa. Usea oli säilyttänyt luonteensa terveen ylpeyden, siten mennen turmioon, mutta jokaiselle heille oli yhteistä kuljeksiminen; mikä näytelmäseurajohtajana, mikä köörien johtajana, mikä hanuri kainalossa tanssinsoittajana. Riuna sieltä, toinen täältä riitti elämänpitimiksi; kultainen, vaikka kurja, vapaus korvasi välipalat ja topatut tuolit.

Kaiken takana oli taide, musiikki. Suuri intohimo harjottaa sitä vaati uhrikseen kaikki mukavuudet, kielsi pienetkin muut nautinnot. Ja hän uhrasi mielellään, koskaan päästämättä mieleensäkään ajatusta, että asiat saattaisivat olla toisinkin.

Kun hän ei koskaan tehnyt kenellekään mitään pahaa, uskalsi hän ilmaantua takaisin niillekin seuduin, joilta hänet ajettiin pos. Poisajamiseksi käsitti hän senkin, jos häneltä evättiin se vähäinenkin leipä, jonka hän tarvitsi.

Aladdin, Lampun prinssi, kertoo satu, haki sormusta ja lamppua, joiden avulla olisi voittanut prinsessan ja valtakunnan. Hän unohti pukeutumisen, ihmistavat ja kulki rasuisena pitkin maailmaa, ihmisten pilkatessa; hän hieroi taikaesinettä, joka toisi koko maailman hänen jalkoihinsa.

Monto oli nykyaikainen Lampun prinssi: hänkin etsi taikasormusta, ja hän oli löytänyt sen. Hän manasi prinsessansa illoin luokseen, hivelemällä pianon tai viulun-

kieliä. Rasuinen mies vietti luomassaan seurassa parhaat hetkensä. Mitäpä sen väliä, jos päivin osotettiin sormellakin, kunhan illoin sai olla rakastetun kanssa yhdessä.

Monto oli elämäntaiteilija sanan alkuperäisessä merkityksessä. Hän ei vetäytynyt tasavallan leipälinjoihin, kun työttömyys raateli työläisiä; hän kulki kyökinoven kautta ja sai jätteet ystävällisen hymyn kera. Hän taisteli huomiota vastaan; mitä vähemmän huomiota, mitä hiljemmin voi hyssytellä, sitä onnellisempi.

Nyt hänen elämässään oli tapahtunut sellainen suurempi muutos, että hänen tuli ryhtyä paikallisen sosialistiosaston palvelukseen musiikkimiehenä.

Hän siis paikkasi itsensä kuntoon, pesi kasvonsa, astui illallispöytään ilmeellä kuin olisi ikänsä ollut talon ruuissa, miellytti pikkutytön itseensä lupaamalla tehdä hänestä pianonsoittajan ja hellytti emäntää pelkällä ulkomuodollaan niin, että tämä hilasi esille parin eheitä housuja, jotka Monto veti koipiinsa — ikäänkuin ei olisi mitään tapahtunut, ikäänkuin tuo kaikki olisi ollut ihan tavallista. Emäntäkään ei ujostellut, sillä olihan hän kuullut tästä mustalaisesta aikaisemmin.

Kokous, jossa hänen asiastaan päätettiin, oli samana iltana.

Hän ei voinut välttyä uteliailta silmiltä, ja useat tunsivat hänet aikaisemmilta ajoilta Mutta hän painui nurkkaan ja näytti niin vähäpätöiseltä, että katseet pian suuntautuivat muualle.

— Sinä johdat lauluseuraa, sanoi siis puheenjohtaja.

Ja hän myönsi.

— Millainen se on? kysyi hän sentään.

— Sitä ei ole olemassakaan, mutta sinun tulee se pe-

rustaa, vastattiin. Siihen kuuluu talonmiehen toimi myöskin.

Sehän se olikin häntä enimmin miellyttänyt. Siivota talo, pestä permannot, lämmittää talvisin, hakata puut — kaikki tuo ei ollut mitään siihen verrattuna, kun sai sitten yksin asuskella, soitella ja kuvitella.

— Kakaroillemme annat läksyjä, niin saat sivutulojakin, selitettiin hänelle suorasukaisesti ja hän myöntyi. Lisäksi johdat näytelmäseuraa. Joka kuukausi yksi suurempi näytelmäesitys ja pari pienempää välillä. Sehän on selvää.

Ei mikään ollut selvempää; vielä ei uhattu hänen päiviään. Mitäs öistä!

— Sitten on perustettava torvisoittokunta ja sinun on sitä johdettava, selitti edelleen kokous. Ja sunnuntaisin on pidettävä sunnuntaikoulua.

Urakoita tuntui olevan riittävästi ja häntä ihmetytti, että sellainen määrä työtä asetettiin hänen hartioilleen, mutta hän arveli läpäisevänsä.

Hän nousi ylös ja sanoi jotain, jota kukaan ei ymmärtänyt.

Mutta työläisillä on näissä asioissa tarkka vaisto ja eräs huomautti, että Monto haluaa tietää mitä tuosta kaikesta maksetaan.

— Nämä ovat vain sivutöitä, selitettiin hänelle ja varsinaisen leivän voit hankkia vaikkapa antamalla läksyjä. Näistä töistä maksetaan kolmekymmentä dollaria kuukaudessa.

— Ja vapaa asunto haalilla, selitti toinen.

Hän oli elämäntaiteilija ja ymmärsi heti, että tuollakin voi tulla toimeen. Dollari päivässä ruokaan oli ruhtinaallinen korvaus sellaisesta huonostipalkatusta työstä, jota

hän oli tehnyt, ja kun hän laski saavansa jonkun sentin sieltä ja täältä, niin suostui hän kiitollisin mielin. Ehdot merkitsivät vain ruumillista kuritusta, ja siihen hän oli tottunut. Vapaa asunto ja kolmekymmentä dollaria kuukaudessa! Ruhtinaat voisivat kadehtia häntä. Sen parempaa asemaa ei vapaa taiteilija voisi vaatia. Ilmaista rahaa ja melkein säälittävää ottaa sitä vastaan köyhiltä ihmisiltä. Siksi vakuudeksi ryypättiin kahvit ja hänelle annettiin etukäteen puolen kuukauden palkka, sillä hänen käyttövaransa olivat kuluneet viimeistä senttiä myöten; hänen oli pitänyt kävellä uuteen paikkaansa.

— — —

Se, joka ei ole tehnyt henkistä työtä, ei tunne sen tuomia suruja ja tyydytystä.

Työväenluokan keskuudessa elävä henkisen työn tekijä on paremmassa asemassa siitä syystä, että hän saa tuotteensa esille — ei tosin maksua niistä, mutta eihän se olekaan pääasia taiteilijalle. Omistavan luokan keskuudessa elävä taiteilija saa esille tuotteensa vasta sitten, kun hän on sammuttanut niissä elävän persoonallisuuden tai muuttanut sen kärkeä.

Monto siis teki työtänsä.

Hän urakoi työnsä niin hyvin kuin voi — ei häneltä sentään niin paljo vaadittukaan, ja sitäpaitsi oli aina joku auttamassa. Taiteilijaelämä on säännöllistä säännöttömyyttä, ja hän sopi siihen ja muut sopivat siihen. Hänen köörinsä lauloi illatsuissa, ja kaiken lisäksi hän perusti orkesterin, johon kuului pari ensimäistä viulua, pari torvea, piano ja rumpu, ylellisyyslaitos kerta kaikkiaan, mutta siitä pidettiin suuresti.

Kullankaivaja, joka voi murskata kokonaisen vuoren, löytääksensä sen alta nokareen kultaa, on verrattavissa

taiteilijaan, joka uhraa elämänsä, löytääksensä pienen säveleen, joka tänään kuullaan ja huomenna unohdetaan. Ihmiskunta tarvitsee säveleitä, mutta se tarvitsee ennenkaikkea leipää, ja sävelistä se voi luopua, tuntematta muuta kuin haikeutta, mutta leivästä se ei luovu. Monto tunsi tämän seikan. Hänen mieleensäkään ei pälkähtänyt, että sävel tai jokin muu henkinen tuote olisi niin tärkeä, että ihmiskunnan kannattaisi siitä maksaa — sen ei tarvinnut edes tuntea olevansa velkaa sille, joka niitä tuottaa. Parhainkaan ooppera ei poista nälkää, parhainkaan laulu ei pohjaa kenkää vettäpitäväksi. Monto ajatteli: suokaa anteeksi, että olen olemassa. Suokaa anteeksi, että luon jotain, jota ei kukaan tarvitse. Sallikaa minun kuitenkin ikäänkuin silitellä tätä kissaani ja katsella sitä. Yritän olla niin laiha, niin näkymätön, niin vähäruokainen kuin suinkin, kunhan vaan sallitte, että olen olemassa jonkun aikaa. Minä en intohimoisesti vaadi, että minulle annetaan leipää, mutta tunnen kiitollisuutta, jos pala putoaa pöydälleni.

Näissä oloissa ryhtyi hän luomaan "jotain", kuten hän ajatteli.

Hän lähti väärästä päästä, kuten kaikki epäkäytännölliset ihmiset. Hän pyrki muovailemaan aihemöhkälettä, ennenkuin oli saanut käsitystä mikä se oli. Hän asetti sen nimeksi "Nocturno" ja hylkäsi; sitten se oli suurten mestareiden matkimishalussa "Laulu ilman sanoja", mutta seuraavana iltana hän halveksi sitä. Hän kutsui aihemöhkälettään lempinimillä. Ja kuitenkaan aihe ei ole vielä mitään. Se ei ole keino eikä päämäärä. Ehkä enintään luojansa sielussa oleva pakotus sanoa jotain. Useassa tapauksessa vielä, kun sen yrittää pukea jonkinlaiseen muotoon, se särkyy ja hajoaa, ja vain murto-osa siitä ilmenee

tajuttavaksi. Se on vuori, jonka alla kultakappale lepää, ja usein se, joka vuorta yrittää särkeä, menehtyy ennenkuin viimeinen lohkare on siirretty. Ja niin tulee päämäärän saavuttamisen asemasta vastaan kuolema, joka mykistää kaiken. Monto kuului siihen sarjaan, joka lyö pöytään henkisen pääomansa kokonaisuudessaan, tinkimättä korkoja tai katsomatta, onko sijotus läheskään järjellinen. Henkistä pääomaa voidaan käyttää säästellen ja jopa lisäillä sitä tiedoilla, jotka hedelmöivät; tietäminen ei ole henkiselle pääomalle muuta kuin asevaraston lisäämistä. Monto löi lautaan kaiken ja ajatteli: siinä on minun osani, ottakaa jos kelpaa. Kaikki, mitä hän oli tähän asti tehnyt, oli vain puhdetyötä; nyt hän löisi esille päätyönsä. Hän ottaisi kaikki koristeet pois ja antaisi sen alkuperäisenä palona loimuta. On muutamia ihmisiä, jotka ajattelevat leuoillaan, he puhuvat kaiken, siten ikäänkuin antaen puhumisen alkuaineetkin kuulijalle; paraskin heidän esittämänsä asia haihtuu alkuaineitten lokaan s.t.s. sanojen sekasotkusta ei löydä sitä, mikä niiden joukkoon on mahdollisesti eksynyt. Monto päätti ikäänkuin huolellisesti välttää sävelteoksensa päästämästä yhtään halpahintaista; sävellys ei saa olla suulas, vaan niukkasanainen, mutta juuri siitä syystä täydellinen.

Päästyään täten lopulta siihen, että varsinaisesti alkoi koota aiheitaan kokoon yhdeksi sävelrunoksi, havaitsi hän, että hänen teknilliset edellytyksensä eivät vastanneetkaan aiheen kokoa. Hänestä tuntui kuin hän olisi vuoren juurella puukuokan kanssa. Hän uhrasi kuukausipalkkansa musiikkiliikkeelle, joka antoi hänelle postitse teoreettista opetusta. Riittämätön englanninkieli teki opiskelun moninkerroin vaikeaksi, mutta hän läpäsi oppijakson. Eräissä harjotuksissa hän ei ymmärtänyt, miksi köörin jäsenet

nauroivat: varvas oli tullut esille kengästä. Toisella kertaa naiset kääntyivät pois: housuntakamus oli rikki ja ilmaisi hänen alusvaatevarastonsa. Mutta sitten muuttui asia. Hän sai puvun, sai alusvaatteita, ja hänen ulkomuotonsa parani hiukan.

Eräs nainen, joka kävi pesulaitoksessa, oli tämän salaperäisen työn äiti. Hän oli leski, sillä hänen miehensä oli kuollut kaivoksessa ja hänen poikansa oli tapettu lakkotaisteluissa; isän ja pojan vaatekappaleet saivat kiitollisen loppuunkuluttajan. Nainen oli vanha, joten kukaan ei ajatellut pahaa; leski itse ajatteli rakkaitaan, ja rasuinen mies säälitti häntä.

Teos tuli valmiiksi.

Se oli sinfooninen runoelma. Häntä kauhistutti nimen antaminen sille, sillä eihän nimi itseasiassa merkinnyt mitään. Hänen elämäkertansa se oli: kuvaus taisteluista, nälästä ja hädästä ja — voitosta.

Hän ei asettanut sille mitään nimeä. Hän arveli, että ne, jotka sitä tarvitsevat, keksivät sille nimenkin. Hän oli kuolemanväsynyt (kallio oli murrettu, kullankappale löydetty) lähettäessään sen kustantajalle. Hänellä oli lapsellinen käsitys siitä että ensimäinen kustantaja sen hyväksyy, maksaa siitä, esityttää sen ja — antaa rahaa.

Mutta se tuli takaisin melkein palaavassa postissa, mukana kohtelias kirje, jossa ilmotettiin, ettei sen tapainen sävellys kuulu liikkeen alaan.

Nyt ryhtyi hän huimaan yritykseen.

Hän päätti sen esityttää ensin omalla paikkakunnalla, omalla orkesterilla.

Hän hilasi tilapäisiä voimia orkesteriinsa, hän harjotutti miehiä, jotka eivät tunteneet soittokonettaan. Hän

opetti ulkoa soittamaan vaikeammat kohdat ja luotti korvakuuloon enemmän kuin nuotteihin.

Järjestettiin "suuri" konsertti, jossa nimetön piti esittää.

Hän ei ollut syönyt moneen päivään, kun konserttiilta tuli. Hän vapisi hermostuksesta, ja silmäyskin tilapäiseen orkesteriin oli vaivuttaa hänet maahan.

Mutta hän astui esille ja johti.

Ellei esitys ollut mistään kotoisin, niin ei ollut johtokaan. Hän vapisi kuin kuumeessa, huolimatta siitä, että oli sadat kerrat ennenkin sillä tavalla esiintynyt. Ensimäinen osa päästiin läpi jollain tavoin, sitten seurasi hiljainen, rauhallinen andande, jossa tuli kompastus heti. Ensimäiset viulut käsittivät merkin väärin ja kiljuivat kuin joukko saatanoita, joten hän keskeytti, ja alotettiin uudestaan; kun osa meni loppuun, antoi hän merkin lopettaa kokonaan ja sali oli hiljainen kuin hauta, kunnes ohjelmanesittäjän yksitoikkoinen ääni rikkoi hiljaisuuden:

— Seuraavana ohjelmassa on kupletti; ja se sai salin raikumaan käsientaputuksista.

— — —

Ihmiset antavat mielellään anteeksi jotain sellaista, jota he eivät ymmärrä, ja Monto sai anteeksi sen, että epäonnistui.

Tosin toiset murisivat.

Eräs, joka kadehti häntä, mies, joka oli saanut sen verran aikaan, että esiintyi illatsuissa, soitti kirkoissa ja kenelle tahansa, kun sai rahaa, juorusi takana: suotta maksetaan suurta palkkaa kun ei kuitenkaan pysty, koko mies on tarpeeton ja me pärjäisimme ilman häntä erinomaisesti — sanalla sanoen, kateuden kaikki kielet alkoivat hänen virittäminään pauhata.

Monto kääri nuottinsa kerälle ja lähetti kustantajalle. Se tuli takaisin yhtä uskollisesti kuin oli mennytkin. Sitä heitettiin kuin keilaa valtameren rannalta toiselle. Kun posti toi sen takaisin, sai seuraava posti sen jälleen kuljettaaksensa jonnekin — milloin juutalaiseen, milloin amerikalaiseen, milloin mihin toimistoon. Eräs ilmotti haluavansa vain jazz-musiikkia, eräs olisi maksanut siitä viisi dollaria, jos saa käyttää sen aiheita valsseissa ja fox-troteissa; eräs liike selitti, että aihe kokonaisuudessaan oli varastettu.

Sitä heiteltiin mantereen äärestä toiseen. Yhtä uskollisesti kuin se tuli takasin, se myös lähti; Monto otti sen kuin kopin ilmasta ja paiskasi takaisin. Hän sai valikoiman kohteliaita ja hävyttömiä kirjeitä, saneltuja, valmiiksi tällaisia tapauksia varten painettuja ja kiukustuneiden liikkeenjohtajien kirjeitä, joista huokui syvä ja sammumaton viha häntä kohtaan. Häntä kehotettiin käymään kuokanvarteen ja tienaamaan leipänsä kunniallisella tavalla, ei tuhraamalla paperia. Hän oli tunteeton. Hän oli aikoja ennen musertanut itsensä sellaiseksi, ettei valikoiduinkaan hävyttömyys tuntunut. Haukkuminen oli ollut hänen jokapäiväistä lepäänsä, sillä alalla hän ei enää mitään uutta ja ennenkuulumatonta odottanut. Paraskin sellainen kimposi takaisin ja ikäänkuin upposi tuohon vetävään massaan.

Viimein hoksasi hän lähettää sen Chicagoon eräälle kapellimestarille, ja sille tielle se jäi. Lopultakin se oli painunut sellaiseen suohon ettei noussut. Ensimäiset odotuksen viikot sieti hän tyyneesti, ja lopulta otti hän suuren, erikoisella tarmolla hankitun humalan ja päätti olla muistamatta teostaan. Hän joi viikon kokonaan ja kääri sitten viulunsa laatikkoon, mytyn remmin toiseen päähän

ja vihelteli mennessään. Hän oli taas kerran maantiellä, jonka kunnioitettavaa pituutta hän ihaili. Hän tunsi melkein nöyrää kiitollisuutta hallituskoneistoja kohtaan, jotka rakentavat näitä kelpo teitä, suolaten ja öljyten ne, jottei pöly lennä; mukavuus oli tosin tarkotettu autoilijoille, mutta saihan hänkin nauttia siitä ikäänkuin varkain.

— Kuinka pitkä matka on Chicagoon, kysyi hän eräältä vastaantulijalta.

— Ainakin neljä sataa mailia.

— Minulla on aikaa riittävästi, vastasi Monto rauhallisesti.

— — —

Loistavan tasavaltamme järkähtämätön sääntö on, että ne, jotka rakentavat rautateitä, tekevät loistovaunuja, saavat matkustaa, jos eivät taita niskojaan, vaunujen alla, kun taas ne, jotka eivät rakenna yleensä mitään, ja jotka eivät tuota mitään, vaan tuhlaavat, saavat kaikkein pehmeimmän tilan loistovaunussa.

Tällä kertaa oli käynyt niin onnellisesti, että kolme miestä, jotka olivat matkalla Chicagoon, saivat kokonaisen tyhjän tavaravaunun käytettäväkseen. Useiden junien viimeisessä vaunussa, kabuusissa, kulkee aina joukko inhimillisyyttäkin mukana ja tämän takia olivat miehet saaneet aikaan sopimuksen, että he saavat käyttää sitä samaa vaunua, jossa tavallisesti kuljetettiin eläimiä, ylellisyys, joka varsinkin kylmänä syysyönä on kiitollisuudella otettava vastaan. Ja niinpä nämä kolme tasavallan kansalaista matkustivat herroiksi. Onnettomampaa on olla vaunujen alla, akseleiden tukirautojen päällä, sillä vaikkapa ei putoaisikaan, pölyää isänmaan pinta siksi voimakkaasti, että parhaatkin keuhkot ovat menehtyä. Parempi ei ole vaunujen päälläkään, tukkikuormassa tai avoimessa vau-

nussa. Mutta kun näissä asioissa ne, jotka tarvitsevat vaunuja, eivät saa ilmaista mielipidettään (sittenhän he nukkuisivat makuuvaunussa ja makuuvaunujen nykyiset käyttäjät akseleiden päällä) niin on otettava olotila sellaisena kuin se kulloinkin tulee vastaan ja tyydyttävä siihen

Miehet illastivat.

Itsekullakin oli oma varastonsa: kalakannu, makkarakappale, leipää; voinokare tasattiin.

Levisikö tällaisestakin aarteesta mielevä tuoksu vaunun etäisimpään nurkkaan, on vaikea sanoa, mutta säkit alkoivat liikkua ja miehet tyrmistyneinä katselivat toisiaan. Viimein eräs heistä meni ja kohotti säkkiä, veti esille säveltäjä John Monton ja lausui toisille:

— Ihminen se vaan on.

Niin, ei sen enempää eikä vähempää kuin ihminen.

Ja kun toisetkin sattuivat olemaan ihmisiä, niin he vetivät nälistyneen miehen esille viululaatikoineen ja myttyineen ja jakoivat aarteensa niin että hänkin sai illallisen, kotitekoisen, tutun illallisen ja tunsi kiitollisuutta.

Monto oli nyt matkalla Chicagoon.

Hän ei ollut siellä käynytkään koskaan ja siksi tunsi hän melkoista mielenkiintoa.

— Sinä olet pelimanni, sanoi yksi matkustajista hänelle.

Ja hän myönsi.

— Soita meille.

Ja hän soitti.

Nämä onnettomat ihmiset, jotka eivät pyytäneet muuta kuin saada tehdä työtä ja jotka palkaksi siitä, että joskus saivat tehdä, ottivat potkun milloin missäkin muodossa, kuuntelivat uuden tulokkaan soittoa ja vaikenivat. Joka tapauksessa tuntui vaunussa hieman ikäänkuin juhlalli-

semmalta kun Monto soitti. Ja makkarasta leikattiin hänelle jälleen palkka ja hän söi; tuottajalta kuluttajalle tällä kertaa meni työ, ja näinkään suurta palkkiota hän ei ollut aina saanut töistään.

Kunnes kaikki painuivat säkkien ja heinien päälle nukkumaan, herätäksensä aamulla maailmankaupungissa, sen takalistolla, tavaravaunujen osastossa, makasiinien, putkien ja jokiveneiden piirissä, jossa haisi kaikki mahdollinen ja jossa ylinnä levitti lemuaan Chicago-joki, tuo avoin likaviemäri, joka nielee kaikki ja kuljettaa pois — kaikki: ihmisetkin, jotka siihen joutuvat joko omasta tahdostaan tai muiden tahdosta, ja ihmisten jätteet tasa-arvoisesti, laiskana, hitaasti loittonevana kuravuona. Maailmankaupunki lakaisee siihen törkynsä.

Heidät potkaistiin vaunusta pois, että sioille ja härille olisi jäänyt tilaa, ja he erkanivat. Nuo vieraat miehet menivät omille teilleen, sillä olihan heillä, kuten itsenäisyydenjulistuksessamme sanotaan "oikeus tavotella onnellisuutta", (tavotella — se on oikea sana, mutta saavuttaa, se on eri asia). Monto lähti etsimään pääkatua ja vasta illalla kun kauppojen ovet pantiin kiinni, kokopäiväisen hakemisen jälkeen, hän seisoi keskellä Madisonia, keskellä maailmankaupungin liikekatua, vyöryen väkijoukon mukana eteenpäin polvet notkuen kamalasta väsymyksestä ja vatsa kurnuten ruokaa.

Madison alkaa ikäänkuin tavallisena katuna, kehittyy siitä miljoonahuijauksen, kaupan ja nerokkaan nylkemisen väyläksi, jonka varrella suuret ja pienet varkaat menestyvät, jossa ei astu askeltakaan kompastumatta uuteen ihmiseen, jonka varrella varkaiden tarulinnat syöksevät tavaroitaan maailmantarpeen kitaan, jonka liikehuoneet. makasiinit, näyteakkunat ja kiilto esittää täydellisen kuvan

siitä, mitä ihmiset tarvitsevat ja mitä he eivät kuitenkaan saa; ja sitten tämä komeus päättyy suureen ja täydelliseen likaläjään, jossa haisee, jossa tuhannet jätekannut mätänevät, jossa juutalaiset horivat moskan joukosta sellaista, joka vielä kelpaa kaupaksi, jossa kadun Eevat viettävät öitään kadun Aatamien kanssa kun halvimmankin yömajan ovet ovat heiltä suljetut; sanalla sanoen: Chicagon inhimillisen jätteen säilytyspaikka. Sinne osasi Montokin, vaikkei ollut koskaan kaupungissa käynyt. Hän tunsi nenällään, että oli oikeassa, ja haki itselleen mukavan laatikon, jonka kyljessä seisoi: "Parasta Swiftin saippuaa", vastapäätä toista laatikkoa, jossa asukas jo nukkui, asetti viulun päänsä alle, nieli kappaleen makkaraa ja nukkui, sillä hänen omatuntonsa oli hyvä.

Aamulla herättiin tässä hotellissa sangen varhain, sillä poliisi koputti jokaisen hereille; onnellisimmat söivät aamiaisensa taskustaan; toiset lähtivät kävelemään länsipäätä kohti, suurvarkaiden kaupunginosaan, jossa voi heitäkin varten pudota pala.

Onko maailmankaupungilla hänelle, John Montolle, aamiaista?

Hänen elämäntottumuksensa oli suuri, eikä hän siis suuresti surrut, vaikkei ensimäisen tunnin aikana saanutkaan vastausta kysymykseensä.

Hän oli niin kaukana kaupungin keskuksesta, että arveli voivansa yrittää erästä keinoa.

Hän pistäysi eräästä ovesta sisälle ja tuli vakuutetuksi, että se oli ravintola. Hän avasi ilman muuta viulukotelon ja alkoi soittaa — vanha, mutta hyvä keino panna viulu kerjäämään puolestaan. Isäntä heitti häneen hirveän silmäyksen, mutta huomattuaan, että pari miestä jäi kuuntelemaan, tullen sitten sisälle ja pyytäen aamiaista, isäntä

ilman muuta toi Montollekin — ja sillä tavalla oli kysymys aamiaisesta ratkaistu sukkelalla tavalla, kuitenkin sillä lisäyksellä, että hänen piti soittaa vielä kaksi uutta kundia, ennenkuin isäntä katsoi aamiaisen maksetuksi.

Päivän vaellus alkoi.

Hän seisoi, käveli, istui. Päivällisen kuittasi hän juomalla vettä erään osastokaupan lepohuoneessa.

Illalla istui hän suuren konserttirakennuksen rappusilla ja ihmetteli, kuinka olisi päässyt sisälle.

Hän olisi halunnut nähdä sen miehen, kapellimestarin, joka oli ikäänkuin niellyt hänen teoksensa, antamatta edes vastausta, vaikka hän oli kysellyt ja lähetellyt kirjeitä tuon tuostakin.

Hän tunsi melkein ystävällistä uteliaisuutta sellaista vaitioloa kohtaan.

Kului kolme päivää.

Hän oli saanut silllä ajalla kolme ateriaa ja hän kaipasi nyt neljättä sellaisella intohimolla, että pariin kertaan avasi panttilainaston oven ja siveli viuluaan hyvästiksi, mutta karkasi mielensä ja kääntyi takasin.

Mutta sitten keksi hän keinon.

Hän meni erään juutalaisen kauppaan ja esitti, että setä suostuisi seuraavanlaiseen vaihtokauppaan: hän antaisi takkinsa ja setä antaisi huonomman takin ja hieman väliä. Juutalainen tarkasti hänen takkiaan suurella huolella ja lopulta syntyi kauppa: hän sai huonon takin ja viisikymmentä senttiä rahaa. Sillä rahalla katsoi hän voivansa elää pari päivää — ja niin kului pari päivää taas.

Hän yritti kengillään tehdä saman kaupan, mutta juutalaisen kaupassa ei ollut niin huonoja kenkiä, että hänelle edullinen vaihtokauppa olisi voinut syntyä.

Asia oli ratkaistu: hänen täytyi elää ilman ruokaa.

Mutta vatsa ei ole sellainen, että sille kelpaa uskottelu; se vaatii kaiken luonnossa ja sitä ei petkuteta vedellä.

Hän nojasi illalla kivimuuriin ja häntä hirvitti se pitkä matka, joka vielä oli törkykasalle nukkumaan. Hänet herätti unelmista pelastusarmeijan räikeä torvisoitto.

Pari pitkää, viheliäisen näköistä roikaletta soitti jotain tunnettua säveltä, johon toiset liittyivät. Ja sitten kiersi joku ja keräsi rahaa; nikkelit kilisivät tamburiinin kalvolle.

Hänen mieleensä juolahti hyvä ajatus.

Hän sieppasi viulunsa esille ja soitti. Hän pani parastaan, ja äkkiä oli kadulla suuri joukko. Luutnantti ryntäsi soiton päätyttyä esille ja alkoi kerskua, kuinka jumala tekee ihmeitä meidän päivinämme; ystävät, ettekö te uhraa mitään?

Ystävät uhrasivat. Nikkeleitä ja kymmensenttisiä satoi kalvolle, mutta kun Monto meni ja yritti ottaa ne huostaansa — hän kun katsoi ne kuuluvan itselleen — esti luutnantti sen, lausuen:

— Ne kuuluvat jumalalle.

Ja pisti ne taskuunsa. Liikevoitto, jonka Monto arveli kuuluvan hänelle, hän kun teki työnkin, pakkoluovutettiin jumalan nimessä. Hänelle alkoi selvitä eräät seikat.

Mutta luutnantti sen sijaan lankesi polvilleen ja kiitti kaiken luojaa, joka muistaa armeijaa. Vakuudeksi hän koetteli taskuaan tullaksensa varmaksi jumalan suuresta armosta ja rahoista, jotka Monto oli tienannut.

Monton hyöty soitosta oli siis enemmän hengellistä laatua ja hän kääntyi mennäksensä tunkiokasalle nukkumaan, kun luutnantti selitti, että hän voi antaa yösijan — hänen tarkka silmänsä oli keksinyt, miksi mies oli soitta-

nut, ja niin mentiin ja riemuittiin uudesta sielusta, jolle Jeesus oli osottanut armoaan.

Monto mietiskeli sängyssä: liikevoittoa kiristettiin siis jumalansanastakin. Hän oli kuullut haalilla usein tehtävän agitatsioonia tästäkin, mutta ei ollut kiinnittänyt siihen huomiota. Ja kun hän näki luutnantin menevän komeaan yksityishuoneeseensa, rahojen kilistessä hänen taskussaan, arvasi hän, että tämän miehen hyvinvointi oli paikallistarkotus ja vielä suuremman herran hyvinvointi armeijan päätarkotus. Tässä, enempää kuin muissakaan armeijoissa, suurmiehet eivät esiintyneet rintamalla, siis kadun kulmassa, vaan lähettivät sinne varsinaisen kanuunanruuan; liikevoitto herui sitä kuohkeampana ja m. m. hänen viulunsa oli sitä luomassa. Kristuksen haavat muutettiin liikevoitoksi, kuten kaikki, mikä kelpasi sellaiseen taisteluun. Kristus haavoineen oli pääsijoitus, muut kaikki ikäänkuin sivutuotteita. Luutnanttihan puhui Kristuksesta samalla tavalla kuin hän leivästä tai makkarasta; rummun ja torvien perkeleellinen pärinä kokosi vain kansaa ja laulut huumasivat sitä tarkotuksenmukaisella uskonnollisella "jazzillaan", jota hän oli aina inhonnut. Riettaimmatkin fox-trotit kelpasivat armeijalle, niiden säveleet kun osattiin kadulla, ja houkutus tutun laulun kuultua oli suuri yhtyä siihen.

Samanaikaisesti kuin Monto mietiskeli näitä, muisti hän taas ne osastot, joissa oli ollut toimimassa — kuinka niissä julistettiin näitä suuria elämänoppeja, joita hän ei ollut koskaan omaksunut. Niitä ajettiin nyt kokemusperäisinä asioina hänen päähänsä.

Aamu osottausi iltaa viisaammaksi, sillä aamulla annettiin hänen käteensä rasuja ja pullollinen metallinpuhdistusainetta ja käskettiin liittyä viisimiehiseen, likai-

seen, harmaaseen, mutta kuitenkin ruokittuun jonoon — tienaamaan seuraavan yön lepoa ja päivän ruokaa.

Johtajana toimiva pelastusarmeijalainen määräsi kätevästi työt, ja Monto sai kunnian ryhtyä puhdistelemaan suuren talon messinkisiä ovenkahvoja, käänneovia ja kilpiä. Työtä riitti koko päiväksi. Maksu hänen työstään suoritettiin heti — ei hänelle, vaan luutnantille, joka kävi päivällä sen perimässä. Kristuksen nimissä kuitattiin tämä roistomainen teko — hänen työnsä tulosten vieminen. Mutta sitten hän sai uusia tehtäviä. Hänet vietiin puhdistamaan iltakonserttia varten salin sisällä olevia messinkikoristuksia.

Hänen suureksi hämmästyksekseen siellä oli suuri orkesteri harjottelemassa ja melkein lumottuna jäi hän kuuntelemaan soittoa, unohtaen kaikki.

Se oli hänen sävellyksensä, hänen oma, tuskallisten öittensä tulos!

Siis lopultakin se oli kelvannut, lopultakin hän oli voittanut taistelussa, lopultakin hän pääsisi eteenpäin, viimeinkin saisi heittää rasut päältään ja tehdä työtään rauhassa. Koko elämä pukeutui loistaviin väreihin, ja hänestä tuntui kuin olisi hän aiheettomasti tuominnut yhteiskuntaa pahemmaksi kuin se todellisuudessa oli.

Soitto päättyi, ja johtaja astui alas korkealta paikaltaan.

Monto hyökkäsi esille.

Hän tarttui tuota hienoa herraa käteen ja kiitti, kiitti kyyneleet silmissä koko hämmästyneen orkesterin läsnäollessa.

Johtaja väistyi pelästyneenä.

— Mitä te tahdotte? kysyi hän.

— Se on minun sävellykseni, huusi Monto, ja te ette ilmottanut mitään, että se esitetään.

— Te olette hullu, vastasi mies. Se on minun sävellykseni ja esitetään ensimäisen kerran tänään.

— Se on minun, kiljui Monto raivostuneena, minä tunnen sen, minä voin luetella jokaisen yksityiskohdan. Minä olen sen tehnyt ja voin todistaa. Minä lähetin sen teille, ja te ette vastannut.

Koko puheensa laukasi hän huonolla englanninkielellä ja yhteen menoon kuin ruiskusta. Sitten hän tunsi, kuinka kaksi lujaa kättä tarttui hänen niskaansa, ja hänet heitettiin kadulle — kadulle juuri silloin kun hän tapasi oman teoksensa ja kuuli sen esityksen. Voimakas ja tepsivä nyrkinisku niskaan katkasi toistaiseksi ajattelukyvyn.

— — —

Hän oli jälleen matkalla "kotiseudulleen", seudulle, jossa viimeksi ennen Chicagoon menoaan oli ollut.

Tällä kertaa matkusti hän monella eri tavalla, mutta loppumatkan suoritti hän matkustajajunan akselirautojen välissä erään miehen kanssa. Mies oli yhtynyt häneen aikaisemmin ja oli matkalla katsomaan vaimoaan ja lapsiaan. Hän oli iloinen mies ja tottunut matkustelemaan pyörien välissä syystä, kun oli ollut työssä vaunupajassa.

— Koko tämä maailma, selitti tämä uusi ystävä, on täynnä varkaita. Jokainen työmme varastetaan — tarkotan, että minullakaan ei ole varaa ajaa vaunussa, vaan vaunun alla, että senkin rahan voisin säästää. Kaikki kättemme työ menee samalla tavalla.

— Ja aivojemme työ, selitti Monto. Ovelampi vie senkin. Ensin luulin, ettei sellaista työtä voida varastaa, mutta nyt tiedän, että se on samalla tavalla varastettavissa.

Ja hän kertoi juttunsa miehelle, joka iloisesti kiroten vastasi:

— Olipa saatanan kiva temppu!

Hän oli taas "kotikaupungin" asemalla ja askeleensa vetivät sinne, jonne monta kertaa ennenkin, haalille.

Ja kun hän ilmaantui haalille tuttuna, tomuisena, rasuissa, viulu selässä, alati hymyilevänä, nälkäisenä, huudeltiin iloisesti: Monto on tullut takaisin. Voileipä ja kupillinen kahvia kohensi hänet jälleen kuntoon. Kööri kokoontui ja hän johti.

Illalla painoi hän erään kaivosmiehen kämppään yöksi, kertoen tälle seikkailunsa.

— Könittikö se kapellimestari sinut hyvästi?

— Kyllä se osasi lyödä.

— Se oli oikein. Mitäs varten sinä oikein flirttaat sellaisten kanssa?

— Nyt se on loppunut.

— Kitkuta viuluasi meille, niin aina siitä heruu hengenpitimetkin, rohkasi mies.

Ja aamulla Monto nousi ylös, kuori perunoita emännälle ja kiikutti lasta.

— Eivät näy herrat antaneen sulle edes kengännauhoja, koskapa kenkäsi ovat auki, touhusi muija. Pane jalkaasi tuosta ukon kengät. Ne ovat hieman kovat ja rautamulta on värjännyt ne punaisiksi, mutta kyllä niillä tahtia polkee pitkät ajat — kun ei sen raskaampaan työhön tarvitse mennä.

Ja Monto veti suuret, kovat, malmin värjäämät kengät koipiinsa — ikäänkuin ne olisivat alati olleet hänen omansa.

SISÄLLYS:

JACK LONDON

YÖN LAPSI

SUOMENTANUT

VILJAMI VENTOLA



HELSINKI
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ SUOMI

HELSINKI
MCMXXII
ÖFLUND & PETTERSSON, KIRJA- JA KIVIPAINO

YÖN LAPSI.

Eräänä lämpöisenä yönä istuttiin vanhassa Alta-Inoyo-kerhossa San Franciscossa ja avonaisista ikkunoista tulvi katumelu huoneeseen tukahdettuna ja etäisenä. Keskusteltiin siitä lahjomisjärjestelmästä, mikä oli vallalla ja viimeisenä tunnustimena siihen seikkaan katsoen, että kaupungin hallitusta tultaisiin puhdistamaan sen päivänvaloa arastelevista aineksista. Sitten oli ruvettu pohtimaan tuota alhaista, ilettävää ja halpamaista mädännäisyyttä, mikä on olemassa, kiusaten kaikkia ihmisvihaajia. Aivan vahingossa sattui sitten joku läsnäolijoista mainitsemaan nimen O'Brien. — O'Brien — nuori ja lupaava nyrkkeilijä — oli saanut surmansa eilisiltaisessa palkinto-ottelussa. Tuntuipa ilma heti puhtaammalta. O'Brien oli näet ollut moitteeton nuorimies ja ihanteilla varustettuna. Hän ei juopotellut, ei tupakoinut eikä käyttänyt kirous-sanoja, vielä oli hänen ruumiinrakenteensa kuin nuoren Jumalan. Hänellä oli ollut rukouskirjansa mukanaan tuossa ottelussa. Sen he löysivät hänen takkinsa taskusta pukuaitiossa . . . jälkeenpäin.

Täällä oli läsnä puhtain raikkain ja saastuttamaton Nuoruus, jotain kunnioitusta ansaitsevaa ja ihanaa ihmisten ylistettäväksi, sittenkun he sen ovat kadottaneet ja tulleet keskiikään. Ja niin ylistimmekin Nuoruutta niin haltioituneesti, että saimme Romantiikan esilleloihdituks ja annoimme sen tunnin ajaksi houkutella meidät kauas pois inhimillisen yhteiskun-

nan rajalta ja sen uhkaavalta hälinältä. Bardwell alkoi kyllä puhelun lainaamalla Thoreau'n mielipiteitä, mutta vanha Trefethan, kaljupäinen ja pöhöttynyt, oli se kun sieppasi itselleen tuon lainan ja ruumiillistutti Romantiikan keskuuteemme koko tunniksi. Ensiksi ihmettelimme kylläkin montako whiskitotia hän oli saanut päivällisen jälkeen, mutta pianpa unohtui tuonlainen huolittelu.

»Se oli vuonna 1898 — olin silloin viisineljättä vuotta vanha», sanoi hän. »Tiedän kyllä teidän harjoittavan päässälaskua. Teillä on oikein. Olen nyt tasan neljäkymmentä, näytän kymmenen vuotta iäkkäämmältä ja lääkärit sanovat . . . piru periköön kaikki lääkärit!»

Hän vei korkean lasinsa suulleen ja latki hitaasti sitä rauhoittaakseen suuttumustaan.

»Mutta olen ollut nuori . . . kerran. Olin nuori kaksitoista vuotta sitten, päässäni oli minulla hiuksia, olin hoikka ruumiiltani kuin kilpajuoksija ja pisin työpäivä ei minulle ollut kyllin pitkä. Olin voimapoikanen vuonna 98. Sinä muistat minut, Milner. Sinä tunsit minut siihen aikaan. Enkö ollut jokseenkin tanakka poika!»

Milner nyökkäsi päätään ja myöntyi. Hänkin kuten Trefethan oli kaivosinsinööri ja oli koonnut omaisuuden Klondykessä.

»Olithan sinä sitä, vanha ystäväni», sanoi Milner. »En milloinkaan unohda miten hyvin selviydyit metsätyöläisistä tuona iltana kun tuo pikkunen toimittaja järjesti siellä tappelun. Slavin oli siellä sattumalta» — tämä näet sanottiin meille — »ja hänen isännöitsijänsä halusi ruveta nyrkkeilyyn Trefethanin kera.

»Niin, katsohan nyt minua», komenti Trefethan suuttuneena. »Tällaiseksi on Goldstead minut tehnyt . . . Jumala yksin tietää montako miljoonaa, mutta sielustani ei jälellä mitään . . . eikä suonistanikaan . . . Tuo kelpo punanen veri on nyt poissa. Olen kuin maneettieläin, vain paksu kerros väreilevää protoplasmaa . . . vain . . . vain . . .»

Mutta sanat ehtyivät ja hän etsi lohtua korkeasta lasistaan.

»Naiset minua katselivat . . . siihen aikaan ja käänteli-vät päätään katsellakseen minua kerran vielä. Omituista etten milloinkaan mennyt naimisiin. Mutta tyttö sitten. Siitähän minun pitikin puhua. Tapasin hänet tuhat peninkulmaa kaiken kunnian ja rehellisyyden takana, niin, vieläpä enemmänkin. Ja hän toisti minulle juuri nuo Thoreau'n sanat kun Bardwell lainasi hetkisen sitten — juuri tuo päivällä ja yöllä syntyvistä jumalista, valkeat ja mustat jumalat.

»Tämän jälkeen sitten tein valtauksiani Goldstead'in luona — enkä minä edes aavistanut minkälainen kultakaivos tuosta joenpohjukasta sittemmin tulisi — tein tuon retken itään yli Teräkallioitten ja viistoon yli Ison Orjameren. Siellä ylhäällä pohjoisessa eivät Teräkalliot muodosta pelkkää harjaa. Se on vain raja, erottava muuri, mahdoton vallata ja luoksepääsemätön seinämä. Siellä ei ole minkäänlaista johtavaa tietä vaikkakin kuljeksivat kauppiaat vanhoista ajoista asti silloin tällöin ovat kulkeneet niitten ylitse . . . no, tälle tielle hukkuneitten luku on monta vertaa isompi kuin perillepäässeitten. Ja juuri siksi rupesin siihen hommaan. Se oli retki mistä ken tahansa saattaa ylpeillä. Olen vielä tänäkin päivänä ylpeämpi juuri siitä kun mistään toisista myöhäisimmistä saavutuksistani.

»Se on tuntematon maa. Laajat alueet siitä ei milloinkaan ole tutkittu. Siellä on suuret laaksot mihin valkonen mies ei milloinkaan ole jalallaan astunut ja intiaaniheimot ovat samanlaisella kehitysasteella kuin kymmenentuhatta vuotta sitten . . . melkein . . . heillä kun on ollut niin hiukan yhteyttä valkoisten kanssa. Silloin tällöin tuli heitä muutama parvi kaupantekoon, siinä kaikki. Muun muassa Hudsonbay-komppania ei onnistunut heitä tavottamaan ja voittamaan.

»Mutta tytöstähän oli kysymys. Matkasin muuatta jokea — Kaliforniassa nimitettäisiin senlainen joki virraksi — se oli nimetön eikä kartoitettu. Siinä oli ko-

mea laakso, toisinaan koristettuna kanyonpensaan seinämillä, toisinaan taas avautuen ihaniin, leveisiin ja pitkänomaisiin seutuihin, missä miltei miehenkorkuista ruohoa kasvoi pohjalla, kukkaisniittyjä ja kuusipuisia viidakkometsiä, neitseellinen ja komea asultaan. Koirat kantoivat pakkauksen selässään ja olivat arkajalkaiset ja loppuun väsyneet; tähystelin jotain vähäpätöistä intiaaniyhteiskuntaa saadakseni rekiä ja koiranajajia, jotta voisimme jatkaa matkaa ensimäisellä lumella. Tämä oli syksyllä myöhään ja minä olin vallan hämmästynyt kun vielä silloin löytyi kukkia. Luulin olevani Amerikan pohjoispuolella, korkealla Teräkallioitten tukipilarien välissä ja kuitenkin löytyi niin paljon kukkia kaikkialla. Ennen tai myöhemmin tulevat valkoiset alkuasukkaat sijoittautumaan siihen ja viljelemään vehnää koko laaksossa.

»Sitten näin savua ja kuulin koirien haukuntaa — intiaanikoirien — ja tulin erääseen leiripaikkaan. Siinä piti luullakseni olla viisisataa oikeata intiaania ja minä huomasin kuivauskehyksistä syysmetsästyksen olleen anteliaan. Ja silloin kohtasin tytön — Lucy'n. Sellainen oli hänen nimensä. Vain merkkikielellä saatoimme ymmärtää toisemme kunnes veivät minut jonkinlaiseen suureen suojaan — puoleksi teltta, mikä oli auki siltä puolelta jolla leirituli paloi. Tuo teltta oli kokonaan hirvennahoista, jotka olivat savustetut, käsin kiiltäviksi hangatut ja kullanruskeat. Sisällä oli kaikki niin somaa ja järjestyksessä; sellainen tapa ei ole vallalla missään intiaanileirissä. Vuoteen muodostivat tuoreet kuusenhavut. Siellä oli isohko joukko nahkapatjoja ja kaiken päällä oli joutsenuntuvapeite — en milloinkaan ole sattunut näkemään mokomanlaista peitettä! Ja sillä vuoteella istui Lucy jalat ristissä. Hän oli ruskea kuin pähkinä. Tyttö, sanoin, mutta sitäpä hän ei ollutkaan, hän oli nainen, pähkinänruskea nainen, amatsooni, kaikinpuolin kehittynyt täysiverinainen, majesteetillisen kypsä. Ja silmät olivat siniset.

»Ne valloittivat minut paikalla — hänen silmänsä — siniset, ei posliinisineä, vaan tummat kuin meri ja taivas yhteen sulautuneina, ja hyvin viisaat. Niin, ja vielä enemmän — niissä oli naurua — lämmintä naurua, auringonlämpöä ja inhimillistä, ylen inhimillistä ja . . . sanonko naisellista? Niin, siinä oli naissilmät, todellisen naisen silmät. Tiedätte mitä tarkoitan. Voinko sanoa enemmän? Ja noissa sinisissä silmissä oli samalla kertaa kuohuva levottomuus, uneksiva toive ja lepo, ehdoton lepo sekä eräänlaista kaikkitietäväistä ja filosoofista tyyneyttä.»

Trefethan keskeytti äkkiä.

»Luulette kai minulla olevan jotain nokassani. Mutta sitä ei ole. Se on vasta viides totiannos päivällisaterian jälkeen. Olen selvä. Olen juhlatuulella. Istun täällä rinnakkain pyhän nuoruuteni kera. Enhän minä — »vanha» Trefethan — puhu, sehän on nuoruuteni ja tämä sanoo näitten silmien olleen ihmeellisimmät kun milloinkaan ennen näkemäni — niin tyynet ja kuitenkin levottomat, niin viisaat ja kuitenkin uteliaat, niin vanhat ja kuitenkin nuoret, niin tyytyväiset ja kuitenkin ikävyyttä kuvastavat. En voi niitä sanoin kuvata, pojat. Kun hänestä olen teille kertonut, ymmärrätte kai paremmin itse.

»Hän ei noussut. Mutta hän ojensi minulle kätensä.

»Vieras», sanoi hän, »oli kivaa nähdä teitä.»

»Ajatelkaahan — tuollaista aitoa nurkkakieltä! Voitte kuvitella tunteeni. Hän oli nainen, valkoinen nainen — mutta tuo nurkkakieli! Oli kerrassaan hämmästyttävää tavata valkoista naista täällä maailman rajojen ulkopuolella — ja tuo kieli sitten! Se rämisi korvissani, voitte uskoa. Se pisti kun väärä ääni. Ja kuitenkin väitän tuon naisen runoilijaksi. Saattepa kuulla.

»Hän toimitti intiaanit pois. Ja todentotta he menivätkin. Sokeina alistuivat he tottelemaan hänen käskyjään. Hän oli *hi-yu-skookumi*, päällikkö. Hän käski nuorten miesten pystyttämään minulle teltan ja huolehtimaan koiristani. Ja sen he tekivätkin. Ja

he tunsivat päällikkönsä siksi hyvin, etteivät he uskaltaneet päästää mokkasiinihihnaa minun varustuksistani. Hän oli Taipumaton Laki lihaa ja luuta. Sanon vaan, että kylmä väristys kävi läpi luitten ja ydinten sekä pitkin selkäpiitäni tavata valkoinen nainen tuolla ylhäällä villin intiaanirodun päällikkönä tuhatta peninkulmaa Ei-kenenkään-maan takana.

»Kuten sanoin oli juuri tuossa soraääni. Mutta tuo kohta, unohtakaa, pyydän. Minäkin sen unohdin siinä istuessani joutsenuntuvapeitteellä ja kuullen ja katsellen tuota ihmeellistä naista, joka ei ole löytänyt vastinettaan Thoreau'n enemmän kuin muittenkaan runoilijain tuotannossa.

»Viivyin siellä viikon päivät. Se johtui hänen pyynnöstään. Hän lupautui koirien, rekien ja intiaanien avulla viemään minut ylitse Terä-kallioitten parhainta solaa. Senlainen matka on viisisataa engl. peninkulmaa. Hänen telttansa oli pystytetty syrjään korkealle virtaäyräälle ja parisen intiaanityttöstä valmisti hänen ruokansa ja hoitivat telttaaskareet. Ja me puhelimme ja puhelimme ensi lumen sataessa ja jatkoimme kunnes sain oivallisen rekikelin. Ja tänlainen on hänen elämäkertansa.

»Hän oli syntynyt rajalla ja oli köyhien alkuasukkaitten tytär. Ja tiedättekö mitä tämä merkitsee: työtä, työtä, alituista työtä, työtä suurin piirtein ja äärtä vailla.

»En milloinkaan ole nähnyt maailman koreutta», sanoi hän. »Minulla ei ole senlaiseen aikaa. Tiesin sen olevan tuolla jossakin etäällä meidän tupamme ympärillä, mutta aina oli leivottava, kuurattava ja pestävä ja työtä riitti aina. Toisinaan tulin oikein sairaaksi halusta päästä matkalle ja varsinkin keväällä sai lintujen laulu minut miltei villiytymään. Tahdoin juosta ulkona korkeassa ruohikossa, kostutella jalkojani sen kasteessa ja ulotella matka metsien halki kohti vuorenharjannetta nähdäkseni ympärilleni. Oi, minulla oli koko joukko houreita — seurata jokivarsia

ja loikkia lätäköstä toiseen, tehdä ystävyyttä sisiliskojen ja taimenien kanssa, katsella aivan salaa ja huomioida oravia ja jäniksiä sekä pieniä turkiseläimiä; omin silmin katsella niiden elämää ja oppia tuntemaan niiden salaiset käytävät. Jos suinkin olisi riittänyt aikaa otaksuin voivani hiipiä kukkien lomitse ja jos olisin ollut kiltti ja hiljaa voinut kuulla mitä ne toisilleen kuiskivat; senlainenhan kuvastaisi kaikkea viisautta mitä eivät ihmiset tunne.»

Trefethan vaikeni ja huolehti lasinsa täyttymisestä.

»Erään toisen kerran hän puhui: »Tahdon öisin juosta kuin villipeto, vain juosta kuutamossa ja tähtien alla, juosta valkoisena ja alastomana pimeässä. Pimeydellä on mielestäni viileän sametin tuntu — juosta ja vain juosta loppumattomiin. Eräänä iltana ollessani oikein loppuunajettu — oli nähkääs ollut hirveän kuuma päivä, eikä taikina millään ottanut noustakseen, kirnuaminen oli kerrassaan epäonnistunut ja tunsin itseni ärtyneeksi ja kiukkuiseksi — puhuin isälleni juoksuhalustani. Hän katsoi minua aika pitkään ja hiukan kummeksivana. Sitten hän antoi nautittavakseni kaksi pilleriä. Käski sitten minua menemään levolle ja nukkumaan makeasti, niin olisin aamulla muka virkeä. Päähänpistoistani en sen koommin puhunut hänelle enemmän kuin kenelle muullekaan.

»Koti siellä ylhäällä vuoristoseuduilla purettiin sittemmin — elintarpeitten puutteesta luullakseni — ja perhe jäi asumaan Seattle'en. Siellä oli hän työskennellyt eräässä tehtaassa — pitkinä tunteina sangen raskaasti. Vuoden päästä tuli hänestä tarjoilijatar kovin kehnoon ravintolaan — »syltty» nimitti hän sitä.

»Kerran sitten sanoi hän minulle: »Romantiikkaa kai ajoin takaa. Mutta minkäänlaista romantiikkaa en löytänyt tiskipaljuista ja pesupunkeista eli tehtaista ja syltyistä.

»Kahdeksantoista vuotiaana meni hän naimisiin — hänen miehellään oli määränään matkustaa Juneau'n ja siellä avata ravintola. Hänellä oli muutama dollari

säästettynä ja kuulosti hyvinvoivalta. Hän ei rakastanut tuota miestä, niin hän minulle sanoi, mutta toiselta puolen oli hän aivan väsähtänyt ja tahtoi millä hinnalla tahansa päästä tuosta ijänikuisesta raadannasta. Sitäpaitsi oli Juneau Alaskassa ja hänen ikävänsä muodostui haluun nähdä tuo ihmeellinen maa. Mutta ei hän paljoakaan saanut siitä nähdä. Hänen miehensä avasi pienen ja vaatimattoman ravintolan ja tyttö huomasi hyvinkin pian miksi he olivat naimisiin menneet . . . päästäkseen palkkaamasta palvelijatarta. Vaimo siinä miltei hoiteli koko lafkan ja suoritti kaiken työn yleisön palvelusta tiskaukseen saakka. Ja miltei aina keitti hän ruokaa. Tätä kesti neljä vuotta.

»Voitteko kuvitella tuota aarniometsäolentoa täynnänsä luonnonelämän kaikkia vaistoja, kaihoten vapaita lakeuksia suljettuna ahtaaseen ruokalaan orjana raastaen neljä sietämätöntä vuotta?

»Kaikki oli tarkoituksetonta», sanoi hän. »Mitä tuo kaikki oikeastaan hyödytti? Miksi olin syntynyt? Oliko tämä elämän tarkoitus — vain työtä ja työtä ja aina olla väsynyt? Mennä levolle väsyneenä, nousta väsyneenä, joka päivä edellisen kaltainen, mahdollisesti vieläkin orjuuttavampi?» Hän oli kuullut kyläpappien — niinkuin hän ilmaisi — puhuvan kuolemattomuudesta, mutta ei voinut käsittää työnsä sopivaksi esivalmisteluksi kuolemattomuuteensa.

»Mutta vieläkin oli hänellä unelmansa, vaikkakin sangen harvoin. Hän oli lueskellut muutamia kirjoja. Mitä kirjoja, kysynette. Mahdollisesti lainakirjastoromaaneja, mutta nekin olivat ravinneet hänen mielikuvitustaan. »Toisinaan», sanoi hän, »kun olin päästäni aivan sekaisin hellan kuumuudesta olisin kerrassaan pyörtynyt ellen olisi saanut edes hiukkasen raitista ilmaa; silloinpa pistin pääni ulos keittiön akkunasta ja tällöin suljettuani silmäni näin minä mitä ihmeellisimmät asiat. Äkkiä olin vaeltavinani maantietä ja kaikki oli sunnuntaisiistiä ja rauhallista. Ei likaa missään, ei tomua, vain yli ihanien niittyjen liriseviä

puroja ja leikkiviä lampaita, tuulen tuomaa kukkaistuoksua ja kaiken yli lauhkeaa auringonpaistetta; lehmät siinä seisoivat polviin saakka lätäköissä märehtien ja nuoret tytöt kylpivät joen mutkassa, valkoisina, joustavina ja luonnollisina — ja silloin tiesin olevani Arkadian satumaassa. Olin lukenut jostakin kirjasta tuosta ihmemaasta. Taikka myös tulivat auringonvalossa säkenöitsevät ritarit ratsastaen tietä pitkin eli neitsykäinen lumivalkealla hevosella ja näen etäällä linnantornien kohoavan. Tai myöskin ensimäisessä tienmutkassa näen erään palatsin, valkosen, ilmavan ja satumaisen, vettäsuitsuavine suihkukaivoineen. Kukkia kaikkialla. Riikinkukot ruohikkonurmella . . . ja sitten avaan silmäni . . . kuumuus keittiönhellasta kietoutui ympärilleni ja kuulin Jaken sanovan — Jake, hän oli mieheni — niin, kuulin Jaken sanovan: mikset nosta papuja padasta! Luuletko minun tässä koko päivää odottelevan? — Romantiikkaa! Tämä muistutti lähinnä sitä tapausta, kun muuan juopunut armenialainen kokki villiytyi ja kyökkiveitsellä yritti leikata kurkkuni poikki ja minä poltin käsivarteni hellillä ennenkuin ennätin iskeä häntä perunanuijalla.

»Halusin mukavaa elämää ja kauniita esineitä ja muuta senkaltaista, mutta tuo ei juuri ottanut onnistuakseen ja niinollen olinkin syntynyt vain laittamaan ruokaa ja tiskaamaan. Siihen aikaan oli Juneau'ssa suuria rauhattomuuksia ja kun katsoin toisia naisia siellä ei heidän elämäntapansa minua houkutellut. Tahdoin tietystikin olla puhdas. En tiedä miksi, vain siksi kun niin tahdoin ja ajattelin yhtä kernaasti voivani kuolla tiskauksestakin kuin kuolla heidän laillansa.»

Trefethan keskeytti silmänräpäykseksi ja solmi ajatuksissaan muutamia kertomuksen lankoja jatkaakseen.

»Niin, tuon naisen kohtasin siellä ylhäällä napamailla halliten villiä intiaaniheimoa ja muutamia tuhansia neliöpeninkulmia metsästysmaita. Ja kaikki oli sitäpaitsi sangen yksinkertaista ja luonnollista,

olisihan hän voinut elää ja kuolla kattilain ja patojen seoksessa. Mutta sittenpä »tuli kuiskaus, tuli näky». Siinä oli kaikki mitä tarvittiinkin.

»Heräsin eräänä päivänä», sanoi hän. »Tapasin sen eräällä sanomalehtikaistaleella. Muistan joka ainoan sanan ja saatan sen lukea teille.» Ja niin luki hän Thoreau'n »*Ihmisen luonto huutaa*»:

»*Ne nuoret männyt mitkä vuosi vuodelta varttuvat ovat minusta virkistävät katsella. Puhumme intiaanin sivistyttämisestä, mutta tuopa ei ole samaa kuin häntä parannella. Hämärän metsäelämän heränneellä itsenäisyydellä ja yksinäisyydellä säilyttää hän kanssakäymisensä heimonsa jumalien kera ja silloin tällöin on havaittavissa harvinainen ja omituinen yhdyselämä luontoon. Hän saa välkkeitä tähtitieteestä, mikä on vierasta meidän salongeillemme. Hänen sielunsa alituinen valo on hämärä vain siksi kun etäisyys sinne on niin suuri, mutta se on kuin heikko vaan ihana tähtivalo verrattuna keinotekoisen valon häikäisevään mutta lyhytaikaiseen loistoon. Saarten asukkailla on päiväsyntyiset jumalansa, mutta ne eivät ole niin iäkkäitä kuin . . . yösyntyiset jumalat.*»

»Niin, tämä oli juuri se minkä hän luki. Hän toisti tämän sanasta sanaan jolloin unohdin kokonaan hänen entiset alhaiset sanontansa, sillä sehän oli juhlallista, kerrassaan uskontunnustus — pakanallinen jos niin tahdotte ja valettuna elävään muotoon; mutta siinä oli hän kuitenkin oma itsensä.

»Jäännös lehdestä oli poisrevittynä», jatkoi hän, äänessä syvä kaipauksen tuntu. »Se oli vain lehtipalanen. Mutta tuon kirjoittaja Thoreau oli viisas mies. Minä haluaisin kernaasti tietää hänestä enemmän.» Hän jäi tähän silmänräpäykseksi ja minun täytyy todistaa että hänen kasvonsa olivat sanomattoman pyhimyskaltaiset hänen sanoessaan: »Olisin kylläkin saattanut olla mieheni hyvä vaimo.»

»Ja sitten jatkoi hän: »Kun tuon luin tiesin aivan tarkalleen minun suhdettani siihen. Olin yön lapsi.

Minä joka olin viettänyt koko elämäni päivällä syntyneiden kera olinkin yön lapsi. Siksi en milloinkaan tuntenut minkäänlaista tyydytystä ruuanvalmistuksessa ja tiskauksessa, siksi himoitsinkin alastonta tanssia kuutamossa. Ja tiesin ettei tuo likainen ja pieni Juneaukapakka ollut minun oikea paikkani. Ja sanoinkin heti paikalla: »Minä lähden täältä pois». Kokosin siis kaikki vaaterepaleeni ja läksin. Jake huomasi tuon ja yritti estää minua siitä.

»Mitä siitä nyt tulee?» sanoi hän.

»Sinun ja minun välille avioero», sanoin. »Lähden täältä suuriin metsiin . . . sinnehän kuulun.»

»Sitäpä sinä et tee», sanoi hän ojentaen käsivartensa minuun tarttuakseen. »Keittiökuumuus on mennyt päähäsi. Kuulehan nyt mitä minä sanon ennenkun rupeat tekemään hullutuksia.

»Mutta minäpä otin esille pienen revolverin sanoen: tämä on puhuva puolestani.

»Ja niin menin sen tien.»

Trefethan tyhjensi lasinsa ja käski tuomaan uuden.

»Tiedättekö, pojat, mitä tuo tyttö oikeastaan teki? Hän oli kahdenkymmenenkahden vuoden ikäinen. Koko ikänsä oli hän ollut tiskipaljun ääressä eikä tiennyt maailmasta sen enempää kun minä neljännestä tai viidennestä suuruusluokasta. Kaikki tiet johtivat hänelle maaliin. Mihinkään balettiseurueeseen hän ei antautunut. Alaskassa on paras kulkea veneellä. Hän meni rannalle. Intianilainen palkovene oli juuri lähtemäisillään Dyea'an — tiedättehän senlainen vene kun on kaiverrettu yhden ainoan puun rungosta ja kuusikymmentä jalkaa pitkä. Hän antoi heille parisen dollaria ja astui veneeseen.

»Romantiikkaako?» sanoi hän minulle. »Sitä se oli jo ensi hetkestä. Tuossa veneessä oli yhteensä kolme perhettä ja niin ahdasta, ettei voinut kääntyäkään, siinä oli koiria ja intiaanikakaroita, jotka ryömivät joka taholla ja jokainen veneessä olija sousi pitäen vauhtia yllä. Molemmin puolin nuo suuret juh-

lalliset vuoret ja taivaalla auringon valkaisemia pilvenhattaro ta. Ja oi — hiljaisuus! Tuo syvä, ihmeellinen hiljaisuus! Toisinaan saattoi etäällä nähdä savun nousevan jonkun metsästäjän leiristä ja kohoavan ylös korkeuksiin puitten lomitse. Se oli kuin huviretki, juhlallinen laivaretki ja näin unelmani täyttyvän. Olin sitäpaitsi valmistautunut siihen että jotain odottamatonta voisi sattua minulle milloin tahansa. Ja niin käv.kin.

»Oi, ensimäinen leiripaikka saarella! Kalat mitkä pojat pyydystelivät erään puron suussa ja tuo suuri hirvi minkä muuan nuorista miehistä ampui juuri meidän kääntyessä niemenkärjen ohitse. Ja kaikkialla oli kukkia ja kappaleen matkaa rannasta oli paksu mehevä ja m.ehenkorkuinen ruoho. Muutamat tytöistä kulkivat kanssani niityn poikki ja sitten kiipesimme vuoren rinnettä minkä takana noukimme marjoja ja happamelta maistuvia juuria, mitkä kuitenkin olivat hyvät syödä. Ja marjamaassa kohtasimme suuren karhun, joka söi siellä illoin. Se sanoi »Uff!» ja juoksi tiehensä yhtä pelokkaana kuin mekin. Ja leiri ja leirituli sitten, entäpä kiehuvan metsästyssaaliin synnyttämä haju! Tuo kaikki oli ihanaa. Vihdoin olin siis joutunut yön lasten pariin ja tiesinkin sinne kuuluvani. Ensi kerran elämässäni tunsin itseni onnelliseksi ruvetessani ehtoolla levolle. Ja telttakankaan alta tarkastin salaa tähtitaivasta, minkä suuri vuorenharjanne jakoi kahtia ja kuuntelin yön ääniä ja tiesin että samanlainen oli oleva seuraavakin päivä ja aina, aina, sillä takaisin en ajatellutkaan lähteä. Enkä myöskään milloinkaan palannut.

»Romantiikkaa! Sitä sain seuraavana päivänä. Meidän täytyi kulkea leveän lahdenpoukaman ylitse — vähintäinkin kaksitoista, viisitoista peninkulmaa ja keskellä lahtea ollessamme rupesi ankarasti tuulemaan. Illalla laahasi minut sitten muuan susikoira maihin ja olinkin ainoa hengissä oleva.»

»Ajatelkaa nyt itse!» keskeytti Trefethan. »Palko-

vene oli hylkynä ja upposi ja kaikki saivat surmansa häntä lukuunottamatta. Hän kahlasi rantaan, tarttui erään koiran häntään, vältti rantaluodot ja joutui pienelle hiekkasärkälle ainoa mikä oli näkyvissä pitkän matkan päähän.

»Kaikeksi onneksi oli se kiinteää maata», sanoi hän. Lähdin siis kulkemaan halki metsien, ylitse kallioitten ja suoraan eteenpäin aina vaan. Oli kuin olisin etsinyt jotakin varmana siitä, että se löytyy. En pelännyt. Olinhan yön lapsi eikä suuri metsä voinut minua tappaa. Ja seuraavana päivänä löysinkin sen. Minä nähkääs löysin pienen ränsistyneen töllipahasen. Kukaan ei ollut siinä asunut vuosikausiin. Kattokin oli romahtanut. Lahonneet filtit olivat makuusijoilla ja hellillä oli pannuja ja kattiloita. Mutta se ei vielä ollut ihmeellisintä. Ulkopuolella, metsän reunassa ette voi arvata mitä sieltä löysin. Kahdeksan hevosen luurangot, jokainen sidottuna eri puuhun. Ne olivat kaiketi kuolleet nälkään ja jälelle on jäänyt vain erillänsä olevia luita! Ja jokaisella hevosella oli ollut kantamus selässä. Kääreet olivat siinä luitten seassa — vernissoituja säkkejä ja niitten sisässä taas hirvennahkasäkkejä ja niitten sisällä — mitä uskotte?»

»Hän vaikeni, pisti kätensä kuusenoksavuoteensa erään kulman alle vetäen sieltä nahkapussin esiin. Sitten hän avasi sen ja kaatoi käteeni sieltä kultaa aivan virtanaan — puhdistamatonta kultaa, virutettua kultaa, hieman karkeata kultahiekkaa, mutta enimmäkseen kultaharkkoja. Ja se oli niin uutukaista, että tuskin saattoikaan huomata sen olleen vedessä.

»Sanotte olevanne kaivosinsinööri», sanoi hän, »ja tunnette tätä maata. Voitteko mainita sellaista kullanpitoista jokea, josta löytyisi tällaista kultaa?»

»Sellaista en tainnut mainita. Siinä ei ollut jälkeäkään hopeasta. Se oli miltei puhdasta ja sen sanoin hänelle.

»Niin siitä voitte olla varma», sanoi hän. »Myyn sen yhdeksästätoista dollarista unssi. Te saatte El-

doradokullasta enemmän kuin seitsemäntoista ja Minookkullan hinta ei ole täyttä kahdeksaatoista. Niin, tuon löysin luitten seasta — kahdeksan hevoskuormaa sataviisikymmentä naulaa jokaisessa kääreessä.»

»Neljännesmiljoonaa dollaria!» huudahdin.

»Siihen olen minäkin sen arvioinut», vastasi hän. »Tuota saattaa sanoa romantiikaksi! Olinkin ollut orjana niin monta monituista vuotta ja päästyäni irti tapahtui tänlaista ja kolmen päivän kuluttua. Ja minne ovat joutuneet miehet, jotka ovat kaivaneet kaikkea tätä kultaa? Tuota ihmettelen usein. He jättivät hevoset kuormitettuina ja sidottuina kadoten sitten maan pinnalta eikä heidän jäljistään löytynyt hiuskarvaakaan. En kuullut milloinkaan heistä puhuttavankaan. Kukaan ei heistä mitään tiedä. No, kun kerran olen yön lapsi, olen kai heidän oikeutettu perillinen.»

Trefethan vaikeni sytyttääkseen sikaarin.

»Tiedättekö mitä tuo tyttö teki? Hän piiloitti kullan lukuunottamatta kolmeakymmentä naulaa, mitä hän otti mukaansa rannikolle. Sitten hän antoi merkin ohisoutavalle kanootille, lähti Pat Haley'n kauppapaikkaan Dyea'n luona, varustautui ja kulki yli Chicootsolan. Se oli vuonna 88 — kahdeksan vuotta ennen Klondyke-löytöjä kun Yukon vielä oli villinä erämaana. Hän pelkäsi miehiä, vaan otti mukaansa kaksi intiaanityttöä, kulki merten poikki ja virtoja alas kohti vanhoja leiripaikkoja alemman Yukon'in varrella. Hän risteili monta vuotta näillä seuduilla ja lähti sitten sinne, mistä minä hänet tapasin. Hänelle oli mieliksi juuri tuo maa, hän kun siellä niinkuin itse sanoi: »näki suuren uroshirven kahlaavan polviin asti laakson punaisissa kurjenmiekoissa.» Hän liittyi intiaaneihin, paransi heidän tautinsa, saavutti heidän suosionsa ja sai vähitellen johdon käsiinsä. Tuon seudun oli hän sittemmin vain kerran jättänyt kulkiessaan ylitse Chilcoot'in seuranaan parvi nuoria intiaaneja, etsi piilopaikan sekä toi kullan mukaansa.

»Ja tässä olen nyt, muukalainen», lopetti hän kertomuksensa, »ja tässä on kallein omaisuuteni.»

»Hän otti esille pienen nahkaisen pussin, minkä kantoi kaulassaan kuin aarretta ja avasi sen. Pussin sisällä oli käärittynä rasvaiseen silkkiin, minkä ajan hammas oli kuluttanut, tuo sanomalehtikaistale Thoreau'n lauseilla.

»No, oletteko nyt onnellinen . . . ja tyytyväinen?» kysyin häneltä. »Neljännesmiljoonan omistajana ette enää tarv tsisi tehdä työtä Yhdysvalloissakaan. Kylläkai te kuitenkin kaipaatte koko joukon koruesineitä.»

»En paljonkaan», vastasi hän. »En tahtoisi vaihtaa osaani kenenkään naisen kanssa koko Yhdysvalloissa. Tämä on minun kansaani ja kuulun tänne. »Mutta toisinaan» — ja hänen silmistään kiilsi jälleen tuo sama uneksiva kaipaus, mistä jo äsken puhuin — »toisinaan toivon aivan kiihkeästi Thoreau'n tänne tuloa.»

»Miksi?» kysyin.

»Siksi, että voisin mennä hänen kanssansa naimisiin. Toisinaan tunnen itseni kovin yksinäiseksi. Olenhan nainen — oikea nainen. Olen kuullut puhuttavan toisenlaisistakin naisista, mitkä ovat olleet vauhkoja niinkuin minäkin ja aikaansaaneet ihmeteltäviä seikkoja — senlaiset kun tulevat joko sotilaiksi tai merimiehiksi. Mutta senlaiset naiset ovat kokolailla mutkikkaita. He ovat enemmän miehiä kuin naisia, he muistuttavat suuresti miehiä eikä heillä ole edes tavallisten naisten tarpeita. He eivät tahdo rakkautta tai pikkulapsia käsivarrelleen ja polviensa ympärillä. Minä en ole sitä lajia. Eikö totta, muukalainen, näytänkö edes mieheltä?»

»Sitä ei hän tehnyt. Hän oli nainen, kaunis, pähkinänruskea nainen, hänen ruumiinsa oli voimakas, terve ja täyteläinen ja ihanat tummansiniset naissilmät.

»Enkö minä ole nainen?» puhui hän. »Kyllä sitä olen. Kokonaan nainen, vähimmin sanottuna. Ja kaikkein hauskin puoli asiassa on tämä, että vaikkakin

olen yön lapsi tai luonnon lapsi kaikessa muussa, en sitä ole kun on rakkaus kysymyksessä. Minusta tuntuu kun siinä suhteessa eniten pitäisi omasta rodustaan. Niin on ainakin minun laitani ja niin on ollut kaikki nämä vuodet.»

»Tarkoitatte . . . ?» alottelin.

»Ei milloinkaan», sanoi hän katsoen rehellisesti minua silmiin. »Minulla on ollut vain yksi mies — minä nimitin hänet Häräksi ja luullakseni on hän vielä Juneau'ssa hoitaen kuppilaansa. Jos joskus tulette takaisin ottakaa hänestä selvä, niin huomaatte nimityksen oikeaksi.»

»Otin todellakin selvän tuosta miehestä kaksi vuotta senjälkeen. Hän oli täsmälleen näköisensä — kömpelö ja tyhmä. Härkä siis — hän hääräsi ympäri ja tarjoili itse pöytävierailleen.

»Tarvitsette vaimon apua», sanoin.

»Minulla on ollut yksi», vastasi hän.

»Leski siis?»

»Niin. Hän hiukan hullaantui. Hän väitteli hellakuumuuden vaikuttavan päähänsä ja sen se kylläkin teki. Eräänä päivänä tähtäsi hän minua revolverilla ja lähti tiehensä muutamien siwashi-intiaanien kera palkoveneessä. Heitä kohtasi ankara myrsky rannikon lähellä ja kaikki upposivat.»

Trefethan kääntyi lasinsa puoleen ja istui vaiti.

»Mutta tyttö?» muistutteli Milner. »Sinä keskeytit kertomustasi juuri kun se rupesi käymään mielenkiintoiseksi ja helläpitoiseksi. Eikö se käynytkin?»

»Kyllä», vastasi Trefethan. »Niinkuin hän itsekin sanoi oli hän villiytynyt kaikessa muussa paitsi rakkaudessa; siinä tahtoi hän oman rotunsa. Hän oli sangen herttainen siitä puhuessaan tullen suoraan asiaan. Hän tahtoi minut aviomiehekseen.

»Muukalainen», sanoi hän. »Minä tahdon teidät. Te pidätte tämänlaisesta elämästä, muuten ette olisi täällä yrittämässä kulkea Teräkallioitten ylitse syyssateessa. Tämä on kaunis seutu. Ette tapaa pal-

joakaan mikä olisi kauniimpaa. Miksi ette rupea tähän? Minusta tulisi teille kelpo vaimo.»

»Sitten tuli minun vuoroni vastata. Ja sitä hän odotti. En kiellä ettenkö ollut kiusallisessa asemassa. Olin jo puoliksi häneen rakastunut. Kuten tiedätte en ole koskaan mennyt naimisiin. Kun katselen mennyttä elämääni saatan sanoa ettei kukaan nainen ole minuun niin suuresti vaikuttanut. Mutta kaikki tuo oli minusta niin hassunkurista ja valehtelin kuin herrasmies ikään.

Sanoin hänelle jo olevani naimisissa.»

»Odottaako vaimonne teitä?» kysyi hän.

»Vastasin: kyllä.»

»Ja siinä kaikki. Eikä hän ollut itsepäinen . . . kerran oli hän hiukan tulinen.

»Kaikki minun tehtäväni, sanoi hän, sisältyy yhden sanan sanontaan ja silloin ette täältä enää lähde. Jos sanon tuon sanan jäätte tänne. Mutta sitä en aio sanoa. En halua teitä, ellette te halua . . . ja jos ette minua tahdo . . .»

»Hän rupesi hankkimaan minulle varusteita ja auttoi minua matkalle.

»On suuri vahinko, muukalainen», sanoi hän erotessamme. »Pidän ulkomuodostanne ja teistä itsestännekin. Jos kadutte niin tulkaa takaisin.»

»Tuota seikkaa halusin itsekin ja sen piti varmennettavan jäähyvä ssuukolla, mutta en tiennyt miten käyttäytyä tai miten hän asiasta selviytyisi. Niinkuin sanoin olin häneen rakastunut. Mutta itse teki hän asiassa käänteen.

»Suudelkaa minua», sanoi hän. »Antakaa minulle jotain ajateltavaa.»

»Ja me suutelimme toisiamme lumessa Teräkallioitten laaksoissa ja erosin hänestä tiellä mennessäni koirieni jälkeen. Kesti kuusi viikkoa ennenkuin olin kulkenut solan ja tullut Suuren Orjameren rannalla sijaitsevaan ensimäiseen kauppapaikkaan.»

Katumelu tunkeutui sisälle kuin kaukaisen meren-

tyrske. Palvelija tuli äänettömästi tassutellen ja antoi meille uusia sifonipulloja. Ja tuossa hiljaisuudessa kuului Trefethan'in ääni kuin tuonenkello ikään.

»Parempi olisi ollut jäädä sinne. Katsokaahan minua.»

Katselimme häntä. Harmaat viikset, tyhjä paikka päälaella, pussit silmien alapuolella, riippuvat posket, paksut kaula-ajokset ja yleinen väsymys, heikkous ja lihavuus. Vahvan miehen rauniot. Hän oli elänyt yltäkylläisyydessä ja loistossa.

»Ei ole vieläkään myöhäistä, vanha ystäväni», sanoi Bardwell miltei kuiskien.

»Todellakin toivoisin etten olisi tuonlainen pelkuri!» virkkoi Trefethan. »Silloin saattaisin mennä takaisin hänen luokseen. Hän on yhä siellä. Voisin virkistyä ja elää vielä monta vuotta . . . hänen seuranaan . . . tuolla ylhäällä. Tänne jääminen on suorastaan itsemurha. Mutta olen jo — vanha mies neljäkymmentäseitsemän! Katsokaahan minua. Surullisinta kaikesta on», hän nosti lasinsa katsellen siihen, »että tämänlainen itsemurha on niin helppo tehtävä. Olen leväperäinen ja kärsimätön. Ja pelkkä ajatuskin tuosta pitkästä matkasta koirien kera vallan peloittaa minut ja aamuisin vallitseva ankara pakkanen ja jäätyneet rekiohjakset ovat minun kauhuni.»

Lasi liukui tottuneesti hänen huulilleen. Äkillisen raivon valtaamana tahtoi hän viskata sen lattiaan. Hän katui tuota ja epäröi. Lasi nostettiin hänen huulilleen jääden siihen paikkaan. Hän naurahti katkerana, mutta hänen sanansa olivat juhlalliset: »Niin, yön lapsen malja. Tuo nainen *oli* luonnonihme.»

JOHN HARNED'IN RAIVIOVIMMA.

Tämä on päivän totuus. Se tapahtui härkätaistelukentällä Quito'ssa. Istuin aitiossa John Harned'in, Maria Valenzuela'n ja Luis Cervallon kera. Näin kun se tapahtui. Näin kaikki alusta loppuun. Olin matkalla Panama'sta Guayaquil'iin »Ecuadore»-laivalla. Maria Valenzuela on serkkuni. Olen tuntenut hänet kaikkina aikoina. Hän on erittäin kaunis. Olen espanjalainen — tosiaankin Ecuadorista, mutta isäni oli Pedro Patino; hän oli muuan Pizarron kapteeni. Eikö Pizarro kuljettanut kolmesataaviisikymmentä espanjalaista ja neljätuhatta intiaania kauas Kordillien saariin aarteita etsimään? Ja eivätkö kaikki nuo neljätuhatta intiaania ja kolme sataa reipasta ratsastajaa näillä turhilla etsiskelyillä kuolleet? Mutta Pedro Patino ei kuollut. Hän jäi elämään ja tuli esi-isäksi Patino'n suvulle. Olen tietysti ecuadoriano mutta olen myöskin espanjalainen. Nimeni on Manuel de Jesus Patino. Minulla on usea viljelys ja kymmenen tuhatta intiaania ovat orjinani, vaikkakin laki määrää heidät vapaiksi miehiksi, jotka työskentelevät sopimuksen mukaan. Laki on sangen hauska. Me ecuadorianolaiset nauramme sille. Se on meidän lakimme. Itse laadimme sen. Nimeni on Manuel de Jesus Patino. Pistä se nimi muistiin. Se tulee eräänä päivänä olemaan historian lehdellä. Meillä on vallankumouksia Ecuador'issa. Me nimitämme senlaiset: elections. Se on hyvä pila, eikö totta? Sitä te sanotte sanaleikiksi.

John Harned oli amerikkalainen. Tutustuin häneen Tivoli-hotellissa Panamassa. Olen kuullut sanottavan, että hänellä on viljalti rahaa. Hänen aikomuksensa oli lähteä Lima'an, mutta silloin tapasi hän Maria Valenzuela'n Tivoli-hotellissa. Maria Valenzuela on serkkuni ja on kaunis. Hän ei kuitenkaan ole Ecuadorin kaunein nainen. Mutta on hän silti joka maan kaunein — Parisin, Madridin, Newyorkin, Wienin. Aina katselevat miehet häntä Panama'ssa. Tiedän

aivan varmaan, että hän rakasti tuota neitoa. Hän oli oikeastaan ecuadorianolainen, mutta kuului kaikille kansallisuuksille, kuului koko maailmalle. Hän puhui useita eri kieliä. Hän lauloi — kuin taiteilija ikään. Hänen hymynsä — ihmeellinen, kerrassaan jumalallinen. Hänen silmänsä — oi, olen nähnyt miesten katselevan syvälle hänen silmiinsä. Te englantilaiset nimitätte senlaiset silmät hämmästyttäviksi. Ne lupasivat paratiisia. Miehet upottautuivat hänen silmiinsä.

Maria Valenzuela oli rikas — minua rikkaampi, joka pidetään hyvin rikkaana Ecuador'issa. Mutta John Harned ei suinkaan kyseilyt hänen rahojaan. Harned'illa oli sydän, mutkallinen sydän. Hän vaikutti hassahtavalta. Eikä hän lähtenyt Lima'an. Hän jätti höyrylaivan Guayaquil'iin ja seurasi naista Quito'on. Hän oli kotimatkallaan Euroopasta ja toisilta paikoilta. En voi ymmärtää mitä hän miestä katsoi, mutta hän piti miehestä. Se tiedän aivan varmaan, muutenhan he eivät olisi seuranneet toisiaan Quito'on. Neitonen käski miestä seuraamaan mukana. Muistan aivan tarkalleen tuon tilaisuuden. Hän sanoi:

»Tule mukana Quito'on, niin menemme härkätaisteluun — komea, mallikelpoinen, suurenmoinen.»

Mutta mies vastasi: »Matkustan Lima'an, ei vaan Quito'on. Senlainen on höyrylaivalippuni.»

»Hauskuudeksihan te matkustatte», sanoi Maria Valenzuela ja hän katsoi miestä niin kuin vain Maria Valenzuela saattaa. Silmät olivat täynnänsä lupauksia.

Ja hän tulikin mukaan. Ei yksistään härkätaistelu häntä houkutellut. Hän tuli kun oli nähnyt jotain outoa neitosen silmissä. Maria Valenzuelan tapaisia naisia syntyy vain kerran vuosisadassa. He eivät lukeudu mihinkään maahan eikä aikakauteen. He ovat niinkuin sanotaan kansainvälisiä. He ovat jumalattaria. Miehet lankeavat heidän jalkainsa eteen. He vain leikkivät miesten kera ja sallivat niiden juosta kuin hiekka kauniitten sormiensa lomitse. Cleopatra

on ollut sellainen nainen — ja Circe. Hän muutti miehet sioiksi. Ha! ha! ha! Eikö ole totta?»

Kaikki johtui siitä kun Maria Valenzuela sanoi:

»Te englantilaiset olette — mitä pitää minun sanoa — raakoja, eikö totta? Teillä on nyrkkitaistelunne. Kaksi miestä pieksävät toisiaan nyrkeillään niin, että saavat silmänsä piloille ja nenäluunsa murretuksi. Kerrassaan hirvittävää! Ja katsojat paukuttelevat käsillään ollen haltioissaan. Tuo on raakuutta, eikö totta?»

»Mutta ovathan he ihmisiä», sanoi John Harned, »ja nyrkkeilevät ilokseen. Kukaan ei heitä pakoita rupeamaan ammattinyrkkeilijöiksi. He tekevät tämän koskapa se ilahduttaa heitä enemmän kuin mikään muu maailmassa.»

Maria Valenzuela — hänen hymyilystään loisti vihaa sanoessaan:

»He usein tappavat toisensa — eikö totta? Niin ovat sanomalehdet kertoneet.»

»Mutta härkä», sanoi John Harned, »härkä usein tapetaan härkätaistelussa, eikä se mene vapaaehtoisesti kentälle. Tuo ei ole oikeudenmukaista sitä kohtaan. Se pakoitetaan taisteluun. Mutta nyrkkitaistelijaa ei pakoiteta.»

»Sitä suurempi raakalainen hän on», sanoi Maria Valenzuela. »Hän on villi. Hän on sivistymätön. Hän on eläin. Hän iskee raajoillaan kuin karhu pesästään ja lisäksi on hän julma. Mutta härkätaistelu — oi! Oletteko nähneet härkätaistelun — ette? Taistelija — on älykäs mies. Hänen tulee olla taitava. Hän on ajan tasalla. Hän on romanttinen. Hän on vain hento ja kärsimätön ihminen ja kohtaa villiytyneen härän taistelussa. Hän tappaa kapeahkolla miekalla suuren eläimen yhdellä pistolla sydämeen. Se on ihailtavaa. Sydän rupeaa lyömään sitä katsellessa. Pieni mies ja suuri eläin isohkolla hiekkakentällä, tuhatlukuinen ihmispaljous seuraa henkeään pidätellen. Tuo suuri eläin hyökkää, mutta pieni mies

seisoo vain kuin patsas liikkumatta ja pelkäämättä ja tuo kapea miekka hohtaa kuin hopea auringonvalossa. Yhä lähemmäksi tulee suuri eläin terävine sarvineen, vaan mies ei liiku ja silloin . . . silloin . . . säkenöi miekka; isketty on sydämeen. Härkä vähitellen vaipuu hiekalle ja kuolee, mutta mies on vahingoittumaton. Se on urheata, suurenmoista! Ollappa rakastunut tuohon härkätaistelijaan. Mutta nyrkkeilijä on eläin, ihmiseläin, raakalainen, hassuttelija; hän kun nauttii iskuista tyhmään naamaansa. Mennäänpä Quito'on niin näytän teille urhean, miehisen urheilulajin: taistelijan ja härän.»

Mutta eipä John Harned lähtenyt Quitoon härkätaistelun, vaan Maria Valenzuelan takia. Hän oli suuri mies ja leveäharteinen. Hänellä oli siniset silmät, vaikkakin olin nähnyt ne harmaina ja toisinaan on niissä kylmän teräksen väri. Hänen kasvonpiirteensä olivat myöskin suurenlaiset — ei hienot kuten meillä on. Hänen leukansa oli melko voimallinen, ja sileäksi ajettu kuin papin ikään. Miksi mies häpeää kasvoillaan olevia karvoja? Eikö Jumala ole ne siihen asettanut? Niin, minä uskon Jumalaan. En ole pakana kuten usea englantilainen. Jumala on hyvyys. Hän on tehnyt minut ecuadorianoksi kymmenellätuhannella orjalla. Ja kun kuolen tulen Jumalan luokse. Niin, papit ovat oikeassa.

Mutta John Harned. Hän oli hiljainen ihminen. Hän puhui aina matalalla äänellä, eikä liikutellut käsiään puhuessaan. Olisi saattanut uskoa hänellä olevan jääpalanen sydämenään; mutta löytyi kuitenkin hänen veressään hiukan lämpöä kun hän seurasi Maria Valenzuela'n mukana Quitoo'n. Vaikka hän puhui hiljaa eikä liikutellut käsiään oli hän kuitenkin eläin, minkä saatte kuulla — muinaisajan eläin, tylsä, verenhimoinen villiihminen varhaisimmilta ajoilta. Sellainen asusti maaluolissa karhujen ja susien kera.

Luis Cervallos on ystäväni; hän on parahin ecuadorianos. Hänellä on kolme kaakkaoistutusta Naran-

Taistelija väistyi syrjään härän tieltä kääntäen suojansa, käärien sen olkapäilleen.

»Mitä pidätte tästä», kysyi Maria Valenzuela. »Eikö se ole — niinkuin sanottu — hieno urheilutehtävä?»

»Sitä se kyllä on», vastasi John Harned. »Se on sangen taitavasti tehty.»

Nainen paukutti käsiään ihastuneena. Hänellä oli pienet kädet. Myöskin yleisö taputti käsiään. Härkä kääntyi tullen takaisin. Jälleen vältti kilpailija sen, levitti suojan harteilleen ja taaskin oli yleisö haltioissaan. Kilpailija oli kerrassaan mainio. Sitten vetäytyi hän pois kentältä ja toiset tulivat tilalle. Sitten he iskivät kukkapäiset piikkinsä härkään, molemmin puolin lapaan, kaksi kerrallaan. Senjälkeen astui Ordonez, ensimäinen matadoori, esiin kantaen pitkää miekkaa ja punaista lippua. Torvet toitottivat kuolonsanomaa. Hän ei kuitenkaan ollut niin etevä kuin Matestini. Mutta oli hänkin sentään hyvä ja yhdellä pistolla onnistui hän pistämään miekkansa ydämeen; härän jalat taipuivat vähitellen, se laskeutui hiekalle ja kuoli. Se oli tehoisa isku, suora ja varma ja sitä aplodeerattiin paljon ja roskaväki heitti hattunsa kentälle. Maria Valenzuela löi käsiänsä yhteen niinkuin toisetkin ja John Harned katsoi häntä kummeksien; tämän herran kylmä sydän ei lämmennytkään tuosta tapahtumasta.

»Pidättekö te tästä», kysyi hän.

»Aina», sanoi neiti jatkaen käsiensä taputtamista.

»Aina siitä saakka kun oli pieni tyttö», sanoi Luis Cervallos. »Muistan hänen ensimäisen härkätaistelunsa. Hän oli nelivuotias. Hän istui äitinsä polvella ja hän taputteli käsillään aivan kuin nytkin. Hän on aito espanjatar.»

»Nyt olette tekin sen nähneet», sanoi Maria Valenzuela John Harned'ille, kun kentällä valjastettiin aasit vetämään pois kuollutta härkää. »Olette nähneet härkätaistelun ja pidätte siitä, eikö totta? Mitä pidätte tästä?»

»Minusta ei härällä ollut lainkaan mahdollisuuksia»,

sanoi hän. »Se oli tuomittu jo etukäteen. Lopputulos oli selvä. Ennenkuin härkä oli tullutkaan esille olivat kaikki tietoiset sen kuolemasta. Jos on kyseessä ensiluokan urheilutehtävä, niin täytyy lopputulos olla epätietoinen. Kysymyksessä oli tyhmä härkä joka ei ollut milloinkaan otellut ihmisen kanssa ja viisi viisasta ihmistä, jotka olivat otelleet monen härän kera. Jos olisi yksi mies ja yksi härkä, voitaisiin puhua oikeudenmukaisuudesta.»

»Tai yksi mies viittä härkää vastaan», sanoi Maria Valenzuela ja kaikki nauroivat. Luis Cervallos nauroi äänekkäimmin.

»Niin», sanoi John Harned, »juuri viittä härkää vastaan ja mies ei milloinkaan ennen astunut kilpakentälle — senkaltainen mies kun te, senjor Cervallos.»

»Mutta me espanjalaiset pidämme härkätaistelusta», sanoi Luis Cervallos ja minä saatan vannoa itse paholaisen kuiskanneen hänen korvaansa sen mitä nyt tulen kertomaan.

»Silloin täytyy olla koulutettu maku», vastasi John Harned. »Chicagossa tapetaan kyllä tuhansittain härkiä päivittäin, mutta ei kukaan maksa sisäänpääsymaksua sitä katsellakseen.»

»Se on teurastusta», sanoin minä, »mutta tämä sensijaan — oi, tämähän on taidetta. Se on erikoista. Se on kaunista. Se on hienostettua.»

»Ei toki aina», sanoi Luis Cervallos. »Olen nähnyt parisen kömpelöä taistelijaa ja vakuutan, ettei se ollut kaunista.»

»Hän värisi ja kasvot kuvastivat sellaista tuskaa, että arvelin paholaisen hänelle kuiskivan; hän rupesi nyt näyttelemään jotain osaa.»

»Senjor Harned on ehkä oikeassa», sanoi Luis Cervallos. »Ehkäpä ei ole oikeudenmukaista kohdella härkää tuolla tavalla. Sillä kaikkihan tiedämme ettei härkä saa juomavettä kahteenkymmeneenneljään tuntiin ja vasta juuri ennen näytännön alkua saa se sammuttaa janonsa.»

»Ja se tulee kilpakentälle raskaana vedestä», sanoi John Harned äkkiä ja huomasin hänen silmänsä olevan harmaat, terävät ja kylmät.

»Se on aivan välttämätöntä taistelun tähden», sanoi Luis Cervallos. »Tahdotteko pitää härän niin voimakkaana, että se tappaisi kilpakumppaninsa?»

»Minun mielestäni pitäisi härälläkin olla jonkunlaisia mahdollisuuksia taistellakseen», sanoi John Harned kääntyen kilpakentän puoleen nähdäkseen toisen härän sisääntulon.

Seuraava uhri ei ollut mikään hyvä härkä. Se pelkäsi. Se juoksi kilpakentän laitoja etsien ulospääsymahdollisuutta. Taistelijat astuivat esiin heiluttaen suojiaan. Mutta härkä ei vain tahtonut hyökätä.

»Tyhmä eläin», sanoi Maria Valenzuela.

»Anteeksi», sanoi John Harned, »mutta minusta on se viisas härkä. Se tietää, ettei taistele ihmisten kera. Katsokaahan! Se tuntee kuoleman hajun täällä kilpakentällä.»

Härkä pysähtyi tosiaankin siihen kohtaan, mihin edellinen oli kaatunut. Haisteli kosteata hiekkaa ja aivasti. Se juoksi uudelleen kilpakentän ympäri nostetulla päällä, katseli niitä tuhansia ihmiskasvoja, jotka sille huusivat, heittivät appelsiininkuoria ja karkeita haukkumasanoja ammentamalla. Mutta veren haju kiihdytti sitä päätökseen ja se hyökkäsi erään taistelijan kimppuun niin äkkiä, että tämä hädintuskin ennätti väistyä. Hän hukkasi suojansa ja sukeltautui varjon taakse. Härkä puski sarvillaan kentän seinustaan, jotta rysähti. Ja John Harned sanoi tyynellä äänellä kuin itsekseen:

»Lahjoitan tuhat sucress'ia Quito'on sairaalaan, jos härkä tänään surmaa miehen.»

»Pidättekö häristä», kysyi Maria Valenzuela hymyillen.

»Pidän ihmisistä paljon vähemmän», sanoi John Harned. »Härkätaistelija ei ole mikään urhea mies. Eikä

hän saata olla mikään urhea mies. Katsokaa, härän kieli riippuu ulos suusta. Se on väsynyt jo alkuunsa.»

»Se on veden syy», sanoi Luis Cervallos.

»Niin, veden», sanoi John Harned. »Ennen kentälle pääsyä olisi siltä pitänyt leikata kinttusuonet poikki, eikö sellainen menettely olisi ollut varmempi?»

Maria Valenzuela suutahti tuosta pilkallisesta äänensävystä John Harned'in lausunnossa. Mutta Luis Cervallos hymyili niin ettei sitä huomanneet muut kuin minä ja nyt ymmärsin minkälaista komediaa hän esitti. Hän ja minä olisimme taisteluun kiihoittajat. Suuri amerikkalainen härkä istui aitiossa seuranamme. Me pistäisimme piikit häneen kunnes suuttuisi ja sitten ei syntyisi minkäänlaista naimiskauppaa Maria Valenzuelan kanssa. Tuopa oli mainio ottelu. Ja meillä kun oli veressämme härkätaistelijan henki.

Härkä oli nyt hermostunut ja ilkeä. Taistelijoilla oli siitä paljon puuhaa. Se oli kovin nopea liikkeissään ja toisinaan kääntyi se niin nopeasti, että takajalat kadottivat tasapainonsa ja se kynti hiekkaa takaosallaan. Mutta se puski aina laskettuja suojia tekemättä kenellekään vahinkoa.

»Sillä ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia», sanoi John Harned. »Se taistelee tuulta vastaan.»

»Se luulee tuon suojan vihollisekseen», selitteli Maria Valenzuela. »Katsokaahan, miten härkätaistelija eksyttää sen.»

»Eksytys kuuluu sen luontoon», sanoi John Harned. »Siksi on se tuomittu puskemaan ilmaa. Kilpailijat sen tietävät, yleisö sen tietää, te sen tiedätte, minä sen tiedän — me kaikki tiedämme etukäteen sen puskevan suotta ilmaa. Härkä on ainoa joka ei ole siitä tietoinen. Se riippuu hänen tyhmästä eläinluonteestaan. Sillä ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia.»

»On aivan yksinkertaista», sanoi Luis Cervallos. »Härkä on nukuksissa hyökätessään. »Siksi . . . »

. . . »astuu mies syrjään ja härkä hyökkää ohitse», keskeytti John Harned.

»Niin», sanoi Luis Cervallos, »niin se on. Härkä uinuu ja mies on siitä tietoinen.»

»Mutta lehmät eivät uinu», sanoi John Harned. »Tiedän siellä kotosalla löytyvän lehmän — oikein hyvälypsyinen Jersey-lehmä — joka pieksisi koko joukon!»

»Mutta härkätaistelijat eivät taistele lehmien kera». sanoin minä.

»Ne pelkäävät lehmiä», sanoi John Harned.

»Niin», sanoi Luis Cervallos, »ne välttävät taistelun lehmien kera. Se ei olisi urheilua lainkaan, jos härkätaistelijat sattuisivat saamaan surmansa . . . »

»Sepä vasta olisi kelpo urheilua», sanoi John Harned, »jos silloin tällöin härkätaistelijakin tapettaisiin. Kun tulen vanhaksi ukkeliksi ja vielä vaivaiseksikin ja ehkäpä minun on hankittava itselleni toimeentuloni pystymättä raskaaseen työhön, rupean härkätaistelijaksi. Se on varsin helppo toimi iäkkäimmille herroille ja myöskin eläkettä nauttiville.»

»Mutta katsokaahan», sanoi Maria Valenzuela, kun härkä urheasti hyökkäsi ja taistelija väisti suojaansa kääntäen. »Tuonlaisessa tehtävässä kysytään suurta taitoa.»

»Aivan oikein», sanoi John Harned. »Mutta uskokaa minua, vaaditaan tuhatta kertaa enemmän taitoa väistää ne monet ja nopeat nyrkkeilijän lyönnit, se kun pitää silmänsä auki ja lyö järkevänä olentona. Kaiken lisäksi ei tuo härkä tahdokaan tapella. Sehän juoksee tiehensä.»

Se ei ollut mikään hyvä härkä, sillä taaskin se juoksi kilpakentän ympäri etsien ulospääsyä.

»Mutta tuonlaiset härät ovat toisinaan kaikkein vaarallisimpia», sanoi Luis Cervallos. »Ei voi koskaan tietää mitä ne tekevät. Ne ovat aikalailla viisaita. Ne ovat miltei lehmän kaltaisia. Härkätaistelijat ei-

vät senlaatuisista pidä. — Katsokaahan! Se on kääntynyt.»

Pettynyt ja ärtyinen kentän seinämille ne kun eivät päästäneet sitä pois, hyökkäsi härkä taaskin urheasti viholl stensa kimppuun.

»Sen kieli riippuu ulkona suusta», sanoi John Harned. »Ensiksi täytetään eläin vedellä. Sitten ne väsyttävät niitä yksi kerrallaan ja houkuttelevat sen väsyttämään itsensä taistelulla tuulta vastaan. Sillä aikaa kun toiset eläintä kiusaavat lepäävät toiset. Mutta härkä ei saa milloinkaan levätä. Lopulta kun se on loppuunpiesty eikä enään ole nopea liikkeissään, pistää härkätaistelija miekkansa sen lävitse.»

Nyt oli esitaistelijain vuoro. Kolmasti yritti yksi heistä keihästää elukan yhtä monta kertaa siinä epäonnistuen. Hän vain pisteli härkää saattaen sen raivoon. Esitaistelijan tehtävänähän on, niinkuin tiedetään, koettaa iskeä härkään kaksi keihästä, kummallekin puolelle yksi. Jos vain toinen keihäistä saadaan kiintymään on tuo teko epäonnistunut. Yleisö suhisi kutsuen Ordonez saapuville. Ja silloinpa teki hän suurtyön. Neljästi hän esiintyi ja yhtä usean kerran pisti hän kukkapiikkinsä härän selkään; silloin oli kahdeksan senlaista sen selässä. Yleisö hullaantui ja suoranainen hattu- ja rahasade tulvi arenan hiekalle.

Juuri samassa hyökkäsi härkä kenenkään aavistamatta erään esitaistelijan kimppuun. Mies kompastui ja kadotti tasapainonsa. Härkä otti miehen — onneksi etäällä toisistaan olevien sarviensa väliin. Ja sen ajan kun yleisö katsoi äänettömänä ja henkeänsä pidätellen, nousi John Harned seisomaan ulvoen ihastuksesta. Tuossa äänettömyydessä kuului pelkästään John Harned'in ääni. Ja hän huusi eläköötä. Kuten kuulitte toivoi John Harned miehen kuolemaa. Hän oli raaka ja sydämetön. Harnedin häpeämätön esiintyminen suututti kenraali Salazar'in aitiossa istuvia henkilöitä jotka hiljensivät hänet sanatulvalla. Ja Urcisino Castillo sanoi hänelle vasten naamaa että hän oli koira ja

gringo*) j. n. e. Mutta hän puhui espanjan kieltä eikä John Harned sitä ymmärtänyt. Hän seisoi vain siinä hurraten, kenties kymmenen sekuntia, mutta sitten houkuteltiin härkä toisten taistelijain kimppuun ja mies nousi jälleen vahingoittumattomana.

»Eläimellä ei ole lainkaan mahdollisuuksia», sanoi John Harned ja istuutui. »Mies oli vahingoittumaton. Härkä houkuteltiin pois hänen luotaan.» Sitten kääntyi hän Maria Valenzuelan puoleen sanoen: »Pyydän anteeksi. Minä tulistuin.»

Nainen hymähti ja löi häntä soimaten käsivarrelle viuhkallaan.

»Tämä on ensimäinen härkätaistelu minkä näette», sanoi hän. »Sittenkun olette nähneet useampia, ette varmaankaan toivo miehen kuolemaa. Huomaatteko amerikkalaisten olevan meitä julmempia. Tämä johtuu nyrkkitaistelusta, siinä kun voittaja palkitaan. Tulemme tänne vain nähdäksemme härkää tapettavan.»

»Mutta minäpä toivoisin härällekin joitakin mahdollisuuksia», vastasi Harned. »Silloin en enää suuttuisi miehille, joilla on yliote härkään nähden.»

Torvet toitottivat kuolinsanoman. Ordonez astui esiin muassaan miekka ja punainen lippu. Mutta härkä oli tällävälin muuttanut mieltään eikä tahtonut tapella. Ordonez polki hiekkaa, huusi ja heilutteli punaista lippua. Silloin hyökkäsi härkä, mutta vailla pontta. Hyökkäyksessä ei ollut lainkaan voimaa. Siitä tuli aivan kehno kuolinisku. Miekka sattui luuhun ja taipui. Ordonez otti uuden miekan. Härkää houkuteltiin uuteen hyökkäykseen. Viidesti yritti Ordonez saada iskunsa sattumaan, mutta joka kerralla tunki se vain vähäisen lihaan tai sattui luustoon. Vasta kuudennella kerralla tunki miekka kahvaan asti. Mutta se oli huono isku. Miekka ei sattunutkaan sydämeen vaan näkyi toisella puolella puolisen metriä kylkiluit-

---

*) Espanjalainen haukkumasana kohdistuen englantilais-amerikkalaisiin.

ten välissä. Yleisö sihisi härkätaistelijalle. Katselin John Harned'ia. Hän istui vaiti ja liikkumatta, mutta näin hänen purevan hampaitaan ja kädet olivat lujasti kiinni aition rintasuojassa.

Härkä oli nyt menettänyt kaiken taisteluhalunsa ja vaikkakaan ei isku ollut hengenvaarallinen juoksi se vain väsyneesti. Tämän väsymyksen aikaansai sen lävitse pistetty miekka. Se juoksi poispäin taistelijoista, ympäri kilpakentän ja katsoi ylös moniin ihmiskasvoihin.

»Se sanoo: »Päästäkää minut Jumalan tähden, en tahdo enää tapella», sanoi John Harned.

Siinä olikin kaikki. Se ei senkoommin puhunut, istui vaan katsellen Maria Valenzuelaa nähdäkseen miten hän asiaan suhtautui. Hän vihasi kilpailijaa, tämä kun oli kömpelö. Maria Valenzuela oli kuvitellut näkevänsä ensiluokkaista näytelmää.

Härkä oli nyt suuresti väsähtänyt ja menehtymäisillään verenvuodosta, mutta kuolemasta vielä pitkällä. Hitaasti se kulki pitkin kentän seinämää, etsien ulospääsytietä. Se ei enään halunnut hyökätä. Se oli jo saanut tarpeekseen. Mutta sen täytyi kuolla. Niskassa on härällä muuan kohta aivan sarvien takana, missä selkäydin on miltei paljaana; siihen paikkaan annettu isku tappaa heti. Ordonez asettui härän eteen laskien punaisen lippunsa maahan. Härkä ei vaan hyökännyt. Se seisoi paikallaan haistellen lippua ja taivutti tällöin päätään. Ordonez löi sarvien väliin aseellaan ja yritti satuttaa tuota niskassa olevaa arkaa paikkaa. Härkä viskasi päänsä pystyyn. Isku oli epäonnistunut. Sitten tähysteli härkä miekkaa. Kun Ordonez taas laski lippunsa maahan unohti härkä tuon miekan taivuttaen päänsä alas haistellakseen lippua. Jälleen uusiutui Ordonez'in isku jälleen epäonnistuen. Hän yritti useat kerrat. Se todisti tylsämielisyyttä. Eikä John Harned sanonut mitään. Lopulta onnistui muuan miekanisku ja härkä lysähti hiekkaan, kuoli paikalla; muulit valjastettiin ja se kiskottiin pois.

»Gringot pitävät tuonlaista urheilua raakana, eikö totta», sanoi Luis Cervallos. »Se ei muka ole ihmismäistä. Ne säälivät härkää. Eikö totta?»

»Ei», vastasi John Harned. »Härkää ei suureksikaan arvioida. Katsojia on sääli. Se on katsojille arvotonta. Se opettaa katsojat nauttimaan eläimen kärsimyksistä. On raukkamaista kun viisi miestä tappelevat avutonta härkää vastaan. Siksi oppivat katsojat raukoiksi. Härkä kuolee, mutta katsojat elävät ja ovat oppineet jotakin. Miesten urheus ei ainakaan kasva moisista pelkuruus-näytännöistä.»

Maria Valenzuela ei sanonut mitään. Eikä hän edes katsellutkaan John Harned'ia. Mutta hän kuuli jokaisen sanan ja oli kalpeaan suuttumuksesta. Hän katsoi kilpakentälle ja leyhytteli itseänsä viuhkallaan, mutta näin miten kädet vapisivat. Eikä myöskään John Harned tuota naista katsellut. Hän jatkoi istumistaan niinkuin ei Maria Valenzuelaa olisi ollut olemassakaan. Myöskin hän oli suuttunut ja katkeroittunut.

»Se on pelkurikansan kehno urheilu.»

»Ah», sanoi Luis Cervallos hiljaa, »luulette meidät ymmärtävänne.»

»Ymmärrän kyllä espanjalaista inkvisitsioonia», sanoi John Harned. »Se on kaiketi ollut paljon hauskempi kuin härkätaistelu.»

Luis Cervallos hymyili mitään puhumatta. Hän piti Maria Valenzuelaa silmällä ja tiesi härkätaistelun aitiossa saaneen sievän voiton. Ei milloinkaan joutuisi hän tekemisiin niin rumia sanoja puhuneen gringon kera. Mutta ei Luis Cervallos sen enemmän kuin minäkään ollut valmistuneet sellaiseen lopputulokseen. Pelkäänpä ettemme ymmärrä gringo-laisia. Miten saatoimmekaan ymmärtää John Harned'in, joka oli niin suuresti katkeroittunut, äkkiä villiytyvän? Että hän hullaantui sen saatte kuulla. Härkää ei arvioitu suurestikaan, tuon sanoi hän itse. Miksi siis hevosta arvioitiin niin suureksi? Tuota minä en ymmärrä. John Harned'ilta puuttui logiikkaa, siinä ainoa selitys.

»Quito'ssa ei ole tapana tuoda hevosia härkätaisteluun», sanoi Luis Cervallcs ja käänsi katseensa ohjelmasta. »Espanjassa ovat ne aina mukana. Mutta tänään on meilläkin hevosia erikoisella luvalla. Seuraavan härän mukana tulevat hevoset ja niitten hoitajat — tiedättehän, hevosilla ratsastavat peitsellä varustetut miehet.»

»Härkä on jo etukäteen tuomittu», sanoi John Harned. »Ovatko hevosetkin tuomitut?»

»Niillä ovat silmät peitossa etteivät näkisi härkää», sanoi Luis Cervallos. »Olen nähnyt monta hevosta tapettavan. Senlainen on sangen pirteä näky.»

»Olen nähnyt kuinka härkää teurastetaan», sanoi John Harned. »Nyt saan nähdä hevosta teurastettavan, jotta pääsisin täydelliseen käsitykseen tuon jalon urheilulajin suuresta hienorakenteisuudesta.»

»Ne ovat vanhoja hevosia», sanoi Luis Cervallos, »eivätkä ne muuhunkaan kelpaa.»

»Ymmärrän», sanoi John Harned.

Kolmas härkä päästettiin taistelukentälle ja heti oli sillä kaikki taistelijat kimpussaan. Muuan taistelija asettui aivan meidän alapuolellemme. Myönnän tuon ratsuhevosen olleen vanhan ja kuluneen, pelkkää luuta ja nahkaa.

»On kerrassaan ihme että elukkaraukka jaksaa kantaa ratsastajan», sanoi John Harned. »Ja nyt kun tuo elukka ryhtyy taisteluun härän kera, mitä aseita se saa?»

»Hevonen ei ryhdy taisteluun härän kanssa», sanoi Luis Cervallos.

»Vainiin», sanoi John Harned, »hevonen siis pusketaan kuoliaaksi. Siksipä olivat sen silmät peitetyt ettei se näkisi milloin härkä hyökkää puskien sen kuoliaaksi.»

»Ei aivan niin», sanoin minä. »Taistelijan peitsi estää härän puskemasta hevosta.»

»Joutuvatko hevoset toisinaan puskun uhriksi», kysyi John Harned.

»Ei», sanoi Lu... ...
santoista hevosta tapetta...
vaati lisää hevosia.»

»Olivatko niittenkin silmät peite...
kysyi John Harned.

»Kyllä», sanoi Luis Cervallos.

Sitten emme puhuneet sen enempää, vaan katselimme härkätaistelua. Koko tänä aikana oli John Harned vähitellen suuttunut, vaikkakin emme siitä tienneet. Härkä ei tahtonut hyökätä hevosen kimppuun. Hevonen seisoi liikkumatta ja kun se ei voinut mitään nähdä oli se epätietoinen siitä, että härkätaistelijat yrittivät kiihoittaa härkää hevosen kimppuun. Taistelijat ärsyttivät härkää varjoillaan ja kun se hyökkäsi heidän kimppuunsa juoksivat he joko hevosen luo tai esiripun taitse. Lopulta härkä tuli oikein raivostuneeksi ja tällöin äkkäsi se hevosen edessään.

»Hevonen ei tiedä mitään», kuiskasi John Harned itsekseen, eikä huomannut puhuvansa ääneen ajatuksiaan.

Härkä ryhtyi hyökkäykseen, eikä hevonen luonnollisestikaan tiennyt mitään ennenkuin taistelija epäonnistui puolustuksessaan ja se tunsi härän sarvikärkien tunkeutuvan vatsaansa. Härkä oli harvinaisen voimakas. Oli suurenmoista nähdä miten voimakas se itse asiassa oli. Se nosti hevosen ilmaan ja kun se kaatui sivulleen maahan loikki ratsastaja pois selästä ja pääsi pakoon, kun taas taistelijat viekoittelivat härän puoleensa. Hevosen sisälmykset vuosivat hiekalle. Mutta kuitenkin se nousi ja äänsi julmasti. Tuo hevosen ääni oli ratkaiseva, mikä teki John Harned'ista perin hullautuneen olennon, sillä hänkin nousi. Kuulin hänen kiroavan matalalla bassoäänellään. Hän ei ottanut katsettaan hevosesta, joka edelleenkin surkeasti valittaen yritti juosta mutta kaatuikin samaan paikkaan, kieri selällään ja potki ilmaan kaikilla neljällä jalallaan. Sitten hyökkäsi härkä uudelleen sen kimppuun puskien sitä monta kertaa kunnes se kuoli.

...mänsä eivät enää ...a ikäänkuin paloi sininen ...ua Valenzuelaa, joka myöskin ...tämän katse ilmaisi syvintä inhoa. ...aivan mielipuoli. Kaikki katsoivat nyt kuollutta hevosta ja John Harned oli suuri mies, joka näkyi kaikkialle.

»Istukaahan», sanoi Luis Cervallos, »muutenhan joudutte naurunalaiseksi.»

John Harned ei vastannut. Hän iski sensijaan nyrkillään. Hän löi Cervallos'ta kasvoihin niin lujasti, että tämä kaatui kun kuollut tuolien yli, eikä siitä enää noussut. Hän ei voinut nähdä tapahtumia kentällä. Mutta minäpä näin paljon. Urcisino Castillo kumartui seuraavasta aitiosta ja iski kepillään John Harned'ia kasvoihin. Ja John Harned löi takaisin nyrkillään, jotta lyöty kaatoi mukanaan kenraali Salazar'in. John Harned oli nyt kuten sanotaan raiviovimmassaan — eikö totta? Villieläin oli päässyt hänessä valloilleen ja ulvoi — entisajan villieläin luolastaan tai onkalostaan.

»Olette tulleet tänne härkätaistelua katsomaan», kuulin hänen sanovan, »mutta minäpä näytän teille ihmistaistelun!»

Siitä tulikin aika kahakka. Presidentin aition luona seisoskelevat sotilaat tulivat juosten kentän yli, mutta miehemme tempasi yhdeltä sotilaalta kiväärin ja iski sillä toisia päihin. Eräästä toisesta aitiosta ampui eversti Jacinto Fierro revolverilla villiytynyttä. Ensimäinen laukaus kaatoi erään sotamiehen. Sen tiedän varmasti. Näin sen. Mutta toinen laukaus sattui John Harned'in sivustaan. Hän kirosi, ryhtyi hyökkäykseen ja työnsi kiväärinsä pistimen eversti Jacinto Fierron ruumiiseen. Sitä oli hirvittävä katsella. Amerikkalaiset ja englantilaiset ovat kerrassaan hurjaa sukua. Ne pilkkaavat meikäläisten härkätaisteluja, mutta nauttivat saadessaan vuodattaa verta. Sinä päivänä tapettiin useampia ihmisiä John Harned'in

tähden kun milloinka
kuun kaikki härkätaistelu
ja koko Equador'issa.

Hevosen valitushuuto oli kaiken a
miksei John Harned hullaantunut k
mattiin? Eläinhän on eläin olkoonpa se sitten härkä tai hevonen. John Harned oli mielipuoli. Muunlaista selitystä ei löydy. Hän oli verenhimoinen, itse oli hän eläin. Niin, tuomitkaahan itse. Mikä on kauheampi, häränkö teloittama hevonen vaiko John Harned'in pistimen silpoma eversti Jacinto Fierro? Ja John Harned lävisti vielä toisiakin pistimellään. Hän oli täynnänsä pahoja henkiä. Hän otteli vielä usea kuula ruumiissaan. Ja Maria Valenzuela oli urhea nainen. Hän ei huutanut tai pyörtynyt niinkuin toiset naiset. Hän istui paikallaan aitiossaan ja katseli kilpakentälle. Hän oli kalpea ja huiskutteli viuhkallaan, vaan ei milloinkaan katsonut taakseen.

Joka suunnalta tulvi sotilaita, upseereja ja tavallisia siviilihenkilöitä aika urhoollisesti kurittamaan tuota hullutte levaa gringo'a. Totta puhuen — kansa vaati kaikki gringo't tapettaviksi. Latinalaisissa ja amerikalaisissa maissa inhotaan gringo'ja ja heidän sivistymättömiä tapojaan. Mutta rehelliset ecuadorianolaiset tappoivat vain John Harned'in sittenkun hän oli surmannut heikäläisistä kaikkiaan seitsemän. Paitsi sitä saivat useat vammoja. Olen nähnyt moniaita härkätaisteluja, vaan en milloinkaan niin hirveätä kuin tapahtumat aitioissa härkätaistelun loputtua. Se oli kuin taistelukenttä. Kaikkialla makasi kuolleita ja haavoittuneet nyyhkyttivät ja ähkyivät vaivojaan; muutamat heistä kuolivat sittemmin. John Harned'in vatsaan pistämä mies piti mahastaan molemmin käsin ja huusi. Sanonpa vaan totuuden nimessä, että se tuntui paljoa kamalammalta kuulla kuin jos tuhat hevosta olisi valittanut.

Maria Valenzuela ei mennyt naimisiin Luis Cervallon kanssa. Ikävä kyllä. Tämä mies oli ystäväni ja olin

...ikeyrityksiinsä. Vii-
... välskäri poisti siteet hänen
... on vielä tänäkin päivänä arpi
...apuolella. Ja kuitenkin löi John
...vain kerran ja pelkällä nyrkillään. Maria
Valenzuela on nyttemmin Itävallassa. Sanotaan hänen puuhaavan itsensä naimisiin arkkiherttuan tai jonkun muun ylhäisen herran kanssa. En minä vaan tiedä. Luulen tuon naisen pitäneen John Harned'ista ennenkuin tämä saattoi tyttösen mukanaan Quito'on härkätaistelua katselemaan. Mutta miksi juuri hevonen? Sen tahtoisin kaikin mokomin tietää. Miksi katsoi hän huoleti härkää sanoen ettei sitä ollenkaan otettaisi lukuun. Sitten kävi aivan erikoisen villiksi, erään valittavan hevosen äänestä. On mahdoton ymmärtää gringo'ja. He kun ovat karkeita.

KIVIKAUDEN MIES.

I.

Hän oli erittäin tyyni ja hillitty mies, joka istui silmänräpäyksen muurin päällä vakoillen kostean pimeyden mahdollisesti aiheuttaman vaaran. Mutta hänen tarkka kuulonsa keksi vain tuulen huminan näkyvissä puissa ja havujen kahinan huojuvissa kuusissa. Tuuli kuljetti tiiviin sumun ja vaikkakin hän ei tainnut nähdä tuota sumua tunsi mies sen kuitenkin kostuttavan kasvojaan, ja muuri millä hän istui oli märkä.

Hän oli ääneti kiivennyt muurille ulkoapäin ja ääneti liukui hän maahan muurin sisäpuolella. Hän otti sähkölampun taskustaan, vaan ei sytyttänyt sitä.

Todellakin vallitsi pimeys, mutta hänpä ei valoa oikeastaan kaivannutkaan. Lamppu kädessään ja sormi koskettimella kulki hän eteenpäin pimeydessä. Maa tuntui sametinsileältä ja joustavalta jalkojen alla, sillä sitä peitti kuivuneet havut ja lehdet ja multa jota ei kukaan vuosikausiin nähtävästi ollut liikuttanut. Lehdet ja oksat koskettivat häneen, mutta oli niin pimeätä ettei voinut niitä välttää. Kohtapuoleen täytyi hänen kulkea kädet ojennettuna eteensä ja useimmin kuin kerran kulki hän kohti puitten runkoja. Tietoisena siitä, että hänet ympäröitsi pelkät puut aavisti hän niitten kohoavan hänen yläpuolelleen joka suunnalle ja tunsi itsensä mitättömän pieneksi näitten mahtavien honkien keskellä; ne kumartuivat murtavina hänen ylitseen. Hän tiesi tuolla takana talon olevan ja kulkija toivoi löytävänsä jonkunlaisen tien tai mutkikkaan polun, mikä johtaisi suoraapäätä sinne.

Kerran tunsi hän olevansa kuin hiirenloukussa. Joka puolella koski hänen etsivä kätensä puita ja oksia tai myöskin eksyi hän tiivisrakenteisiin pensaikkoihin, mistä ei näyttänyt löytyvän minkäänlaista poispääsyn mahdollisuutta. Varovasti sytytti hän silloin lyhtynsä suunnaten siitä tulevan valon maahan aivan jalkojensa kohdalle. Hän yritti hitaasti ja varovasti sillä valaista kaikkea mikä esti eteenpäinpääsyn. - Hän äkkäsi aukon korkeitten puitten välissä ohjaten sinne kulkunsa. Sitten sammutti hän lyhdyn kulkien kuivalla maalla, minkä tiheä lehdistö vielä oli suojannut tihkuvalta kasteelta. Hänellä oli melko hyvä paikallinen vaisto ja tiesi varmasti lähestyvänsä taloa.

Mutta silloinpa sattui tuo aavistamaton ja odottamaton tapaus. Kun hän polki jalkansa maahan sattui se pehmeään ja elävään olentoon, joka säikähtyi astujan ruumiinpainosta nousten pystyyn. Vaeltaja teki hyppäyksen sivulle ja kumartumalla valmistui uuteen hyppäykseen minne tahansa ja jännittyneenä hän odotti tuon tuntemattoman olennon hyökkäystä. Silmänräpäyksen odotus ja ihmettely siitä, minkälainen

eläin oli sattunut hänen jalkansa alle ja nyt ei päästänyt ääntä tai liikahtanut ja luultavasti myöskin kumartui odottaen hyökkäystä niin suurella, jännityksellä kuin hänkin. Jännitys tuli sietämättömäksi. Hän piti lyhdyn edessään painaen nappulaa ja katsoi . . . ja kirkasi ääneen kauhusta. Hän oli valmistunut mihin tahansa, nähdä säikähtynyt vasikka, pukki tai taisteluhaluinen jalopeura, mutta ei ollut valmistunut senlaiseen mikä näkyi. Voimakas, valkoinen valo oli silmänräpäykseksi näyttänyt hänelle jotakin, jota ei unohtaisi tuhanteen vuoteen — nimittäin miehen, pitkän ja vaaleahkon, varustettuna vaalealla tukalla ja parralla, aivan alastomana lukuunottamatta mokkasiinit jalassa ja otaksuttavasti vuohennahka vyötäröllään. Käsivarret ja jalat olivat alasti, samoinkuin olkapäät ja rinnasta suurin osa. Hänen ihonsa oli sileä ja karvaton, auringon ja tuulen paahtamana ja sen alla kiemurtelevat tukevat lihakset; ne muistuttivat paksuja käärmeitä.

Niin odottamaton kuin tämä tapahtuma olikin ei se yksistään ollut syynä miehen huutoon. Enemmän häntä kauhistutti tuo kuvaamaton villi kasvojen ilme, sinisten silmien petoeläinkiille, mikä tuskin valossa häipyi, tukkaan ja partaan sotkeutuneet havuneulaset ja koko tuo pelottava ruumis. Tämä mies oli myöskin eteenpäin kumarassa valmiina hyökkäämään hänen kimppuunsa. Tämän näki hän yhdessä ainoassa silmänkäänteessä ja kun tämän oudon miehen huudot vielä kaikuivat metsässä, teki tuo mies aika hyppäyksen. Hän heitti lyhtynsä suoraan miestä kohti ja viskautui itse maahan. Hän tunsi tuon toisen miehen jalat ja nilkat hipaisevan kylkiluitansa ja syöksi pystyyn ja poispäin, kun taas villimies raskaasti kuului putoavan eteenpäin pensaikkoon.

Kun oli hiljaista, hillitsi villimies itsensä ja seisoi siinä polvillaan odotellen. Hän kuuli tuon oudon iiikkuvan, etsien juuri häntä ja siis pelkäsi ilmaisevan itsensä jos jatkaisi pakoyritystä. Hän oli tietoinen

pensaitten rapinasta ja tulevansa takaa-ajetuksi. Erään kerran tarttui hän revolveriinsa, mutta katui. Hän oli saavuttanut tyyneytensä ja toivoi pääsevänsä pakoon huomaamatta. Useat kerrat kuuli hän villimiehen harhailevan tiheikössä ajaen häntä takaa, toisinaan seisoen paikallaan kuunnellen. Tuopa johti mieleen mukavan ajatelman. Hänen toinen kä ensä kun nojasi lahonnutta puuosaa. Ensin hän haparoi ympäriinsä pimeässä tullakseen vakuutetuksi käsivartensa kääntöpiiristä, nosti sitten puukappaleen viskaten sen. Se ei ollut raskas ja lensi kauas pudoten voimakkaalla rytinällä erääseen pensasviidakkoon. Hän kuuli tuon olennon hyökkäävän pensaikkoihin ja tällä aikaa hänkin ryömi pakoon. Hän ryömi eteenpäin käsin ja jaloin verkalleen ja varovasti, kunnes polvet kastuivat kosteahkossa hiekassa. Kuunnellessa ei kuullut muuta kuin valittava tuuli ja usvan tippuminen puitten oksilta. Niin varovasti kuin tähänkin asti hän nousi mennen kiviaidan luo, kiipesi sen ylitse ja oli nyt jälleen ulkotiellä.

Hän hapuili eräästä pensaikosta esille polkupyörän aikeessa ruveta sillä ajelemaan. Hän oli kääntämäisillään polkupyörän oikeaan asentoonsa kun hän tunsi raskaan ihmisruumiin putoavan aivan hänen jaloilleen. Sen koommin hän ei odottanut enempää, vaan juoksi tietä pitäen polkupyörän ohjaustangosta kiinni kunnes saattoi hypätä sen satulaan, jaloillaan saavuttaa polkimet ja lähteä matkaan. Takanaan kuuli hän askeleita jysähtävän tien tomuun. Mutta ajaen poispäin minkä suinkin ennätti ei hän kuullut sen enempää.

Onnettomuudekseen oli hän kaupungille kääntänyt selkänsä ohjaten nyt menonsa yhä korkeampaan vuoristoseutuun. Hän tiesi etteivät mitkään tiet mene tämän kanssa ristiin. Ainoa tie kulki taaksepäin ohitse tuon kauhistuttavan paikan ja häneltä puuttui rohkeutta jälleen kohdata se. Kun nousu puolituntisen ajon jälkeen kävi verrattain jyrkäksi, astui hän tielle kulkemaan. Varmuuden vuoksi jätti hän polkupyöränsä

tien viereen, kiipesi ylitse aidan mikä otaksuttavasti kuului jollekin vuoriston laidunniitylle ja levitti lehden maahan istuutuen sille.

»Uff!», puhui hän ääneen pyyhkien hien ja kosteuden kasvoiltaan.

Ja »uff!» sanoi hän vielä uudelleen pyörittäen itsellensä savukkeen ja miettien miten pääsisi täältä takaisin.

Mutta hän ei edes yrittänytkään palata takaisin. Hän oli päättänyt ettei pimeässä lähtisi tuota tietä ja pää kumarassa polvien päällä istui hän siinä leväten ja odottaen aamun valkenemista.

Hän ei tiennyt miten paljon aikaa oli kulunut, kun nuori aavikkosusi hänet herätti nalkuttavalla ulvonnallaan. Kun hän katseli ympärilleen huomasi hän suden tulevan metsänreunasta tuossa takana samalla huomaten kuinka yö tällä aikaa oli muuttunut. Sumu oli poissa, tähdet ja kuu loistivat, vieläpä tuulikin oli laannut. Ihana kalifornialainen kesäyö oli koittanut! Hän yritti uudelleen uinahtaa, vaan aavikkosuden ulvonta häiritsi sitä. Puolittain nukuksissa kuuli hän viilin ja omituisen laulun. Katsellen ympärilleen huomasi hän aavikkosuden laanneen meluamasta, se oli juossut kunnaan kukkulalle. Ja sen jälestä juoksi, ei enää laulaen, tuo alaston olento minkä oli puutarhassa tavannut. Otus oli juuri vähällä joutua saaliiksi kun koko metsästysretki katosi näkyvistä. Mies värisi kuin kylmyydestä ikään, noustessaan ja kiipiessään yli aitauksen ja istahtaessaan polkupyörälleen. Mutta hän tiesi tämän lähdön ainoaksi keinoksi. Tuo kauhea olento ei sen koommin ollut hänen ja Mill Valley'n välillä.

Hän ajoi huimaavaa vauhtia rinnettä alas, mutta mutkassa ja pimeässä laski hän erääseen tiekuoppaan ja viskautui tällöin pää edellä ohjaustangon yli.

»Tämäpä ei ole minulle mikään onnekas yö», mutisi hän itsekseen tutkiessaan polkupyöränsä katkennutta haarukkaa.

Hän nosti rikkinäisen polkupyöränsä olalleen ja käveli edelleen. Lopulta hän pääsi kivikkomuurin luo ja miltei luullen uneksineensa kaiken tuon etsi hän tiellä jälkiään ja löysikin ne — suuret mokkasiinijäljet, varpaat syvällä maantietomussa. Ollessaan kumartuneena niitten ylitse kuuli hän jälleen tuon kamalan laulun. Hän oli nähnyt tuon olennon seuraavan aavikkosutta ja tiesi ettei hän riittäisi kilpajuoksussa. Hänpä ei sitä yrittänytkään, vaan tyytyi piiloutumaan tien toiselle puolelle.

Taaskin näki hän tuon olennon, joka muistutti alastonta miestä, juoksevan nopeasti ja kevyesti ja laulaen. Haamu pysähtyi aivan hänen eteensä ja miehemme sydän oli pysähtyä. Sensijaan että olisi kulkenut kohti miehemme piilopaikkaa suoritti olento korkeahkon hypyn ilmaan tarttuen tien ylitse kaartuvan puun oksaan kieputtaen itsensä reippaasti ylös oksalta oksalle kuin mikäkin apina. Samalla kiipesi olento kivikkomuurille ja kymmenen tai kaksitoista jalkaa sen yläpuolella heittäytyi hän viereiseen puuhun, hypähti tämän jälkeen maahan kadoten näkyvistä. Toinen mies siinä ihmetellen seisoi odotellen muutaman minuutin, sitten jatkaen matkaansa.

II.

Dave Slotter nojautui uhmailevana pöytään mikä sulki tien James Ward'in yksityiskonttoriin. James Ward oli vanhempana osakkaana toiminimessä Ward, Knowles ja Kumpp. Dave oli vihainen. Kaikki ulommassa konttorissa olijat olivat epäluuloisina tirkistäneet hänen päällensä ja se mies, joka nyt oli hänen edessään herätti myöskin suurta epäilystä.

»Sanokaa hra Ward että on jotain tärkeätä kyseessä», kiivaili hän.

»Kuulettehan hänen sanelevan tahtomatta tulla häirityksi», kuului vastaus. »Tulkaa huomenna toistamiseen.»

»Huomenna on se jo myöhäistä. Puikkikaa vain sisälle ja sanokaa mr Ward'ille asian merkitsevän joko elämää tai kuolemaa.»

Sihteeri epäröi hiukan ja Dave käytti tilaisuutta hyväkseen.

»Sanokaa hänelle vain olleeni lahden toisella puolella, Mill Valley'ssa viime yönä ja antavani hänelle erään tiedonannon.»

»Mikä on nimenne?»

»Alkää nimestä välittäkö. Ei hän minusta tiedä mitään.»

Kun Dave päästettiin yksityiskonttoriin oli hän vielä sotatuulella. Mutta nähdessään kookkaan vaalean miehen, joka saneli naispikakirjoittajalle, kääntyvän tuolillaan nähdäkseen tulijan muuttui heti Daven käytös. Hän ei ollut selvillä miksi niin kävi ollen salaa vihassa omalle itselleen.

»Oletteko mr Ward?» kysyi Dave tylyllä äänellä mikä häntä yhä enemmän ärsytti. Hän ei tätä aikonut kysyä.

»Olen», kuului vastaus. »Ja kuka te olette?»

»Harry Bancroft», valehteli Dave. »Te ette minua tunne ja minun nimeni on teille yhdentekevä.»

»Lähetitte sanantuojan kera tiedon käynnistänne Mill Valley'ssa viime yönä?»

»Tehän asutte siellä?» vastasi Dave katsellen epäilyttävästi konekirjoittajatarta.

»Kyllä. Mikä on asianne? Minulla on erikoisen kiirettä.»

»Olisin tahtonut puhella kanssanne kahdenkesken, sir.»

Mr Ward loi häneen pikaisen, lävitsetunkevan katseen, epäröi hetkisen, mutta teki sitten päätöksensä.

»Olette muutaman minuutin vapaa, neiti Patter.»

Tyttö nousi, kokosi papereitaan ja poistui. Dave katsoi hämmästyneenä James Ward'ia, kunnes tämä henkilö katkaisi Daven juuri alkanutta ajatusrengasta.

»No?»

»Olin viime yönä Mill Valley'ssa», alkoi Dave hämmästyneenä.»

»Tuon olen jo kuullut. Mitä haluatte?»

Ja Dave jatkoi huolimatta kasvavasta varmuudentunnosta.

»Olin luonanne eilen, puistossa, tarkoitan.»

»Mitä siellä teitte?»

»Aioin murtautua luoksenne», vastasi Dave kerrassaan totuudenmukaisesti. »Kuulin teidän siellä asustavan aivan yksinään muuan kiinalainen kokkina. Ja senlainen tilaisuus on houkutteleva. En kuitenkaan minnekään murtautunut. Sattui nähkääs tapaus, mikä sen esti. Siksi olen nyt täällä. Tulen varoittamaan teitä. Tapasin teidän puistossa erään villin miehen vapaana — oikea piru mieheksi. Senlaisen miehen kun minut esimerkiksi olisi tuo villi repinyt tuhansiin osiin. Milloinkaan en ole juossut niin kovaa kun häntä pakoon mennessä. Tuskin on hänellä vaatteita yllään, kiipeilee vain puissa kuin apina ja juoksee kuin hirvi. Näin hänen juoksevan erään aavikkosuden jälkeen ja todentotta eikö hän saavuttanut eläintä juuri kun katosivat näkyvistäni.»

Dave vaikeni kuullakseen minkä vaikutuksen hänen sanansa tekivät. Mutta ne eivät vaikuttaneet mitään. James Ward oli tyyni ja utelias.

»Kovin merkillistä, kovin merkillistä», sanoi hän. »Villi mies, sanotte. Miksi tulette tänne minulle puhumaan senlaista asiaa?»

»Varoittaakseni teitä uhkaavasta vaarasta. En juuri itse lukeudu hellämielisten joukkoon, mutta en juuri siedä ihmisiä tapettavan . . . turhan takia, sanokaamme. Ymmärsin teitä uhkaavan vaaran. Pidin sopivana varoittaa teitä sen varalta. Näin on asian laita,

totta puhuakseni. Jos tahtoisitte korvata vaivani ottaisin tietystikin vastaan senlaisen. Se oli myöskin tarkoitukseni. Mutta en kysy annatteko minulle vai ei. Joka tapauksessa olen teitä varoittanut ja samalla täyttänyt velvollisuuteni.»

Mr Ward mietti ja näppäili sormillaan kirjoituspöydän suojuskantta. Dave huomasi suuret, voimakkaat ja hyvinhoidetut kädet, vaikkakin suuresti auringon paahtamat. Hän pani myöskin merkille mitä aikaisemmin oli huomannut — nimittäin kapeahkon kaistaleen iholaastaria otsassa toisen silmän kohdalla. Mutta häneen juurtunut ajatus oli vieläkin aivan mahdoton.

Mr Ward otti sisätaskustaan lompakon ja avaten sen antoi hän sieltä setelin Davelle, joka pistäessään rahan taskuunsa huomasi sen kahdeksikymmeneksi dollariksi.

»Kiitos», sanoi mr Ward tarkoittaen sillä keskustelun olevan lopussa. »Minäpä tutkitutan tuon asian. Vapaana kulkeva villi mies on aina vaarallinen.»

Mutta mr Ward oli niin tyyni, että Dave jälleen saavutti rohkeutensa. Sitäpaitsi oli uusi päätelmä sukeltautunut esiin. Tuo villi mies oli kaikesta päättäen Ward'in veli, muuan mielipuoli, joka pidettiin teljettynä yksityisten luona. Dave oli kuullut sellaista puhuttavan. Kenties toivoikin mr Ward sen pysyvän salassa. Siksi oli hänkin saanut nuo kaksikymmentä dollaria.

»Kuulkaahan», aloitteli Dave, »ajatellessani lähemmin tuota asiaa, oli tuo villi mies miltei teidän näköinen . . .»

Dave ei puhunut enemmän, sillä tässä silmänräpäyksessä tuli hän todistajaksi suureen ilmemuutokseen ja seisoi siinä tirkistellen edessään samat hirvittävän äkäiset, siniset silmät kuin viime yönäkin, samat kynsimäiset puristuspihtikädet ja sama suuri jättiläisolento, joka kaikin mokomin tahtoi hyökätä hänen kimppuunsa. Mutta tällä kerralla ei Davella ollut

viskattavana sähkölyhtyä ja häntä vangitsivat jäntevät käsivarret senlaisella pelottavalla otteella, että hän suorastaan ähki tuskasta. Hän näki vielä valkeat hampaat paljaina aivankuin purevan koiran. Mr Ward'in parta kosketti hänen kasvojaan juuri kun hampaat oli valmiit puremaan kurkun poikki. Mutta puremisesta ei tullut mitään. Sensijaan tunsi Dave miten tuon toisen miehen ruumis kerrassaan jäykistyi kuin raudanlujan tahdon pakottavasta voimasta ja sitten viskattiin hän syrjään ponnistuksetta mutta senlaisella voimalla, että vain seinä hiljensi hänen vauhtinsa ja tuossa permannolla makasi hän nyt läähättäen.

»Mikä on tarkoitus kun tulette tänne ja tahdotte anastaa rahaa?» sihisi mr Ward hänelle. »Kas niin, antakaa rahat takaisin.»

Dave ojensi hänelle setelin sanaakaan sanomatta.

»Luulin teidän tulevan tänne kelpo aikeissa. Nyt tunnen teidät. Pitäkää huoli siitä, että ette enään täällä näyttäydy, enkä tahdo teistä edes kuulla puhuttavankaan. Jos tulette tänne, pistän teidät vankilaan, siellä on oikea paikkanne. Ymmärrättekö?»

»Kyllä, sir», läähätti Dave.

»Menkäähän nyt.»

Ja Dave läksi sanomatta sen enempää. Hänen molemmat käsivartensa särkivät armottomasti tuon äärettömän voimakkaan otteen jälkeen. Kun hänen kätensä piti avata oven, estettiin hänet.

»Teitä on suosinut onni», sanoi mr Ward ja Dave huomasi, että hänen kasvonsa ja silmänsä olivat julmat, vahingoniloiset ja ylpeät. »Teitä on suosinut onni. Jos tahtoani olisi seurattu olisin voinut riistää lihakset käsivarsistanne ja viskata ne paperikoriin tuolla.»

»Niin, sir», sanoi Dave ja hänen äänensä ilmaisi vilpitöntä uskoa lausuttuihin sanoihin. Dave avasi oven mennen ulos. Sihteeri katsoi kysyvästi häneen.

»Uff!» oli kaikki minkä Dave sanoi. Tällä sanalla katosi hän sekä konttorista kuin tästä kertomuksestakin.

III.

James G. Ward oli neljänkymmenen vuoden ikäinen; hän oli hyvin menestynyt liikemies ja peräti onneton Neljänkymmenen vuoden ajan oli hän yrittänyt ratkaista oman itsensä arvoitusta, mikä vuosi vuodelta tuli hänelle yhä suuremmaksi koettelemukseksi. Hän muodostui itse asiassa kahdesta eri henkilöstä ja ajanlaskun mukaan puhuttaessa oli usea tuhat vuosi noiden kahden ihmisen välillä. Luultavasti oli hän tutkinut kysymystä ihmisten kaksinaisopista syvemmin kuin puoli tusinaa tämän pulmallisen ja salaperäisen psykologisen alan johtavaa erikoistuntijaa. Hänen tutkimustensa tulokset olivat aivan erilaiset kuin aikaisemmat. Ei edes romaanikirjailijain hurjimmat mielikuvitusolennotkaan päässeet hänen tasolleen. Hän ei ollut mikään tohtori Jekyll tai Mr Hyde, ei myöskään ollut sen onnettoman nuoren miehen kaltainen Kipling'in »Greatest story in the world.» Hänen molemmat henkilöyksilöt olivat niin sekaantuneet, että ne itseasiassa tiesivät itsestään ja toisistaan.

Hänen ensimäinen minänsä oli uudenaikaisen kasvatuksen saanut mies ja oli elänyt jälkiosan yhdeksästätoista vuosisadasta ja hyvän erän kahdeskymmenen vuosisadan ensimäistä vuosikymmentä. Toisessa minässään näki hän villin barbaarin, joka eleli alkeellisissa olosuhteissa useita tuhansia vuosia sitten. Mutta kumpiko minä oli toinen tai toinen ei hän milloinkaan voinut selvittää. Sillä hän oli molemmat minät ja koko ajan molemmat minät. Sangen harvoin tapahtui ettei ensimäinen minä tiennyt minkä toinen teki. Toinen asia oli ettei hänellä ollut näkyjä ja muistoja menneisyydestä missä tuo esihistoriallinen minä oli elänyt. Tämä alkuperäinen minä eleli nykyaikaan, mutta oli se pakotettu elämään sitä elämää mikä oli vietetty harmaassa muinaisuudessa.

Lapsuudessaan oli hän ollut ratkaisematon pulma isälleen ja äidilleen sekä kotilääkäreille, mutta ne eivät

milloinkaan päässeet selville siitä, mistä hänen omituinen käytöksensä oli peräisin. Niinpä esimerkiksi eivät voineet selvittää, mistä johtui tuo suunnaton uneliaisuus aamupäivisin tai ylenmääräinen vilkkaus yöaikaan. Kun tapasivat hänet kuleksimassa portaissa ja eteiskamareissa pimeässä tai korkeita kattoja kiipeämässä tai harhailemassa vuorilla, luultiin hänet unissakävijäksi. Mutta itseasiassa oli hän aivan valveilla, vain hänen alkuajanminän vaisto vaati, että hänen piti vaeltaa öiseen aikaan. Kun muuan typerä lääkäri erään kerran tahtoi tietää totuuden, kertoi hän tälle avomielisesti asian oikean laidan, mutta sai hän tällöin kestää sen häpeän, että koko kertomus leimattiin ala-arvoiseksi ollen muka pelkkää »unelmaa.»

Totuus asiassa on senlainen että hän hämärän ja illan tullessa jäi valveille makaamaan. Silloin tuntuivat huoneen neljä seinää suorastaan ärsyttävän. Tuhannet äänet kuiskasivat silloin pimeydestä. Yö häntä kutsui, sillä tämän osan vuorokaudesta oli hän suurimmalta osaltaan yökulkija. Kukaan ei häntä ymmärtänyt eikä hän tämän jälkeen yrittänytkään tehdä selvityksiä kenellekään. Ne nimittivät hänet unissakävijäksi ja ryhtyivät senmukaisiin toimenpiteisiin — useasti kuitenkin tuloksetta. Lapsuusvuosinaan oli hän enemmän viekkaanpuoleinen; hän oleskeli suurimman osan öistään vapaassa luonnossa m ssä hän eli toisen minän elämää. Seurauksena tästä oli että hän nukkui aamupäivisin. Aamupäiväluku ja koulukäynti oli mahdoton ja loppujen lopuksi huomattiinkin että hän vain iltapäivisin saattoi jotain oppia. Näin kasvatettiin ja kehitettiin hänen uudenaikainen minänsä.

Mutta lapsena oli ja jäi hän arvoitukseksi. Hänet tunnettiin pienenä paholaisena jolla oli sydämetön julmuus ja pahuus mielessään. Kotilääkärit kutsuivat häntä keskenään sielutieteelliseksi kummittelijaksi tai huonontuneeksi olennoksi. Hänen harvat leikkitoverinsa pitivät häntä ihmetekeleenä, mutta silti pelkä-

sivät häntä. Hän voitti ne kaikki kiipeämisessä, uinnissa, juoksussa ja pirunjuonien keksinnässä eikä kukaan uskaltanut ryhtyä tappeluun hänen kanssansa. Hän oli nimittäin hirvittävän voimakas ja hulluuteen saakka häijy.

Yhdeksänvuotiaana karkasi hän suurille vuoristoille, missä eleli seitsemän viikkoa ihanaa yökulkijaelämää ennenkuin hänet keksittiin ja vietiin kotiin. Miten hän oli onnistunut hankkimaan ruokaa ja pitämään itseään kunnossa niin pitkän ajan oli kerrassaan ihmeellistä. He eivät tienneet eikä hänkään kertonut montako kaniinia oli tappanut, montako nuorta tai vanhaa viiriäistä oli ottanut kiinni ja syönyt, montako talonpojan kanatarhaa oli ryöstänyt. Myöskään hän ei puhunut montako pesää oli itselleen valmistanut ja sitten pukeutuneena kuivain lehtien ja yrttien mattoon oli nukahtanut lämpöisesti ja ihanasti useina aamupäivinä.

Yliopistossa tunnettiin hänet uneliaisuudestaan ja tylsyydestään aamupäiväluennoilla ja loistavasta pirteydestään iltapäivillä. Yksityisluennoilla käymällä ja lainaamalla tovereittensa muistiinpanot onnistui hänen korjata nuo halveksitut aamupäiväluennot; mutta iltapäiväluennot olivat hänelle voitonhetkiä. Jalkapalloilussa oli hän mestari ja kaikkien kauhu ja miltei kaikenlaatuisissa voimakilpailuissa oli hän varma voittaja; mutta toisinaan sai hän omituisia raiviovimmakohtauksia. Hänen toverinsa suorastaan pelkäsivät nyrkkitaistelua hänen kanssaan ja viimeisessä ottelussaan oli hän purrut vastustajaansa olkaan.

Yliopistoajan päätyttyä lähetti epätoivoinen isä poikansa Wyomingin karjanhoitolaan. Kolmen kuukauden kuluttua huomasivat nuo miehekkäät partiolaiset etteivät voineetkaan selviytyä hänen kanssaan ja sähköttivät isälle, että tämä tulisi noutamaan tuon villin ihmisen. Ja kun isä saapui paikalle noutaakseen poikaansa tunnustivat karjanhoitajat paljoa mieluummin tahtovansa joutua tekemisiin ulvovain raakalais-

ten, räkättävien hullujen, loikkivain gorillain, purevain karhujen ja ihmissyöjä-tiikerien kun tämän ihmeellisen nuoren ylioppilaan kanssa. Hänellä on muuten tukkansa jakauksella keskellä otsaa.

Yhdessä suhteessa puuttui häneltä muisto tuon alkeellisen minän elämästä ja tämä koski kieltä. Jonkun omituisen atavistisen oikun avulla oli hänelle jäänyt muistoon hiukkasen alkuajanminän kielestä kuin rotumuistona. Riemun, innostuksen tai taisteluhalun hetkinä saattoi hän ryhtyä laulamaan villejä raakalaiskansan lauluja tai esittää runonlausuntoa. Tällä tapaa kykeni hän saada kuntoon tuon eksyneen minäpuolikkaan omasta itsestään, joka muuten olisi ollut tomuna jo tuhansia vuosia sitten. Kerran hän tahallaan lauloi usean vanhan laulun professori Wertz'in läsnäollessa; tämä professori opetti saksan kieltä ja oli sitäpaitsi huomattu ja suuresti innostunut kielentutkija. Heti ensimäisen laulun kuultuaan teroitti professori korviaan kysyen mitä sekasotkua tai alasaksaa tuo oli. Kun hän oli lopettanut toisen laulunsa tuli professori vallan haltioihinsa. James Ward lopetti tällöin esiintymistilaisuutensa laulamalla erään laulun, jonka aina sai kielellensä ollessaan mukana ankarassa painissa tai tappelussa. Silloin selitti professori Wertz ettei se ollutkaan alasaksaa vaan vanhaa saksaa tai muinaista teutonikieltä niin vanhalta ajalta, ettei sitä edes oltu kielellisesti tutkittu. Se oli niin vanhaa ettei sitä tuntenut, mutta siinä oli kummittelevia sananmuotomuistoja seassa, mitkä professori tunsi ja hän harjautuneella mielihavainnollaan piti oikeina ja todellisina. Hän kyseli sitäpaitsi mistä laulut olivat peräisin pyytäen lainata laulut sisältävän kallisarvoisen kirjan. Sitäpaitsi halusi hän myöskin tietää miksi nuori Ward alati on teeskennellyt sanoen olevansa epätietoinen saksankielessä. Ja Ward ei taitanut selvittää suhdettaan saksankieleen eikä lainata kirjaakaan. Sittenkun viikkokausia oli rukoillut ja houkutellut tunsi professori Wertz vastenmielisyyttä

tuota nuorta miestä kohtaan luullen hänet valehtelijaksi ja nimitti hänet uskomattoman itsekkääksi ihmiseksi. Tämä kaikki johtui siitä, ettei tuo nuori mies johdattanut häntä syvällisemmin perehtymään tuohon omituiseen sekasotkuun; tuo kieli oli vanhempi kun mikään kieli jota tutkija on konsanaan tutkinut tai edes uneksinut tutkivansa.

Mutta ei ollut mikään erikoinen ilo tälle sekarotuun kuuluvalle nuorelle miehelle se tietoisuus, että hänessä yksi puoli on nykypäivän amerikkalainen ja toinen puoli vanhan ajan teutonisukua. Nykypäivän amerikkalainen hänessä itsessään ei ollut mikään veltto ihminen ja hän (jos hän oli yksi *hän* ja omasi edes jonkunverran olemusmuotoa näitten kahden ulkopuolella) aikaansai eräänlaisen tasoituksen tai sopimuksen yhden minän — yökulkijan — joka oli liikkeellä yöllä ja väsytti toisen puolen aamupäivillä sekä toisen minän, sivistynyt, hienostunut ja pyrkimys pysytellä normaalitasolla, elävänä, rakastettavana ja liikettään hoitavana niinkuin toisetkin ihmiset. Iltapäivänsä ja osan illastaan antoi hän yhdelle, yöt taas toiselle; aamupäivisin ja osia yöstä nukkuivat molemmat kaksoset. Mutta aamupäivänsä nukkui hän taas vuoteessa kuin valistunut ihminen konsanaan. Yönsä nukkui hän villieläimen lailla, niinkuin oli tehnyt silloinkin kun Dave Slotter astui hänen päällensä puistikossa.

Hän suostutteli isäänsä luovuttamaan pääomaa ja rupesi liikemieheksi perustamalla liikkeen, mikä hoidettiin järkevästi ja tuli kukoistavaksi, Ward kun koko sielullaan kiintyi siihen iltapäivinä, hänen yhtiötoverinsa hoitaessa liikettä aamupäivinä. Alun illasta vietti hän seuraelämässä, vaan kellon lähetessä yhdeksää tai kymmentä valtasi hänet vastustamaton levottomuus ja katosi ihmisten parista taas seuraavaan iltapäivään saakka. Ystävät ja tuttavat uskoivat hänen kuluttavan suuren osan ajastaan urheiluun. Ja he olivatkin oikeassa, vaikka eivät milloinkaan olisi aavistaneet minkälaiseen urheiluun, vaikkakin olivat nähneet

hänen ajavan erämaansusia yöllisillä kilpajuoksuilla Mill Valley'in kukkuloilla. Eivät myöskään uskoneet, kun merikapteenit kertoivat nähneensä kylminä talviaamuina erään miehen uivan useampia peninkulmia rannasta Raccoon salmessa tai voimakkaissa pohjavirtapaikoissa Goat Islannin ja Angel Islannin välillä.

Mill Valley-huvilassa asusti hän yksinään lukuunottamatta kiinalaista kokkia, kaikkitietäväistä, joka tiesi paljon isäntänsä omituisuuksista, mutta hyvästä maksusta visusti vaikeni. Yöllisten riemujen ja aamupäiväunen jälkeen matkusti James Ward yli lahdelman San Franciscoon keskipäivällä kulkevalla höyrypurrella ja meni kerhoonsa ja omaan konttoriinsa aivan normaalina ja sovinnaisena liikemiehenä kuin ken tahansa siinä kaupungissa. Mutta kun päivä oli kulunut iltaan kutsui yö hänet luokseen. Hänen kaikki aistimuksensa saivat eloa ja hänet valtasi levottomuus. Hänen kuulonsa tuli samassa tarkaksi. Yön tuhannet äänet kertoivat houkuttelevan ja tunnetun tarinan ja jos hän sattui olemaan yksin rupesi hän kulkemaan edestakaisin pienessä huoneessaan kun synkän metsän vangittu eläin.

Kerran hän rakastui. Mutta sitä huvitusta hän sitten myöhemmin visusti karttoi. Hän kävi araksi. Ja useana päivänä oli tuossa nuoressa naisessa, joka pelkästä säikähdyksestä menetti ainakin osan arvokkuuttaan, siniset jäljet käsivarsissa, olkapäissä ja ranteissa hänen kaikessa rakkaudessa myöhäisinä iltahetkinä tuhlaamistaan hyväilyistä. Tuossa myöhäisessä iltahetkessä piili hänen hairahduksensa. Jos hän iltapäivällä olisi kunnioittanut morsiantaan hellyydellään olisi kaikki ollut hyvinpäin. Silloin olisi hän esiintynyt neitosen edessä kuin hillitty herrasmies konsanaan. Mutta öiseen aikaan oli hän kun hillitsemätön naisryöstäjä pimeissä aarniometsissä. Hänen älynsä kyllä soi iltapäiviksi hänelle kyvyn esiintyä rakastajana, mutta toiselta puolen oli hän selvillä siitäkin tosiasiasta, että avioliitto johtaisi hirvittävään epäonnistumiseen.

Häntä kauhistutti jo pelkkä ajatus olla kahdenkesken aviosiippansa kera pimeän tullen.

Siksi oli hän välttänyt kaikkinaisen mielistelyn, järjestänyt kaksoisolentonsa, ansainnut miljoonan liikeasioistaan, pysyen etäällä tytärtään naittavista äideistä. Ja kirkas- ja pirteäsilmäiset nuoret naiset kaikilta ikäluokilta olivat tutustuneet Lilian Gersdaleen ja ehdottomasti kielletyt oleskelemasta hänen seurassaan illalla kello kahdeksan jälkeen. Hän metsästi öisin erämaansusia ja nukkui niitten pesissä metsässä. Tuon seikan oli hän onnistunut pitämään salaisuutena kaikilta muilta paitsi Lee Sing'iltä . . . nyttemmin vielä Dave Slotter'ilta. Viimemainitun tekemä paljastus säikähdytti hänet kerrassaan. Vaikkakin hän oli yrittänyt synnyttää kauhua tuossa murtovarkaassa saattoi tämä vallan hyvin puhua suunsa puhtaaksi ihmisten kesken. Ja vaikkapa ei tämä puhuisikaan, paljastaisi hänet joku toinen ennen pitkää.

Siksipä teki nyt James Ward uusia voitokkaita yritteitä saada mitättömäksi tuo muinaisajan minä omassa itsessään. Hän seurasi aivan täsmälleen tuota mielijohdettaan tavata Lilian vain iltapäivisin ja ensimäisinä iltatunteina ja uskoi varmaan ajan koittavan, milloin tämä neitonen suosii hänen lähestymistään ja toivoi salaa ettei hänen tuota tarvitsisi katua. Mikään nyrkkeilijä ei ole milloinkaan harjoituttanut itseänsä hartaammin, ankarammin ja niin tunnontarkasti kilpaotteluun kun hän tänä aikana yrittäessään tukahduttaa villiolennon itsessään. Muun muassa yritti hän väsyttää itsensä päivän kuluessa, jotta uni tekisi hänet kuuroksi yön kiusauksille. Hän irtautui helpolla konttoritehtävistään tehden pitkiä metsästysretkiä, ajoi hirviä takaa miltei pääsemättömillä ja tiettömillä alueilla mitä konsanaan saattoi löytää — ja alati päivisin. Yöt oli hän sisällä ollen tyystin väsynyt. Asunnossaan laittoi hän kuntoon voimistelutelineitä ja kun toiset suorittivat liikkeen kymmenen kertaa teki hän sen sata kertaa samassa ajassa. Mutta korvaukseksi

rakensi hän itselleen nukkumis-aitan ylhäällä katolla. Täällä sai hän toki hengittää tuota siunattua yöilmaa. Kaksinkertaiset ristikkoaidat estivät häntä karkaamasta metsään. Joka ilta sulki Lee Sing oven avaten sen seuraavana aamuna.

Elokuussa pestasi hän useita palvelijoita Lee Sing'in avuksi ryhtyen järjestämään vastaanottotilaisuuksia huvilassaan Mill Villey'ssä. Lilian hänen äitinsä ja veljensä sekä puolisen tusinaa yhteisiä ystäviä olivat vieraina. Kaksi päivää ja kaksi yötä oli kaikki hyvällä tolalla. Ja kolmantena iltana hänen pelatessaan noppapeliä kello yhteentoista saakka oli hänellä jo täysi syy olla ylpeä itsestään. Hän onnistui salaamaan levottomuutensa, mutta kohtalo oli satuttanut niin, että Lilian Gersdale istui pelipöydässä hänen oikealla puolellaan. Tämä neitonen oli puhdas pieni kukkanen ja yötunnelmassa ärsytti häntä tytön hauraus. Hän ei kuitenkaan rakastanut tuota naista sen vähemmin, mutta hän tunsi miltei vastustamattoman halun kietoa käsivartensa tytön ympäri ja piestä häntä. Etenkin koska Lilian näytti voittavan hänessä alaa.

Hän lähetti noutamaan metsästyskoirat ja tuntien miltei halkeavansa kiukusta hyväili hän koiraa ja tämä ote tuntui lieventävän. Kosketus tuohon villakarvaiseen koiraturkkiin tuotti hänelle helpotusta ja näytti siltä kuin kestäisi hän koko illan. Kukaan vieraista ei aavistanut minkälaista kauheata taistelua isännän sisimmässä riehui hänen suruttomasti naurahtaessaan ja siinä pelatessaan mitä suurimmalla tarkkuudella. Kun hän tuli nukkumis-aittaansa ollen varmasti sisäänsuljettuna teki hän kolmasti tai neljästi niin monta ruumiinharjoitusta kuin tavallisesti kunnes väsähtäneenä kaatui vuoteelle maaten siinä unettomana ja pohtien kahta kysymystä, mitkä erittäin häntä vaivasivat. Yksi näistä oli nuo voimisteluharjoitukset. Ne olivat mahdottomat. Mitä enemmän hän harjoitti tällä rajattomalla tavalla, sitä vahvemmaksi hän kävi. Tietysti väsytti hän näin yökulkijan ja muinaisuuden

minän, mutta luultavasti viivytti tämä vain sitä onnettomuuspäivää kun hänen voimansa kävisi hurjaksi ja ylittäisi oman itsensä. Silloin tulisi tuo voima peloittavammaksi kuin ennen milloinkaan. Toinen kysymys oli hänen avioliittonsa ja se viekkaus jota hän pimeyden tultua käytti välttääkseen vaimonsa. Näissä tuloksettomissa mietteissä tulikin uni.

Mistä tuo suuri taistokarhu tuona yönä saapui oli pitkän ajan salaisuutena. Springs Brothers'in sirkus, joka esiintyi Sausalitossa toimeenpani pitkät ja turhat etsiskelyt löytääkseen »Big Ben'in», suurimman kaikista kesytetyistä karhuista. Mutta »Big Ben» pääsi pakoon ja tuhansien huvilain ja herraskartanoitten parista valitsi se juuri James G. Ward'in huvilan temmellyspaikakseen. Äkkiäpä herra Ward seisoi permannolla väristen jännityksestä ja taisteluhalua uhkuva povi sekä vanha tuttu sotahuuto huulillaan. Ulkosalta kuului koirien kiivas haukunta. Ja ylinnä kaiken hälinän keskeltä kuului koiran kuolinvalitus — Ward tunsi sen omakseen.

Avonuttuun puettuna ja ennättämättä edes ottaa aamukengät jalkoihinsa murtautui hän ovesta minkä Lee Sing oli huolella sulkenut ja syöksyi alas portaita ulos pimeyteen. Kun hänen alastomat jalkansa tunsivat hietakäytävän, pysähtyi hän pistäen kätensä portaitten alle ja veti esille tutunomaisesta piilopaikasta kookkaan kuhmurasauvansa — muuten vanha seuralainen jollakin järjettömällä vuoristoseikkailulla. Raivostuneitten koirien haukunta tuli yhä lähemmäksi ja heilutellen tuota kuhmurasauvaansa syöksyi hän suoraan pensastiheikköön, siellä kohdatakseen petoeläimen.

Heränneet vieraat kokoontuivat suurelle parvekkeelle. Joku heistä sytytti sähkövalonkin, mutta eivät nähneet yön pimeydessä muuta kuin toistensa säikähtyneet kasvot. Kirkkaasti valaistun ajotien takana muodostivat puut tiiviin muurin; siitä ei valokaan päässyt pilkahtamaan lävitse. Mutta jossakin täällä

pimennossa suoritettiin kauhea taistelu. Kuului hitonmoinen seos eläinääniä; koirien haukuntaa ja karhun mörinää. Kovat iskut siinä jaettiin ja raskaat ruumiit rysähtivät pensaikkoon.

Taistelu siirtyi puitten välistä tielle aivan parvekkeella olevien katsojain eteen. Ja nyt he näkivät. Rouva Gersdale huusi kietoutuen puoleksi tiedottomana poikaansa. Lilian tarttui niin voimakkaasti parvekkeen kaidepuihin, että se koski hänen sormissaan monta päivää jälkeenpäin ja tirkisteli kauhistuneena vaaleatukkaista, villisilmäistä jättiläistä, tuntien hänet siksi mieheksi, jonka kanssa oli määrä solmia avioliitto. Hän heilutteli suurta kuhmurasauvaansa ja tappeli jäykkäniskaisesti mutta tyynesti takkuista villipetoa vastaan. Otus oli suurempi kuin uskalsi kuvitellakaan. Eläimen raajat olivat loppuun kuluttaneet Ward'in aamukauhtanan ja sitäpaitsi kynsineet hänen ihonsa verinaarmuihin.

Lilian Gersdalen kauhun muodosti pääasiassa tuo levottomuus rakastetustaan, mutta oli siinä suuri osa pelkoakin siitä, miten hänelle lopulta kävisi tuossa ottelussa. Ei milloinkaan olisi tuo nainen saattanut uskoa senlaisen kauhistuttavan ja inhoittavan villin piilevän hänen sulhasensa silitettyjen paidanrintojen ja virheettömän pukimen takana. Ja milloinkaan ei hän ole saanut nähdä miten mies taisteli. Senlainen kamppailu ei tosiaankaan lukeutunut nykyaikaan eikä hänen edessään ollut nykyajan ihminenkään, mutta tuota hän ei tiennyt. Sillä nyt ei mies ollut herra James Ward, Washingtonin liikemies vaan muuan nimetön ja tuntematon, raaka ja villi olento, joka olosuhteitten pakottamana oli eläytynyt uudelleen kolmentuhannen vuoden perästä.

Koirat piirittivät taistelevia yhä edelleen haukkuen tai riehuivat edestakaisin herättääkseen karhun huomiota. Kun eläin sitten kääntyi ympäri torjuakseen tuonlaiset hyppäykset sivultapäin, syöksyi mies esille pakottaen kuhmurasauvallaan vastustajansa menemään

edellään. Joka lyönti kohotti karhun vihan, eläin ryhtyi hyökkäykseen, hypäten otti mies aimo askeleen sivulle koirien ohitse, vetäytyi sitten taaksepäin taas uudistaen hyökkäyksen toiselta suunnalta. Silloin koirat pitivät sopivana hyökätä, vaan eläimen raivo kääntyi jälleen heidän puoleensa.

Äkkiä tuli sitten loppu. Karhu teki käänteen antaen käpälällään eräälle koiralle ankaran iskun; koiran viskasi sitten eläin murtunein kylkiluin ja taittunein selin pitkälle syrjään. Silloinpa vasta ihmispeto tuli haltioihinsa. Kuohuvana raivosta päästi hän itsestään villiytyneen, töykeän äänen juostessaan näkyville ja molemmin käsin heiluttaen kuhmurasauvaansa antaen sen sattua ulvovan karhun keskikalloon. Ei edes karhun kallokaan kestänyt tuonlaista murtavaa iskua; eläin menikin nokilleen kumoon ja koirat heittäytyivät empimättä saaliinsa kimppuun. Ja keskellä koirien myllerrystä loikkasi herra Ward karhun ruumiille seisoen sen päällä hohtavassa sähkövalossa nojautuen kuhmurasauvaansa ja ylisti voittoaan laulamalla tuntemattomalla kielellä erään laulun. Laulu oli niin vanha, että professori Wertz olisi antanut kymmenen vuotta elämästään sen muistiin merkinnästä.

Vieraat riensivät kilvan esille ottaakseen herra Wardin hoitoonsa ja kunnioittaakseen häntä, mutta silloinpa James Ward jälleen katsahti muinaisihmisen silmistä. Hän katsoi vaalean puhtoista rakastamaansa nykyajan tyttöä ja tunsi omituisesti ratkeavan aivoissaan. Hän horjui väsähtäneenä tytön luo, irroitti kuhmurasauvansa ja oli vähällä kaatua. Jotakin oli hänessä epävireessä. Hänen järkensä pirstoutui käsittämättömistä tuskista. Oli kuin hänen sieluansa olisi reväisty kahtia. Hän seurasi toisten katseita huomaten karhun kuolleen ruumiin. Se näky vaikutti häneen kauhistuttavasti. Hän päästi huudon ja olisi karannut tiehensä elleivät toiset taluttaneet häntä sisälle huvilaan.

* * *

James J. Ward on edelleenkin toiminimen Ward, Knowles & C:o:n päällikkönä. Mutta hän ei kauemmin asusta maalla eikä myöskään metsästä erämaansusia kuutamossa öiseen aikaan. Muinaisihminen hänessä kuoli tuona yönä, kun tappoi karhun Mill Valley'ssa. James J. Ward on nyttemmin kokonaan James J. Ward, hän ei enää anna osaa omasta itsestään jollekin eksyneelle muinaisajan olennon laskuvirheelle. Ja James J. Ward on täysin uudenaikainen, että hän kaikessa laajuudessaan elää sivistystuskan kirouksen alaisena. Hän pelkää pimeyttä ja yö metsässä tuntuu hänestä hirvittävän kauhuaherättävältä. Hänen kaupunkitalossaan vallitsee kerrassaan turhantarkka järjestys ja hän on äärimmilleen innostunut kaikkiin keksinnöihin, mikäli ne koskevat suojaa murtovarkautta vastaan. Hänen kotinsa on sähköjohtojen sokkelo ja illan tullen vieras tuskin saattaa huoneustossa liikkua herättämättä hälyytyskelloja soimaan. Myöskin on hän keksinyt avaimettoman ovilukon, minkä hänen matkustavat vieraansa pitävät liivintaskussaan ja käyttävät nopeasti ja vaivatta kaikissa olosuhteissa. Mutta hänen vaimonsa ei katso miehensä arkailevan. Siinä suhteessa tuntee vaimonsa hänet liiankin hyvin. Ja toisten sankarisielujen tapaan on hän tyytyväinen levätessään laakereillaan. Eivätkä hänen rohkeuttaan epäile ne, jotka tuntevat Mill Valley'n tapahtuman.

EPÄILYTTÄVÄ TAPAUS.

I.

Carter Watson tuli hitaasti astuskellen viimeinen numero muuatta aikakauslehteä kainalossaan katsellen uteliaana ympärilleen. Kaksikymmentä vuotta oli kulunut siitä, kun hän viimeksi kulki tällä kadulla.

Muutokset olivat suuret ja suorastaan hämmästyttävät. Tämä länsiamerikkalainen kaupunki kolmellasadallatuhannella sielulla oli vain kolmekymmentätuhatta asukasta käsittävä kaupunki kun hän pikkupoikana oli maleksinut sen katuloilla. Se katu mitä hän nyt kulki oli siihen aikaan reunustettu työläisasunnoilla mitkä olivat sangen kunnioitettavat ulkomuodoltaan. Mutta nyt näytti sen yli lepäävän lievimmin sanottuna kaksinainen piirre. Siellä oli paljon kiinalaisia ja jaappanilaisia pikkukauppoja ja peliluolia ripotettuina valkoródun pesikköjen ja kapakkain väliin. Nuoruutensa rauhaisa katu oli nyt muuttunut kaupungin viheliäisimmäksi kortteliksi.

Hän katsoi kelloaan. Puoli kuusi. Vaikkakin hyvin tiesi tämän tunnin kuolleeksi hetkeksi tässä korttelissa, oli hänestä kuitenkin mielenkiintoista nyt katsella ympärillensä. Kaksikymmentä vuotta oli hän harhaillut ympäri tutkimassa koko maailman yhteiskunnallisia kysymyksiä. Koko tämän ajan oli hän alati muistellut kotikaupunkinsa olevan miellyttävän ja sitäpaitsi terveellisen. Nyt näkyvä muutos oli sangen yllättävä. Hänen täytyi ehdottomasti kulkea eteenpäin ja lähemmin katsella minkälaiset muutokset olivat kohdanneet kaupunkia.

Ja lisäksi tuli Carter Watson'in valveilla oleva sosiaalinen ja kansallinen yhteistunto. Ollen rikas ja riippumaton oli hän kyllästynyt tuhlaamaan voim ansa kirjavan ylhäisöelämän teekutsuihin ja päivällisiin. Naisnäyttelijät, kilparatsastustilaisuudet ja senlaatuiset huvit olivat hänestä yhdentekevät. Hän suosi tieteitä, ollen suuri maailmanparantaja, vaikkakin hänen tähänastinen toimintansa pääasiallisesti oli muodostunut vakavampien aikakauslehtien avustamiseen, älykkäästi ja loistokkaasti kirjoitettuihin kirjoihin työväenluokan asemasta ja köyhäin kortterien asukkaista. Ne kaksikymmentäseitsemän kirjaa kun tähän saakka olivat julkaistut nimitettiin muunmuassa seu-

raavasti: »Jos Kristus tulisi New Orleans'iin», »Työssä loppuunkulunut työläinen», »Uudistuksia Berliinin työväen asunto-oloissa», »Köyhäinhoito Englannin maaseudulla», »Syrjäkaupungin asukkaat», »Uudistus ja vallankumous», »Yliopistojen kasarmijärjestelmä radikalismin pesäpaikkana» ja »Sivistyksen uranuurtajat.»

Mutta Carter Watson ei ollut tunteiltaan sairaloinen eikä oikullinen. Hän ei menettänyt malttiansa niissä löytämissään kurjuusoloissa joita tutki ja paljasti. Häntä ei vaivannut mikään yltiöpäinen tunteellisuus. Hänen hyvätuulinen mielensä, laaja kokemuksensa ja filosoofinen taipumuksensa pelastivat hänet siitä. Ei hän myöskään harrastanut salamanpikaisia uudistuksia. Hänen mielipiteensä mukaisesti parannettiin yhteiskuntaa vain äärettömän pitkällä ja paljon kärsivällisyyttä kysyvällä kehityksellä. Ei löytynyt minkäänlaisia oikoteitä eikä äkkinäinen uudestaan syntyminen saattanut tulla kysymykseen. Ihmiskunnan parannus tulee käydä pitkällisen tuskan ja kärsimyksen kautta niinkuin kaikki yhteiskuntaparannukset menneinäkin aikoina.

Mutta tänä kesäisenä iltapäivänä oli Carter Watson sangen utelias. Hän pysähtyi erään ravintolan edustalle; sen nimikilpi oli perin loistava ja siinä luettiin nimi »Vendôme». Ravintolaan johti kaksi sisäänkäytävää. Nähtävästi niistä toinen vei kapakkaan. Siitä ei hän välittänyt. Toinen porras oli kapea eteinen. Kun Watson oli kulkenut sen läpi seisoi hän suuressa huoneessa, mikä oli täynnä tuolien reunustamia pöytiä ja aivan tyhjänä vieraista. Hämärässä valossa näki hän pianon huoneen nurkassa. Hän päätti tulla toisen kerran katsomaan ja tarkastamaan minkälaisia ihmisiä siellä tapasi istua juomassa näissä monissa pöydissä. Nyt kulki hän kuitenkin huoneen ympäri.

Huoneen taaimmasta osasta johti ovi pieneen keittiöön. Siellä istui Vendôme'n isäntä, Patsy Horan, yksin pöydän ääressä syöden kevyen päivällisen ennen-

kuin iltakiireet alkoivat. Patsy Horan oli koko maailman vihollinen. Hän oli noussut aamulla väärällä jalalla ja koko päivän oli kaikki käynyt hullusti. Jos olisi kysynyt viinureilta Patsy Horan'in olotilaa olisivat he vastanneet hänen sairastavan luulotautia. Mutta siitä ei Carter Watson ollut tietoinen. Kun hän kulki tuon pienen oven ohi sattui Patsy Horan'in äkäinen katse aikakauskirjavihkoseen mitä hän kantoi kainalossaan. Patsy ei tuntenut Carter Watson'ia eikä myöskään tiennyt, että mies kantoi kainalossaan juuri aikakauskirjaa. Aiheeton kiukuntunne sai Patsyn ajattelemaan, että tuo tuntematon mies oli yksi niitä leukavia nulikoita, jotka pilaavat seinät hänen huoneustossaan liimaamalla niille kaikenlaiset ilmoituslehtiset. Kansilehden väri osoitti selvään tuon olevan juuri senlaisen julistuksen. Se oli riidan alkusyynä. Pöytäveitsi ja haarukka kädessään juoksi Patsy Carter Watson'in jälkeen.

»Ulos!» huusi Patsy. »Tiedän mitä teillä on tekeillä!»

Carter Watson säpsähti. Mies oli sukeltautunut esiin yhtä nopeasti kuin taikarasian ukko.

»Te likaatte seiniäni», huusi Patsy ja sitten seurasi kokonainen sarja haukkumasanoja.

»Pyydän anteeksi siinä tapauksessa että . . .»

Pitemmälle ei hän päässyt. Patsy keskeytti.

»Ulos! Ja pitäkää suunne kiinni!» karjasi Patsy ja varmentaakseen sanojensa vaikutusta heilutteli hän veistä ja haarukkaa.

Carter Watson kuvitteli tuon pöytähaarukan epämiellyttävällä tavalla iskettynä kahden kylkiluun väliin ja käsitti hän olevan tyhmää puhua tuon enempää kääntyen äkkiä mennäkseen. Näky tuosta nöyränä peräytyvästä selästä näytti ärsyttävän Patsy Horan'in vielä enemmän, sillä hän heitteli luotaan veitsen ja haarukan ja hyökkäsi Carter Watson'in kimppuun.

Patsy painoi kahdeksankymmentä kiloa. Saman painoi myöskin Watson. Siinä suhteessa olivat miehet tasaväkiset. Mutta Patsy oli vain tavallinen kapa-

kan oviloikkari ja Watson nyrkkeilijä. Tuossa oli jälkimäinen voitokkaampi, sillä Patsy karkasi päälle ja kohotti oikean kätensä murhaavaan iskuun. Watson tarvitsi vain antaa kohtisuora isku vasemmalle puolelle ja lähteä pakoon. Mutta Watson'illa oli toinenkin etuisuus. Hänen nyrkkeilytaitonsa ja kokemukset kaiken maailman rosvokortteereista olivat opettaneet hänelle itsensähillitsemistaidon.

Hän kääntyi ja sensijaan että olisi lyönyt, väistyi hän Patsy'n hyökkäyksiä. Mutta Patsy syöksi kuin härkä täyttä vauhtia kun Watson taas kääntyi kohdatakseen riitakumppaninsa ollen aivan vauhtia vailla. Tulos oli se, että molemmat kaatuivat lattialle kaikkine satakuusikymmentäkiloineen hirveällä rytinällä. Watson oli alinna. Hän makasi permannolla niin että pää kosketti suuren huoneen ulommaista seinää. Kadulle oli sataviisikymmentä jalkaa, ajatteli Watson nopeaan. Hänen ensimäinen päätöksensä oli yrittää välttää kaikkea riitaa. Ei hän tuntenut minkäänlaista halua nähdä nimensä lapsuuskaupunkinsa sanomalehdissä; kaupungissa eleli sitäpaitsi useita sukulaisia ja perhetuttavia. Sitten sitoi hän käsivarsillaan hänen päällään makaavan miehen, pitäen häntä kiinni ja odotti tulevaa apua, minkä heidän niskaheittonsa aiheuttama kolahdus aikaansai. Apu tulikin — kuusi miestä syöksyivät kapakkapuolelta asettuen puolipiiriin heidän ympärilleen.

»Nostakaa hänet pystyyn, pojat», sanoi Watson. »En ole häntä lyönyt, enkä tahdo tapella.»

Mutta puolipiiri vaikeni. Watson ei päästänyt otettaan, vaan odotti. Useitten epäonnistuneitten yritysten jälkeen aikaansaada Watson'ille pahaa rupesi Patsy sopimaan.

»Päästäkää minut, niin minäkin päästän», sanoi hän.

Watson päästi otteensa, mutta kun Patsy oli ryöminyt pystyyn, seisoi hän siinä uhaten yhä makaavaa vihollistaan valmiina iskemään.

»Nouskaa pystyyn», komenteli Patsy.

Hänen äänensä oli ankara ja lannistumaton kuin Jumalan ääni viimeisellä tuomiolla. Watson tiesi ettei Patsyltä ainakaan armoa olisi odotettavissa.

»Menkää pois tieltä niin nousen», vastasi hän.

»Jos olette herrasmies, niin nouskaa», sanoi Patsy. Hänen vaaleansiniset silmänsä säkenöitsivät vihasta ja hänen nyrkkinsä oli suunnattu surmaniskuun.

Samassa silmänräpäyksessä vei hän jalkansa takaisin potkiakseen toista kasvoihin. Watson nousi pystyyn niin nopeasti että valtasi kokonaan vastustajansa ennenkuin tämä kerkesi lyömään. Pitäessään häntä kiinni sanoi Watson katsojille:

»Ottakaa hänet varteen, pojat. Näettehän, etten häntä lyö. En suorastaan tahdo tapella. Tahdon päästä täältä pois.»

Mutta piiri ei liikahtanut eikä puhunut, sen hiljaisuus oli niin onnettomuutta ennustava että Watson oikein värähteli. Patsy ponnisteli poistaakseen häntä yltään, mutta seurauksena tästä oli Patsyn joutuminen selälleen. Watson riisti itsensä irti hänestä syösten ovea kohti. Mutta puolipiiri asettui väliin kuin muuri. Hän huomasi heidän kalpeanlihavat kasvonsa, senlaiset kun eivät milloinkaan ole auringonpaisteessa ja hän tiesi, että tietä sulkevat miehet olivat yölintuja ja petoeläimiä kaupungin viidakossa. He tunkivat hänet kohti Patsyä.

Syntyi uusi ottelu jolloin Watson, varmana jonkun silmänräpäyksen, kääntyi piirin puoleen. Taaskin puhui hän kuuroille korville. Silloin rupesi hän pelkäämään. Sillä hän oli nähnyt monta senlaista tapausta senlaisissa huonoissa pesissä kuin tämä oli, missä nuoret miehet ovat joutuneet pahoinpitelyn esineiksi, saaneet rintakehänsä ja kasvonsa rikkipoletuiksi ja toiset menettäneet henkensäkin. Hän tiesi myöskin, jos onnistuisi selviytymään tästä pelistä ei hän saanut vastustajalleen enempää kuin hänen seuralaisilleenkaan antaa minkäänlaisia lyöntejä.

Hän paloi oikeutettua kiukkua. Seitsemän yhtä vas-

taan ei missään suhteessa ollut tasaväkistä. Hän oli vihainen ja hänessä heräsi tuo eläimellinen taisteluhimo mikä piilee joka miehen povessa. Mutta hän muisti vaimonsa ja lapsensa, vielä tekeillä olevan kirjansa; laajat, lainehtivat viljavainiot maatilallaan korkealla ylänkömaalla, joihin hän oli erikoisen kiintynyt. Hän näki salamannopealla välkkeellä sinisen taivaan, kultaisen auringonpaisteen mikä virtasi hänen kukkais niityilleen, tuon laiskan alhaalla joessa polvia myöten seisovan karjan ja säkenöivät taimenkalat koskessa. Elämä oli ihanaa — aivan liian ihanaa, ettei sitä kannattanut uhrata hetken eläimelliselle vaistolle. Lyhyeen sanottu oli Carter Watson kauhistunut mutta jääkylmä.

Hänen vastustajaansa vangitsi voimakas ote, mutta hän yritti riistäytyä irti siitä. Taaskin pisti Watson hänet nurin juosten sitten tiehensä mutta nuo kalpeanlihavat estivät sen ja hänen täytyi väistää Patsyn nyrkiniskuja ja uudelleen puristaa nyrkkiään vihollistaan vastaan. Tämä ote uusiutui monta kertaa. Ja Watson kävi yhä kylmäverisemmäksi, kun taas Patsy raivosi yhä villimmin, hän kun ei päässyt hänen kimppuunsa. Nyrkkeilyn aikana rupesi hän sitäpaitsi päällään puskemaan. Ensikerran se sattui Watson'in nenään. Sitten piiloitti hän nyrkkeilyn aikana kasvonsa Patsyn rinnalla. Mutta vimmattu Patsy jatkoi puskemistaan ja satutti pahasti omat silmänsä, poskensa ja nenänsä iskemällä ne vastustajan pääkalloon. Mitä enemmän Patsy vahingoitti itseänsä, sitä enemmän ja rajummin hän puski.

Tämä tappelu kesti noin kaksitoista tai viisitoista minuuttia. Watson ei milloinkaan tehnyt iskua, yritti vain päästä pois. Ollessaan toisinaan vapaa ryömi hän pöytien välitse päästäkseen ovelle, mutta kalpeanlihavat tarttuivat takin helmaan viskaten hänet ryntäävän Patsyn luo. Kerta toisensa jälkeen vieläpä lukemattomia kertoja nyrkkeili hän asettaen Patsyn selälleen mutta joka ainoa kerta kieritti tämä ensin

Watsonia ympäriinsä ja lennätti hänet ovea kohti. Watson siis näin joutui hiukan lähemmäksi omaa päämääräänsä.

Hattua vailla, revittynä, vertavuotavin nenin ja toinen silmä ummessa tuli Watson vihdoinkin kadulle erään poliisin luo.

»Pidättäkää tuo mies», sähisi Watson.

»Terve, Patsy», sanoi poliisi. »Mitä on tekeillä?»

»Terve, Charley», kuului vastaus. »Tuo sälli tulee sisäänhiipien . . .»

»Pidättäkää tuo mies», toisti Watson.

»Älkää lörpötelkö!» sanoi Patsy.

»Älkää lörpötelkö!» toisti poliisimies. »Muuten teidät pidätetään.»

»Ei ennenkuin olette pidättäneet tuon miehen. Hän on hyökännyt päälleni raakamaisesti ja aivan syyttä.»

»Onko tuo totta, Patsy?» kysyi poliisi.

»Ei. Sallikaa minun selvittää tuo asia, Charley. Minulla on todistajia jotka puheeni pätevyyttä varmentavat, vaikkapa Jumalankin edessä. Istuin keittiössäni syöden lautasellisen soppaa, silloin tuleekin tuo roisto sisään ruveten metelöimään. Milloinkaan elämässäni en ole miestä nähnyt. Hän oli juovuksissa . . .»

»Katsokaahan minua, poliisi», väitti sosioloogi har missaan. »Olenko juovuksissa?»

Poliisi katsoi häneen katkerin ja uhkaavin silmin ja nyökkäsi Patsy'lle kehoitukseksi jatkamaan.

»Tämä lurjus laski pilaa kanssani. 'Olen rosvokuningas Dodo', sanoi hän, 'ja tulen leikkaamaan teidät siekalesyltyksi. Kädet ylös!' sanoi hän. Suuni vetäytyi vehnäseen hymyyn, mutta samalla veteli hän kahdesti minua korville ja kaasi soppani lattialle. Katsokaa silmäni. Hän miltei murhasi minut.»

»No, miten käynee, pidätättekö hänet?» kysyi Watson.

»Leipälaukku kiinni», kuului vastaus, »muuten teidät pidätetään.»

Carter Watson'in kansallinen oikeustajunta heräsi.

»Herra poliisi, panen vastalauseeni . . .»

Samassa tarttui poliisi häntä käsivarteen niin rajusti, että oli vähällä kaatua.

»Mars mies! Olette pidätetty.»

»Pidättäkää sitten hänet myöskin», sanoi Watson.

»Ee—ei», vastasi poliisi. »Miksi hyökkäsitte hänen kimppuunsa hänen istuessaan kaikessa rauhassa syömässä soppaansa?»

II.

Carter Watson oli todella suuttunut. Hänen kimppuunsa oli aivan syyttä hyökätty, hänet oli vaikeasti pahoinpidelty ja kaikenlisäksi vielä pidätetty. Aamulehdet sisälsivät poikkeuksetta kauheat kuvaukset siitä, miten hän juovuspäissään oli ruvennut riitelemään tunnetun Vendôme-kahvilan isännän kanssa. Patsy Horan ja hänen seuralaisensa kuvasivat yksityiskohtia myöten tuon ottelun. Ehdoton totuus oli se, että Carter Watson oli ollut juovuksissa. Kolmasti oli hänet viskattu katuojaan ja kolmasti oli hän palannut takaisin kuin kiljuva jalopeura ja vannonut ajavansa kaikki kadulle. »*Etevä sosioloogi saa vasten naamataulua*» oli ensimäinen otsake, minkä luki sanomalehden ensi sivulta, ja alla oli suuri kuva hänestä itsestään. Toiset otsikot lukivat: »*Carter Watson tavoittelee maailmanmestaruutta*»; »*Carter Watson saa lämpöisen ruokansa*»; »*Tunnettu sosioloogi yrittää puhdistaa nurkkakahvilan*» ja »*Carter Watson hävinnyt Patsy Horanille kolmessa ottelussa.*»

Seuraavana aamuna saapui Carter Watson, hänet oli vapautettu takuuta vastaan, poliisituomioistuimeen kuulusteltavaksi jutussa »Valtio Carter Watson'ia

vastaan» koskeva erään Patsy Horan'in pahoinpitelyä. Mutta yleinen syyttäjä, joka nautti palkkaa siitä kun hän syytti kaikki rikokset kaupunkilaisten turvallisuutta vastaan, vei häntä ensiksi syrjään puhutellen Carter Watson'ia yksityisesti.

»Miksette anna jutun raueta?» sanoi syyttäjä. »Sanonpa teille mitä on tehtävä: ojentakaa herra Horan'ille kätenne ja selvittäkää asia, niin saa juttu heti raueta. Vain sana tuomarille ja juttu teitä vastaan raukeaa aiheettomana.»

»Mutta minäpä en anna tuon jutun unohtua», kuului vastaus. »Virkavelvollisuuksiinne kuuluu syyttää minua sensijaan että pyydätte sopimaan tuon . . . tuon vekkulin kanssa.»

»Niin, minä kyllä haastan teidät oikeuteen», vastasi toinen.

»Silloin on teidän annettava haaste myös Patsy Horan'ille», neuvoi Watson, »sillä minä kyllä vangitutan hänet pahoinpitelystä.»

»On parempi että ojennatte hänelle kätenne ja sovitte», sanoi yleinen syyttäjä ja tällä kertaa kuului hänen äänensä miltei uhkaavalta.

Molempain miesten kuulustelu oli määrätty samaksi aamupäiväksi viikkoa myöhemmin tuomari Witberg'in osastolle.

»Sinulla ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia», sai Watson kuulla eräältä lapsuudenystävältään, kaupungin suurimman lehden ent. toimittaja. »Kaikki tietävät sinun saaneen selkääsi tuolta mieheltä. Hän on perin huonossa maineessa. Mutta sinua se ei auta pienimmässäkään määrässä. Molemmat jutut raukeavat. Siitä saat kiittää että olet se mikä olet. Tavallinen ihminen saisi tuomion.»

»Mutta minäpä en ymmärrä», väitteli sosiologi hämmästyneenä. »Tuotapikaa hyökkäsi tuo mies kimppuuni lyöden minut vallan pahanpäiväisesti. Minä en lyönyt häntä kertaakaan. Minä . . .»

»Se ei tähän kuulu», keskeytti toinen.

»Mitä tähän sitten kuuluu?»

»Sen sanon sinulle. Aiot ruveta kamppailuun kaupungin poliisia ja koko poliittista koneistoa vastaan. Kuka olet sinä? Et ole edes tämän kaupungin henkikirjoissakaan. Asut maalla. Sinulla ei ole täällä äänioikeutta. Vielä vähemmin voit käyttää toisten ääniä. Tuo pelihuoneen isäntä voi komentaa koko joukon ääniä piirissään . . . koko joukon ääniä.»

»Tahdotko sillä sanoa tuomari Witbergin väistyvän pyhistä virkavelvollisuuksistaan ja poikkeavan valastaan päästämällä vapaaksi tuon roiston?» kysyi Watson.

»Saatpa nähdä», kuului katkera vastaus. »Oo, hän tulee menettelemään varsin hienosti. Hän tekee eittämättä muodollisen ja lainopillisesti moitteettoman lausunnon, täyteen sullottu sanakirjan kauniilla sanoilla, jotka ovat yhteydessä oikeuteen.»

»Mutta löytyyhän sanomalehtiä», virkkoi Watson.

»Ne eivät nyt ole kapinassa kaupunkihallituksen kanssa. Ne tulevat härnäämään sinua aivan kauheasti. Olethan nähnyt mitä jo ovat tehneet.»

»Vainiin, nuo poliisitutkintojen selostajat siis eivät kirjoita totuudenmukaisesti?»

»Heidän on vain kirjoitettava jotain niin lähelle totuutta, että yleisö heitä uskoo. Hehän kirjoittavat selostuksensa saamiensa kaavojen mukaisesti. He ovat saaneet käskyn väärentää ja värittää eikä sinusta jää paljoakaan jälelle kun ovat lopettaneet. On parasta antaa koko jutun heti raueta. Sinä kyllä vedät lyhemmän korren.»

»Mutta tutkinto on määräpäivänä.»

»Sano vain yhden ainoan sanan, niin se peruutetaan. Ihminen ei voi tapella koneen kanssa, ellei hänelläkin ole konetta apunaan.»

III.

Mutta Carter oli itsepäinen. Hän oli varmasti vakuutettu siitä, että tuo koneisto hänet voittaisi. Mutta hän oli koko elämänsä ajan yrittänyt koota sosialiset kokemukset itselleen ja tässä oli epäilemättä jotakin uutta.

Oikeudenkäyntipäivän aamuna teki yleinen syyttäjä uuden yrityksen saada asia sovintoon.

»Jos tuohon suuntaan puhutte on parasta minulle kääntyä asianajajan puoleen», sanoi Watson.

»Senlaista ei tarvita», sanoi yleinen syyttäjä. »Minulle maksaa kaupunki palkan syyttäjäntoimestani ja kyllä minä syytän. Mutta kuulkaahan mitä teille sanon. Teillä ei ole minkäänlaisia onnistumisen mahdollisuuksia. Me yhdistämme molemmat jutut yhdeksi ainoaksi ja silloinpa saatte nähdä.»

Tuomari Witberg'in näkeminen vaikutti edullisesti Watson'iin. Jokseenkin nuori mies, pieni ja kylliksi lihava, sileäksi ajetuilla sekä verrattain älykkäillä kasvoillaan tuntui hän itseasiassa sangen suopealta. Tätä edullista vaikutusta lisäsivät vielä nuo hymyilevät huulet ja mustien silmien naurunhaluinen kimmellys. Watson'in lähemmin tarkastaessa ja arvostellessa häntä oli hän varma vanhan ystävänsä suuresti erehtyneen.

Mutta Watson tuli piankin toisille mietteille. Patsy Horan ja kaksi hänen apureistaan antoivat senlaisen todistuksen missä oli kokonainen paljous valheita. Watson ei olisi milloinkaan tuota uskonut ellei olisi itse kuullut. He kielsivät toisten olleen tilaisuudessa saapuvilla. Niistä kahdesta todistajasta väitti toinen olleensa keittiössä ja nähneensä Watson'in aiheettoman hyökkäyksen Patsy'n kimppuun kun taas toinen, kapakkahuoneessa ollut, todisti kuinka Watson oli toisen ja kolmannen kerran tullut sisäänhyökäten yrittääkseen tappaa viattoman Patsy'n. Ne syytökset kun asetettiin Watson'in harteille olivat niin suurenlaiset, niin sanomattoman raa'at että hän uskoi niillä vahin-

goittavansa oman asiansa. Ei voinut ajatellakaan hänen voivan käyttää niin voimakkaita sanoja. Mutta kun he kertoivat niistä raivokkaista lyönneistä, mitkä olivat satamalla sataneet Patsy-raukan kasvoille ja tuolista mikä särettiin hänen turhaan yrittäessään potkaista Patsya, tunsi Watson itsensä samalla kertaa sekä huvitetuksi että surulliseksi. Tutkinto oli kerrassaan ilveily, mutta toiselta puolen oli masentavaa nähdä sitä alhaista tapaa ajatellessa kuinka pitkä on se tie jota ihmiskunnan on kulettava ylöspäin.

Watson ei tuntenut itseänsä. Eikä hänen pahin vihollisensakaan olisi tuntenut häntä siinä kuvassa, minkä todistajat maalasivat äänekkäistä yli-ihmisistä. Mutta niinkuin mutkikkaissa tapauksissa yleensä, oli tässäkin aukkoja ja ristiriitaisuuksia eri kertomusten välillä. Tuomari ei niitä näyttänyt huomioivan ja yleinen syyttäjä ja Patsy'n asianajaja sivuuttivat ne helposti. Watson ei vaivautunut hankkimaan itselleen asianajajaa ja siitä oli hän nyt mielissään.

Mutta hänellä oli jälellä hiukan luottamusta tuomari Witberg'iin kun hän itse astui esille ja rupesi kertomaan omaa historiaansa.

»Satuin aivan sattumalta kulkemaan tuota katua», aloitti Watson, mutta tuomari keskeytti.

»Emme ole täällä kuulemassa mitä te ennen teitte», sanoi tuomari Witberg. »Kuka löi ensimäisen iskun?»

»Herra tuomari», vastasi Watson, »minulla ei ole todistajia tuosta tappelusta ja voin vain toteennäyttää väitteitäni kertomalla kokonaan koko jutun . . .»

Taaskin tuli hän keskeytetyksi.

»Täällä ei ole tarkoitus kertoa jännittäviä nurkkanovelleja», ärtyi tuomari Witberg ja katseli ankarasti ja pahaatarkoittavasti häntä. Watson tuskin saattoi uskoa tuon samaksi mieheksi jota oli tavannut ja puhutellut joku minuutti sitten.

»Kuka ensiksi löi?» kysyi Patsy'n asianajaja.

Yleinen syyttäjä tarttui nyt asiaan pyytäen saada tietää, kumpiko tämä oli kahdesta yhdistetystä jutusta

ja millä oikeudella Patsy'n asianajaja juuri asiakirjojen tässä kohdassa ryhtyi asiaan. Patsy'n asianajaja vastaili. Tuomari Witberg asettui molempien väliin selittäen olevansa epätietoinen kahden eri jutun yhdistämisestä. Kaikki tuo piti selvittää. Syntyi ankara suukopu, mikä päättyi asianajajien anteeksipyyntöön toisiltaan ja oikeudelta. Sitten oikeuskäsittely jatkui ja Watson'ista tuntui kuin olisi joukko taskuvarkaita pahoinpidellyt ja tuuppinut rehellistä miestä sillä aikaa kun vievät hänen kukkaronsa. Kone työskenteli, siinä kaikki.

»Miksi menitte tuohon huonomaineiseen huoneustoon?» kysyttiin häneltä.

»Valtiotaloutta harrastavana ja sosioloogina olen useana vuotena pitänyt tapanani . . .»

»Sallikaa meidän päästä 'oloogien' kuulemisesta, nuhteli tuomari Witberg. »Tämähän on yksinkertainen kysymys. Vastatkaa siihen myöskin yksinkertaisesti. Onko totta tai eikö teidän juovuksissa olonne? Siitä kaikki riippuu.»

Kun Watson yritti kertoa miten Patsy oli itse pilannut kasvonsa puskien päällään, tehtiin julkista pilaa Watson'ista ja tuomari Witberg läksytti hänet uudelleen.

»Ettekö muista juhlallisesti vannoneenne, että todisteluissanne puhutte vain totta, ei muuta?» kyseli hän. »Mitä nyt kerrotte on vain lasten satuja. Ei ole ymmärrettävää, että ihminen itseään vahingoittaa iskemällä arimmat osansa kasvoistaan teidän kalloonne. Tehän olette älykäs mies. Ei senlainen ole ymmärrettävissä, eikö totta?»

»Ihmisiä on yleensä vaikea ymmärtää kun ovat ilkeitä», vastasi Watson sävyisästi.

Mutta silloinpa vasta tuomari Witberg syvästi loukkaantui ja puhkesi puhumaan oikeutetun harmin sävyyn:

»Mitä oikeutta teillä on niin sanoa? Se on turhaa. Ei kuulu asiaan. Te olette täällä todistaaksenne ta-

pahtuneita tapahtumia. Tuomioistuin ei ollenkaan tahdo kuulla mielipiteitä.»

»Vastasin vain kysymykseenne, herra tuomari», väitteli Watson nöyränä.

»Sitä ette suinkaan tehneet», kuului seuraava nuhtelu. »Pyydän huomauttaa, että teette itsenne syypääksi loukkaustaherättävään esiintymiseen oikeuden edessä senlaisilla häikäilemättömillä lausunnoillanne. Ja tahdon teille ilmaista että me tässä vaatimattomassa tuomioistuinsalissa tiedämme soveltaa niinhyvin lain pykäliä kuin vaarinottaa kohteliaisuuden vaatimuksia. Häpeän puolestanne.»

Seuraavan kärkkään kinastelun jatkuessa asianajajain välillä keskeytyi hänen kertomuksensa tapahtumista Vendôme-kahvilassa ja Carter Watson katsoi eteensä — kaikkea katkeruutta vailla, huvitettuna, mutta samalla kertaa surullisena. Häntä hämmästytti suuresti ne maata hallitsevat suuret ja pienet vehkeilykoneistot, rankaisematon ja hävytön juonittelu minkä tuhansissa yhteiskunnissa tuon koneiston sydämettömät käskyläiset harjoittavat. Tässä hän seisoi tuomiosalissa ja tuomarin edessä, jonka koneisto pakoitti alamaisimmasti ryömimään erään pelihuoneenisännän edessä; tuo isäntä komenteli koko joukon ääniä. Miten halpamaista ja likaista tämä kaikki olikin, niin oli se kuitenkin pilkahdus siitä äärettömän suuresta ja monimutkaisesta koneistosta jokaikisessä yhteiskunnassa, joka kaupungissa ja joka tuhansin eri muodoin koko maata pimensi.

Hän kuuli korvillaan vanhan sanonnan: 'on kun voisi nauraa itsensä kuoliaaksi!' Suurimman suunsoiton aikana naurahti hän kerran äänekkäästi saaden siitä tuomari Witberg'in ärtyneen silmäyksen. Nämä törkeät asianajajat ja törkeä tuomari — ajatteli hän — olivat tuhatta kertaa pahemmat kuin raa'aksi parkitut perämiehet kaikkein kurjimmalla merimieslaivalla. Heillä ei ollut vain oikeus haukkua, vaan he tekivät muutakin suojellakseen itsensä. Nämä pikkutirannit

sensijaan hakivat suojaa lain majesteetilta. He löivät, vaan ei kukaan saanut lyödä takaisin. Suojanaan oli heillä vankilakomerot ja tyhmien poliisien ruoskat — palkatut tappelupukarit. Mutta katkera ei hän silti ollut. Hän unohti koko heidän raakuutensa ja likaisuutensa siksi kun se oli niin hassunkurinen. Hänen iloinen luonnonlaatunsa oli tässä hyvänä apuna.

Mutta kuinka pilkattu ja naurunalainen hän olikaan, onnistui häneltä kuitenkin antaa yksinkertainen ja totuudenmukainen selostus tapahtumista. Ja tehokkaasta ristikuulustelusta huolimatta ei hänen todisteistaan ainoatakaan kohtaa voitu kumota. Se oli jotakin aivan muuta kun ne valalla vannotetut valheet mitkä olivat esiintyneet Patsy'n ja hänen seuralaistensa lausunnoissa.

Niinhyvin Patsy'n asianajaja kuin yleinen syyttäjäkin jättivät jutun sinänsä tuomioistuimen ratkaistavaksi ilman sen enempiä muistutuksia. Watson kyllä puolestaan yritti sitä kumota, mutta yleinen syyttäjä pakoitti häntä vaikenemaan ilmoittaen samalla kuka oli ja sanoi olevansa tietoinen velvollisuuksistaan.

»Patrik Horan on todistanut olleensa hengenvaarassa ja täytyi ryhtyä itseänsä puolustamaan», alkoi tuomari Witbergin päätös. »Herra Watson on väittänyt sitä samaa. Molemmat ovat alituiseen selittäneet että aina toinen heistä olisi lyönyt ensimäisen iskun; molemmat ovat alituiseen selittäneet että aina toinen heistä oli hyökännyt syyttä toisen kimppuun. Laki säätää, että vastaajalle epäilyttävissä tapauksissa luetaan hänen hyväkseen se tapaus. Tässä on aivan selvään esillä epäilyttävä tapaus. Riita-asiassa Valtion ja Carter Watson'in välillä tunnustetaan siis mainitulle Carter Watson'ille tuo etuisuus ja hänet selitetään täten vapaaksi kaikesta edusvastuusta. Samaa sanottakoon Valtion ja Patrik Horan'in välisessä jutussa. Hän saa laskea hyväkseen tuon epäilyttävän tapauksen ja hänet selitetään täten vapaaksi kaikesta edesvastuusta

Kehoitan molempia asiakkaita ojentamaan toisilleen kätensä ja sopimaan.»

Ensimäinen Watson'in huomiota herättävä päällekirjoitus iltalehdissä oli seuraava: »*Carter Watson vapautettu.*» Seuraavan päivän lehdissä oli luettavana seuraavaa: *Carter Watson vapautetaan sakolla.* Mutta ensi sijalle tuli muuan lehti aloittaen: »*Carter Watson kunnon mies.*» Seuraavan päivän lehdestä luki hän tuomari Witberg'in kehoittaneen molempia taistelupukareita ojentamaan toisilleen kätensä, minkä heti tekivätkin. Alempana luki hän:

»Nyt menemme tämän asian päälle ottamaan ryypyn», sanoi Patsy Horan.

»Sama se», sanoi Carter Watson.

Ja käsikädessä marssivat he lähimpään anniskelupaikkaan.

IV.

Koko juttu ei Watson'in mieleen jättänyt mitään katkeruutta. Se oli eräänlaista uutta sosiaalista huomiota ja aiheutti uuden kirjan kirjoittamiseen nimellä: *Poliisituomiomenetelmä.* Erittely-yritys.

Eräänä kesäaamuna vuosi jälkeenpäin oli hän maatilallaan. Watson laskeutui hevosenselästä ja kiipesi muuatta kalliotietä pitkin tarkastamaan edellisenä talvena istuttamiaan saniaispensaita. Tullessaan kalliotien ylimpään päähän oli hänen edessään muuan kukkaniitty, ihastuttava palanen luontoa matalain kunnaitten ja puittenlatvain eristämänä suuresta maailmasta. Ja täällä tapasi hän erään herran, joka nähtävästi oli kävelyllä pikkukylän kesähotellista. Senlainen sijaitsi kivenheittomatkan päässä. He tapasivat ja tunsivat

heti toisensa. Tämä oli tuomari Witberg. Tässä oli myöskin aivan selvä tapaus kuuluva lainkohtaan: »tunkeutuminen vieraille alueille». Watson oli rajoilleen asettanut kilpiä: »Kielletty alue». Hän ei kuitenkaan koskaan sitä käytännössä soveltanut.

Tuomari Witberg ojensi kätensä, mutta Watson ei ollut tuota näkevinään.

»Politiikka on lokainen ammatti, eikö totta herra tuomari?» sanoi hän. »Näen kyllä kätenne mutta en välitä siihen tarttua. Sanomalehdet sanoivat minun ravistaneen kättä Patsy Horan'in kanssa tuon kuulustelun jälkeen. Tehän tiedätte ettei niin tapahtunut. Mutta nytpä sanon teille että tuhatta kertaa mieluummin antaisin käteni Patsy Horan'ille ja hänen viheliäiselle koiraseurakunnalleen kuin teille.»

Tuomari Witberg'iin koski tämä sangen kiusallisesti ja kun hän änkytti ja karisti kurkkuaan yrittäen jotakin sanoa, katsoi Watson häntä. Tällöin sai hän omituisen päähänpiston ja päätti järjestää katkeran ja toiselta puolen hupaisen ilveilyn.

»Tuskinpa saattaisi odottaa teiltä tuonlaista pitkävihaisuutta, lahjakkaalta ja maailmaanähneeltä henkilöltä», sanoi tuomari.

»Pitkävihaisuutta?» toisti Watson. »Ei suinkaan. Senlainen on minulle vierasta. Ja osottaakseni sen teille tahdon näyttää teille jotain erikoista mitä ette koskaan ole nähneet». Watson katsoi ympärilleen ja otti nyrkinkokoisen rosokiven maasta. »Katsokaa tätä. Pitäkää nyt varanne.»

Tuota sanoessaan löi Carter Watson itseään kasvoihin kivellä. Kivi leikkasi posken luuhun saakka ja veri kuohui.

»Kivi oli liian terävä», sanoi hän hämmästyneelle poliisituomarille, joka luuli hänen tulleen hulluksi. »Minun on myöskin hankittava itselleni joitakin sinisiä kohtia. Silloin ei saata olla tarpeeksi realisti.»

Carter Watson löysi nyt sileän kiven ja löi sillä poskelleen usean kerran sangen varovasti.

»Kas noin», sanoi hän tyytyväisenä. »Tämä tulee kauniin siniseksi ja keltaiseksi muutaman tunnin kuluttua. Se tulee ehdottomasti näyttämään vakuuttavalta.»

»Te olette hullu», sanoi tuomari Witberg värisevällä äänellä.

»Älkää minulle puhuko noin epäkohteliaasti», sanoi Watson. »Näettekö minun rikkinäiset ja vertavuotavat kasvoni? Tuon olette te tehneet oikealla kädellänne. Te löitte minua kahdesti — noin ja noin. Se on törkeä, aiheeton pahoinpitely. Olen hengenvaarassa. Minun on puolustettava itseäni.»

Tuomari Witberg peräytyi toisen miehen uhkaavia nyrkkejä.

»Jos minua lyötte vangitsen teidät», uhkasi tuomari Witberg.

»Tuon sanoin minäkin Patsy'lle», kuului vastaus. »Ja tiedättekö mitä hän sanoi sen sanottuani?»

»Ei.»

»Näin.»

Samassa silmänräpäyksessä sattui Watson'in oikea nyrkki tuomari Witberg'in nenään. Oikeudenedustaja kaatui taaksepäin ruohikkoon.

»Nouskaa pystyyn!» komenteli Watson. »Jos olette herrasmies niin nouskaa — tuon sanoi Patsy minulle, niinkuin tiedätte.»

Tuomari Witberg ei tahtonut nousta, mutta Watson tarttui hänen kaulukseensa, nosti hänet pystyyn ja antoi hänelle sinisen silmän kaataen uudelleen. Sitten seurasi rangaistus kaikkien taiteen sääntöjen mukaan. Tuomari Witberg sai aimo selkäsaunan. Hän sai korvapuusteja ja nyrkiniskuja poskilleen ja hänen nokkansa kynti vaon maahan. Koko ajan muistutteli Watson miten Patsy Horan oli käyttäytynyt. Silloin tällöin antoi tuo raivostunut sosiologi uhrilleen oikein turkin hiasta. Kerran nosti hän pystyyn tuomariraukan ja satutti tahallaan nokkansa tämän pääkalloon. Nenä rupesi heti verta vuotamaan.

»Katsokaahan!» huusi Watson ottaessaan askeleen taaksepäin ja taitavasti salli veren pirskoutua omalle paidanhialleen. »Tuon olette te tehnyt. Omalla nyrkillänne. Sehän on kauheata. Olette suorastaan murhannut minut. Taaskin on minun puolustettava itseäni.»

Vielä kerran sai tuomari Witberg nyrkiniskun naamaansa ja löysi itsensä ruohikosta.

»Minä vangitsen teidät», nyyhkytti tuomari makuupaikaltaan.

»Juuri niin sanoi Patsykin.»

Raaka — niff, niff — hyökkäys — niff, niff — aivan syyttä.»

»Juuri niin sanoi Patsykin.»

»Minä vangitsen teidät, siitä voitte olla varma.»

»Pitäkää kiinni leipälaukkunne, niinkuin puhutaan sakilaiskielellä.»

Sen sanottuaan ratsasti Carter Watson kalliopolkua pitkin alas kylään.

Kun tuomari Witberg linkkasi ajotietä ylämäkeä hotelliinsa pysähdytti hänet muuan maalaispoliisi, joka ilmoitti hänelle Carter Watson'in ilmiantaneen hänet päällekarkauksesta ja pahoinpitelystä.

V.

»Herra tuomari», sanoi Watson seuraavana päivänä kylätuomarille. Kylätuomarina toimi muuan varakas talonpoika, joka kolmekymmentä vuotta sitten oli läpäissyt maanviljelyskoulun. »Koska tuo Sol Witberg on katsonut hyväkseen haastaa minut oikeuteen muka pahoinpitelystä sittenkun minä ensin haastoin hänet pahoinpitelystä, haluaisin ehdottaa, että molemmat

jutut yhdistetään. Todistajat ja asiakirjat ovat molemmissa jutuissa samat.

Tuohon kylätuomari suostuikin ja kaksoisjuttu alkoi. Watson syyttäjänä astui ensin esiin kertoen jutun.

»Olin juuri kukkasia noukkimassa», sanoi hän. »Noukin kukkia omalla maallani enkä osannut ajatellakaan minkäänlaista vaaraa. Äkkiäpä syöksyi tuo mies esille puitten takaa ja heittäytyi kimppuuni. 'Olen rosvopäällikkö Dodo', sanoi hän, 'ja minä hakkaan teidät siekalesyltyksi. Kädet ylös!' Vedin suutani hymyyn mutta samassa löi hän minua niin, että kaaduin ja hukkasin kukkani. Kauhea minkälaista kieltä hän käytti. Se oli raaka pahoinpitely aivan syyttä. Katsokaapa poskiani. Katsokaapa nenääni. En voinut sitä ymmärtää. Luultavasti oli hän juopunut. Ennenkuin olin ehtinyt toipua hämmästyksestäni ennätti hän lyödä minut näin. Olin hengenvaarassa ja minun oli pakko puolustautua. Siinä kaikki, herra tuomari, vaikka viimeksi tulee minun painostaa, etten voi kylliksi ihmetellä. Miksi sanoi hän olevansa rosvopäällikkö? Miksi hyökkäsi hän kimppuuni aivan syyttä?»

Sol Witberg tuli näin saaneeksi ilmaisia opetustunteja valehtelemistaidossa oikeuden edessä. Hän oli usein tuomarituoliltaan kärsivällisenä kuunnellut tuonlaisia valejuttuja ja vääristelyjä, mutta ensi kerran suunnattiin ne nyt häntä itseänsä vastaan eikä hän sen kauemmin istunut poliisituomioistuimella oikeuspalvelijat, poliisien ruoskat ja vankilakopit takanansa.

»Herra tuomari», virkkoi hän, »en milloinkaan ole kuullut tuonlaista paljoutta valheita punottavan kokoon noin kärkkäältä valehtelijalta . . .»

Watson nousi rajusti pystyyn.

»Herra tuomari, asetan vastalauseeni. Teille herra tuomari, kuuluu ratkaista mikä on totta tai valetta. Tuo todistaja on täällä lausumassa mitä todellakin on tapahtunut. Hänen henkilökohtaiset ajatuksensa asioista ja laaduista yleensä ja minusta eivät ollenkaan ole tämän jutun yhteydessä.»

Tuomari kynsi päätään ja ärtyi.

»Tämä on aivan oikein», selitti tuomari. Ihmettelen suuresti että te, herra Witberg, joka pidätte itseänne tuomarinveroisena ja olette perillä lain muodoissa, teette itsenne syypääksi tuonlaiseen laittomaan menettelyyn. Te esiinnytte kuin jokin paloviina-asianajaja. Täällä on yksinkertaisesti kysymys päällekarkaamisesta ja pahoinpitelystä. On ratkaistava kumpi löi ensimäisen iskun ja me emme välitä mielipiteistänne ja hra Watson'in henkilökohtaisesta luonteesta.. No mitä teillä on sanomista?»

Sol Witberg oli raivossaan purrut arkaa ja paisunutta huultaan ettei se olisi tuottanut kipua. Mutta hän hillitsi itsensä kertoen yksinkertaisesti, suoraan ja totuudenmukaisesti tapahtumasta.

»Herra tuomari», sanoi Watson, »pyydän, että kysytte häneltä mitä hän teki tiluksillani?»

»Hyvä. Mitä oli teillä tehtävää hra Watson'in tiluksilla?»

»En tiennyt että ne olivat hänen maitansa.»

»Hän on ollut kielletyllä alueella, herra tuomari», virkkoi Watson. »Kukaan ei saata olla näkemättä varoituskuulutuksiani.»

»En nähnyt mitään kuulutuksia», sanoi Sol Witberg.

»Olen itse ne nähnyt», soimasi tuomari. »Ne pistävät hyvin silmään. Ja tahdon huomauttaa, herraseni, jos te pikkuasioissa viekastelette tulevat tärkeämmät tiedonantonne epäilyksenalaisiksi. Miksi löitte hra Watson'ia?»

»Herra tuomari, en ole häntä sormellani koskenut, niinkuin jo sanoin.»

Tuomari katsoi Carter Watson'in paisunutta ja pahasti survottuja kasvoja ja kääntyi Sol Witberg'in puoleen häijysti mulkoilevin silmin.»

»Katsokaa tuon miehen poskea!» ärjyi hän. Ellette sormellannekaan ole häneen koskenut, mistä johtuu että häntä on näin lyöty ja pahoin tärvelty?»

»Niinkuin olen todistanut . . .»

»Ajatelkaa mitä puhutte», varoitti tuomari.

»Minä ajattelen eteeni, herra. Puhun vaan senlaista mikä on totuus. Hän löi itse itseänsä kivellä. Hän löi itseänsä kahdella eri kivellä.»

»Onko siinä järkeä, että senlainen ihminen, joka ei ole hullu, noin tekee itselleen pahaa ja jatkaa sitä hakkaamalla arimmat osat kasvoistaan kivellä?» kysyi Carter Watson.

»Se kuulostaa lapsensadulta», komenteli tuomari. »Olitteko juovuksissa herra Witberg?»

»Ei, herra tuomari.»

»Ettekö juo milloinkaan?»

»Toisinaan.»

Tuomari mietti tätä vastausta hiotulla syvämielisyydellä.

Watson sovitti katseensa ja vilkutti silmillään Sol Witberg'iä. Mutta tuo pahasti putiloitu henkilö ei voinut nähdä mitään lystillistä tässä tapahtumassa.

»Hyvin omituinen juttu, hyvin omituinen juttu», selitti tuomari ruvetessaan antamaan lausuntonsa. »Molempain asianosaisten lausunnot ovat aivan vastakkaiset. Ei ole muita todistajia, kun molemmat asianosaiset. Molemmat väittävät toisen hyökänneen, enkä tiedä minkäänlaista mahdollisuutta laillista tietä saada tietää totuus. Mutta minulla on yksityinen mielipiteeni, herra Witberg ja neuvon teitä tästälähin pysyttelemään Watson'in tiluksien ulkopuolella eikä näyttäytymään näilläkään seuduilla . . .»

»Tuo on minusta loukkaus!» virkkoi Sol Witberg.

»Istukaahan, herra!» jyrähteli tuomari. »Jos kerran vielä keskeytätte tuomaria tuolla tavalla, sakotan teidät oikeuden edessä suuttumusta herättävästä käytöksestänne. Ja sanonpa vielä etukäteen että tulen tuomitsemaan teille melko korkean sakon — teidän — itse tuomarina, pitäisi kai huomioida taitavaa ja arvokasta esiintymistä oikeuden edessä. Nyt julistan päätökseni:

»Lainopillinen sääntö määrää, että vastaaja epäilyksenalaisessa tapauksessa saa laskea tuon epäilyksen-

alaisen hyväkseen. Niinkuin olen sanonut ja toistan vielä kerran, ei löydy minkäänlaista mahdollisuutta minulle ratkaista kumpi riitapuoli löi ensimäisen iskun. Siksi olen pakotettu suureksi ikävyydekseni» — hän piti väliajan ja vilkkui Sol Witberg'iä —»tunnustaa molemmille riitapuolille tuo etuisuus. Hyvät herrat, poistukaa.»

»Tämän asian muistoksi juomme grogi-juoman», sanoi Watson Witberg'ille heidän jättäessään tuomioistuinsalin. Mutta tuo loukattu mies ei antanut käsivarttaan eikä myöskään marssinut lähimpään anniskelupaikkaan.

LUJAT NYRKIT.

»Samoset»-purrella oli ryhdytty suurenmoisiin toimenpiteisiin joulunviettoon nähden. Koska pursi ei useampaan kuukauteen ollut poikennut missään ihmismäisessä satamassa, ei purren muonavarasto voinut kehua lukuisilla herkuilla. Kuitenkin oli Minnie Duncan onnistunut suunnittelemaan oikeita juhlaruokalistoja niinhyvin hienommalle yleisölle kuin laivamiehistöllekin.

Boyd Duncan, purren omistaja, oli omaperäinen ihminen. Niin sanoivat ainakin hänen ystävänsä. Melkoisen rikkaana ei hänen tarvinnut muuta kuin huolehtia mukavuudestaan ja tähän tarkoitukseen oli hän sittemmin valinnut matkustuksen maailman ympäri syrjäisiä ja suuresti epämukavia teitä pitkin. Hänen vaimonsa Minnie Duncan pidettiin myöskin omaperäisenä naisena hän kun suurella mieltymyksellä seurasi mukana miehensä harharetkillä.

Lasikellon lyödessä kahdeksan kertaa kokoontui purren miehistö ruorirattaan luo ja Boyd Duncan tuli näkyville musta pullo ja kipponen kädessään. Joulun kunniaksi tarjosi hän rommijuoman itse, puoli kipposta päätä kohti. He nielivät juomansa tehden suillaan joukon mieliteltyjä irveitä ja äänekkäitä maiskutuksia, vaikkakin rommi oli melko karvas ja kylliksi voimakas kuumentamaan heidän limakalvojaan. Kaikki joivat juomansa lukuunottamatta raitista kokkipoikaa.

Rouva Minnie kutsui sitten jokaista nimeltään jakaen joululahjat. Jokaista lahjaa seurasi sitäpaitsi antajan puolelta hauskasti lausuttu leikillinen omistuslause mikä suuressa määrässä oli omiaan enentämään jouluaaton hupia. Lahjoina jaettiin halvat kellot, tuppiveitset, suuri valikoima ongenkoukkuja, tupakkarasioita, tulitikkuja ja koreat karttuunivaipat vyötärön ympärille. Raikuvat naurupuuskat olivat todisteena siitä, kuinka runsaasti Minnie Duncan'in leikilliset sanasutkaukset tervehdittiin.

Oli vielä varhainen ilta — lasikello oli juuri lyönyt kahdesti — jolloin Duncan ja vaimonsa seisoivat hyttinsä edustalla, katsoivat yläsuuntaan tuumien jos mahdollisesti voisivat sijoittaa vuoteensa purren kannelle. Pieni tumma pilvenlonka näkyi nousevan taivaanrannalla, uhaten kylläkin sateella. Tästä seikasta juuri puhuivat kun laivan kapteeni, Dettmar, tullen perältä ja ollen menossa kannen alle äkkiä katsoi puhujiin sangen epäilevästi. Kapteeni seisahtui ja lihakset hänen kasvoillaan liikkuivat kouristuksentapaisesti. Sitten kysyi hän:

»Minustako te puhutte?»

Hänen äänensä oli käheä väristen suuttumuksesta. Minnie Duncan säpsähti katsoen miehensä liikkumattomiin kasvoihin. Hän ymmärsi miehensä tarkoituksen ja vaikeni.

»Puhutte minusta, sanon minä», toisti kapteeni; tällä kertaa oli ääni uhkaava.

Hän ei horjahtanut; vain nuo kouristuksentapaiset ilmeet kasvoilla ilmaisivat hänen juoneen liikaa.

»On parasta, että menet alas, Minnie», sanoi Duncan aivan tyynenä. »Sano Lee Goom'ille meidän nukkuvan alhaalla. Ei viivy kauan kun tulee oikea rankkasade.»

Hän ymmärsi miehensä tarkoituksen mennen vasta luotuaan levottoman katseen molempain miesten heikosti valaistuihin kasvoihin.

»No?» kyseli Duncan hiljaa mutta varmana.

»Sanoin teidän minusta puhuneen. Sanon sen vielä kerran. Oo, en ole sokea. Päivä toisensa jälkeen olen kuullut teidän minusta puhuvan. Miksi ette tule luokseni ja puhu suoraan? Olen kyllä tietoinen, että tiedätte tuon kaiken. Ja tiedän myöskin teidän päättäneen eroittaa minut toimestani seuraavassa satamapaikassa, mikä on Attu-Attu.»

»Olen pahoillani kun järjestätte mokomankin riidan turhasta», vastasi Duncan tyyneesti.

Mutta kapteeni Dettmar oli päättänyt puhua.

»Tiedänhän saavani eron. Mielestänne olette liian hyvät ollaksenne minun seurassani — te ja vaimonne.»

»Olkaa hyvä ja älkää sekoittako vaimoani tähän», varoitteli Duncan. »Mitä haluatte?»

»Tahdon tietää aikeestanne.»

»Eroittaa teidät Attu-Atussa sen jälkeen mitä nyt on tapahtunut.»

»Sen olette aikonut koko ajan.»

»Päinvastoin. Se on teidän käytöksenne joka minut siihen pakoittaa.»

»Tuota ei teidän tarvitse minulle uskotella.»

»En voi kauemmin käyttää senlaista kapteenia palveluksessani, joka nimittää minut valehtelijaksi.»

Kapteeni Dettmar oli silmänräpäyksen vastaamatta.

»Lee Goom nouti postin Tahitissa», rupesi kapteeni Dettmar puhumaan. »Olimme lähtövalmiit. Ette katsoneet kirjeitänne ennenkun olimme nostaneet ankkurimme ja silloin oli se myöhäistä. Siksi ette minulle antaneet matkapassia Tahitissa. Oo, minä kyllä tie-

dän. Näin tuon pitkän kirjekuoren Lee Goomin tullessa laivaan. Kirjeen oli lähettänyt Californian kuvernööri. Niin oli kirjekuoreen painettuna joten ken tahansa saattoi sen lukea. Olitte toimineet selkäni takana. Joku vietävä rakkari Honolulu'ssa oli kuiskannut jotain korviinne ja niin kirjoititte kuvernöörille saadaksenne lähemmät tiedot minusta. Ja tuon vastauksen jätti Lee Goom teille. Miksi ette tullut suoraan luokseni niinkuin miesten kesken on tapana? Ei, teidän piti menetellä kierosti minua vastaan, vaikkakin tiesitte tämän toimen olevan minulle ainoa mahdollisuus päästä uudelleen jaloilleni. Ja niinpian kun olitte lukenut kuvernöörin kirjelmän tiesitte että teidän oli saatava minut eroon. Sen olen lukenut kasvoiltanne näinä kuukausina. Olen nähnyt teidän molempain — pirun kohteliaina edessäpäin — vetäytyvän sokkeloihin puhumaan minusta ja tuosta San Franciscon tapahtumasta.»

»Oletteko jo lopettanut?» kysyi Duncan ankaralla mutta silti hiljaisella äänellä. »Oletteko jo päässyt pisteeseen.»

Kapteeni Dettmar ei vastannut.

»Silloin puhun teille yhtä jos toistakin. Juuri tuon Frisco-tapahtuman vuoksi en teitä eroittanut Tahitissa. Jumala tietäköön että annoitte siihen riittävät syyt. Jos joku ihminen tarvitsee tilaisuutta kohotakseen maailman silmissä, olette te niistä numero yksi. Ellette jo ennestään olisi ollut merkitty, olisin eroittanut teidät paikalla kuultuani miten olette minulta varastanut.»

Kapteeni Dettmar näytti hämmästyneeltä, tahtoen katkaista puhujan, vaan katui lopulta.

»Tuo työ käsitti purrenkannen tilkitsemisen, uuden peräsinraudan asettamisen, koneenkorjauksen, uuden puomin valmistuksen ja pelastusveneen kuntoonsaattamisen. Te tarkistitte veistämöltä tulleen laskun. Se oli kaikkiaan neljätuhatta satakaksikolmatta frangia. Tavallisen taksan mukaan ei lasku olisi kohonnut centi-

meäkään ylitse kahdentuhannen viidensadan frangin.»

»Jos enemmän luotatte satamasaikkareihin kuin minuun...», aloitti toinen puhumaan matalalla äänellä.

»Älkää vaivautuko keksimään uusia valheita», jatkoi Duncan kylmänä. »Minä tarkastelin laskun. Haastoin Flaubin'in kuvernöörin eteen vastaamaan ja tuo vanha juutas tunnusti velkoneen minulta liikaa kuusitoistasataa frangia. Hän sanoi teidän suostutelleen hänet siihen tekoon. Kaksitoistasataa oli teidän osuutenne ja neljäsataa hänen osuutensa lukuunottamatta työstä ansaitsemaansa summaa. Älkää minua keskeyttäkö. Minulla on hänen kirjallinen tunnustuksensa alhaalla hytissä. Ellei teillä olisi ollut tuo rajuilmapilvi yllänne olisin päästänyt teidät maihin. Teillä oli vain tämä ainoa mahdollisuus... tai myöskin täytyy teidän alistua. Soin teille tuon mahdollisuuden. No mitä on teillä sanottavana?»

»Mitä sanoi kuvernööri?» kysyi kapteeni Dettmar happamena.

»Mikä kuvernööri?»

»Californian. Valehteliko hänkin teille niinkuin kaikki toiset?»

»Sanon teille mitä hän teistä puhui. Hän sanoi, että tuomionne langetettiin epävakavien todistusten nojalla ja siksi saitte elinkautisen rangaistuksen kun se toisessa tapauksessa olisi ollut kuolemantuomio; että olette Marymaa-perheen Dettmar'in musta lammas; että he sekoittivat maan ja taivaan saadakseen teille armon; että käyttäytymisenne vankilassa oli ollut esimerkiksi kelpaavaa; että hän toimi yleisenä syyttäjänä silloin kun saitte tuomionne; että hän teidän oltua seitsemän vuotta kuritushuoneessa antoi myötä perheenne rukouksille ja armahti teidät, ja että hän puolestaan epäili teidän murhanneen McSweeny'n.»

Syntyi vaitiolo, jolloin Duncan jatkoi nousevan pilven tarkastelua ja kapteeni Dettmar'in kasvot työskentelivät kauheasti.

»Kuvernööri oli väärässä», selitteli hän lyhyesti nauraen. »Minä tapoin McSweeny'n. Minä juotin yövartijan juovuksiin. Minä iskin McSweeny'n kuoliaaksi omassa kojussaan. Käytin siihen laivakaraa mikä näytettiin oikeusistunnossa. Hän ei voinut puolustautua. Hakkasin hänet makkararuuaksi. Tahdotteko kuulla lähemmät yksityiskohdat?»

Duncan tarkasteli häntä kuin kummitusta, mutta ei vastannut.

»Minä en pelkää puhua siitä teille», virkkoi kapteeni Dettmar äkkiä. »Täällä ei ole todistajia läsnä. Ja sitäpaitsi olen nyt vapaa mies. Olen armahdettu, eikä minua todentotta enää pistetä tuohon läpeen. Ensimäinen isku murti McSweeny'n leukaluun. Hän makasi selällään ja nukkui. Hän sanoi: »Herra Jumala, Jim... herra Jumala!» Oli sangen koomillista nähdä tuon murtuneen leukaluun heilua sinne tänne tuota sanoessaan. Sitten annoin hänelle kuoliniskun... no, tahdotteko kuulla enempää?»

»Onko siinä kaikki mitä teillä on sanottavana?» kuului vastaus.

»Eikö siinä ole riittävästi?» kysyi Dettmar.

»Riittäähän se.»

»Miten aijotte menetellä?»

»Asettaa teidät maahan Attu-Atussa.»

»Ja siihen saakka...?»

»Siihen saakka...» Duncan oli ääneti. Tuuli kävi tuimemmaksi ja löi leikkiä hänen tukassaan. Tähdet taivaalla katosivat ja »Samoset» keinui rajusti taitamattoman perämiehen ohjaamana. »Ensiksi ja viimeiseksi, irroittakaa köydet... ja ruvetkaa perää pitämään. Minä jakelen käskyt laivamiehistölle.»

* * *

»Kaikki on selvää», huusi Duncan iloisena vaimolleen. »Vain yksi sadekuuro.»

»Entä kapteeni Dettmar?» kysyi vaimo.

»Hän on juonut liikaa, siinä kaikki. Tulen poistamaan hänet laivasta Attu-Atun satamassa.»

Mutta ennenkuin Duncan kiipesi kojuunsa, otti hän mukaansa tukevan revolverin. Hän nukkui miltei heti, sillä hän omasi jännittyneitten hermojensa vallitsemiskyvyn.

Hän heräsi kuitenkin ennen pitkää. Ilma tuntui tukahduttavalta ja pää raskaalta. Siinä maatessaan kuuli hän vaimonsa liikkuvan hytissään ja menevän peräkannelle. Hän tahtoi luultavasti kannella hengittää raikkaampaa ilmaa ja päätti Duncan'kin seurata vaimonsa esimerkkiä.

Duncan asetti juuri jalkansa märälle kannelle kun kuuli vaimonsa kirkaisevan. Se oli äkillinen kauhunhuuto ja päättyi se siihen että jotakin kuului loiskahtavan mereen. Duncan juoksi purren peräpuolelle. Tummahkossa tähtien valossa tunsi Duncan vaimonsa pään ja olkapään purren vanavedessä.

»Mitä se oli?» kysyi kapteeni Dettmar joka hoiteli peräsintä.

»Rouva Duncan», vastasi Duncan kiskoessaan naulakosta pelastusvyön ja viskasi sen kauas mereen laivan perältä. »Kääntäkää laivan kulkusuuntaa», komenteli hän kapteeni Dettmar'ia.

Mutta sittenpä teki Boyd Duncan erheen. Hän hyppäsi myöskin mereen.

Tultuansa jälleen pinnalle näki hän pelastusvyön heikon sähkövalon, mikä oli itsestään syttynyt sen koskiessa veteen. Hän ui sen luo ja huomasi Minnien jo tavoittaneen sen.

»Hoi», huusi hän, »viileyttäkö sinä etsit?»

»Oi, Boyd!» vastasi hän asettaessaan märän kätensä miehensä käden päälle.

Sähkövalo sammui. Lamppu oli kaiketi jollakin tavalla vioittunut.

»Minun täytyy sanoa kapteenin käyttävän runsaasti aikaa», sopersi Duncan. »Miksi hän ei käännä purtta! Siellä se vain purjehtii eteenpäin . . .» — Duncan kuun-

teli. »Se oli isopurje», jatkoi Duncan. »Hän kääntää purren aivan päinvastaiseen suuntaan kun minä määräsin . . .»

Uhrit nousivat jälleen aallon harjalle, mistä saattoivat nähdä »Samoset'in» vihreäin lamppujen valonpilkkeen. Mutta sen sijaan että pursi olisi pysähtynyt merkiksi haaksirikkoisille, rupesi se menemään heistä poispäin.

Duncan kirosi.

»Miksi tuo kuhnuri pysyttelee tuolla kaukana», kysyi hän. »Onhan hänellä kompassinsa ja tietää missä me olemme.» Duncan yritti huutaa useampia kertoja.

»Miten saattaa hän kuulla avunhuutojamme, kun purressa on senlainen hälinä», sanoi Duncan paheksuvalla äänellä.

»Hän elämöi siksi, ettei laivamiehistö kuulisi sinua», sanoi Minnie.

Hänen varmassa äänessään oli jotakin terästä, mikä herätti miehensä uteliaisuutta.

»Mitä tarkoitat?»

»Tarkoitan ettei purren kapteeni edes yritäkään nostaa meidät täältä», vastasi vaimo samassa tyyneessä äänensävyssä. »Hän viskasi minut mereen.»

»Ellet vaan erehdy?»

»Kuinka se olisi mahdollista? Minä seisoin purren kaiteen luona ja katselin jos mahdollisesti olisi odotettavissa lisää sadetta. Pitelin toisella kädellä kiinni. Hän tarttui vapaana olevaan käteeni takaapäin ja heitti minut yli kaidepuun. Oli paha ettet sitä tiennyt, muutenhan olisit jäänyt purteen.»

Duncan sätkähti pahasti eikä useampaan minuuttiin sanonut mitään. Vihreä valo muutti suuntaa.

»Pursi on kääntynyt», sanoi Duncan. »Sinulla on oikein. Hän ohjaa purren tahallaan väärin. Jos tuuli on vastassani en saa ääntäni kuuluville. Mutta turhaa on hyvällä antautua . . .»

Pitkän ajan hän huusi lyhyin väliajoin. Vihreä valo katosi ja sitä seurasi punainen valo. Tästä saat-

toivat haaksirikkoiset päättää purren taaskin muuttaneen kulkusuuntaansa.

»Minnie», puhui Duncan lopulta, »on surullista tunnustaa olevasi avioliitossa hullun kera. Hulluksihan sitä sanotaan, joka hyppää mereen, niinkuin minä tein.»

»Mitä mahdollisuuksia on meillä pelastautua . . . johonkin toiseen laivaan, tarkoitan?» kysyi Minnie.

»Yksi mahdollisuus kymmenestä tuhannesta tai kymmenestä tuhannesta miljoonasta. Tässä ei kulje mikään höyrylaiva eikä kauppalaivakaan. Ja Etelämerellä ei kohtaa minkäänlaisia valaanpyytäjiäkään. Voisihan sattua, että joku kuunari sattumalta sivuuttaisi matkalla Tutuwanga'sta. Mutta se saari saa vain kerran vuodessa tervehtijöitä. Niin olen kuullut. Meidän pelastusmahdollisuutemme on yksi miljoonasta.»

»Sen mahdollisuuden asetamme sitten peliin», vastasi Minnie rohkeana.

»Sinä vasta oletkin kruunu!» Hän vei vaimonsa käden huulilleen. »Kuitenkin ihmetteli täti Elisabeth aina, mitä sinusta olin löytänyt. Luonnollisesti asetamme ehdoksi pelastusmahdollisuutemme. Ja me voitamme. Muuta keinoa ei ole ajateltavissakaan. — Hyvästi pistooli.»

Hän irroitti raskaan pistoolin vyöstä antaen sen vaipua meren syvyyteen. Mutta vyön piti hän tallella.

»Ui pelastusvyöhön ja nuku hiukan. Sukella.»

Minnie Duncan sukelsi totellen miehensä käskyä tullen näkyviin kelluvan renkaan sisäpuolella. Duncan kiinnitti vyöt vaimonsa ympäri ja teki samoin itselleen renkaan ulkopuolella, kiinnittämällä pistolivyön olkapäittensä ympäri.

»Näin tulemme toimeen koko huomisen päivän», sanoi mies. »Jumalan kiitos, vesi on lämmintä. Ensimäiset neljäkolmatta tuntia eivät missään tapauksessa tule käymään vaikeiksi. Ellemme tule pelastetuiksi pimeän tullen saamme kauniisti riippua vielä päivän, siinä kaikki.»

Puolisentuntia olivat he ääneti. Duncan näytti lepäävän sillä käsivarrella jonka hän oli kiinnittänyt renkaaseen.

»Boyd», sanoi Minnie hiljaa.

»Luulin sinun nukkuvan», sopersi hän.

»Boyd, ellemme läpäise kaikkea tätä . . .»

»Pidä suusi kiinni», virkahti mies epäkohteliaasti. »Luonnollisestikin läpäisemme. Sitä seikkaa emme tarvitse epäilläkään. Jossakin täällä merellä kulkee laiva suoraan meitä kohti. Odotahan, niin tulet näkemään. Mutta toivoisin järjelläni olevan langattoman sähkölennättimen. Nyt rupean nukkumaan, ellet sinä sitä tee.»

Mutta uni ei ottanut tullakseen. Tunti jälkeenpäin tunsi hän Minnien liikkuvan ja tiesi hänen valvovan.

»Sano, tiedätkö mitä minä olen ajatellut?» kysyi Minnie.

»En tiedä, mitä sitten?»

»Tahdon toivottaa sinulle hyvää joulua.»

»Tuhat tulimmaista, sen olen unohtanut. Nythän on joulupäivä. Ja me tulemme vielä viettämään monta senlaista. Tiedätkö mitä minä olen ajatellut? Me olemme itsellemme järjestäneet kirotun ikävän joulupäivällisen. Odotahan kunnes tapaan Dettmar'in. Silloin saa hän maksaa meille tämän. Ei mitään aseita siinä käytetä. Vain pari lujaa nyrkkiä. — Ja toivon nyrkkieni säästyvän hänen kurituksessaan», sanoi hän hetkistä myöhemmin.

Päivällinen tuli ja meni ja haaksirikkoiset ajautuivat edelleen, nehän olivat merivesiympyrän keskipisteenä. Kuolevan passaadituulen lempeä hyväily viihdytti heitä ja he laskivat ja nousivat yksitoikkoisesti kiiltävillä kesälaineilla.

»Minnie!» — Minnie ei vastannut ja hän huusi uudelleen tuon nimen vaimonsa korvaan sillä äänenvoimalla mikä oli jälellä. Minnien silmät avautuivat ja ilmaisivat ne vuoroon tajuntaa ja houretta. Mies löi vaimonsa käsille ja käsivarsille, kunnes kipu hänet herätti.

»Tuolla tulee pelastuksemme», huusi mies. »Höyrylaiva, joka ohjaa suoraan tänne! Se on itseasiassa panssariristeilijä! Nytpä tiedän! Se on »Annapolis», joka on Tutuwanga'sta noutanut tähtientutkijat.»

* * *

Yhdysvaltain konsuli Lingford oli hommaava vanhempi herrasmies ja ne kaksi vuotta mitkä hän oli Attu-Atussa palvellut ei hän ollut tavannut Boyd Duncan'in tapaista. Ainoalaatuinen tapahtuma. Viimeksimainitun ja hänen vaimonsa oli »Annapolis» nostanut merestä; ja laiva lähti heti Fiji'in tähtientutkijoineen.

»Sepä oli kylmäverisesti suunniteltu murhayritys», sanoi konsuli Lingford. »Laki pitää paikkansa. En oikeastaan määrälleen tiedä, miten minun tulee ryhtyä vastaanottamaan tuota kapteeni Dettmar'ia, mutta jos hän poikkeaa Attu-Attu'un, voitte olla varmat siitä, että ryhdyn — hm — ryhdyn häneen käsiksi. Siihen mennessä tutkin lakia. Suvaitsetteko te ja kiltti vaimonne nyt syödä aamiaista kanssani?»

Kun Duncan vastaanotti tuon tarjouksen, seisoi Minnie ikkunan luona katsellen satamaa ja nyt kumartui hän miehensä puoleen koskettaen hänen käsivarttaan. Mies seurasi vaimonsa katsetta ja näki »Samoset»-purren lippu puolitangolla liukuvan satamaan ja pudottavan ankkurinsa tuskin sata metriä täältä.

»Tuossapa tulee minun laivani», sanoi Duncan konsulille. »Ja nyt laskevat pelastusvenheen vesille ja kapteeni Dettmar astuu siihen. Ellei aavistukseni ole väärä on hän tulossa tänne tuomaan tietoa meidän kuolemastamme.»

Vene tuli valkoseen hiekkarantaan, ja silläaikaa kun Lorenzo askarteli moottorin kera, kulki kapteeni Dettmar tietä pitkin konsulivirastoon.

»Sallikaa hänen antaa tiedoituksensa», sanoi Duncan. »Me seisomme viereisessä huoneessa ja kuuntelemme.»

Ja puoleksi avoimen oven kautta kuulivat Duncan ja hänen rouvansa kapteeni Dettmar'in itkunsekaisella äänellä kertovan miten hän kadotti isäntänsä ja tämän rouvan.

»Käänsin purren ja purjehdin takaisin siihen paikkaan, missä olivat menneet mereen», sanoi kapteeni lopuksi. »Heistä ei näkynyt jälkeäkään. Huusin sinne, huusin tänne, vaan vastausta en saanut. Minä risteilin edestakaisin runsaasti kaksi tuntia, sitten purjehdin myötätuulessa aamunkoittoon ja risteilin takaisin ja jatkoin etsiskelyäni koko päivän kaksi miestä tähystäjinä. Tämä on kauheata. Olen aivan murtunut. Herra Duncan oli kunnon mies ja minä en milloinkaan . . .»

Mutta hän ei saanut puhua loppuun, sillä samassa tuli tuo kunnon mies suoraan käsiksi kapteeniin, kun taas Minnie seisoi ovella. Kapteeni Dettmar'in kalpeat kasvot tulivat vielä kalpeammiksi.

»Tein parastani ottaakseni teidät vedestä, herra», rupesi hän puhumaan.

Boyd Duncan vastasi hänelle nyrkkikielellä ja lujat nyrkit iskettiin kapteeni Dettmar'in oikealle ja vasemmalle poskelle. Kapteeni Dettmar hoippuroi taaksepäin, tointui ja syöksyi nostetulla käsivarrella isäntäänsä vastaan, mutta se vastattiin iskulla silmien väliin. Nyt tokeni hän vetäen kirjoituskoneen ylitsensä kun kaatui lattialle.

»Tämä on täällä luvatonta», sähisi konsuli Lingford. »Minä pyydän, jättäkää tuonlainen sikseen!»

»Maksan korvauksen konttorikaluista», vastasi Duncan ja löi samalla Dettmar'in silmiin ja nenään lujilla nyrkeillään.

Konsuli Lingford sipsutteli ympäri tuossa sekasorrossa kuin muniva kana, sillä hänen konttorikalunsa särkyivät. Kerran tarttui konsuli Duncan'in käsivarteen, mutta tällöin viskattiin hänet huoneen toiselle

puolelle ja hengitys näytti olevan tiukalla. Sitten kääntyi hän anomuksella Minnien puoleen.

»Rouva Duncan, olkaa hyvä ja hillitkää miehenne!»

Mutta vaikkakin nainen oli kalpea ja värisi puisti hän päättäväisenä päätään eikä laannut seuraamasta tapahtumain kulkua.

»On kerrassaan häikäilemätöntä», huusi konsuli Lingford ja väisti kahta keskenään painiskelevaa miestä. »Tämä on hallituksen häpäisemistä... Yhdysvaltain hallituksen. Ja sanon tässä jo etukäteen, ettei tätä jätetä silleen. Olkaa hyvä ja hellittäkää, herra Duncan. Tehän tapatte miehen. Pyydän teitä, vannotan teitä...»

Mutta hän vaikeni, kun korkea vaasi täynnä punaisia ruusuja meni tuhansiksi sirpaleiksi.

Lopulta ei kapteeni Dettmar voinut enää nousta. Hän yritti kohota polvilleen ja käsivarsilleen, mutta vaipui kokoon. Duncan liikutteli jalallaan tuota ähkyvää hylkyä.

»Nyt on hän saanut osansa», sanoi Duncan. Olen vain antanut hänelle saman kurituksen minkä kapteeni on antanut monelle merimiehelle.»

»Ikuinen Herra!» räjähti konsuli Lingford ja tirkisteli kauhuissaan sitä henkilöä minkä oli aamiaisilleen kutsunut.

Duncan naurahti vastahakoisesti, sitten hän hillitsi itsensä.

»Pyydän anteeksi, herra Lingford, pyydän todellisesti anteeksi. Olen peloissani kun tunteeni kuohahtivat ehkä liian paljon.»

Konsuli Lingford nielasi ja levitti käsivartensa.

»Liian paljon, herra. Liian paljon», onnistui konsuli saamaan suustaan.

»Boyd», huusi Minnie hiljaa oven aukosta.

Hän kääntyi katsellen vaimoaan.

»Olet kruunu», sanoi hän.

»Ja nyt, herra Lingford, olen hänestä kuitti», sanoi

Duncan. »Kaikki mitä hänestä on jälellä jätän teille ja lain kouraan.»

»Tuonko?» kysyi konsuli Lingford kauhuissaan.

»Niin, juuri tuon», vastasi Boyd Duncan ja katseli säälien pahasti survottuja nyrkkejään.

AURINKOTELTAN ALLA.

»Voiko mies — tarkoitan herrasmies — sanoa naista haaskaksi?»

Tuo pieni mies viskoi kysymyksensä koko seuralleen nojautuen senjälkeen kansituolinsa selkämykseen ja maisteli limonaadistaan. Hänen ilmeensä kuvasti samalla kertaa jonkinlaista varmuustuntoa ja odotettua taisteluhalua. Kukaan ei vastannut. Kaikki olivat tottuneet tuohon pieneen mieheen ja hänen äkillisiin mielenpurkauksiinsa ja pikaisuuteensa.

»Toistan sen olleen minun läsnäollessani, kun hän kutsui muuatta teille vierasta naista haaskaksi. Hän ei sanonut heitukka. Hän sanoi kerrassaan paksunlaisesti haaska. Ja minun mielestäni ei mikään mies joka todellakin on sitä, saa käyttää naisesta senlaista sanontatapaa.»

Tohtori Dawson imi välinpitämättömänä mustaa piippuaan. Matthews istui käsivarret nostettujen polviensa ympärillä ja oli vaipunut tarkastamaan laivan ympärillä kiertävää lintua. Sweet joi whiskysekotelmansa pälyellen jotakin laivapoikaa.

»Kysyn teiltä, herra Treloar, voiko naista kutsua haaskaksi?»

Treloar sattui istumaan hänen vieressään, säpsähti saadessaan tuonlaista odottamatonta hyökkäystä ja ihmetteli minkä aiheen hän milloinkaan oli antanut

tuolle pienelle miehelle kysellä, jos hän saattaa nimittää naista haaskaksi.

»Minä puolestani olisin sanonut», aloitti hän epäröiden vastauksensa, »että sellainen riippuisi — hm — riippuisi — hm — naisesta itsestään.»

Pieni mies vallan hämmästyi.

»Tarkoitatte...?» sanoi hän sammaltaen.

»Nähneeni naisolentoja mitkä ovat haaskoja — niin vieläpä kauheimpiakin.»

Syntyi pitkä ja rasittava äänettömyys. Tuota pientä miestä näytti kerrassaan hämmästyttävän vastauksen raakuus. Hänen ilmeensä oli surullinen todistaen suurta suuttumusta.

»Te olette puhuneet epähienoa puhetapaa käyttävästä miehestä ja tehneet hänestä klassikon», sanoi Treloar kylmän tyyneellä äänellään. »Rupean kertomaan teille eräästä naisesta — pyydän anteeksi, eräästä neitosesta ja kun olen lopettanut pyydän teitä sanomaan, minkälainen hän mielestänne on. Kutsun hänet neiti Caruthers'in nimellä, etupäässä siitä syystä ettei se ole hänen oikea nimensä. Oltiin eräässä postihöyrylaivassa ja sattui tuo tapaus jo monta vuotta sitten.

»Neiti Caruthers oli ihastuttava. Ei, tuo ei ole oikea sana. Hän loi suloa ympärilleen esiintymisellään. Hän oli nuori neitonen ja paitsi sitä nainen. Hänen isänsä oli muuan korkea virkamies jonka nimi olisi teille kaikille tunnettu jos sen sanoisin. Neitonen oli nyt äitinsä ja kahden kamaripalvelijattarensa kera matkalla etsimässä tuota vanhaa herraa jostakin idästäpäin.

»Hän — anteeksi kun sanon sen vielä kerran — oli ihastuttava. Se on ainoa sopiva sanonta. Ei löytynyt senlaista mitä hän ei olisi tehnyt paremmin kun mikään muu nainen tai mies konsanaan. Laulaa, soittaa — voi! Uida! Hän olisi voinut luoda itsellensä nimen ja kokonaisen omaisuuden järjestämällä julkisia näytäntöjä. Hän oli yksi niitä harvoja naisia jotka taitavat syrjäyttää kaiken itsensä koristamisen ja täten tulla vielä su-

loisemmaksi vaikkapa vain yksinkertaisimmassa uimapuvussaan.

»Mutta vielä puhuaksemme uinnista. Ruumiillisesti katsoen oli hän täysin kypsä nainen — tiedätte mitä tarkoitan: ei minkäänlaisia voimaihmisen lihaksia, vaan selvät piirteet ja hienon joustava ruumiinrakenne. Sitäpaitsi oli hän voimakas. Ja kuinka hän saattoi senlainen olla, se oli luonnon ihmetyö. Ajatelkaahan ihanteellista naiskäsivartta: kuinka somasti se kapenee olasta alas pieneen kyynärpäähän ja kuinka se sitten paisuu pehmeänä ja kiinteänä. Sitten tulee kapeahko, suloisesti pyöristynyt ranne. Tämänlaiset olivat hänen käsivartensa. Ja kuitenkin kun näki hänen uivan englantilaiseen tapaan sivullaan nopealla vauhdilla oli se kertakaikkiaan suurenmoista! Olen tutkinut anatomiaa ja atletiikkaa ja muuta senlaista ja että juuri hän taisi tuon kaiken oli salaisuus.

»Kaksi minuuttia taisi hän olla vedenpinnan alla. Katsoin kelloa. Laivalla ei kukaan Dennitson'ia lukuunottamatta pystynyt keräämään niin monta rahaa kuin hän yhdellä ainoalla sukelluksella. Välikannen etuosalla oli suuri purjekangassäiliö, jossa oli kuusi jalkaa vettä. Siihen oli meillä tapana viskata pikkurahoja. Olen nähnyt hänen yläkannelta sukeltavan siihen — itseasiassa ei mikään pikkuasia — kuuden jalan syvään säiliöön ja tuovan sen pohjasta ei vähemmän kuin neljäkymmentäseitsemän rahaa hajalla siellä täällä koko pohjalla. Muuan nuori englantilainen, juuri tuo Dennitson, ei onnistunut voittamaan neitosta vaikkakin usein asetti päämääräkseen lyödä tuo ennätys.

Tosiaankin oli hän merenneito. Mutta hän oli myöskin maaneito, hevostyttö — niin, hän osasi kaikkea. Kun häntä ympäröi puolentusinaa haltioitunutta ihailijaa taisi hän heistä välittämättä antaa sukkeluuksien kimmeltävän sadekuuron tulla heidän ylitsensä. Tällöin saattoi vieras uskoa ettei hän kelpaa mihinkään muuhun koko maailmassa. Senlaisina hetkinä pakot-

tauduin ajattelemaan hänen seitsemänviidettä rahaansa uimasäiliön pohjalla. Niin, senlainen hän oli, tuo ihme naisten parissa joka taisi tehdä kaikki hyvin.

»Hän sähköitti jokaiselle läheisyydessään olevalle mieshenkilölle. Hän sai minutkin — en häpeä sitä tunnustaa — hän sai minutkin toisten mukana liittymään tuohon pitkään ihailijariviinsä. Nuoret poikaklopit ja harmaaturkkiset vanhukset joilla luulisi olevan enemmän järkeä — oi, ne tulivat kaikki esiin ryömimään hänen hameittensa ympäri naukuillen ja heilutellen häntäänsä hänen vain viheltäissä. Kaikki he olivat samassa synnissä siinneet. Ensiksi tuo rusoposkinen, yhdeksäntoistavuotias keruubi Ardmore matkalla kirjoitustehtäviinsä johonkin ulkomaiseen lähetystöön ja viimeksi kapteeni Bentley, jo harmahtunut ja myrskyn pieksemä ja luultavasti vailla tunteita kuin kiinalainen epäjumalankuva. Oli siinä keski-ikäinenkin herra, Perkins luulen nimen olleen. Hän oli kokonaan unohtanut, että hänen vaimonsakin oli mukana laivassa kunnes miss Caruthers antoi hänelle läksytyksen lähettäen hänet sen luo, joka miestä vallitsi.

»Miehet olivat hänen käsissään pelkkää vahaa. Hän joko sulatti heitä tai muovaili heitä uudelleen tai poltti heidät tuhaksi aina oman mielensä mukaisesti. Hänellä ei ollut passaripoikaa miten ylhäinen ja saavuttamaton olikaan; tuo poika olisi hänen mielikseen voinut kaataa lautasellisen soppaa itse kapteenin yli. Kaikki olette nähneet senlaatuisia naisia — jonkunlaisia maailmanmestareita miellyttämistaidossa. Sydämien murtamistaidossa oli hän saavuttamaton. Hän oli piiska, sauma, liekki ja sähkökipinä. Uskokaa minua, toisinaan hän kauneudellaan ja taikavoimallaan ampui tahtonsa salamia uhriinsa, joka tällöin muuttui tutisevaksi idiootiksi.

»Ja mitä nyt hänestä kerron ette saa unohtaa: hän oli ylpeä nainen — rodun, suvun, sukupuolen ja vallan ylpeys. Sitä oli hänessä rajattomasti, tuota omituista, rajatonta ja peloittavaa ylpeyttä.

»Hän ohjasi laivan, hän ohjasi matkan, hän ohjasi kaikkea ja hän ohjasi Dennitson'in. Vähemmänkin tarkkanäköinen huomasi hänen ottaneen koko koplan johdon käsiinsä. Ei ollut epäilystä siitä, etteikö tuo nainen olisi rakastanut tuota miestä ja tunne häntä kohtaan kasvoi yhä. Varmasti voin vakuuttaa hänen katsoneen Dennitson'ia suotuisimmin silmin kun ketään miestä konsanaan. Me palvoimme häntä jatkuvasti ja kuljimme alati odottaen, että hän viheltäisi meitäkin vaikkakin tiesimme Dennitson'in etumatkan melko suuremmaksi. Miten tässä lopultakin olisi käynyt sitä emme milloinkaan saaneet tietää, sillä me saavuimme Colombo'on ja silloin tapahtui jotakin muuta.

»Te tunnette Colombo'n ja miten alkuasukkaitten poikanaskalit siellä sukeltavat rahojen perään lahdelmassa kun haikalat ikään. He uskaltavat luonnollisesti vain matalikkohaikalojen parveen. On miltei kauheata miten he tuntevat haikalat ja pystyvät sanomaan milloin tulee oikea ihmissyöjä — esimerkiksi tiikerihaikala taikka austraalian vesistöiltä eksynyt harmaa haikala. Jos senlaatuinen haikala näyttäytyy on joka nallikka ylhäällä vedestä juosten tiehensä.

»Oltiin aamiaisen jälkeen kannella ja neiti Caruthers piti tavanmukaisen hoviväkensä aurinkoteltan alla. Vanha kapteeni Bentley oli vastikään vihelletty hänen luokseen ja oli kapteeni myöntynyt senlaiseen jota ei kenellekään ollut varhemmin tai myöhemmin tehnyt — nimittäin että poikaviikarit saisivat tulla laivan kävelykannelle. Neiti Caruthers oli nähkääs uimari hänkin ja hän oli asiaan innostunut. Hän keräsi kaikki meidän pikkurahamme ja viskasi itse ne mereen yksi ja useampia kerrallaan. Sitäpaitsi määräsi hän kilpailun ehdot, antoi epäonnistuneelle läksytyksensä ja ylimääräiset palkinnot kelpo voittajille. Sanalla sanoen hoiteli hän koko esityksen.

»Erikoisesti tarkkasi hän heidän hyppyjään. Tiedättehän sen, että kun hyppää jaloillensa korkealta on

sangen vaikea pitää ruumis kohtisuorana kun se halkaisee ilman. Miehisen ruumiin painopiste on korkealla ja niinollen on sillä taipumus kääntyä. Mutta pikku rakkarivekaratpa käyttivät menettelytapaa mikä oli hänelle uutuus, niinkuin hän suvaitsi sanoa ja jota hänkin halusi oppia. Ne nimittäin hyppäsivät hänen yläpuolella olevilta silloilta, halkasivat ilman kasvot ja olkapäät eteenpäin taivutettuina ja katse suunnattuna veteen. Vasta viimeisessä silmänräpäyksessä ojentautuivat he äkkipikaa tullen veteen aivan kohtisuorina.

»Kaikki onnistui erittäin hyvin. Heidän sukelluksensa ei kylläkään ollut niin erikoisen merkillinen. Oli siinä joukossa kuitenkin yksi, joka tuli huomatuksi sukelluksessa kuten muissakin urheilulajeissa. Joku valkearotuinen mies oli kaiketi häntä tuohon opettanut, sillä hän teki oikean joutsensukelluksen kauniimmin kuin koskaan olen nähnyt kenenkään sen suorittavan. Tiedättehän kun päällään syöksee veteen suurelta korkeudelta on taikana kohdata vettä juuri oikeassa asennossa. Jos joku sattuu epäonnistumaan merkitsee senlainen tapaturma taittunutta selkää ja niinollen vauriota elämän iäksi. On se myöskin tuottanut kuoleman useille yrittelijöille. Mutta tuo poika taisi sen suorittaa — seitsemänkymmenen jalan korkeudelta hän selvisi hypätessään ylhäältä mastosta. Kädet oli rinnan päällä ja pää taka-asennossa. Hän purjehti miltei linnun tapaan, ylös ja ulos, ulos ja alas ruumis vaakasuorana ilmassa. Jos se vaakasuorana olisi pudonnut mereenkin olisi ruumis haljennut kuin silli. Mutta juuri silmänräpäys ennen veteentuloa taipui pää eteenpäin, käsivarret kietoutuvat kaareen pään ympäri ja ruumis taipuu sulavasti tullen veteen oikeassa asennossa.

»Tuon hypyn teki poika uudelleen ja yhä uudelleen meidän kaikkien ja erittäin neiti Caruthers'in mieleksi. Hän ei ollut minuuttiakaan yli kahden- tai kolmentoista vuoden, mutta kuitenkin oli hän etevin koko parvesta. Hän oli poikien suosikki ja heidän johta-

jansa. Oli joukossa vanhempiakin mutta kuitenkin tunnustivat he hänet johtajakseen. Hän oli kaunis tuo poika, joustava kun nuori hengittävä pronssijumala silmien väli pitkä, älykäs ja terhakka — saippuakupla, auringon välke ja ihana elonpilke. Olette nähneet senlaisia ihmeellisen suloisia olentoja — eläimiä tai mitä tahansa, leopardin, hevosen — väsymättömiä, raastavia, liian vilkkaita ollakseen rauhassa; niillä on silkinpehmeät lihakset; pieninkin liike todistaa jumalallista syntyperää, vapautunutta ja kaiken yllä elävän valon kiille ja hohto. Pojalla oli sitä kaikkea. Miltei säteilevää elämää tulvi hänestä. Hänen ihonsa loisteli sitä. Hänen silmissään se loimusi. Saatan vannoa, että hänen läheisyydessään tunsin kipunan tuoksun. Häntä nähdessä sai ozon'in hajun nenäänsä — niin raikas ja nuori oli hän, terveyttä uhkuva ja villin luonnollinen.

»Senlainen oli poika. Ja hän hälyytti leikin vielä kestäessä. Pojat syöksyivät kääntösillan luo, uiden niin nopeasti kuin suinkin pääsivät, kaikki sekaisin, polkaisten ja räiskien vedessä, säikähtynein ilmein, suorastaan lensivät vedestä rajusti loiskien ja hypäten, tarttuivat kiinni mihin taisivat auttaen toisiaan merestä ja vihdoinkin seisoivat kaikki kääntösillalla ja tirkistivät veteen.

»Mitä on tekeillä?» kysyi miss Caruthers.

»Luultavasti on se haikala», vastasi kapteeni Bentley. »Onni suosi poikia ettei se saanut jonkun heistä hampaittensa väliin.»

»Pelkäävätkö ne haikaloja?» kysyi neitonen.

»Pelkäättekö te?»

Hän värähti, katsahti kaidepuun yli veteen tehden suullaan eleen.

»Vaikkapa saisin koko maailman ja paljon lisää en uskaltaisi lähteä mereen jossa saattaa olla haikaloja», sanoi hän uudelleen värähtäen. »Ne ovat sietämättömät! Sietämättömät!»

Pojat tulivat ylös komentosillalle, nojautuivat kaide-

puuhun ja ylistivät neitiä Caruthers'ia, joka oli heittänyt heille mereen niin suuren aarteen. Kun esitys oli loppunut, antoi kapteeni Bentley niille viittauksen poislähtöön. Mutta neiti Caruthers esti häntä siitä.

»Vielä silmänräpäys, kapteeni. Olen aina kuullut sanottavan, etteivät alkuasukkaat haikaloja pelkää.»

»Hän viittasi luokseen joutsensukeltajan puhuen merkkikielellä että hän sukeltaisi uudelleen. Hän niinkuin koko poikalauma ravisti päätään ja naurahti kuin hyvällekin pilalle.

»Hai», sanoi poika osoittaen merta.

»Ei», sanoi hän. »Ei siellä ole mitään haikalaa.»

»Mutta poika nyökkäsi tarmokkaasti päätään ja toiset pojat hänen takanaan tekivät samoin.

»Ei, ei, ei», virkahti nainen. Ja sitten kääntyi hän meidän puoleemme: »Kuka lainaa minulle puolisen kruunua ja englantilaisen kultarahan.

»Silmänräpäyksissä ojensi puolitusinaa miestä kruunuja ja kultarahoja ja hän otti rahat nuoren Ardmoren kädestä.

»Hän näytti puolikruunun pojille. Mutta ei tullut minkäänlaista hyökkäystä kaidepuulle. Pojat vain seisoskelivat siinä virnistellen. Hän tarjosi rahan vuorotellen kullekin erikseen, mutta kaikki tekivät saman tempun: ravistelivat päätään ja irvistelivät. Silloinpa viskasi hän puolikruununsa mereen. Halukkain ja samalla valittavin silmäyksin katsoivat he sen synnyttämän hopeaviirun ilmassa, mutta kukaan ei liikkunut paikaltaan.

»Älkää viskatko sitä kultarahaa», sanoi Dennitson hänelle puoliääneen.

»Siihen hän ei kiinnittänyt huomiotaan, vaan piti kultarahan joutsensukeltajan silmien edessä.

»Olkaa viskaamatta», sanoi kapteeni Bentleykin. »Minäpä en viskaisi sairasta kissaakaan mereen, kun haikala on lähistöllä.»

»Mutta neiti Caruthers naurahti ollen itsepäisenä päätöksessään ja jatkoi pojan kiihoitusta.

»Älkää kiusatko häntä», pyyteli Dennitson. »Se on hänelle kokonainen omaisuus ja ehkäpä hän hypähtää . . .»

»Ettekö *te* tuota tekisi?» sanoi hän nopeasti. »Jospa heitän sen?» Viimeisen lauseen sanoi hän sävykkäämmin.

»Dennitson ravisti päätään.

»Tehän olette kallis», sanoi neiti Caruthers. »Monestako kultarahasta te hyppäätte?»

»Ei ole niinpaljon lyötyä rahaa mikä houkuttelisi minua mereen», vastasi Dennitson.

»Minun tähteni», sanoi nainen mahdollisimman pehmeästi.

»Pelastaakseni henkenne — kyllä. Mutta muuten ei.»

»Hän kääntyi uudelleen pojan puoleen. Taaskin piti hän rahan näkyvissä ja vallan sokaisi pojan sen korkealla arvolla. Sitten oli neiti Caruthers heittävinään tuon rahan ja vastahakoisesti teki poika puoliliikkeen vasten kaidepuuta, mutta toveriensa varoittavat huudot estivät tuon liikkeen. Niitten äänet ilmaisivat sitäpaitsi vihaakin.

»Tiedän tämän olevan pelkkää leikkiä», sanoi Dennitson. »Menkää niin pitkälle kuin itse tahdotte, mutta älkää Jumalan tähden viskatko . . .!»

»Jos nyt naisen omituinen erikoistunne vaikutti tai epäilikö hän että poika suostuisi houkutteluihin, on mahdotonta tietää. Meille kaikille tuli se kuitenkin yllätyksenä. Aurinkoteltan varjosta lensi kultaraha auringonpaisteeseen lähestyen vettä kimmeltävässä kaaressa. Kenenkään ennättämättä estää tuota joutsensukeltajaa oli hän kaidepuun takana ja lensi sulavasti rahan perään. Molemmat olivat yhtäaikaa ilmassa. Tuo oli kaunis näkemys. Kultaraha halkaisi vedenpinnan ja samaan pisteeseen ja miltei samalla kertaa putosi poikakin melkein ilman pienintäkään vedenloisketta.

»Vilkkaampia katsojia kuin me olivat nuo kannella

seisoskelevat mustaihoiset pojat ja ne päästivät surkean hätähuudon. Kaikki seisoimme kaidepuun luona. Älkää minulle sanoko että haikalan välttämättä tarvitsee kääntyä selälleen. Sitä ei tämä kuitenkaan tehnyt. Kirkkaassa vedessä näimme ylhäiseltä paikaltamme kaiken. Haikala oli suuri peto, se kun yhden kerran haukahti oli poika kahtia.

»Joukossamme kuului vastenmielinen mutina — en tiedä keneltä, ehkäpä juuri minulta. Ja sitten vallitsi syvä hiljaisuus. Neiti Caruthers oli ensimäinen kun jotakin puhui. Hän oli kuolonkalpea.

»Minä . . . minä en voinut koskaan uskoa . . .» sanoi hän ja päästi lyhyen naurun.

»Hän käytti koko ylpeytensä pysyäkseen tasapainossa. Avuttomana kääntyi hän ensin Dennitsonin puoleen ja sitten kaikkien toisten puoleen vuorotellen. Hänen silmänsä kuvastivat kauhua ja huulet värisivät. Me pysyimme epäkohteliaina — nyt sen ymmärrän kun ajattelen menneitä aikoja. Mutta emme tehneet mitään.

»Mr Dennitson», hän sanoi, »Tom, ettekö tahdo olla ystävällinen ja auttaa minua alas?»

»Mutta mr Dennitson ei muuttanut suuntaa katseessaan, joka oli mustin kaikista mikäli olen miehen katseita nähnyt. Eikä hän edes räpäyttänyt silmiään. Kotelostaan otti hän savukkeen, minkä sytytti. Kapteeni Bentley karisti epämiellyttävästi kurkkuaan ja sylkäisi yli kaidepuun. Siinä kaikki . . . ja sitten hiljaisuus.

»Neiti Caruthers kääntyi mennen kiintein askelin pitkin kantta. Kahdenkymmenen askeleen jälkeen hän horjahti kädellään nojaten seinää vasten pystyssä pysyäkseen. Ja sitten läksi hän edelleen kulkemaan, nojautuen uudelleen hytin seinämään kulkien hyvin hitaasti.»

Treloar vaikeni. Hän käänsi päänsä suunnaten tuohon pieneen mieheen kysyvän ja kylmän kalsean katseen.

»No», sanoi hän lopulta. »Luokitelkaapa hänet.» Pienikokoisen miehen kurkkuun takertui jotain epämieluista; hän yritti nielaista.

»Ei minulla ole mitään sanottavaa», vastasi hän. »Ei kerrassaan mitään sanottavaa.»

IHMISEN TAPPAMINEN.

Vaikkakin tummat yölamput paloivat, liikkui hän kuitenkin esteettä suurissa huoneissa ja avaroissa halleissa turhaan etsien tuota vain puoleksi luettua runokokoelmaa minkä hän oli unohtanut ja vasta nyt sen muisti. Kun hän väänsi sähkövalon salonkiin seisoi hän siinä puettuna laahustavaan, ruusunpunaiseen yötakkiin kaula ja olkapäät kiedottuina pitsiseen vaippaan. Hänellä oli vielä sormukset sormissaan eikä hänen paksu, vaalea tukkansa ollut alaspäästetty. Hänen kauneutensa oli ihana ja sulava, hän omasi kapeat, soikeat kasvot, punaiset huulet, poskilla heikko punerrus ja sinervät kameleonttisilmät. Ne saattoivat hänen tunteensa mukaisesti tulla suuriksi ja lapsellisen viattomiksi, koviksi ja harmaiksi ja hohtavan kylmiksi taikka liekehtiä milloin kuuma omanarvon tunne ja ylimielisyys ilmeni.

Hän sammutti valon kulkien hallin halki aamiaishuoneeseen. Tullessaan sisään siihen pysähtyi hän kuunnellen. Etäältä kuului ei juuri mikään kovempi kolina, mutta kuitenkin tuntui kuin olisi jotain liikkunut. Hän olisi vaikkapa saattanut vannoa ettei hän mitään kuullut, mutta kuitenkin oli jotain muuttunutta tuossa huoneessa. Yön hiljaisuus oli häiriintynyt. Hän suuresti ihmetteli kuka palvelijoista vielä valvoi. Ei ainakaan pikentti, sillä hän oli tunnettu varhaisesta

levollemenostaan, paitsi erikoistapauksissa. Eikä se saattanut olla kamarineitsytkään, hän kun siksi illaksi oli saanut vapautta.

Hän jatkoi ruokasaliin; ovi sinne oli suljettuna. Ollen epätietoisena siitä, miksi hän sen avaisi meni hän kuitenkin sinne; ehkäpä hän sisimmässään tunsi tuon häiritsevän olion, mikä se nyt saattoikaan olla, olevan tuolla sisällä. Huone oli pimeä ja hän haparoi eteenpäin virrankatkaisijan luokse vääntäen nappulat. Kun valonvirta sitten syttyi astui hän taaksepäin päästäen huudon. Se oli kuitenkin vain »oo» sangen tukahdettuna.

Häntä vastapäätä virrankatkaisijan vieressä seisoi muuan mies seinään painautuneena. Kädessään piti mies revolveria millä tähtäsi tulijaa vastaan. Tuon odottamattoman näyn herättämä kauhu oli siihen määrin vaikuttanut naiseen, että hän vain huomasi pistoolin mustaksi ja suunnattoman pitkäpiippuiseksi. Hän tiesi sen Koltrevolveriksi. Mies oli puolipitkä, huonosti vaatetettu, ruskeasilmäinen ja auringonpaisteen mustaama. Hän tuntui kovin kylmäveriseltä. Revolveri ei miehen kädessä vapissut ja se oli suunnattuna naisen keskiruumista kohtaan. Käsivarsi ei myöskään ollut ojennettuna, vaan oli se lanteiden kohdalla mihin käsivarsi nojautui.

»Oo», sanoi nainen. »Anteeksi, te säikähditte minua. Mitä te tahdotte?»

»Kernaimmin olisin tahtonut päästä ulos», vastasi mies ja huulilla liikkui lystillinen vivahdus. »Olen luullakseni eksynyt tässä suuressa huoneustoryhmässä. Ja jos tahdotte olla ystävällinen ja auttaa minua pois täältä en tule toimimaan mitään teille vastenmielistä. Luikkisin vaan tieheni.»

»Mutta mitä varten olette täällä?» kysyi nainen. Hänen äänessään oli määrätty sävy kun tottuneella käskijällä konsanaan.

»Varastan, miss, suoraan sanoen. Minä olen puikkinut tänne katsomaan mitä täältä voisin anastaa.

Luulin teidän olevan poissa kotoa, koskapa näin teidän automobiilissä lähtevän yhdessä miehenne kera. Mutta se oli kai pappanne ja te olette miss Setliffe.»

Mrs Setliffe arvosteli edullisesti tuon yksinkertaisen kohteliaisuuden minkä hänen erehdyksensä aiheutti ja päätti ettei sano totuutta.

»Kuinka tiedätte minun olevan miss Setliffe?» kysyi talon rouva.

»Tämähän on ukko Setliffen talo, vai kuinka?»

Nainen nyökkäsi päätään.

»En tiennyt teillä olevan tyttären, mutta arvelen että te sitä olette. Ja jos ei se tuota teille suurta vaivaa olisin kiitollinen jos minulle neuvoisitte ulospääsytien.»

»Miksi sen tekisin? Tehän olette rosvo, murtovaras.»

»Ellen olisi ammatissani alottelija ottaisin sormukset pois sormistanne sensijaan että puhun kohteliaisuuksia», sanoi mies. »Olen täällä iskeäkseni ukko Setliffen rahoihin, vaan ei ryöstääkseni naisväkeä. Jos menette pois tieltä, niin ehkäpä tässä selviydyn omin voimin.»

Mrs Setliffe oli älykäs nainen ja ymmärsi ettei hänen tarvinnut paljoa pelätä tuota miestä. Hän oli varma siitä ettei tämä mies ollut mikään tavallinen rikollinen. Puhelusta kuuli nainen ettei hän ollut kaupunkilainen ja oli tuntevinaan tuulahduksen suurten arojen raikkaammasta ilmastosta.

»Ajatelkaa jospa huudan?» sanoi nainen uteliaana. Ajatelkaahan, jos huudan apua? Ettehän te minua ampuisi . . . olenhan nainen?»

Hän huomasi pettyneen ilmeen miehen ruskeissa silmissä. Hän vastasi hitaasti ja ajatusrikkaasti kun jos olisi vaikea kysymys ollut ratkaistavana:

»Silloin täytyy minun varmaankin kuristaa teitä ja tehdä muutakin pahaa.»

»Naistako kuristaa?»

»Kyllä minun täytyisi», vastasi mies ja nainen huomasi hänen katkerana purevan huuliaan. »Olettehan vain heikko nainen, miss, mutta minä en saata antautua vangiksi. Ei, neiti, sitä en mitenkään voi. Minulla

on hyvä ystävä kaukana Lännessä, joka minua odottaa. Ystäväni on nimittäin sangen ahtaalla ja minun täytyy häntä siitä pulmasta auttaa». Suu puristautui yhteen yhä katkerammin. »Ehkä voin teitä kuristaa tekemättä juuri mitään pahaa.»

Naisen silmät suurenivat lapsellisessa epäuskossa katsellessaan edessään olevaa miestä.

»En ole milloinkaan ennen nähnyt murtovarasta», vakuutti nainen ja on vaikeata sanoa miten mielenkiintoista se itseasiassa on.»

»Minä en ole mikään murtovaras, neiti. Ei mikään oikea», riensi hän lisäämään kun nainen näytti huvitettuna epäilevän. »Siltä se kyllä saattaa näyttää koska kerran olen teidän talossanne. Mutta se on ensikertaa kun yritän tätä hommaa. Tarvitsin ehdottomasti rahaa. Muuten pidän itseni oikeutettuna perimään sitä, mikä oikeastaan kuuluu minulle.

»En ymmärrä», sanoi nainen rohkaisevasti hymyillen. Tulitte tänne varastamaan ja varkaushan on samaa kun ottaa sitä, mikä ei ole omaa.

»Niin kyllä . . . mutta ei tässä erikoistapauksessa. Nyt on kaiketi parasta minua lähteä.»

Mies meni kohti ruokasalin ovea mutta nainen asettui hänen eteensä ja vastassa oli hyvin kaunis este. Mies ojensi vasemman kätensä kuin tarttuakseen häneen vaan epäröi. Mies nähtävästi kunnioitti tuota »heikkoa naista».

»Nähkääs!» virkkoi hän riemuiten. »Tiesinhän varmaan että tuota ette tekisi.»

Mies oli aivan hämmästynyt.

»En ole milloinkaan ennen tehnyt naiselle pahaa», selitteli hän, »eikä se ole helppo tehtävä. Mutta aivan varmaan tulen nyt sen tekemään, jos vaan rupeatte huutamaan.»

»Ettekö malta viipyä muutaman minuutin ja puhua?» sanoi nainen houkuttelevalla äänellä. Minusta on se niin mielenkiintoista. Tahtoisin kuulla teidän selit-

tävän miten murtovarkaus on samaa kuin periä senlaista, mikä oikeastaan asianomaiselle kuuluu.»

Ihaillen katsoi mies naista.

»Olen aina uskonut naisväen pelkäävän varkaita», tunnusti hän. Mutta ette te näytä sitä tekevän».

Nainen naurahti iloisesti.

»On nähkääs ero varkailla ja varkailla. Minä en pelkää teitä, kun olen varma siitä että ette lukeudu senlaisiin, jotka tahtovat tehdä naiselle pahaa. Kasniin, puhukaa nyt hetkisen kanssani. Kukaan ei häiritse meitä. Olen aivan yksin. Minun . . . minun isäni on matkustanut yöjunalla Newyorkiin. Kaikki palvelijat nukkuvat. Mielelläni tahtoisin antaa teille jotain syötävää — naiset asettavat aina iltaruuan esille keksimilleen murtovarkaille, ainakin sanomalehtien nurkkanovelleissa niin kerrotaan. Mutta en tiedä mistä ruokaa löytäisin. Kenties tahtoisitte jotain juotavaa?»

Mies epäröi eikä vastannut, mutta nainen huomasi hänen silmistään miten ihailu häntä kohden kasvoi.

»Ette suinkaan pelkää?» kyseli nainen. »En myrkytä teitä, sen lupaan. Rupean juomaan kanssanne osoittaakseni kaiken olevan asianomaisessa kunnossa.»

»Te olette ihmeellisin nainen minkä olen tavannut», selitti mies ensi kerran laskien aseensa sivulleen riippumaan. »Kukahan pystyy minulle sanomaan, että kaupunkilaisnaiset pelkäävät. Te ette ole mikään riitapukari, vaan hauras, mieluinen, pieni tytöntynkä. Mutta rohkeutta, sitä teillä on. Ja sitten on vielä päällepäätteeksi luottamusta. Ei moni nainen tai mies kohtelisi minua sillä lailla kun te olette tehneet.»

Nainen hymyili ihastuneena tuosta kohteliaisuudesta ja hänen ilmeensä oli sangen vakava sanoessaan:

»Se johtuu siitä kun pidän ulkomuodostanne. Te olette liiaksi rehellinen ollaksenne varas. Teidän ei pitäisi sitä tehdä. Jos olette pinteessä pitäisi teidän hankkia työtä. Kasniin, asettakaa pois tuo viheliäinen revolveri ja puhukaamme asiasta. Mitä teidän tulee tehdä on työtä.»

»Ei tässä kaupungissa», sanoi hän katkerana. »Olen kuluttanut kaksi paria puolipohjia työnetsinnässä. Rehellisesti puhuen olin oikein siisti mies . . . ennenkuin antauduin etsimään työtä.»

Se hupainen nauru millä nainen kuunteli hänen sanontaansa miellytti miestä. Nainen huomasi sen heti ja käytti sitä hyväkseen. Hän kulki ovelta lähestyen senkkiä.

»Kasniin, teidän on nyt puhuttava minulle kaikki sillä aikaa kun tarjoon teille jotakin juotavaa. Mitä saa luvan olla? Whiskiä?»

»Kyllä kiitos», sanoi mies seuratessaan hänen jälkeensä. Mutta mies kantoi vielä tuon suuren revolverin sivullaan, heittäen samalla epäilyttävän katseen tuohon vahdittomaan oveen.

Nainen kaasi hänelle lasillisen senkin luona.

»Lupasin juoda kanssanne», sanoi hän epäillen. »Mutta minä en joisi whiskiä. Minä . . . mielisin sherriä.»

Hän otti esille sherripullon saadakseen miehen suostumuksen.

»Kyllä varmasti», vastasi hän ja nyökkäsi päällään. »Whiski on miesten juoma. En voi sietää nähdä naisten juovan whiskiä. Viini on heille sopivampi juoma.»

Hän kohotti lasinsa miehen lasin tasolle ja hänen silmänsä olivat sulavan ystävälliset.

»Malja teidän uudelle hyvälle työpaikallenne . . .»

Mutta hän katkaisi esityksensä nähdessäään miehen hämmästyneet irvistykset. Miltei koskematon lasi laskeutui hänen vääriltä huuliltaan.

»Miten onkaan?» kysyi hän innokkaasti. »Ettekö senlaisesta pidä? Olenko osunut harhaan?»

»Sepä vasta konstikas whiski. Maistuu kun pohjaan palanut.»

»Oi, miten tyhmä olinkaan! Annoin teille skotlantilaista whiskiä. Te olette luonnollisestikin enemmän tottunut viljapaloviinaan. Tässä on toinen merkki.»

Nainen oli miltei äidillisesti puuhaava vaihtaessaan lasin toiseen ja löytäessään oikean pullon.

»Onko tämä parempaa?» kyseli nainen.

»Kyllä kiitos. Siinä ei ole savua. Se on ihanaa kelpo tavaraa. En ole maistanut pisaraakaan yhteen viikkoon. Tämä on reilua, tämä liukuu alas kun rasvattu eikä tämä ole minkälaisen kemiallisen tehtaan tuotteita.»

»Oletteko juoppo?»

Tuo oli kysymys ja vaatimus, puoleksi kumpaakin.

»Ei, neiti. Ei kannata niin vähästä puhuakaan. Olen ollut vauhko menijä ajoittain, vaan hyvin harvoin. Mutta sattuu tilaisuuksia kun pisarakin vaikuttaa hyvältä minne osuu vain tulemaan ja tämä on nyt juuri senlainen tilaisuus. Kiitokset nyt kaikesta ystävyydestä, neiti, nyt on parasta pötkiä tieheni.»

Mutta rouva Setliffe ei tahtonut päästää murtovarastaan. Hän oli liiaksi selkeä asenteeltaan ollakseen haaveellinen, mutta tässä tapahtumassa oli jotakin miellyttävän jännittävää. Sitäpaitsi oli hän tietoinen, ettei minkäänlaista vaaraa saattanut tulla kysymykseenkään. Huolimatta ulkonevasta leuastaan ja terävistä silmistään oli miestä tavattoman helppo hillitä. Ja kaukana hänen tietoisuudessaan pilkisti esiin ajatus ihailevasta kuulijakunnasta. Oli kerrassaan ikävää, ettei hänellä nyt ollut mitään yleisöä . . .

»Ette ole selittäneet, murtovarkaus siis, teidän päätelmänne mukaan, on samaa kuin vaatisi takaisin mitä itseasiassa teille jo kuuluu», sanoi nainen. »Tulkaahan istumaan ja puhukaa minulle siitä . . . tänne pöydän luo.»

Nainen meni omalle tuolilleen ja sijoitti murtovarkaan pöydänkulman toiselle sivulle. Nainen huomasi kyllä hänen vielä pitävän varansa ja katsovan terävästi ympärilleen, vaikkakin hänen silmänsä alati kuitenkin palasivat naisen luo hiljaista ihailua puhuvina. Mutta milloinkaan eivät ne kauan viipyneet. Vielä huomasi nainen että mies hänen puhuessaan jännitettynä kuun-

teli toisia ääniä kuuluvan. Myöskään ei hän päästänyt revolveriansa. Se makasi pöydänkulmalla heidän välillään, perä aivan lähellä hänen oikeata kättään.

Mutta hän oli aivan tietämättään joutunut toiseen vaiheeseen. Tuo metsissä ja lakeuksilla hyvin kotiutunut mies Lännestä eli alituiseen tarkasti katsoen ja terävin korvin kuunnellen. Mutta hänpä ei ollut tietoinen pöydän alla aivan naisen jalkojen vieressä löytyvästä sähkönappulasta ja tässä joutui hänen valppautensa ja varovaisuutensa hunningolle.

»Asianlaita on seuraava, neiti», rupesi mies kertomaan, ollen ne vastauksena neidin kiihkeisiin kysymyksiin. »Ukko Setliffe on minua hämmästyttänyt eräässä pienessä liikeyrityksessä. Se oli häpeällinen teko, mutta se meni täydestä kenenkään huomaamatta. Kaikki käy täysin laillisesti, kunpahan vaan on jokunen miljoona selkänojana. Minä en valita enkä liioin tahdo saattaa isäukkoanne varjoon. Hän ei minua tunne, vaikkakin hän kompastuu päälleni eikä hän tiedä käyneensä minua liian läheltä. Hän on aivan liian suurellinen, liikuttelee vain miljoonia ajatellessaan ja toimiessaan ei ole milloinkaan kuullut puhuttavankaan minunlaisestani köyhästä oliosta. Hän on senlainen joka panee suuret yritykset käyntiin. Hänellä on palveluksessaan useanlaisia apulaisia, jotka ajattelevat ja suunnittelevat hänen puolestaan. Olen kuullut joillakin olevan toimestaan suurempi palkka kuin Yhdysvaltain presidentillä. Olen vain yksi tuhansista, jotka ovat joutuneet puille paljaille isäukkonne takia, siinä kaikki.

»Katsokaahan, neiti, minullakin oli pieni kuoppa maassa — muuan mitätön kaivos pienoiskoossa. Kun sitten Setliffe-yhtiö asettui Idaho-alueelle järjestäen uudelleen kaivostrustin ja otti kiluineen ja kaluineen ja perusti tuon suurenmoisen vesipaine-laitteen Twin Pines'in luona, silloin halkesin luonnollisesti. Sain vain pikkasen rovon rahoistani. Jouduin pois puhalletuksi kuin untuva ikään, ennenkuin tiesin mitään koko

asiasta. Ja tänä iltana kun olin rahatta ja ystäväni senlaisessa pinteessä tirkistin tänne iskeäkseni isäukkonne suonta pikku hiljaa. Se tuli mieleeni ollessani niin suuressa avun tarpeessa.»

»Jos nyt asia on kuten sanotte», sanoi nainen, »on sisäänmurto joka tapauksessa sisäänmurto. Sillä ette voi puolustaa itseänne oikeuden edessä.»

»Senhän kyllä tiedän», myönsi mies laupeana. »Se mikä on oikein ei ole aina laillista. Siksi istunkin tässä kuin neuloilla ja puhun kanssanne. Ei siksi kun en nauttisi seurastanne — senhän kyllä teen — mutta en millään muotoa tahdo joutua kiinni. Muuan vekkuli sai näinä päivinä viisikymmentä vuotta murhattuaan erään viikarin kadulla kahdesta dollarista ja viisiyhdeksättä sentiltä. Tuon uutisen luin sanomalehdestä. Ihmiset joutuvat pois suunniltaan kun sattuu vaikeus eikä ole työtä saatavissa. Nekin joutuivat pois suunniltaan joilla oli jotain varastettavaa ja antoivat toisten maksaa vahingon. Jos minut vangittaisiin, saisin kymmenen vuoden rangaistusajan. Siitä syystä istunkin kun neulasilla ja pyrin päästä pois täältä.»

»Ei, odottakaa.» Nainen teki estävän liikkeen ottaen samalla kertaa jalkansa soittojohdonnappulasta, jota silloin tällöin oli polkenut. »Te ette vielä ole sanoneet nimeänne.»

Mies epäröi.

»Kutsukaa minua Dave'ksi.»

»Siis . . . Dave . . .», nainen naurahti sydämellisesti. »Jotakin täytyy tehdä teidän hyväksenne. Olettehan nuori mies ja vasta huonon yrityksen alkupäässä. Jos alatte yrittämällä anastaa senlaista mikä mielestänne teille kuuluu rupeatte myöhemmin omin lupin ottamaan senlaista, mistä olette varma ettei se teille kuulu. Ja tiedätte kuinka lopulta käy. Meidän täytyy keksiä teille jotakin rehellistä tehtävää.»

»Tarvitsen rahaa ja tarvitsen ne juuri nyt», vastasi mies itsepäisenä. »Se ei ole itselleni, vaan tuolle ystävälle mistä minä puhuin. Hän on nähkääs kirotussa

satimessa ja hänen täytyy saada apua nyt tai ei milloinkaan.»

»Voin hankkia teille työpaikan», vastasi nainen nopeasti. »Ja minulta saatte lainaksi ne rahat kun tarvitsette lähettää ystävällenne. Nuo rahat voitte maksaa takaisin palkastanne.»

»Noin kolmisen sataa riittäisi», sanoi mies hitaasti. »Kolmellasadalla hän kyllä läpäisee. Työskentelisin vuoden mittaan sormeni verille ansaitakseni nuo rahat. Ja sitten oli ylöspitoni lisänä sekä muutama sentti savukkeisiin.»

»Vai niin, poltatte tupakkaa! Tuota en ajatellut.» Nainen ojensi kätensä revolveriin päin miehen käden luo. Miehen sormenpäät olivat keltaisessa värissä. Samalla kertaa mittasi naisen silmät oman kätensä ja miehen käden etäisyyden revolverista. Nainen paloi himosta tarttua siihen nopealla liikkeellä. Hän varmasti luuli sen osaavansa, mutta koska ei siitä ollut aivan varma, niin sitten vetikin kätensä pois.

»Ettekö tahtoisi polttaa tupakkaa?» sanoi hän kutsuvasti.

»Miltei kuolen tupakan halusta».

»Tehkää se sitten. Minulla ei ole mitään sitä vastaan. Pidän paljon siitä — savukkeista, tarkoitan.»

Hän pisti vasemman kätensä sivutaskuun ottaen sieltä irtonaisen tupakkapaperin ja muutti sen oikeaan käteensä revolverin viereen. Taaskin sukeltautui hänen kätensä taskuun ja asetti hyppysellisen ruskeahkoa, siruista tupakkaa paperiin. Sitten kääri hän savukkeen molemmilla käsillään aivan revolverin yläpuolella.

»Te pidättäydytte tuon kauhean aseen lähellä, näyttää siltä kun pelkäisitte minua», sanoi nainen vaativalla äänellä.

»En juuri teitä pelkää, mutta olosuhteitten pakosta täytyy olla varuillaan.»

»Vaan minäpä en ole teitä pelännyt.»

»Teillä ei ole mitään kadotettavaa.»

»Henkeni», sanoi nainen.

»Totta kylläkin», myönsi mies heti. »Ettekö ole minua edes säikähtäneet. Olen ehkä liian levoton.»

»Minä en tahtoisi tehdä teille mitään pahaa.» Juuri tuota sanoessaan harhaili hänen tossunsa kohti soittokellon nappulaa polkien sille. Mutta naisen silmät puhuivat vakavaa ja kohteliasta kieltä. »Osaatte arvostella miehiä ja naisia, sen tiedän. Minähän yritän pelastaa teitä rikoksen teiltä hankkimalla teille rehellistä työtä . . .»

Mies tuli hetimiten katuvalle tuulelle.

»Pyydän todellakin anteeksi, neiti», sanoi hän. »Minun epäluuloni ei nyt ole juuri . . .»

Tuota sanoessaan nosti hän oikean kätensä pöydältä ja sittenkun oli savukkeensa sytyttänyt antoi hän käden riippua sivua pitkin.

»Kiitos luottamuksestanne», kuiskasi nainen hiljaa samalla kun hän päättäväisesti esti silmänsä mittaamasta etäisyyttä revolveriin ja piti jalkansa lujasti nappulaan painautuneena.

»Puheen olleen niistä kolmestasadasta», aloitteli mies. »Voisin sähköttää ne yöllä Länteen. Ja minä sitoudun vuoden ajaksi työskentelemään tuosta rahaerästä sekä ylöspidostani.»

»Tulette ansaitsemaan vielä enemmän. Lupaan teille vähintään viisikahdeksatta dollaria kuukaudessa. Ymmärrättekö hevosten hoitoa?»

Miehen kasvot hohtivat ja hänen silmänsä kiilsivät.

»Silloinpa saatte palveluspaikan luonani — tai oikeammin sanottuna isäni luona, vaikkakin minä pestaan kaikki palvelijat. Tarvitsen alikuskia . . .»

»Rupeaisinko pitämään livrépukua?» katkaisi hän äkkiä vapaasyntyisen länsiamerikkalaisen halveksiminen äänessä ja huulilla.

Nainen hymyili suopeasti.

»Senlainen toimi ei nähtävästikään sovi teille. Sallikaa minun ajatella. Niin. Osaatteko taltuttaa ja opettaa varsoja ratsastukseen?»

Hän nyökkäsi.

»Meillä on karjafarmi ja siellä löytyy kiinteä paikka teidänlaiselle miehelle. Suostutteko rupeamaan?»

»Josko suostun, neiti?» Lämmin oli hänen äänensä kiitollisuudesta ja pelkästä innostuksesta. »Sanokaa osoite. Lähden sinne jo huomispäivänä. Ja yhden seikan voin teille varmasti luvata, neiti. Milloinkaan ette tule katumaan ojentaneenne Hughie Lukelle auttavan käden hänen hädässään. . .»

»Minusta tuntui kuin olisitte sanoneet nimeksenne Dave», sanoi nainen lempeästi nuhtelevalla äänellä.

»Niin sanoinkin, neiti, ja pyydän sen teiltä anteeksi. Sillä nimi oli keksitty. Oikea nimeni on Hughie Luke. Jos suvaitsette antaa minulle osoitteen teidän karjafarmillenne ja rahaa rautatielippuun, matkustan sinne ensimäisellä junalla huomenaamuna.»

Koko tämän keskustelun aikana oli hän lakkaamatta jatkanut temppuiluaan tuon soittojohdon kera. Hän oli polkenut nappulaa kaikilla mahdollisilla tavoilla jotka suinkin hälyyttävät — kolme lyhyttä ja yksi pitkä, kaksi ja yksi pitkä, viisi. Hän yritti pitkiä sarjoja lyhyitä soittoja ja erään kerran oli hän pitänyt nappulan painettuna kolme minuuttia. Eikä hän tiennyt pitikö hänen soimata laiskaa, yhä raskaasti nukkuvaa pikenttiä tai pitikö uskoa soittojohdon olevan epäkunnossa.

»Olen niin iloinen», sanoi hän, »niin iloinen suostumuksestanne. Ei tarvita montakaan valmistelua. Mutta ensin tulee teidän luottaa minuun kun menen yläkerrokseen noutamaan rahakukkaroani.» Hän näki miehen epätoivoisen katseen ja lisäsi nopeaan: »Näettehän minun luottavan teihin mikäli se koskee noita kolmeasataa dollaria.»

»Minä uskon teitä, neiti», vastasi hän kohteliaasti. »Mutta en mahda mitään hermostuneisuudelleni.»

»Menenkö noutamaan nuo rahat?»

Mutta ennenkun hän oli ehtinyt vastaamaan kuuli naisen tarkka korva tukahtuneen kitkuvan äänen etäältä. Hän tiesi sen johtuvan pikentin huoneen

ovesta. Mutta tuo ääni oli niin heikko — enemmän hiljainen värähdys kuin kuuluva ääni — ettei hän olisi sitä kuullut ellei hänen korvansa olisi olleet niin jännittyneet pitkästä odotuksesta. Mutta mieskin oli kuullut sen. Hän kävi levottomaksi maltillisella tavallaan.

»Mitä tuo oli?» kysyi hän.

Naisen vasen käsi ojentautui kiireesti revolverin luo ja veti sen puolelleen. Hän oli joutunut ennen miestä ja se olikin täpärällä sillä jo seuraavassa silmänräpäyksessä tempasi mies kätensä sivultaan haparoiden tyhjää ilmaa revolverin paikalta.

»Istukaa», komenteli nainen ankarasti vallan uudessa äänilajissa. »Älkää liikahtako. Pitäkää kädet pöydällä.»

Nainen oli tuolta mieheltä jotain oppinut. Sensijaan että olisi pitänyt tuon raskaan aseen ojennettuna sijaitsi sen perä samoinkuin naisen kyynärpää pöydällä ja piipun suuaukko ei tähdännytkään miehen päätä, vaan hänen rintaansa. Ja mies näytti aivan tyyneltä ja totteli ehdottomasti naisen käskyt tietoisena siitä, ettei mitenkään ollut tilaisuudessa iskemään revolveriin, jotta se olisi ampunut harhaan. Myöskin huomasi hän revolverin pysyvän liikkumatta paikallaan, ettei sitä pitävä käsi edes vapissut ja tiesi tarkalleen suurenko reiän tuo soikea kuula aikaansaisi. Hän ei edes katsellutkaan enää naista vaan pyssyn hanaa, mikä oli kohonnut kun naisen etusormi kosketti liipasinta.

»On kai parasta kun sanon teille, että tuo hana on äärimmäisen herkkä. Älkää painako liian lujasti, silloin saan ruumiiseeni pähkinänkokoisen reiän.»

Nainen hellitti hanaa hiukkasen.

»Näin on parempi», sanoi mies. »Paras päästää se kokonaan alas. Näette kuinka keveästi se toimii. Jos vain tahdotte voitte kevyellä ja nopealla paineella aiheuttaa sen alas- ja ylösmenon, niin syntyy verilätäkkö tähän hienolle permannollenne.»

Muuan ovi avautui miehen takana ja hän kuuli

jonkun tulevan huoneeseen. Mutta hän ei kääntänyt päätään.

»Thomas», käski nainen, »menkää puhelimeen ja kutsukaa tänne poliisi. Miksi viipyi tulonne niin kauan?»

»Tulin niin nopeasti kun kuulin kellon soivan, rouva», vastasi pikentti.

Murtovaras ei laannut katsomasta naista silmiin, eikä hänkään laannut katsomasta murtovarasta. Mutta pikentin puhuessa kellosta huomasi nainen hänen silmänsä saavan hämmästyneen ilmeen.

»Pyydän anteeksi», sanoi pikentti takaalta, »mutta eiköhän olisi edullisempi jos hankkisin aseen ja herättäisin palveluskunnan?»

»Ei, soittakaa vain tänne poliiseja. Voin tätä miestä hallita. Menkää ja tehkää niin — heti.»

Pikentti tassutteli huoneesta pois ja mies ja nainen istuivat siinä katsellen toisiaan silmiin. Naisesta oli tämä ihastuttavan jännittävää ja hän ajatteli miten seurustelutoverit puhuivat ja näkivät uutiset aikakauslehdissä nuoresta ja kauniista neiti Setliffe'stä joka omasta alotteestaan oli vanginnut aseistetun murtovarkaan. Hän oli varma siitä että senlainen herättäisi suurta huomiota.

»Kun saatte tuon tuomionne josta puhuitte», sanoi nainen kylmästi, »tulee teille aikaa ajatella miten tyhmä olette ollut ottaessanne toisen omaisuutta ja uhatessanne naisia ampumaaseella. Silloin tulee teille aikaa sulattaa nyt saamanne läksyn. Sanokaahan nyt totuus. Ei teillä ole ketään rappiotilassa olevaa ystävää. Kaikki mitä olette kertoneet on ollut silkkaa valhetta.»

Mies ei vastannut. Hänen silmänsä olivat kylläkin puhumattomina suunnatut naiseen. Tässä silmänräpäyksessä oli nainen ikäänkuin verhottu häneltä ja hän näki Lännen aurinkoon uponneet lakeudet, missä miehet ja naiset olivat ylevämmät kuin turmeltuneet asukkaat — senlaisina kun hän oli ne nähnyt — Idän kolmasti turmeltuneissa kaupungeissa.

»No, mennään eteenpäin. Miksi ette puhu enää?

Miksi ette jatka valheitanne? Miksi ette rukoile vapaaksi pääsyä?»

»Sen kyllä ehkä tekisin», vastasi mies kastellen kuivuneita huuliaan, »ehkä kylläkin pyytäisin vapautta jos . . .»

»Jos mitä?» kyseli nainen töykeästi, kun mies vaikeni.

»Yritän keksiä muuatta sanaa minkä olette muistuttaneet. Kuten sanottu, ehkä rukoilisin teiltä vapauttani jos olisitte kunniallinen ihminen.»

Nainen kalpeni.

»Varokaa», varoitti hän.

»Uskaltaisitteko minut tappaa», sanoi mies halveksivasti. »Maailma on kyllä aika matalalla asteikolla koskapa teidän kaltaisella olennolla on siinä pesäpaikkansa. Mutta niin matalalla se ei vielä liene, että se myöntäisi teille luvan ampua minut kuoliaaksi. Olettehan te alhainen, mutta kaikkein ikävintä on että olette pelkuri kaikessa alhaisuudessanne. Ei tarvita suurtakaan rohkeutta tappamaan ihmistä, mutta te olette sitä vailla. Siinäpä teidän heikkoutenne.»

»Ajatelkaahan mitä puhutte», toisti nainen. »Muuten tulee teille ikävyyksiä, sen sanon jo etukäteen. Se saattaa vaikuttaa rangaistukseenne tehden sen joko lievemmäksi tai raskaammaksi.»

»On jotain hullusti meidän Herraamme nähden», sanoi mies ilman johdonmukaisuutta, »koskapa antaa teidän vallita. Se on aivan horisonttini yläpuolella mitä hän ajattelee sommitellessaan ihmiskunta-raukalle tuonlaisia kommelluksia. Jos minä olisin Herramme . . .»

Mies ei saanut puhua lausettaan loppuun, sillä nyt tuli pikentti sisään.

»Puhelin on epäkunnossa, rouva», sanoi sisääntulija. »Täytyy olla joku linjavika, koska en pääse asemalle».

»Menkää herättämään joku palveluskunnasta», käski rouva. »Lähettäkää hänet noutamaan poliisin ja tulkaa sitten tänne takaisin.»

Nuo kaksi jäivät taas yksin.

»Tahdotteko olla ystävällinen ja vastata yhteen kysymykseen?» sanoi mies. »Tuo vastainen pikenttinne puhui jotakin kellosta. Olen valvonnut ylitsenne kissan tarkkuudella ettekä mitään kelloa ole soittaneet.»

»Se on pöydän alla, tyhmeliini raukka. Painoin nappulaa jalallani.»

»Paljon kiitoksia. Ajattelin juuri nähneeni teidän kaltaiset ennenkin ja nyt olen varma että niin onkin asian laita. Puhuin teille vilpittömästi ja täydellä luottamuksella ja koko ajan te valehtelitte minulle kun itse piru.»

Nainen naurahti pilkaten.

»Mennään eteenpäin, sanokaa mitä tahdotte. Tämä on sangen mielenkiintoista.»

»Olitte minulle sangen suosiollinen, olitte lauhkea ja ystävällinen ja uskottelitte olevanne hameisiin puettuna vaikkakin astelitte housuissa — ja koko ajan kosketitte jalallanne soittokellonnappulaa pöydän alla. Noniin, sehän on kerrassaan lohduttavaa. Tahdon kernaammin olla köyhä Hughie Luke kymmenvuotisine rangaistustöineen kuin kulkea teidän vaatteissanne. Helvetti on täynnä teidänlaisia naisia».

Tuli hetkisen hiljaisuus. Hän ei ottanut silmiänsä tuosta naisesta, vaan tutkien häntä harkitsi hän päätöksensä.

»Jatkakaa», innoitti nainen. »Sanokaahan jotakin».

»Kyllä, neiti, minä sanon jotakin. Ehdottomasti sanon jotakin. Tiedättekö mitä aion tehdä? Aion nousta tältä tuoliltani ja mennä ovelle. Voisinhan minä ottaa teiltä tuon revolverinkin, mutta ehkäpä te silloin hullaantuisitte ja antaisitte sen paukkua. Revolverin saatte itse pitää. Se on hyvä. Kuten sanoin aion mennä suorinta tietä tuosta ovesta. Ettekä te ammu pistoolillanne. Tarvitaan rohkeutta ihmisen ampumiseen ja sitä ei teillä ole. Pitäkää varanne ja katsokaa että voitte laukaista. Minä en aio tehdä

teille mitään pahaa. Menen ulos tuosta ovesta ja nyt lähden.»

Katse kiinnitettynä tuohon naiseen siirsi hän tuolin takaisin ja nousi hitaasti. Hana nousi puolitiehen.

Nainen piti sitä silmällä. Mies myöskin.

»Painakaa lujemmin», neuvoi mies. »Vielä se ei ole puolitiessä. Toimikaa, painakaa hanaa ja tappakaa ihminen. Kuten sanoin, tappakaa ihminen, sallikaa hänen aivonsa vuotaa permannolle, ampukaa häneen nyrkkinne kokoinen reikä. Se on: tappaa ihminen.»

Hana vaipui nopeasti mutta varovasti. Mies käänsi selkänsä ja meni hitaasti ovelle. Nainen käänsi myös revolverin niin, että se suuntautui miehen selkään. Kahdesti nousi hana puolitiehen ja laskeutui vastahakoisesti uudelleen.

Ovessa kääntyi mies silmänräpäyksen ennen katoamistaan. Hänen huulillaan oli pilkallinen hymy. Mies sanoi hänelle jotakin hiljaisella äänellä. Se kuulosti suurinta halveksumista, se kun oli niin likainen parjaussana ettei sitä voinut ääneen sanoa.

SISÄLTÖ: